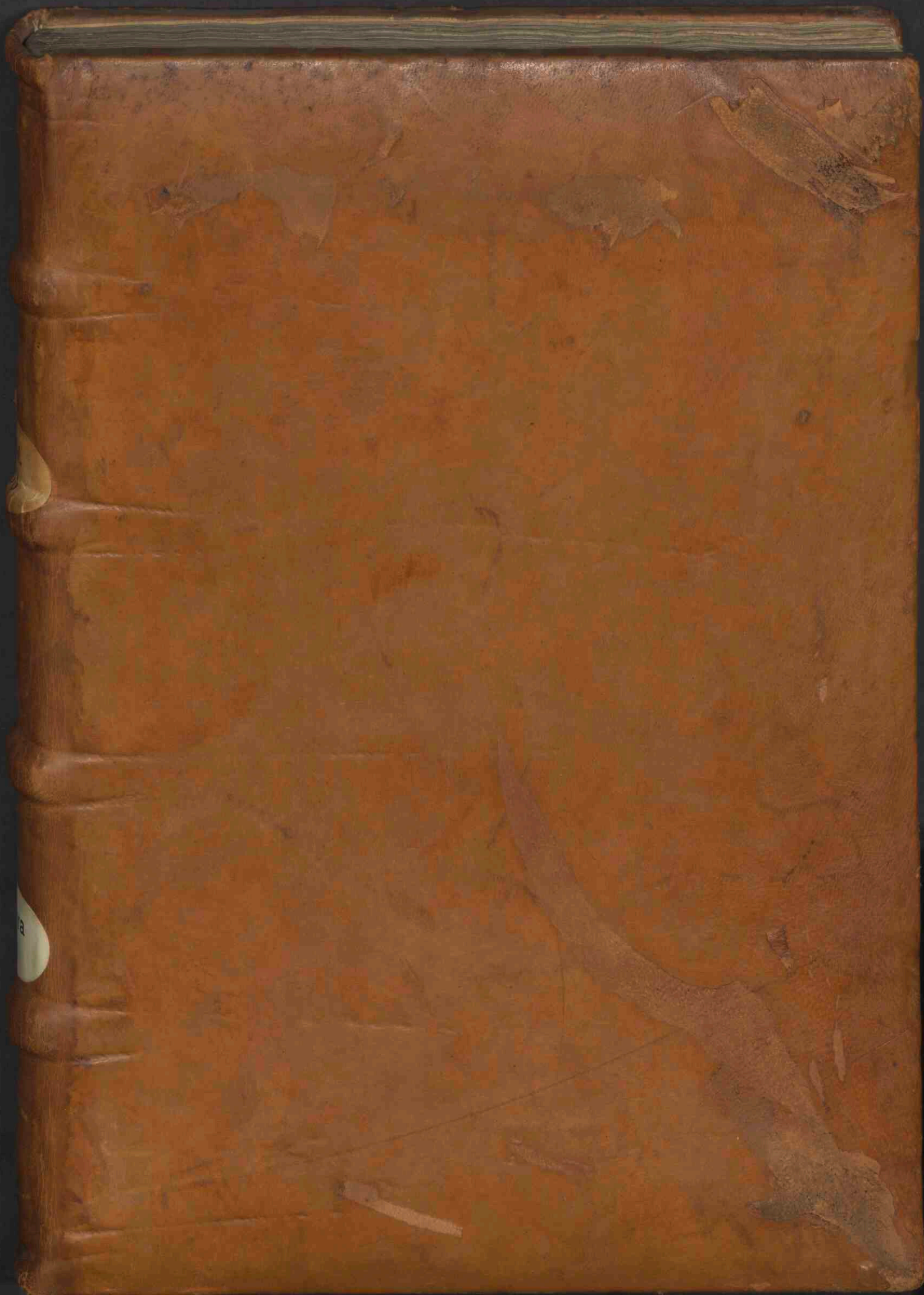

**Petri Garsie Episcopi Vssellen[sis] ad sanctissimu[m] patrem
[et] d[omi]n[u]m Innocentiu[m] Papa[m] viij. in
determinatio[n]es magistrales co[n]tra conclusiones
apologales Ioannis Pici Mirandulani Concordie comitis:
pro[a]emiu[m].**

<https://hdl.handle.net/1874/457057>

Cm

Dit boek is gescand in het kader van het Incunabelen project.

Een incunabel of wiegendruk is een boek of geschrift dat gedrukt is vóór 1 januari 1501. Gezien de bijzondere aard van deze vroege gedrukte werken is besloten deze uitgebreid te beschrijven en te digitaliseren.

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:
<https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/>

Bij deze boeken wordt ook de volledige buitenkant gescand en een scan gemaakt van het geopende boek. De hierna volgende scans zijn (in volgorde waarop ze getoond worden):

- het midden van het geopende boek*
- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

*Een deel van de banden in deze collectie bevatten meerdere titels, het is dus mogelijk dat de pagina's in deze overzichtsscan horen bij een andere titel.

This book has been digitized as part of the Incunabula project.

An incunable or incunabulum is a book, pamphlet, or broadside that was printed before January 1st 1501. Due to their special nature a project has been started to better describe and then digitize these early printed works in our collection.

More information on this collection is available here:
<https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/>

The digitized version of these books includes scans of the outside of the book and a scan of the open book. The scans after this notice are (in the order in which they are shown):

- the open book (opened approximately in the middle)*
 - the spine
 - the head edge
 - the fore edge
 - the bottom edge
 - the back board

*Some of the bindings in this collection contain multiple titles, therefore it is possible that this scan shows pages which belong to a different title.

accidentia panis in tali esse, et per se non est erroneum cum Thoma et cum alijs theologis tenere accidentia panis et vini in sacro altaris inexistere: Unde et dico quod verum est quod beatus Thomas opinatur quod essentia cuiuslibet rei create distinguitur realiter a suo esse: sed non tenet quod esse possit separari et separatim conservari sine essentia: quia effectus formalis non potest fieri nec esse sine sua causa formali. modo secundum Thomam, esse est effectus formalis essentie. Preterea dato quod esse posset fieri et conservari sine essentia: adhuc non sequitur secundum Thomam, quod in tali esse accidentia panis et vini possint subiectari: quia esse secundum Thomam, est ultima actualitas forme vel habentis formam: ut patet in primo, secundo, quarto, quinto, sexto, et fere per totum librum, et per se de ratione esse est actuare et a nullo actuari, sicut enim in entibus creatis est dare ultimum subiectibile sic non potest alterum actuare: ita est dabilis ultimus actus sic quod actuatur et a nullo formaliter potest actuari: quale est esse actualis existentie, et ideo si esse panis non perveniat sed maneat in accidentibus: ut quidam Thomistarum opinantur: relinquunt quod non maneat ut subiectum accidentium panis: sed ut forma et actualitas et substantia formalis accidentium panis et vini, et hoc est quod Thomas, dicit in tertio, et ubique de tali materia loquitur: quod in sacro altaris concitatur virtute divina accidentibus illud idem esse quod habebat in substantia. Et sic patet secundum Thomam, quod erroneum est dicere accidentia panis inexistere subiective in esse panis: imo e converso esse panis se habet per modum actus et ut substantia accidentium panis. Secundo dico quod verum est quod dicitur Petrus de palude in preallegato loco refert illam opinionem: sed reputat eam impossibilem et in propria materia hereticam: quia incertum et immanifestum est tam secundum fidem quam secundum rationem naturalem: quod essentia panis distinguitur realiter a suo esse: et quod maneat esse panis per se essentia panis: imo communis opinio doctorum tenet quod sunt idem realiter. Certum autem et manifestum est secundum fidem quod accidentia panis maneat sine subiecto, ergo erroneum et hereticum est tenere et asserere quod accidentia panis sint subiective de facto et de possibili secundum Petrum de palude in esse panis. Et licet mihi aliis visum fuerit predictam conclusionem non esse hereticam: sed falsam et erroneam: nunc autem diligentius consideranti videtur salvo meliori iudicio de virtute sermonis erronea et heretica: contra veritatem sacramenti eucharistie quam universalis ecclesia tenet et credit.

**Septima Conclusio Apologetica Joannis
Pici Andulanensis Concordie Comitis.**

Si teneatur communis via de possibilitate suppositionis respectu cuiuscunque creature: dico quod sine conversione substantie panis in corpus christi vel panicitatis annihilatione fieri potest: ut in altari sit corpus christi secundum veritatem sacramenti: quod sit dictum loquendo de possibili: non de sic esse.

Determinatio magistralis.

Multi solennes theologi opinantur quod predicta conclusio non solum de sic esse: sed de possibili sit falsa et in fide erronea. Ad cuius veritatis inquisitionem ostendit primo: quod predicta conclusio est multiplex et ambigua in sensu quem de vi verborum facit. Secundo recitabit opinio magistri Johannis Parisiensis (cui defensor predictae conclusionis innititur) de existentia corporis et sanguinis christi in sacro per novam assumptionem substantie panis et vini. Tercio ostenditur quod predicta opinio est heretica. Et quibus patebit quod tenendum sit de conclusione predicta.

Quod predicta conclusio habet de virtute sermonis multiplicem et ambiguum sensum.

Non est dubitandum sed firmiter tenendum: quod deus possit facere corpus christi esse prout in altari sacramentaliter manente substantia panis: imo multi catholici tractatores sine errore culpabili sunt tenuerunt: antequam ecclesia determinaret modum existendi corporis et sanguinis christi in sacramento a christo instituto, sed quia in predicta conclusione ponitur ly secundum veritatem sacramenti quod potest supponere pro veritate de facto aut de possibili: credo, quod referendo illam determinationem ad veritatem sacramenti de facto: conclusio sit falsa et heretica. Cuius ratio est: quia veritas sacramenti a christo instituti consistit in hoc quod verum corpus et sanguis christi sunt sub speciebus panis et vini realiter: transubstantiatis pane et vino. et hec veritas fuit a principio institutionis sacri: quia quod ecclesia determinat esse tenendum circa sacramentum eucharistie credendum est a principio fuisse institutum. si autem veritas sacri referatur ad veritatem possibilem: ut defensor predictae conclusionis fateri videtur in suo apologetico: credo quod conclusio sit vera et catholica: ut subtiliter deducitur et defenditur a magistro Johanne Parisiensis: quem defensor predictae conclusionis in hac secta materia, et hoc est quod sub alijs verbis a magnis doctoribus dicitur: quia predicta conclusio aut intelligitur de veritate sacri univoce quam nunc ecclesia tenet: et sic conclusio est falsa et heretica et predictam implicans, aut intelligitur de veritate sacramenti equivoce et alterius rationis: et sic conclusio in hoc sensu est vera et catholica. Patet igitur quod predicta conclusio est multiplex et ambigua.

Opinio magistri Jo. Parisiensis de existentia corporis et sanguinis christi in sacro altaris per assumptionem substantie panis et vini.

Quia magister Johannes Parisiensis predictam conclusionem non solum de possibili sed de sic esse defendit: ut error predictae opinionis magis appareat: recitandus est modus ponendi cum motibus predicti erroris. Ad hoc igitur ponendum talis est: Christus inquit mediante corpore humano ut noverat prout non totum assumit in unitatem suppositi naturam panis prolati verbis consecrationis: sicut

B. fol.
138

Rariora

Cm

Cm

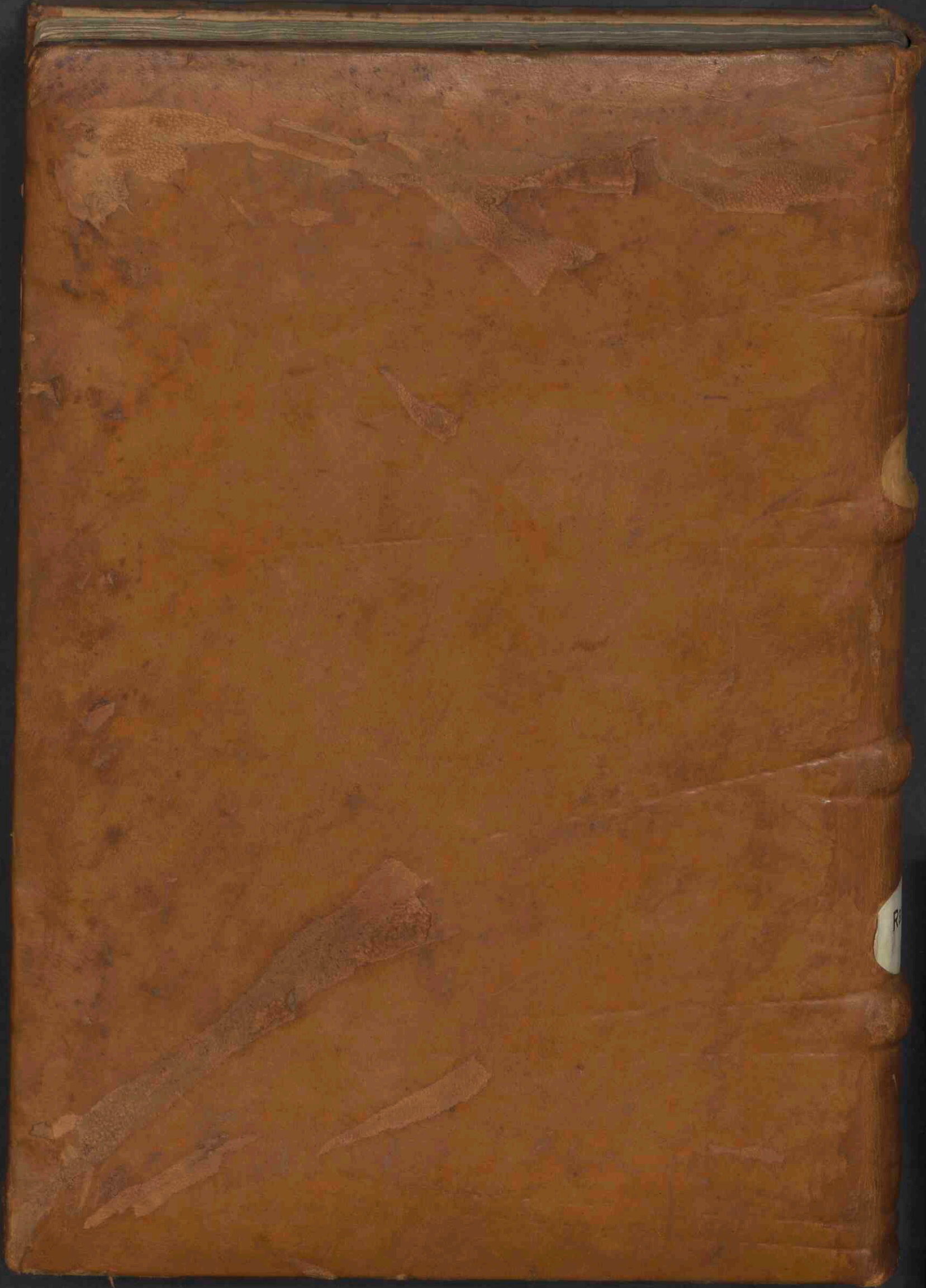

Cm

Cm

42.

Miscellanea Litteraria

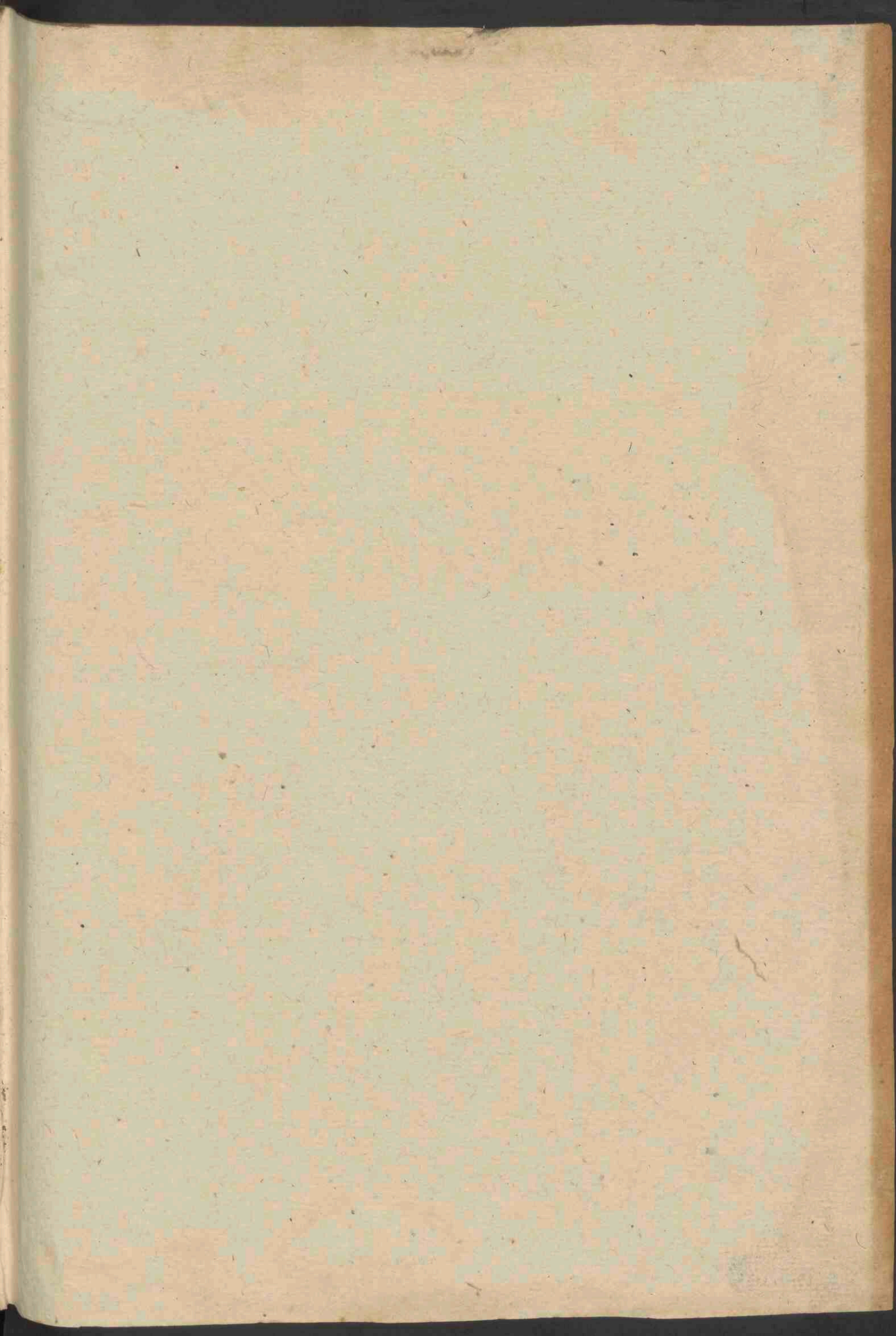
Folio n°. 138.

B. fol.
138

590. **Petrus Garcia Xativensis**, *Determinationes magistrales contra Conclusiones Joannis Pici Mirandulae*. Rome, Eucharis Silber 15 Oct. 1489. 2o. B. 2o. 138

Typen 5, 6. — Rubr. r. — HC* 7492. — BMC IV p. 110. — MMW I 150. — Peddie II p. 276. — Pell. 4988. — Pr. 3838. — Bl. 119 en 120 (□) ontbreken. Met kanttekeningen in gelijktijdig hs.

Op bl. 1a: „Ex legato domini Alberti Schuersack quondam canonici et scholastici huius ecclesie beate Marie Traiectensis”. Zie over hem de aantek. bij nr. 72.

[illegible][illegible]

72c
Ex legato dno Alberti Schuersacke
quondam Canonici et Scholastici
huius ecclesie bte Marie Truerten

Fol. 119 u. 120 ontbreken.

Petri Garfie Episcopi Asselleſi, ad ſanctiſſimi pa-
trem ⁊ dñm Innocentiũ papã. vñj. in determinatiões
magiſtrales cõtra concluſiones apologales Joannis
Pici Birandulani Concordie Comit̃is; proemiũ.

Cribit Apostolus Paulus beatissime pater ad Co-
rinthios; Oportet hereses esse; et qui p̄bati sunt ma-
nifesti fiant in vobis. Quod quidem duplici ratione
dictū esse arbitror. Primo vt fidei catholice veritas
elucescat; ⁊ vt ab his qui in diuinis scripturis se exer-
cent; omnis animi pigritia excutatur. Decet enim si-
deles hereticis vti; non vt eoz approbentur errores
sed catholicam doctrinā aduersus eoz insidias asse-

rentes vigilatiores et cautiorez efficiamur. Quapropter in libro Sapie scribitur: Filius eruditus et sapiens imprudente ministro utetur, quod expones glo, ait: Ecclesia catholica per totum orbem late diffusa omnibus errantibus utitur ad profectum; utitur enim gentibus ad materiam operatiōis sue; hereticis ad probatiōem doctrine sue; scismaticis ad documentum stabilitatis sue iudeis ad comparationem pulchritudinis sue. Prosunt ergo heretici: nō verum docendo; quod aut nesciūt aut prauitate dissimulāt; sed catholicos excitando ad verū querendū et aperendū. Secundo oportet hereses esse ad manifestandā fidei catholice firmitatem in his qui recte credunt. Siquidez per hereticorū persecutionem examinantur fideles et probantur adeo tanq̃ auris in fornace electi: vt in eodem sapientie libro scribitur. De duabus his rōibus meminit etiam diuus Augustinus super eplā ad Corinth. Omnes inquit inimici ecclesie vel errore obcecati vel malicia deprauati p̃sunt: quia si accipit potestatem corporaliter affligendi; exercent eius patientiā, si vō male sentiendo aduersantur; exercent eius sapientiā, aduersario enī mota questio discendi extat occasio; nam multa ad fidem catholicā pertinentia; dū hereticorū calida inquietudine exagitantur; vt aduersus eos defendi possint; et considerantur diligentius et intelliguntur clarius et predicantur instantius. Itaq; pater beatissime cum apologeticus liber Joannis Pici Miradulani Concordie Comitū insū tuo legend⁹ et examinādus exhibitus mihi sit; in quo **Abagorū et Cabalistarū** vanitates ac superstitiōes suscitant; et in quo nōnulla etiā ad fidem orthodoxā pertinetia falso interpretata et defensa esse deprehendunt et in quo plurima ex philosophicis disciplinis ad sacre scripture p̃trarium sensum exponitur; Existimaui rem gratissimā tue celsitudini facere; et professioni mee conuenientissimā; si aduersus eos errores fidem nostrā clipeis dauidice turris pro modulo intelligentie nostre muniremus; aut potius munitā demonstraremus. Quam rem eo libentius ac confidentius fecimus; q̃ sanctitas tua cuius munus est euangelica falce vt optimus et prudētissimus messor zizaniā a tritico abscindere; predictos errores damnauit et anathematizauit. Etenim

mulier zebay sapient^{is} ut² q^uid^{is}
m^ustro

[illegible]

Ap[osto]lus ad Titu[m] scripsit: oportere ep[iscopu]m amplectentem esse e[ss]e qui s[ecundu]m doctrinam est fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana: et eos qui p[er]tra-
dicunt arguere. Quas ob res beatissime pater p[er]tra apologeticas c[on]clusiones
p[re]fati Jobis P[re]dici libri humili stilo et scholastico more parisiensium theolo-
gor[um] scripsi: in quo sanctor[um] patrum plurimor[um] sententias et determinaciones magi-
strales (unde liber nomen accepit) collegi: p[re]posita cuilibet determinationi
conclusionem apologetica[m]: ut liquido a legentibus intelligat eas non odio et inini-
dia: sed optima et p[er]fectissima ratione esse d[ic]tatas. Quare accipiat scititas tua has
n[ost]ras elucubraciones ad fidei catholice exaltationem pariter et tui nominis laudem.
Quas tam[en] etsi in his diu multisq[ue] vigilijs laborauerim: tibi uni qui Petri se-
dem et auctorem habes: emendandas et corrigendas subijcimus offerimus et
dedicamus.

Determinaciones magistrales reuerendi patris d[omi]ni
Petri Barthelemy Ep[iscop]i Assiensi. contra p[er]clusiones apo-
logeticas Joannis P[re]dici Abbatulani Concordie
Comitis he sunt.

P rima	De descensu xpi ad inferos s[ecundu]m animam. <i>folio primo</i>
S ecunda	De pena peccato mortali debita s[ecundu]m quantitatem temporis. <i>¶</i>
T ercia	De adoracione crucis et imagis xpi et reliquiar[um] s[an]cto[rum] alior[um]. <i>¶</i>
Q uarta	De assumptibilitate nature irrationalis quo ad pot[en]tiam dei absolutam. <i>¶</i>
Q uinta	De libertate actus credendi fidei xpiane. <i>¶</i>
S exta	De existentia accidenti[um] in sacramento altaris. <i>¶</i>
S eptima	De possibili existentia corporis et sanguinis xpi cu[m] substantia panis et vini in sacramento altaris. <i>¶</i>
O ctaua	De forma consecracionis panis et vini quo ad suppositionem personalem vel materialem. <i>¶</i>
M ona	De intellectu et intelligere diuino quomodo et qualiter dicitur de deo. <i>¶</i>
D ecima	De intelligere abditio anime humane corpori coniuncte. <i>¶</i>
U ndecima	De Magia et Cabala s[ecundu]m se et o[mn]es suas p[ar]tes quo ad prohibitionem et certificacionem de diuinitate xpi. <i>¶</i>
D uodecima	De miraculis xpi quomodo sunt argumenta certissima sue diuinitatis. <i>¶</i>
T radecima	De Origene quid tenendum. <i>¶</i>

**Prima Conclusio Apologetica Joannis
Pici Birandulani: Concordie Comitum.**

Christus non ueraciter et quantum ad realem presentiam descendit ad inferos ut ponit Thomas et communis uia: sed solum quo ad effectum.

Determinatio magistralis.

Predicta conclusio sine preiudicio sanioris sine falsa et heretica mihi videtur: quod ut manifestius fiat submittemus primum que assertio sit catholica et que heretica: quot gradus etiam sint assertionum catholicarum et hereticarum. Adiungemus deinde quot genera sint propositionum damnabilium. Tertio proprius sensus et literalis predictae conclusionis explicabitur. Quarto multipliciter ostendetur predictam conclusionem in sensu explicato quem de rigore facit sermonis hereticam. Finaliter probabimus quod conclusio predicta in sensu etiam pro quo fit est de errore et heresi suspecta.

**Que assertio sit catholica et que
heretica secundum antiquos nominales.**

a Aliquorum nominalium opinio est quod assertio catholica est illa et sola illa que formaliter et explicate pertinet in sacro canone: aut ex solis contentis in eo bona et necessaria consequentia deducitur. Appellatur autem sacri canonis scripturam veteris et noui testamenti in biblia contentam.

Unde praeter inferunt quod praeter assertiones explicate aut implicite in sacro canone contentas nulle alie siue sint diffinitae a patribus uniuersalibus siue a Romanis pontificibus aut doctoribus sacris vel ab omnibus catholicis receptae: ut sunt famose chronice et historie sunt dicende catholice: sic quod necesse sit ad salutem eas firmiter credere aut propter eas rationem et humanum intellectum captiuare. Et ex hoc inferunt predicta opinio: quod assertio heretica est dogma falsum ueritati catholice contrarium. Huic opinioni innititur defensor predictae conclusionis: pro qua due rationes adducuntur fundamentales. Prima: quia extra illam scripturam nulla ueritas catholica inuenitur in qua omnis ueritas utilis et necessaria ad salutem habetur: et omnis error humane saluti contrarius damnatur. talis autem est diuina scriptura veteris et noui testamenti ut scribitur. ij. ad Timotheum. ij. Omnis inquit Apulus scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum ad arguendum ad corripiendum ad erudiendum in iusticia: ut perfectus sit homo dei ad omne opus bonum instructum. extra sacram ergo scripturam nulla ueritas catholica de necessitate salutis credenda inuenitur. Secunda ratio: non minus sufficit pro fidelibus christianis nouum testamentum cum veteri quam sufficiebat vetus testamentum fidelibus hebreis. sed tota fides ad quam astringebantur hebrei fuit expressa in veteri testamento. ergo tota fides ad quam astringuntur christiani pertinet in nouo et veteri testamento. Pro hac opinione facit id quod scribitur Proverbia. ij. Omnis sermo dei ignitus clipeus est omnibus sperantibus.

tibus in se: nec addas quicquid verbis illius et arguaris intuentiarisq; mendax. Facit etiam quod scribitur Deutero. iij. Non addetis ad verbum quod ego loquor vobis aut auferetis ab eo. Et Apoꝑ. vlt. Si quis apposuerit ad hoc apponet deus super illū plagas scriptas in libro isto: et si quis diminuerit de verbis prophetie libri huius auferet deus partem eius de libro vite. Ex quibus omnibus sequitur quod verbis diuinis que in sacra scriptura habentur nihil penitus sit addendum quod tanquam catholicum sit tenendum. Quod autem dictis sanctorum doctorum non sit firma fides adhibenda nec quibuscumque chronicis vel historiis biblie non insertis videtur sentire Augustinus in epla ad Hieronymum: Ego solis scripturarum libris qui canonici appellantur hunc honorem deferre didici ut nullum auctorem eorum in scribendo errasse aliquid firmissime credam: alios autem ita lego ut quātalibet sanctitate quantaue doctrina prepolleat non ideo verum putem quia ipsi ita senserunt vel scripserunt: sed quia mihi per alios auctores vel chronicas vel probabiles rationes quod a vero non abhorreat persuadere poterunt. Ad hoc idem facit quod Augustinus de unico baptismo li. ij. scribit Quis inquit nesciat sacra scriptura canonicam tam veteris quam noui testamenti certis terminis suis contineri: eamque posterioribus omnibus episcoporum litteris ita preponi ut de illa omnino dubitari et disceptari non possit vtrum verum vel vtrum rectum sit quicquid in ea scriptum sit vel constituerit esse. Episcoporum autem litteras que post confirmatum canonem vel scripture sunt vel scribuntur et per sermonem forte sapientiores in ea re cuiuslibet peritioris et per aliorum episcoporum grauiorem autem doctoremque prudentiam licere reprehendi si quid in eis forte a veritate deniatum est. Preter dictos autem cum pluribus alijs predictam opinionem confirmantibus habentur in decretis di. ij. Ex quibus colligitur quod de sacra scriptura veteris et noui testamenti illicitum est dubitare vtrum verum sit vel rectum quicquid in ea scriptum esse constituerit. de ceteris vero scripturis extra sacrum canonem contentis non est illicitum dubitare et disceptare an a veritate exorbitent antequam scripture veteris et noui testamenti consone demonstrentur: et per proprias sole assertiones in sacro canone formaliter contente aut ex solis talibus necessaria consequentia deducte sunt catholice.

**Confutatio opinionis nominalium
cum solutione ad rationes ipsorum.**

b Prædicta autem opinio multipliciter deficit. Primo quod in hoc quod assertiones illas dicit solū esse catholicas que formaliter continentur in sacro canone aut ex talibus necessaria consequentia deducuntur: quia firmiter tenendum est spiritum sanctum apostolis et ecclesie multas veritates catholicas et ad salutem necessarias reuelasse. unde Jo. xvi. Christus apostolis dixit: Adhuc habeo multa vobis dicere sed non potestis portare modo: cum autem venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Constat autem quod non omnes tales veritates formaliter continentur in sacro canone: nec per consequentiam bonam et necessariam ex solis contentis in eo deducitur: ut patet ex determinatione Innocentij. iij. e. de celebratione. c. cum marte. qui de forma consecrationis eucharistie loquens dicit: Sane mul-

*Diuisio lib. 1. de scriptura sacra
sancti patris Augustini
et aliorum in diuina.*

*Illud est de libro de sacra scriptura
et de libro de sacra scriptura
et de libro de sacra scriptura*

ta tam de verbis q̄s de factis dominicis inuenimus ab euāgelistis omīssa; que apostoli vel suppleuissē verbo vel facto expressissē leguntur. Paulus enī in actibus ap̄loz sic ait: Ademinissē nos oportet verboz dñi nři ihu xpī q̄ dixit: Beatius est dare q̄s accipere, hec tñ nullus, iij. euangelistaz descripsit, vnde glo. Act̄. ij. et est Hieronymi: In euangelio inqt nō reperit hoc scriptum: sed Paulus hoc ab aplis audiuit vel a spūsctō legitur. Hoc idē sentire videtur Auḡs, iij. de baptismo paruuloz sic dicens. Illa que nō scripta seruat v̄lis ecclēsia; accepit ab aplis xpō docente. Sic enī Apl̄us de corporis et sanguinis dñici cōione, i. ad Corinth. xi. dicit: Quod accepi a dño hoc tradidi vobis; cetera aut cum venero disponam. Ex quibus patet q̄ multe sunt veritates catholice que formaliter in sacro canone non continentur nec ex solis cōtentis in eo necessaria p̄sequentia deducuntur. Sc̄do deficit predicta opinio in hoc q̄ assertiones a romanis pontificibus aut cōcilij v̄libus diffinitas negat esse catholicas; quia statutis romanoz pontificū aut v̄lium p̄cilioz oportet quēlibet fidelem hūiliter obedire qñ nihil contra dei voluntatem precipiunt. Vñ ad Iheb̄. vlt. scribit: Obedite prepositis vestris et subiaceite eis; ipsi enim per uigilant quasi rōnem pro aīabus vestris reddituri. Deuterō. etiā. xvij. scribit: Qui aut superbiebit nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tpe ministrat dño deo tuo; et decreto iudicis moriet̄ homo ille et auferetur malus de israel; cunctusq; populus audiens timebit vt nullus deinceps intumescat superbia. vbi glo. ordinaria: Xps qui est sacerdos fm ordinem melchisedech vicarios sibi instituit quibus ait: Qui vos audit me audit; et qui vos spernit me spernit. Jure ergo damnationis sustinet sn̄iam: qui contemnit diuinitatis potentiam. Per eandē ḡ rōnem diffinitōibus v̄lis ecclēsie et romani pontificis qñ p̄stat eos nihil s̄ fidem diffinire; oportet firmiter credere; et oppositū tenere est inciderē in errorē damnatissimū Jobis Aicleff in cōcilio Constantien̄ damnatū. Hec rō p̄firmat p. c. si romanoz pontificū. di. xix. et p. c. sic oēs sanctiōes ap̄lice sedis accipiende sunt tanq̄ ipsius diuina voce petri firmate, et ita sanctiōes ap̄lice eiusdē auctis vident̄ esse cū scripturis petri. Quod aut p̄cilia v̄lia sint firmiter tenenda h̄etur di. xv. c. i. et. c. sicut. et. c. sc̄ta romana ecclesia. Plura alia decreta pro ista rōne possent allegari; sed breuitatis gr̄a hec sufficiāt. Tercio deficit predicta opinio in hoc q̄ historias biblie nō insertas negat firmiter eē tenendas; q̄a v̄lis ecclia tenet et docet ap̄los symbolū p̄didissē; br̄m petrum romanū pontificem fuisse; sedem br̄i petri de Antiochia in Romā fuisse trāssatā; romanos pontifices br̄o petro successisse; et multa alia que in chroniciis s̄ dedignis de gest̄ sanctoz et ecclēsie inueniunt̄; que tñ in scripturis biblie formaliter et exp̄licite nō p̄tinent nec ex taliter p̄tentis necessario sequunt̄. Licet enim sacra scriptura de papatu et principatu petri exp̄resse loquat̄; q̄ tñ br̄s petrus romanā rererit ecclia; in eadē scriptura minime p̄tinet̄. Hoc idem de principatu ecclēsie romane; et tñ firmiter tenere debemus q̄ romana ecclesia principatū habet sup̄ alias ecclēcias. Vñ Nicola⁹ papa et h̄etur di. xxij. Qui romane ecclēie priuilegiū ab ipso summo eccliax capite traditū auferre conat̄: a. iij.

Multa p^o videretis in scriptis
in sacro p^o no q^{uod}
fz. Sola p^o a^lia q^{uod}
p^o q^{uod} p^o p^o p^o
p^o p^o

pol:stasi zom pot:stasi
vniuersaliu galicor

8. 86. beat. p. n. ab. ant.
v. l. p. i. v. n. i. n. g. l. p. i. n. e.

libri auctoris qd sit
q. no. 112

No. Que qd sit qd sit
doctores sicut Galat. 2.
I. auct. qd sit qd sit
ab ead. x. q. no. 112

hic proculdubio in heresim labis: et cum ille vocetur iniustus hic dicendus est he-
reticus. Que autem historie et qui libri scriptorum doctorum habeant in auctoritate et sint ab
ecclesia recepti et qui non habentur in. c. sancta romana ecclesia. di. xv. patet igitur quod pre-
dicta opinio est falsa. Nec rationes fundamentales concludit. Prima quidem non
qua processio quod extra sacram scripturam nulla veritas catholica ad salutem necessaria
reperiatur: accipiendo sic extra quod in ea non continetur nec principaliter fundetur: ex hoc
tamen non sequitur quod omnis veritas catholica sit formaliter contenta in sacra scriptura aut ex
solis contentis deducta. Sufficit enim quod aliquo modo in sacra scriptura fundetur.
Dictum est enim in prima ratione contra opinionem quod iuxta promissum christi Jo. xvi.
spiritus sanctus multas reuelavit et reuelabit ecclesie veritates ad salutem necessa-
rias que non sunt scripte in sacro canone nec ex solis contentis necessario de-
ducuntur: sed sufficit quod in eo aliquo modo fundentur. Secunda vero ratio non concludit.
Primo: quia non est similis ratio de precibus veteris testamenti et noui: quia patres
veteris testamenti ut dicunt doctores fuerunt sub umbra: et ideo pauciora suffici-
ebant eis. christianis autem quibus lux per christum orta est ad contemplationem diuinorum et
mirabilium dei: ut scribit Jo. i. non solum erant necessaria ad salutem que in lege noua
continebantur sed multa alia que christus promisit per spiritum sanctum apostolis et ecclesie usque ad
consummationem seculi reuelanda. Secundo potest dici ad rationem quod probabile est quod
patres veteris testamenti tenebant credere multas veritates in veteri testa-
mento non expressas nec ex solis contentis in illo deducibiles: sed per reuelationem
vel per alios modos deo possibiles habitas. Ad auctores sacre scripture respondet
contra auctores a doctoribus: quod nihil est addendum diuinis scripturis quod sit eis dissonum
et contrarium: vel quod non sit personam alicui vero sensui scripture: vel etiam quod in se vel
quo ad hoc quod ipsum sit credendum esse catholicum in scripturis diuinis nullo modo
sit fundatum. Ad auctores Augustini. que allegant di. ix. dicunt quod ista dicta scriptorum doctorum
non ideo censenda sunt esse vera et credenda quia a viris sanctis sunt asserta: tamen
multa dicta eorum tenenda sunt tanquam vera et catholica quia ratio prouincit esse ve-
ra: vel quia ad credendum ea esse vera mouet et obligat auctoritas ecclesie.

Que assertio sit catholica et que he-
retica secundum communem et veram opinionem.

Altera vero opinio communior et verior est quod assertio catholica est illa cui
quilibet adultus tenetur explicite vel implicite firmiter adherere per
solam fidem et non per experientiam aut rationem demonstratiuam quousque
de facto habeat aliqua motiua. Vel ut alij dicunt assertio catholica est veri-
tas ex lumine diuine reuelationis immediate vel mediate habita explicite et in
propria verborum forma: vel implicite bona et necessaria consequentia deducta.
Dicunt notanter ex lumine diuine reuelationis habita: ad differentiam veritatum
per rationis inquisitionem sub lumine naturali cognoscibilium: que non merentur dici
catholice. Dicitur secundo: immediate vel mediate habita: quia aliqua deus immedi-
ate per seipsum nobis reuelavit et reuelat: sicut fecit euangelium. unde Jo. i. scribit:
Unigenitus dei filius qui est in sinu patris ipse enarrauit nobis. et Ysa. lii. Ecce
ego ipse qui loquebar assum. et ad Hebr. i. Olim inquit Angelus deus loquens precibus

No. qd ad qd sit
magister

in prophetis nouissime diebus istis locutus est in filio suo. Aliqua vō reuelat
 nit et reuelat nobis deus p̄ alios sicut per angelos sc̄tōs et ap̄los sine p̄ alios
 viros sc̄tōs. vnde. ij. Petri. i. Non enī voluntate hūana allata est prophetia;
 s̄ sp̄s sc̄tō inspiratī locuti sunt dei hoīes. et ideo nō tm̄ veritas catholica dicen
 da est a deo per seipm̄ imēdiate fidelibus tradita; s̄ etiā quē p̄ sc̄tōs ab eo dō
 ctos et inspiratos est habita. Dicī p̄ter explicite in propria verborū forma
 vel implicite bona et necessaria p̄ntia deducta. his enim duobus modis dicī
 aliquid p̄tineri in sacra scriptura; aut in propria verborū forma sicut ista: ver
 bū caro factū est. et aliquid implicite q̄ bona et necessaria p̄ntia ex positīs ex
 plicite in l̄ra seqtur: sicut ex illa: xp̄s fuit homo; sequit̄ necessaria p̄ntia q̄ ha
 buit aīam rōnalem et oēs aīe potentias. sequit̄ etiā q̄ habuit carnes et ossa et
 cetera que pertinent ad veritatem humane nature; quorū nullū in pp̄ia ver
 borū forma p̄tinet in sacra scriptura. Qd̄ si querat̄ quare veritas a deo reue
 lata dicī catholica? R̄s̄ fidet̄ Boetius p̄mo de trinitate; q̄ ideo dicī catho
 lica quia nō vni genti tm̄ sed oībus obseruanda et credēda proponitur. vnde
 Math. vlti. scribit̄: Euntes docete oēs gentes veritates sc̄z ad salutez neces
 sarias. Ex his que dicta sunt de veritatibus catholicis p̄t̄ multiplex grad⁹
 veritatū catholicarū. Primus enī gradus et principalior veritatū catholicarū
 est eaz̄ q̄ in canone sacre scripture ve. aut no. testamenti in pp̄ia verborū for
 ma p̄tinentur. Qd̄ aut̄ tales veritates in sacra scriptura formaliter contente
 sint catholice manifestū est: cū de veritate sacre scripture nemo dubitare deat
 vnde Aug⁹. in libro de vnico baptismo: Quis nesciat sacra scripturam cano
 nicam tam veteris q̄ noui testamenti certis terminis contineri eāq̄ posteris
 oībz̄ episcopoz̄ litteris ita p̄poni vt de illa omnino dubitari vel disceptari nō
 possit vtz̄ verum vel rectum sit quicqd̄ in ea scriptum constiterit. et recitatur
 in decretis di. ix. c. quis nesciat. Secundus gradus veritatum catholicarū est
 eaz̄ que ex solis p̄ntis in sacro canone bona et necessaria p̄ntia inferūt. vñ
 cū tales veritates eandē veritatē firmitatē et credulitatis necessitatē hēant cū
 veritatibus ex quibus necessaria et formali p̄ntia inferunt̄ inter veritates ca
 tholicas rōnabiliter p̄numerant̄. sicut est hec veritas: Xp̄s est verus deus et
 verus homo; que licz̄ in sacro canone veteris et noui testamēti sic formaliter
 nō p̄tineat; nihilominus quia ex contentis in sacra scriptura cōsequentia for
 mali et necessaria inferunt̄ catholica censetur. Puto etiā q̄ hec veritas: Xp̄s
 veraciter et fm̄ realem p̄ntiam descendit ad inferos et nō solū quo ad effectū
 sit de secūdo gradu veritatū catholicarū: q̄a l̄z̄ in pp̄ia verborū forma nō con
 tineatur in sacro canone ex contentis in eo. et ex articulo de descensu xp̄i ad
 inferos p̄ntia formali et necessaria deducit̄ vt post patebit. Tercius gradus
 veritatū catholicarū est eaz̄ q̄ citra canonē sacre scripture p̄tinent; que tm̄ per
 relatōez̄ et approbatōez̄ tm̄ mediātibus aplis ad fideles deuenerūt. Sane cū
 xp̄s viueret in carne mortali et ap̄los multa docuerit et fecerit que in sacro
 canōe nō habent; fm̄ illud Jo. vlt. Multa alia fecit Jhs que nō sunt scripta
 in libro hoc; multas alias veritates catholicas xp̄s ap̄los docendas p̄cepit q̄

Veritas v. i. p̄ntia q̄ntipoli
 m. i. q̄bz̄ dubitū m̄
 de l̄ra

*Ad hoc fuit etiam dno tunc
et tunc sit*

*Costo etiam vfu qd
huius Aug.*

*An Ecclia errat vniu
sa errare potest.*

St

*Qui doctorum p^r ab et
p^r vniu^rali etiam approbat*

in canone non habentur. unde Aug. in de baptismo paruulor: Illa que non scripta seruat vlis ecclesia: accepit ab apostolis xpo docente: Sic eni Apl'us de corpis et sanguinis dñici cōione. i. ad Corinth. xi. dicit: Qd' accepi a dño hec tradidi vobis: cetera aut cū venero disponā. i. ordinabo. Itē Aug. ibidē Ecclesiasticarū p'stitionū quasdā scripturis: quasdā vō aploz traditione per successores in ministerio p'firmatos suscepimus: quasdā vō consuetudine roboratas approbat vsus: qbus par ritus et idez vtriusqz pietatis debet affect⁹ Quartus gradus assertionū catholicarū est earū que ab ecclia vli in plenarijs concilijs tanqz ad fidem xpiane religiōis pertinentiū diffinite sunt: l3 expresse in canone sacre scripture non inueniant. Cuius rō est: qā p'cilia plenaria vlis ecclie in his que fidei sunt errare nō p'st: vt p3 p bñm Greg. di. xv. c. sicut sc'ti enāgelij quattuor libros: sic quattuor p'cilia suscipere et venerari me fateor. et in libro de catholica veritate: Sicut deus veritas est sic ea que aplica ecclia de deo docuit vera sunt. vñ Proverb. i. scribit: Ne dimittas legem m'is tue gloriose. i. ecclie. Quintus gradus assertionū catholicarū est earū que in materia fidei aplice sedis iudicio diffinite sunt: que licz in canone sacre scripture nō reperiunt: inter catholicas tñ veritates p'putant. Cui⁹ rō est: quia aplice sedis iudiciū in his que fidei sunt errare non pōt. Pro quo facit p'missio xpi Luc. xxi. Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua: et tu aliqui conuersus cōfirma fratres tuos. vñ Hiero. et habet. xxiij. q. i. hec est fides catholica pater bñssime. et sequit: Qd' si aplatus tui iudicio approbat q'cunqz me calūniare voluerit se impiū et maliuolū vel non esse catholicū sed hereticū cōprobabit. Sextus gradus veritatū catholicarū est earū que de tenenda fide et p'statiōe hereticorū a doctoribus ab ecclia vli approbatis assertiue tradite sunt: licz in canone scripture sacre expresse nō p'tineant. Cuius rō est: qā cum ecclia vlis que regitur spūs sancto doctores aliquos approbauit eoz doctrinaz tanqz veram recipiens: necesse est vt talium doctrina assertiue posita et nunqz als retractata vera sit et ab oībus fidelibus firma credulitate tenēda in ea parte in qua ab vniuersali ecclesia est recepta: als vniuersalis ecclesia videt errasse approbando et acceptando eoz doctrinam tanqz veram: que tamen vera nō esset. Qui autem sunt doctores per vniuersalem ecclesiā in vniuersalibus cōcilijs approbati colligitur ex quinto cōcilio vniuersali: in quo vt sc'tus Tho. recitat in. iij. contra gentiles. c. xxiij. ita scribitur: Sequimur per omnia sc'tos patres et doctores ecclesie Athanasium. Hilarium. Basilium. Gregorium theologum. et Gregorium Nicenū. Ambrosium. Augustinum. Theophilum Joannem Constantinopolitanū. Cirillum. Leonem. Procium. et suscipim⁹ omnia que de recta fide et condemnatione hereticorū exposuerunt: Hec ibi. Postmodū vō papa Gelasius in synodo sua alios doctores approbauit: vt p3. xv. di. c. sc'ta romana ecclia. Notāduz tñ fm dñm Cardinālē de Turrecremata: q' synod⁹ vlis quita nō approbauit simplr oīa p'tenta in opusculis p'fatorū doctorū: s' ea tñ q' de recta fide et p'denatione hereticorū exposuerūt. p qd dat satis intelligi q' nō est necesse q' oīa in eis p'tenta approbata intelligant:

h̄ tñ ea que de recta fide ⁊ p̄dēnatiōe hereticorū sēserūt ⁊ exposuerūt que tanq̄ necessaria ad credendū fidelibus tradiderūt; nec p̄ p̄s ex approbatōe prefata h̄etur; q̄ oēs veritates p̄fatorū sctōrū doctorū per eccl̄iaz approbatorū in opusculis p̄tente sint tanq̄ catholice veritates habende; sed veritates tñ prefati generis que scilz de recta fide ⁊ p̄dēnatiōe hereticorū exposuerunt. Multa alia quidem sunt in eis p̄tenta alterius generis scilicet probabilitatis vt patet in. c. negare nō possum. di. ix. Nec obuiat prefato generi catholicarū veritatū illud quod Augustinus dicit in. c. noli. ⁊ in. c. ego solis. di. ix. qm̄ fm̄ glo. Augustinus loquitur fm̄ illa tempora; cum adhuc scripta Augustini ⁊ aliorū sanctorū patrū non erant auctentica nec approbata; hodie aut̄ iubetur teneri; vt ptz. xv. di. c. vlti. Septimus gradus assertionū catholicarū est earū que ex quarto quinto sexto genere veritatū catholicarū p̄sequētia necessaria ⁊ formali inferri possunt. Dicūt aut̄ necessaria et formali cōsequentia; quia si aliquid solū probabili consequentia inferret nō diceret p̄prie veritas catholica sed probabilis tñ. Octauus gradus addi pōt; qui q̄uis non sit p̄prie loquendo assertio catholica; est nihilominus catholicā veritatem sapiēs pro quanto catholicis veritatibus est propinqua. Unde veritas sapiēs catholicam veritatem est illa; que adiuncta sibi aliqua alia veritate ad fides imper- tinente que tamen rōnabiliter negari non potest sequitur veritas catholica. Exempli gratia: Nūc in aplica dignitate sedet dñs Iohes baptista Libo; ista ergo propositio; dñs Iohes baptista Libo est papa; est assertio sapiēs catholica veritatem; quia adiuncta sibi illa veritate que negari non pōt q̄ fuerit a toto dñorū cardinaliū collegio vel duabus partibus rite scilz ⁊ canonice electus efficiūt veritas catholica dicendo; dñs Iohes baptista Libo rite ⁊ canonice electus ⁊ in papā ab vli ecclesia susceptus est verus papa. Qd̄ aut̄ hec assertio ⁊ oēs in consimili materia sint catholice patet ex determinatiōe concilij Constantien̄; vbi in epistola decretali Martini sic dicitur; Papa canonice electus qui pro tempore fuerit eius nomine p̄prio expresso est successor beati Petri habens autē sup̄emā in ecclesia dei Ex quibus patet q̄ assertio heretica est dogma falsum veritati catholice contrariū; que tot habet sub se spēs ⁊ gradus quot catholica veritas vel assertio cui opponitur; quia fm̄ phos quot modis dicūt vnū oppositorū tot mōis dicitur et reliquū. vnde cū veritas vel assertio catholica septem habeat gradus totidem assertio heretica habebit. et cū assertionibus catholicis addat̄ assertio catholicā veritatem sapiēs vt est probatū per eandem rōnem; assertionibus hereticalibus addenda est assertio heresim sapiēs vt statim patebit. Nec oportet addere in descriptione assertionis hereticę q̄ sit per ecclesiā p̄dēnata; quia vt quibuscūq̄ doctoribus placet sicut tota ecclesia non pōt facere de assertōe nō vera veram nec de non falsa falsam; ita de non heresi non potest facere heresim nec de veritate nō catholica catholicā; h̄ sicut veritates catholice absq̄ vlla approbatione ecclesie ex natura rei sunt inmutabiliter vere ita sunt inmutabiliter catholice; ⁊ sicut hereses absq̄ vlla damnatiōe ecclesie sunt falsę ita circum-

scripta omni damnatiōe eccelle sunt hereses. Quid ergo facit ecclesia aut papa approbādo aliquam veritatem vel errorem reprobando? Rīdetur q̄ papa approbādo aliquā veritatem catholicā nō facit eā de nouo eē catholicā; nec dānando errorem facit eū de nouo heresim; s̄ determinat de nouo veritatem illā dudū ante fuisse catholicā; et errorem dudū ante fuisse heresim. et inde est q̄ greci et Joachim ante determinatiōem ecclesie fuerunt de facto heretici si fuerūt ptinaces; quia assertiōes quas firmiter tenuerūt de facto et ex natura rei sunt heretice; sed quia nō stabat ecclesie errores illos esse hereses ideo non fuerunt ab ecclesia heretici reputati. Prop̄ quod aliqui rationabiliter distinguūt inter heresim damnatā et non damnatā; heresim occultā et manifestā; de quaz numero puto eē istas: Xps non veraciter et fm realē p̄ntiam descendit ad inferos sed solū quo ad effectū. Peccato mortali finiti t̄pis non debetur pena infinita fm tempus sed finita t̄m: vt post probabitur.

Quod multiplex est genus propositionū damnabiliū.

Propositionū damnabiliū genera fm doctores multa esse dicuntur. Est imprimis ppositio heretica; est ppositio heresim sapiēs; de quibus sufficienter habitū est. Est preterea ppositio temeraria; est ppositio erronea; est ppositio iniuriōsa; est ppositio male sonans aut scādālosa siue piaz aurīū offēnsua; et est ppositio seditiōsa; de quibus per ordine est dicendū. Ppositio temeraria est ppositio asserens aliquid tanq̄ certum quod non potest efficacī rōne probari vel auctē, sicut ppositio asserens q̄ mūdus finiet intra centū annos. Nec aut ppositio licet possit eē vera; hoc t̄m asserens tanq̄ certū dicit temerarius et ppositio temeraria; quia ad hoc nec auctas nec rō efficax habet. Ppositio erronea dicit ppositio asserēs aliquid quod est falsum. vnde Augustin⁹ libro de Academicis dicit q̄ error est falsa p̄ veris approbare. Ppositio iniuriōsa est q̄ detrabit statū alicui fidelī aut alicui notabili persone; vt si quis assereret q̄ status mendicantiū vel dñorū cardinaliū est damnabilis et scādālosus. Ppositio scandalosa aut piaz aurīū offēnsua est ppositio occasionem ruine prebēs auditoribus; vt est ista. Crux xpi non est adoranda adoratione latrīe. xps est creatura. pater est maior filio. Et breuiter omīs illa ppositio est scandalosa que cū modificatione adiūcta est vera; per se t̄m et absolute sine modificatiōe prolata videtur fauere propositionibus hereticalibus hereticoz vt sunt propositiones predictę; q̄ t̄m fm doctores magis sunt exponēde q̄ extendēde. Ppositio seditiōsa dicit assertio que diuisionem et scisma inducit in populo; vt est ppositio asserens q̄ malo prelato aut principi non est obediendum; aut q̄ indoctus non potest p̄esse in regimīne ecclesie. Est autem hic aduertendū q̄ ista propositionū genera non sic distinguūtur quin simul quandoq̄ cōcurrant aut concurrere possint in eadem ppositiōe. Nec enim ppositio; deus non potest assumere quamlibet naturam sed rationalem t̄m; est temeraria est erronea est scandalosa et est heresim sapiens vt manifestum est ex prehabitis et post patebit.

De sensu predictae conclusionis secundum rigorem sermonis.

Omnēs catholici tractatores qui de fide christiana recte sentiunt firmiter tenent et credunt quod christus secundum animam descendit ad inferos: secundum vero corpus iacuit in sepulchro. Secundo quod anima christi veraciter, id est vero motu locali quod competit substantiis separatis descendit ad inferos. Tercio quod anima christi secundum realem presentiam sue substantie fuit in loco inferni in quo iustorum anime detinebantur. Quarto quod christus secundum animam non descendit ad inferos solum quo ad effectum. Sensus igitur proprius et literalis predictae conclusionis rationabiliter est explicandus a theologo per litteras. Propositiones quibus predicta conclusio equaliter in veritate et falsitate. Quarum prima est affirmativa: scilicet christus secundum animam descendit ad inferos, quam oportet quod libet fidelis firmiter credere: cum sit articulus fidei. Secunda propositio est negativa: christus non veraciter, id est vero motu locali descendit ad inferos. et hec est falsa et erronea. Tercia propositio: christus secundum realem presentiam sue substantie non fuit in illa parte inferni in qua iusti detinebantur. que similiter est negativa falsa et erronea. Quarta vero propositio est exclusiva affirmativa et aduersativa optioni Thomae. et communi vie: scilicet christus descendit ad inferos solum quo ad effectum: que similiter est falsa: ut statim patebit. Quod autem predicta conclusio sit intelligenda in preexplicato sensu multipliciter probatur. Primo quidem sic: quia sensus cuiuslibet propositionis secundum quem propositio est iudicanda vera vel falsa: possibilis vel impossibilis: necessaria vel contingens: catholica vel heretica: attenditur penes primum et adequatum eius significatum: quod ex grammaticali et literali suorum terminorum significatione surgit: ut patet per omnes logicos. unde omnis alius sensus siue sit mysticus siue literalis: impertinens censetur quo ad veritatem vel falsitatem propositionis. Et hinc est quod beatus Augustinus in epistola ad Vincentium donatistam loquens de multiplicitate sensuum sacre scripture dicit: quod ex solo literalis sensu debet sumi efficax argumentum ad vincendum aduersarium. sed manifestum est cuilibet intelligenti significata terminorum predictae conclusionis: quod per ipsam negatur ab anima christi verus motus localis descendendi ad inferos. negatur etiam realis presentia ad partem inferni in qua iusti detinebantur. Conceditur preterea quod christi anima solum quo ad effectum descendit ad inferos. cuius oppositum Thomas et communis via quibus defensor predictae conclusionis intendit predicere tenent et scribunt: ut dictum est. ergo habetur propositum. Confirmatur ista ratio per simile quod in proposito nostro non potest rationabiliter calumniari. Nam proposita tali propositione inter disputandum: Attributa diuina non formaliter et ex natura rei distinguuntur: ut ponit Scotus et sui sequaces: sed sola ratione. manifestum est quod sensus proprius predictae conclusionis est negare omnem distinctionem formalem et ex natura rei inter attributa diuina: quam Scotus et sui sequaces ponunt. et solam distinctionem rationis affirmare: que omnem aliam excludit. Et simili ergo ponere quod christus non veraciter et secundum realem presentiam descendit ad inferos: ut ponit Thomas et communis via: sed solum quo ad effectum: est negare a christo verum motum localem descendendi ad inferos: et realem presentiam ad locum in quo iustorum anime detinebantur: cuius oppositum Thomas et communis via tenent.

*Christus 2^m magis solum descendit
ad inferos solum et 2^m magis
iacuit in sepulchro*

Si dicat q per predictam cōclusionem non negat simpliciter xpm veraciter
 ⁊ fm realem presentia descēdisse ad inferos, nec talis sensus de rigore sermo-
 nis pōt haberi; sed negat cū determinatiōe modi quem Thomas et cōs via
 ponunt. Thomas enim videtur sentire in. iij. parte. q. lū. ar. ij. q rō descenden-
 di aīe xpi ad inferos et existendi in loco fuit essentia ⁊ non operatio. Alia vō
 cōs Scotistarū ⁊ nominaliū tenet q limitatio essentie; quod predicta cōclusio
 negat. Hec inq̄ euasio nulla est. Primo quidem q̄tum ad id quod Thome
 imponit; quia Thomas in preallegata questiōe non disputat de rōne essendi
 in loco; vt statim patebit, sed supposito ex p̄ma pte q angelus est in loco per
 operationem, supposito etiā q anime separate cōueniat moueri ⁊ esse in loco
 sicut angelo; queritur si aīa xpi veraciter descendit ad inferos; ⁊ fuerit ibi fm
 realem p̄sentiā sue substantie; an solū fm effectū meriti sue passionis. ⁊ indubi-
 tanter tenet q anima xpi veraciter descendit ⁊ fuit ibi fm realem p̄sentiā sue
 substantie; ⁊ non solū quo ad effectū, vnde in solutiōe ad secundū argumentū
 ar. i. q. allegat sic dicit: Passio xpi fuit quasi quedam causa vlis humane sa-
 lutis tam viuorū q̄ mortuorū, causa aut vniuersalis applicatur ad singulares
 effectus per aliquid speciale, vnde sicut virtus passiōis xpi applicatur viuen-
 tibus per sacramenta cōfigurantia nos passioni xpi; ita etiā applicata est mor-
 tuis per descensum xpi ad inferos, propter quod signāter dicit Zacharie. ix.
 q eduxit vinctos de lacu in sanguine testamēti sui; id est per virtutē passiōis.
 Hec Thomas. Quare si per predictā cōclusionem dicitur Thome necesse est
 q in preexplicato sensu cōclusio intelligatur. Preterea p̄stat Thomā opinari
 angelū ⁊ aīam a corpore separatā nō esse in loco per essentiā; s̄ per effectū et
 operatiōem transiētem, ⁊ hoc negare aut dubitare in doctrina Thome est ri-
 diculū. Si ergo defensor predictę cōclusionis intendit Thome p̄dicare;
 oportet q dīcat quo ad veracitatem descensus ⁊ realem p̄sentiā; et nō quo
 ad rōez essendi in loco. Preterea q̄ inducitur de Thoma est ad oppositū; nā
 articulo secūdo. q. allegat; in quo querit an xps descenderit ad locū damna-
 torū; r̄ndet, q dupliciter dicit aliquid alicubi esse. Vno mō p suū effectū; ⁊ hoc
 mō xps in quēlibet infernorū descendit; aliter tñ ⁊ aliter. Nā in infernū dāna-
 torū habuit hūc effectū q descendendo ad inferos eos de sua incredulitate ⁊
 malicia p̄futauit, illis s̄o qui detinebant in purgatorio spem glorie p̄sequēde
 dedit. sc̄tis aut p̄sibus qui pro solo peccato originali detinebāt in inferno lu-
 men eterne glorie infudit. Alio mō aliquid dicit esse alicubi per suā essentiā; ⁊
 hoc mō aīa xpi descēdit solū ad locū inferni in quo iusti detinebant; vt quos
 ipse per gratiam interius visitabat fm diuinitatem; eos fm animam visitaret
 et loco. Sic autem in vna parte inferni existens; effectum suum aliquāliter
 omnes inferni partes dirīuauit; sicut in vno loco terre passus; totum mun-
 dum sua passione liberauit. Item in solutione ad primum dicit; q xps qui est
 dei sapientia penetrauit omnes inferiores partes terre; non localiter fm ani-
 mam omnes circumeundo; sed effectum sue potentie aliquāliter ad omnes
 extendendo; ita tamen q solos iustos illuminauit. Hec beatus Thomas.

*Quod dicitur mōis alicubi
 quid sit alicubi*

Ex quibus patet primo qd xps descendit per suū effectū in quamlibet partem
 inferni. Secūdo qd ad infernū damnatoꝝ descendit xps per solū effectū. Ter
 cio qd anima xpi per suā essentiaꝝ descendit solū ad locū inferni in quo iusti
 detinebātur. Quarto qd per hoc qd Thomas dicit qd anima xpi per suā essen
 tiam descendit ad locū in quo iusti detinebant: nō intendit dicere qd rō descē
 dendi ⁊ essendi anime xpi in tali loco sit essentia: vt defensor predicte conclusi
 onis sibi imponit: quia per eandem rōnem effectus esset anime xpi rō descen
 dendi ad inferos: cum ibidem dicat qd anima xpi per suū effectū in quemlibet
 infernoꝝ descendit. Intentio igit bti Thome in pñti loco est distinguere mo
 dos ⁊ non rōnes essendi in loco. Operatio nāq; sū Thomā est ratio cuiuslibet
 angelo ⁊ anime separate essendi in loco. que quidem operatio si loco ⁊ subie
 cto distat ab angelo ⁊ anima separata: vt ptingit quando operantur in aliqđ
 distans: tūc angelus ⁊ aia dicunt esse ibi sū effectū ⁊ nō sū essentiam. si vō
 operatio nō distat loco ab angeli substantia q̄uis distet subiecto: non enim re
 pugnat angelo vel anime separate esse localiter simul cū operato ⁊ moto: tūc
 angelus vel anima dicunt esse ibi per essentia vel substantia. ⁊ hoc est qđ sub
 alijs verbis cōiter dicitur: qd aliquod agens est alicubi per suā virtutem ⁊ po
 tentia: alicubi vō per suā essentia ⁊ pñtiam. Ex quo patet qd defensor predicte
 cōclusionis qui gloriā se agnoscere familias oīum p̄hoꝝ ⁊ theologoꝝ nō ha
 buit in hac materia mentem doctrine beati Thome. Preterea si descendere
 ad inferos per solū effectū nō excludit veraciter et sū realem presentia ad in
 feros descendere: cum xps sū animam descenderit ad infernū damnatoꝝ: vt
 auctes plures sacre scripture testantur: ⁊ non aliter descenderit q̄ per solū
 effectum: vt conclusio affirmat. sequitur qd xps sū aiam veraciter et sū rea
 lem pñtiam descenderit ad infernū damnatoꝝ: quod ab omnibus theologia
 reputatur hereticū. Secundo predicta euasio non saluat conclusiōem predi
 ctam: quia si per predictā cōclusiōem nō intendit negare ab aia xpi verū mo
 tum localem ad inferos ⁊ realem pñtiam in inferno: sed solū rōnem ⁊ modū
 essendi in loco quem ponit via cōis: tūc talis conclusio nō esset sū propria
 ⁊ singularē opiniōem a cōi modo dicēdi theologoꝝ satis diuersa: vt in rubro
 se facere gloriā: sed cōis ⁊ vulgata a mille doctoribus disputata. Appellare
 preterea opiniōem Scoti ⁊ nōialium viam cōem est ridiculū. Opiniō nāq;
 cōis est: que cōiter a doctorib⁹ tenet. talis aut vt in pluribus est bti Thome
 opinio. vñ ab Egidio Henrico Godofredo Scoto ⁊ Aureolo ceterisq; docto
 ribus scholasticis antiquis ⁊ modernis doctor cōis Thomas appellat. Se
 cūdo hoc idem ex intentiōe Durandi pbat: qui primus auctor ⁊ defensor est
 p̄dicte conclusiōis. Nam in. iij. sen. di. xxiij. vbi querit si xps descendit ad inferos:
 rñdet sic: Cū articul⁹ fidei sit xpm ad inferos descendisse: ⁊ nō possit intelligi
 rōe diuinitat⁹ sū quā est vbiq; nec rōe corp⁹ sū qđ fuit in sepulchro: restat
 qd intelligat rōne aie. Quo supposito videndū est qualiter aia xpi descēderit ad
 infernū. Et est sciendū qd cū aia sepata nō sit corp⁹ nec virtus in corpe nō pōt
 dici qd aia xpi descēderit ad inferos eo genere motus vel descensus qđ corpa

Aia xpi rōne aie ⁊ sūp̄
 p̄dicte conclusiōis ad locū inferni
 p̄o m̄st dicitur

mouentur. et rursus quod anima moueatur eo genere motus quo angeli mouen-
tur nec clare patet. Angeli enim dicuntur moueri de loco ad locum inquantum suc-
cessine operantur in diuersis locis. anima autem separata non dicitur habere aliquam
operationem circa locum vel circa corpus existens in loco: quia cum ex natura
sua sit determinata ad certum corpus: non potest mouere nec agere in aliud nisi
mediante corpore proprio. sed illo caret cum est separata. ergo non potest dici
moueri de loco ad locum ratione operationis quam habeat circa locum vel
circa corpus existens in loco. Nihilominus tamen hoc non obstante potest
dici quod anima separata potest descendere ad infernum dupliciter. Uno modo
secundum deputacionem: et sic dicuntur descendere ad infernum anime damnatorum sim-
pliciter: quia simpliciter deputate sunt ut resumpto corpore sint in inferno: propter
quod dicuntur ibi esse ubi sunt simpliciter deputate. Anime autem sanctorum patrum dicen-
tur in limbo esse vel ad limbum descendisse propter deputacionem non simplicem sed
conditionatam: quia resumpto corpore deputate ibi erant fore nisi liberarentur
a redemptore. hoc autem modo non dicitur anima christi descendisse ad infernum propter de-
putacionem: quia omnis talis deputatio est propter culpam contractam vel commissam
que in christo non fuit. Alio modo potest dici anima separata descendere ad infernum secundum
effectum: et hoc modo potest dici anima christi descendisse ad infernum propter duplicem effectum
quem habuit in illis qui erant in inferno. Unus effectus fuit exhibitio visionis
diuine: quam carebant: ad quam se habuit passio christi per modum meriti. Et quia
totum meritum dependet principaliter ab actu anime: ideo hic effectus attribuitur
sibi sicut principali principio merendi. Item per appropriacionem: ut sicut christus
secundum animam fuit beatus: sic secundum eam attribuitur fuisse causam beatitudinis in alijs: con-
gruum enim est ut ens in potentia reducatur ad actum per id quod in actu est.
Alius effectus fuit secundum quosdam ad quem se habuit anima christi directe per mo-
dum agentis: scilicet illuminare animas patrum que erant in limbo de mysterijs que ca-
dunt sub reuelatione. secundum enim Dionysium septimo celestis hierarchie: christus secundum
animam habet docere angelos: et fortiori ratione animas. Et ratione huius duplicis ef-
fectus potest dici quod anima christi descendit ad inferos: quod triplici ratione probatur.
Prima est: quia moueri vel descendere competit anime sepe non per modum
motus corporis: sed per modum quo moueri competit substantie spirituali. et reliquis
substantijs spiritualibus: puta deo et angelo non competit moueri de loco ad locum per
motum qui sit subiectiue in ipsis: sed per effectum quem habent in alijs rebus. ergo simili modo
competit anime separate et competeat anime christi. Secunda ratio: christus dicitur descendisse
ad infernum ut animas sanctorum patrum illuminaret ad videndum deum. sed in eo-
dem instanti quo christus mortuus est sancti patres viderunt deum: in eodem autem
instanti non potuit anima christi esse in inferno per motum. ergo non descendit illuc
per motum qui esset in ipsa: sed per effectum quem habuit in alijs. Tercia ratio
sicut in illo triduo dicitur anima christi esse in inferno cum animabus sanctorum patrum: sic in
illo triduo vel parte tridui dicitur fuisse in paradiso cum anima latronis cui dictum est:
Hodie mecum eris in paradiso. et illud non potest intelligi quo ad locum acquisitum per
motum: cum secundum ponentes spiritus in loco diffinitiue et moueri de loco ad locum

idem spūs nō possit esse simul in pluribus locis nec moveri simul plurib⁹ motibus ad plura loca tendentibus; quare oportet q^d intelligat^r s^m effectū. Hec Durandus: qui luce clarius tenet p^otra Thomā et cōem viā: q^d x^ps s^m aiām non descendit ad inferos veraciter; idest vero motu locali exi^{te} subiective in anima x^pi: ut patet ex prima et secunda rōnibus. nec fuit in inferno s^m reales p^ontiam sue substantie; ut patet ex tertia rōne. s^c descendit ad inferos et fuit ibi solū quo ad effectū quem habuit in animas sanctoz patrū virtute meriti sue passionis: imo sequit^r ex dictis Durādi q^d anima x^pi in illo triduo nusq^{ue} exi^{it} nec mota localiter descēderit ad infernū s^m effectū. et per p^ontis cum defensor predictae cōclusionis conveniat cum Durando in cōclusionē; necesse est si cōstare vult: q^d cōveniat et in sensu. Precedens autē deductio confirmatur tali ratione. Omnis conclusio problematica rationabiliter est intelligenda et recipienda in sensu de quo scholastici doctores dubitant et sibi inuicem contradicunt. In significatōibus enim terminoz et propositionū oportet sequi v^olūz cōmunem; aliter tolleretur omnis via scholastice disputationis et p^oditionis. Nam quod unus acciperet in vna significatōe et vno sensu; alter referret ad aliam significationem et sensum; quod est inconueniens. sed manifestum est q^d scholastici tractatores dubitant et sibi inuicem contradicunt: si anima x^pi in illo triduo vero motu locali et s^m realem presentia descēderit ad inferos; vel solum quo ad effectum. ad quod videtur impertinens si essentia vel limitatio essentie vel operatio sit ratio talis descensus vel existentie in loco; quia quocunq^{ue} dato adhuc contingit dubitare: si talis descensus debeat intelligi quo ad verum motum localem aut quo ad effectum. Cum igitur Thomas et oēs fere theologi teneant et scribāt q^d x^ps veraciter; idest vero motu locali et s^m realem p^ontiam descenderit ad inferos; Durādus v^o quem defensor predictae cōclusionis sectat^r teneat p^orium ut osūm est; sequitur q^d sensus p^odicte cōclusionis est negare simpl^r ab aiā x^pi verū motū locale et reale p^ontia; descēdendi ad inferos. Referre v^o ly ut Thomas et cōis viā ponūt ad essentia vel limitatōem eēntie et nō ad ly veracit^r et s^m reale p^ontia; est palliare et occultare cōclusionis errorem. Patet igitur ex predictis quis sit proprius et l^oalis sensus predictae cōclusionis.

Quod predicta cōclusio in p^oex-
plicato sensu est falsa et heretica.

p Riusq^{ue} p^opositū ostendat^r premittende sunt tres cōclusiones. Prima: q^d angelus et aiā intellectiva a corpe sepata possunt esse et de facto sunt in loco localiter; indivisibiliter tamen et non circumscriptive. Sicut enī anima intellectiva indivisibiliter est tota in toto corpore et tota in qualibet parte per informatiōem; sic angelus et anima separata indivisibiliter est tota in toto loco et tota in qualibet parte loci localiter. Et rō talis existentie in loco localiter et diffinitive est; quia tam aiā q^{uam} angelus sunt limitate et finite nature. et ob hāc rōnem nō sunt ubiq^{ue}; s^c in loco determinato et diffinitive. Non hnt^r preterea quantitatem corpalez et extensivā. et ideo nō sunt circūscri-

ptue et cōmensuratiue in loco: sed indiuisibiliter tñ. Et q̄uis ista cōclusio nō
possit per rationem euidentem et demonstratiuam ostendi: rationibus tamen
et auctibus potest efficaciter probari: quia nō repugnat creature intellectuali
vniri et applicari a se vel ab alio nature corporali diffinitive et indiuisibiliter:
vt patet de anima humana que vnitur indiuisibiliter humano corpori per in
formationem fm probatissimam p̄biam et fm fidem. Patet etiam hec propo
sitiō de angelis et substantijs separatis: que fm p̄hos vniuntur indiuisibiliter
corporibus celestibus vt anime vel vt motrices ipsorū. Patet etiam ista pro
positiō de demonibus qui per artem magicam indiuisibiliter diffiniunt et de
terminantur ad aliqua corpora. sed non maiorem imperfectionem ponit in na
tura intellectuali vniri corpori localiter indiuisibiliter tamen et diffinitive q̄
vniri per informationem vel animationem vel magicam determinationem. q̄
non repugnat nature intellectuali limitate qualis est angelus et anima intel
lectiua separata vniri et applicari alicui loco localiter diffinitive et indiuisibi
liter. Confirmatur ista ratio: quia vnio localis et diffinitio nihil intrinsecū po
nunt in re locata: sed est quid extrinsecum fm cōm opinionem. vel si ponunt
aliquid intrinsecū est respectus extrinsecus adueniens q̄ nullā p̄fectōem vel im
p̄fectōem ponit in subiecto. Preterea fm p̄hos nō repugnat subijs separatis
mouere aliquod corpus in loco locali: q̄ nō repugnat eis eē in loco locali: q̄
ad mouere corpus locali sequit̄ motorem eē in loco diffinitive: et oppositū nō
est intelligibile: quia mouens et motum fm p̄hos sunt simul simultate locali:
vt patet. vij. phy. vnde prima causa que mouet omne mobile et cōseruat omne
quod est in esse est p̄sens ubiq̄: eo modo quo sibi conuenit esse in loco: sci
licet per essentiam p̄sentiam et potentiam fm fidem. Ex quo patet secun
da conclusio: q̄ angelus et anima intellectiua separata veraciter et vero mo
tu locali mouentur localiter: quia omne receptiuus formarum alicuius gene
ris quod non est ex se determinatum ad aliquam vnā illarum formarū neq̄
est illimitatum ad illas potest moueri siue mutari ab vna illarum formarum
ad aliam. Ista propositiō patet per se: quia subiectum includit predicatū. sed
angelus est receptiuus alicuius vbi diffinitive licet non circumscriptive: sicut
patet ex prima conclusione: neq̄ est illimitatus ad omnia vbi: quia nō est im
mensus. ergo potest continue mutari ab vno vbi ad aliud. Et q̄ cōtinue pos
sit moueri patet: quia inter duo vbi sunt infinita duo vbi media. quod proba
tur ex continuo motu corporis per omnia illa vbi: per omnia autem illa p̄t
angelus vel anima separata transire ita q̄ in nullo illorum vbi sit nisi indiui
sibiliter: vt ex prima conclusione patet. et per consequens non potest omnia
illa pertransire nisi continue moueat. Ex istis duabus cōclusionibus sequitur
tercia cōclusio: q̄ noīa et verba importātia locū motū et t̄ps differētiās quoq̄
locorum motuum et temporum dicta de animabus separatis et angelis intelli
genda sunt fm verā et propriā noīs significatiōem et nō metaphorice et siliu
dinarie. Cuius rō est: quia ex quo significata talium nominū et verborū vera
citer et proprie pueniunt angelis et aiabus separatis vt probatū est in prima

et secunda conclusionibus, propositiones ex talibus terminis formate et in sacra scriptura et sanctorum patrum libris reperte intelligende sunt proprie et non metaphorice. Iste conclusiones confirmant primo auctore magistri sui in primo di. xxxvij. c. cumque divina natura, ubi sic dicitur: Duobus namque modis in scriptura aliquid locabile dicitur, vel quia dimensionem capiens longitudinis altitudinis et latitudinis distantiam facit in loco ut corpus; vel quia loco diffinit ac de terminat; quoniam cum sit alicubi non ubique inuenitur; quod non solum corpori sed etiam omni creato spiritui puenit. Omne igitur corpus omni modo locale est; spiritus vero creatus quodammodo localis est; et quodammodo non est localis. Localis quidem dicitur; quia diffinitione loci terminatur; quoniam cum alicubi presens sit totus et alibi non inuenitur. Non autem ita localis est ut dimensionem capiens distantiam in loco faciat, unde Augustinus super Genesim, ad litteram de loco et motu creaturarum spiritualium sic loquitur: Deus omnipotens incommutabili eternitate voluntate veritate semper idem mouet per tempus creaturam spirituales; mouet etiam per tempus et locum creaturam corporalem; ut eo motu naturas quas condidit administret, quod exponens magister ubi supra sic dicit: Ideoque Augustinus attribuit mutationem loci corpori non spiritui; quia licet spiritus transeat de loco ad locum; non tamen ita ut dimensionibus circumscriptus interpositione sui faciat distantiam circumstantium sicut corpus. Ambrosius quoque in libro de trinitate, hoc idem sentire videtur. Dicit inquit Ysaia, quia missus est ad me vnus de seraphim; et spiritus quidem sanctus missus dicitur; sed seraphim ad vnum spiritus ad omnes, seraphim mittitur in ministerio; spiritus operatur ministerium seraphim de loco ad locum transit; non enim complet omnia; sed ipse repletur spiritu sancto. Ex quibus aperte monstratur quod creatura spiritualis sit in loco diffinitue et moueatur proprie localiter et non metaphorice. Hoc idem probatur auctoribus sacre scripture; que loquitur expresse de missionibus et apparitionibus tam interioribus quam exterioribus. De temptatōibus etiam et custodia angelorum; de locis quoque penarum et premiorum angelorum et animarum separatarum, que omnia includunt verum motum localem et presentiam realem diffinitiuam ad locum. De missionibus scribitur Exo. xxiij. Ysaia, vi. Luc. i. et ad Hebr. primo. Omnes inquit Angeli sunt administratorum spiritus in ministerium missi. De apparitionibus per Genesim. iij. iij. Regum. v. Tobie et Job. i. Luc. i. Math. i. et ij. capitis. De custodia vero angelorum habetur Math. xv. et ps. ix. scribitur: Angelis suis deus mandauit de te ut custodiant te in omnibus vijs tuis. De temptatōibus vero habetur iij. Regum. vlt. Math. iij. et xij. Luc. liij. et ad Hebr. vi. De obsidionibus scribitur Math. viij. et Luc. viij. De motu animarum separatarum patet quod anima christi descendit ad inferos secundum articulum fidei; et ad Ephe. iij. De alijs vero animabus fide tenemus quod a corpore separate statim descendunt ad inferos; vel ascendunt ad celos, et hoc idem de angelis. Unde Luc. xvi. scribitur: quod anima Lazari portabatur ab angelis dei. Et in dialogo Grego. dicitur: quod aderant sepe angeli animabus sanctis et deferabant eas sepe in paradysum. Ideo similiter legitur in legenda sancti Martini b. ij.

Vbi patet et patet
spiritus in corpore
et non in corpore

Quod si non creditur legendis scriptis nec beatus Gregorius, sacre tamen scripture firmiter credere necesse est. Si dicatur quod ex istis auctoribus non probatur efficaciter quod angeli et anime separate moueantur localiter et sint in loco secundum se et secundum suam substantiam; sed secundum corpora ab eis assumpta et mota. Secundum enim sacram scripturam tales apparitiones et missiones facte sunt personis vere et non testamenti in corporibus assumptis. Respondetur quod de animabus a corpore separatis que non possunt assumere corpora; auctores inducite efficaciter concludunt secundum omnem opinionem quod secundum se moueantur localiter et sint in loco diffinitive. de angelis vero qui virtute propria et naturali possunt assumere corpora ad operationes corporales circa nos exercendas proportionata et accommodata; dicunt contra theologum quod cum talia corpora formantur de aere necesse est quod secundum se moueantur ad locum aeris de celo empyreo si sunt boni angeli; vel de inferno si sunt mali.

Preterea non omnia mysteria angelorum exercentur in corporibus assumptis; ut patet de apparitionibus interioribus de custodiis et obsidionibus. et per prius efficaciter probatur ex predictis auctoribus locabilitas diffinitiva et motus angelorum et animarum separatarum. Quibus premissis patet quod prefata conclusio in sensu suo preexplicato est falsa et heretica; quia ex articulo fidei deducitur per rationem bonam et necessariam; quod Christus secundum animam veraciter et secundum realem presentiam descendit ad inferos; et non solum quo ad effectum, ergo hereticum est dicere; quod Christus non veraciter et secundum realem presentiam descendit ad inferos ut dicit conclusio. Ratio tenet quia propositio dicitur heretica; que contrariatur veritati catholice in sacro canone formaliter et explicate contente; vel ex contentis in sacro canone bona et necessaria consequentia deducte; ut patet ex dictis. Aliis probatur multipliciter; quia entitas et veritas cuiuslibet rei conuertuntur et in bona consequentia et necessaria se consequuntur. Nam bene sequitur; Sortes est homo, ergo Sortes veraciter est homo; et econverso, sed si des predicat de Christo entitatem motus descensus ad inferos, ergo et veritatem. Si ergo Christus secundum articulum descendit ad inferos, ergo veraciter; id est vero motu locali descendit ad inferos. Si dicatur quod verbum descendere in sacra scriptura multipliciter accipitur: Uno modo secundum essentiam et substantiam; quod est veraciter descendere. Alio modo solum secundum effectum; et per consequens non sequitur in bona et necessaria consequentia; si Christus descendit ad inferos; quod veraciter et secundum realem presentiam descendit ad inferos; sed sufficit quod hoc vel illo modo descendit. Hec evasio nulla est; quia non repugnat alicui; si simpliciter dicitur de illo; proprie et veraciter intelligitur dici de ipso; nisi per rationem convincentem vel antecedentem oppositum possit concludi, sed moveri localiter vero et proprio motu non repugnat angelo nec anime separate; ut patet ex supradictis, descendere vero ad inferos simpliciter dici de Christo secundum articulum fidei; et oppositum non potest concludi per rationem; aliquam evidentem; nec per antecedentem sacre scripture. Item articulus fidei intelligendus est simpliciter de proprio et vero motu locali descensus ad inferos; et per consequens Christus veraciter et secundum realem presentiam descendit ad inferos et non solum quo ad effectum. Confirmatur ista ratio; quia licet secundum effectum est determinatio distrahens et alienans verbum descendere a sua propria et vera significatio; sicut enim homo mortuus vel pictus

Ubi quod in rationabilibus per se et per se
veraciter per se et per se
et per se et per se

non est homo sed fm quid: id est similitudinarie: sic descendere fm effectū nō est simpliciter et veraciter descendere: sed metaphorice et similitudinarie tm̄ vt pz ex supradictis. Cum igitur fides catholica predicet simpliciter de xpo sine quacūq; determinatiōe q; ad inferos descendit: sequitur q; veraciter et fm realem pntiam descendit et non solū quo ad effectū. Preterea fm fidem proprietates que pueniūt humane nature fm se et suas ptes principales: conueniūt xpo per cōcatōez idiomatū pprie et veraciter. vnde sicut ad xpm esse hoīem: sequitur fm fidem xpm esse veraciter hoīem. et ad xpm esse mortuum sequit veraciter esse mortuū. et ad iacuisse in sepulchro: veraciter iacuisse in sepulchro. per silem pntiam sequi debet ad xpm descēdisse ad inferos: veraciter et fm realem pntiam descendisse ad inferos. Notandū tm̄ q; ly veraciter vno quidem modo determinat inherentiā predicati ad subiectū. Alio modo determinat totā ppositiōem: et facit ppositiōem modālē. et quocūq; mō accipiatur: hec propositio est pcedenda fm fidem catholicā: Xps veraciter descendit ad inferos: et eius opposita est heretica. Item ly veraciter qñq; opponit ad ly false: qñq; ad ly fantastice vel similitudinarie: qñq; ad improprie et metaphorice. et qualitercūq; accipiat ly veraciter patet q; hereticū est negare q; xps veraciter et fm realem pntiam descendit ad inferos. Notandū scdo q; qñ a doctoribus dicit: q; illa propositio est catholica que in bona et necessaria pntia deducitur ex pntis in sacra scriptura: intelligendū est per vnū vel plura media. nec refert si talia media sint oīa credita: vel cum aliquo credito coassumat aliquid in lumine naturali cognitū: quia sicut ex solis creditis non sequitur nisi conclusio credita: ita ex vno vel pluribus creditis coassumpto aliquo naturaliter cognito vel pluribus: non sequit nisi conclusio credita. Et p hunc modū pcedunt supra inducte deductiones. Notandū tercio q; in pnti materia non loquimur de bonitate et necessitate pntie ita pprie et stricte vt dialectici et sophiste: sed loquimur vt theologi de bonitate et necessitate pntie credita et fideli: que tenet in oībus terminis fidei consimili forma arguēdi retenta. Et sic pz q; prefata conclusio in supra explicato sensu est falsa et heretica.

Quod predicta conclusio in sensu pro quo
fit est de errore et de heresi suspecta.

d E motu et loco angeloz et animarū separataz multiplex et varia est theologoz et philosophantiū opinio. Vbi nanq; tenet q; intelligentie sunt omnino imobiles et illocabiles tam per se q; per accidens. Ponunt enim q; intelligentia est quedā essentia denudata ab omni materia et conditionibus materialibus: et q; mouet orbem per animā orbi coniūctam sicut amatū et desideratū: vt scribitur. xij. metaphy. et ideo nullā applicatiōem ad locū vel corpus habet: quia non operatur imediate fm ipos circa aliq; corpus. Dicunt preterea celestia corpora esse animata: et numerū intelligentiarū esse fm numerum motuū corporū celestiu. Secūda opinio est quorundā theologoz qui probabiliter tenent q; angelus et anima separata sunt in loco et mouentur localiter fm se et fm propriā substantiā adeo q; non est intelligi
b. iij.

bile angelum et animam separatam esse et non esse in loco supposita existentia loci. Dicunt tamen quod angelus non est in loco circumscriptive, sed diffinitive tamen: quia determinatur ex sua intrinseca natura ad locum aliquem: sic quod existens in uno loco non est in alio. Hanc autem opinionem tenet scotistarum et nominalium schola. Scotus tamen addit in. ii. quod dato quod substantia angeli sit in loco et moueat localiter: ratio tamen essendi in loco magis proprie loquendo est limitatio virtutis quam essentie. Tercia vero opinio est aliorum theologorum dicentium quod angelus et anima separata non sunt in loco: sic quod essentia et limitatio virtutis sit ratio essendi in loco ut precedens opinio dicit: sed operatio eius circa locum vel circa corpus existens in loco. Convenit tamen cum precedenti opinione in hoc quod substantia angelus et anime separate dicit esse subiectum motus localis et realis preterit ad locum: et esse in loco diffinitive et distare a loco distante et appropinquare loco propinquo. Hanc autem opinionem tenet Thomistarum schola. Quarta opinio aliorum theologorum est quod angelus et anima separata nec per essentiam nec per operationem nec per aliquod extrinsecum vel intrinsecum sunt in loco: sic quod eis conveniat locus vel situs vel ubi secundum propinquitatem et distantiam: aut moveri localiter formaliter et subiective: ut precedentes opiniones tenent: sed solum dicunt esse in loco et moveri localiter in quantum sunt in corpore locato non secundum se sed secundum effectum: quod est esse in aliquo sicut movens in moto: vel sicut causa in suo effectu. et tenentes hanc opinionem dicunt quod angelus ad hoc quod moueat corpus non requirit nec preexigit aliquam propinquitatem nec realem presentiam ad corpus mobile: sed proportionem tamen secundum rationem mouentis et mobilis: quia existente angelus movet corpus quoniam vult: quia liber est in movendo: et quando movet dicitur esse in loco. Quinta vero opinio cui innititur defensor predictae conclusionis est: quod substantia angeli nusquam est: nec movetur localiter ratione sui aut alii cuius existit in ipso: neque ratione operationis transiens extra: sic quod ei formaliter et subiective conveniat motus vel locus vel situs diffinitive cum substantia separata talium accidentium corporalium non sit susceptiva: in quo concordat cum precedenti opinione. differt tamen in hoc quod hec opinio tenet quod sicut angelus nusquam est secundum locum sic est presentis cuilibet corpori quod potest movere: presentia tamen ordinis vel situs siue moveat corpus siue non. sed quoniam movet dicitur esse ibi specialiter ubi movet secundum quandam appropriatorem: quia ibi manifestatur specialiter sua virtus: presentia tamen realis angeli ad locum precedit eius operationem in loco. Cuius ratio est secundum istam opinionem: quia motus et omnis actus qui subiectum supponit preexigit presentiam motui ad mobile: et actui ad passivum. sed angelus potest agere in multa simul vel successively siue. sed antequam agat actu presentis est cuilibet corpori et simul ex natura sua. et ideo secundum istam opinionem ponitur quod angelus et quolibet subiecta separata sit simul presentis cuilibet corpori quod potest movere antequam aliquis eorum moveat. quod per hunc modum persuadet Durandus. xxvii. di. primi sen. Quod inquit facit situs in corporibus hoc facit ordo in spiritibus secundum beatum Augustinum. sed videmus in corporibus quod corpus celeste habens calitatem super omnia generabilia et corruptibilia presentis est omnibus secundum situm hoc modo ut agat in omnia. sed angelus habens calitatem super aliqua corpora quo ad motum localem presentis

est omnibus fm ordinem : ita q possit in oia illa agere cū voluerit. Et si non
semper agat rōne sue libertatis: hoc tñ interest hic et ibi: q pñtia corporis ce
lestis ad oia generabilia et corruptibilia cū sit fm sitū: nō est ad quodlibet cor
pus fm se et immediate sed est ad vniuersitatem corporū ptentorū et ad vñs al
terabile habens partes quaz quedā sunt propinquiores celo et immediate fm
situm: quedā vō remotiores et immediate ac si totū corpus contentū infra celū
esset vñs continuū etherogeneū immediate ptactū celo fm sui vltimū et nō fm
sui intimū impediēte hoc natura quātitatē et situs in vtroq; rōne quorū qd
est immediatū vñs est mediatū alteri, sed pñtia angeli ad quodlibet corpus mo
bile ab ipso cū non sit fm sitū non impedit per vñs corpus: quin sit immediate
ad quodlibet aliud, sicut ponendo aīam rōnalem non esse quantā: dicimus q
ipsa fm se totā existens in vna parte corporis puta in capite nō impedit quin
sit immediate tota in parte distante scilz in pede, et idem est de angelo respectu
cuiuslibet corporis quod pōt mouere: nisi q angelus nō est forma et act⁹ cor
poris sicut anima. Et hanc opinionē recitatīue tñ et absq; vlla assertionē in
quirendo solum et dando occasionem peritioribus vltius inquirendi veritatem
scribit Durandus. Hāz aut quinq; opinionū de motu et localitate an
gelorū et substantiarū separatāz: opinio phorū est simpliciter heretica fm Tho.
di. xxxvij. primi sen. qā fide tenemus angelos circa nos operari immediate: fide
etiā tenemus plures angelos esse fm numerū: qz sit numerus motū corporū
celestiū. Scribit enim Basi. vij. c. q milia miliū ministrabant ei: et decies cen
tena milia assistebant ei. Secunda vō opinio que ponit substantiā angeli fm
se et fm essentiā moueri localiter et esse in loco est probabilior et auctibus sa
cre scripture et dictis sanctorū conformior. Tercia opinio videt esse suspecta
de errore et heresi: pro quanto nō pōt apparenter nec probabiliter saluare di
cta sacre scripture et sanctorū doctorū de mysterijs et locis premiorū et penarū
angelorū et aīaz separatāz: quia operatio p quā angelus determinat ad locū
non pōt esse operatio materialis: quia talis eque abstracta est a loco motu et
differentijs locorū et temporū sicut substantia angeli fm predictā opinionem:
oportet ergo q sit operatio et effectus transiens in materiā corpales. Cōstat
autem fm fidem et auctoritates sanctorū q angeli et anime beate que sunt in
celo et in inferno tanqz in loco nō operant tales operatiōes in celo nec in in
ferno: vt patet discurrendo per singulas operatiōes iporū angelorū et animarū
separatāz. Quarta vō opinio et quinta videtur esse magis suspecte de errore
propter rōnem eandem: et etiā hoc q ab angelis et animabus separatis nega
tur verus motus localis et realis pñtia diffinitiuā ad locum: qd videt fauere
phorū errori: et maxime quinta opinio que ponit angelos esse vbiqz pñtes fm
propriā naturā. Sunt preterea vltime tres opiniones suspecte de errore et he
resi pro quanto fuerunt damnate Parisius a dñō Guillo quondā epō Pa
risien pluribus articulis. In articulo. Cviij. dicitur sic: Qd substantia anime
nullo mō est mobilis fm locū nec p se nec p accidēs. Et si ponat alibi p sub
stantiā suā nūqz mouebit de vbi ad vbi: Error. Item articulo. CCxiij. dicit
b. iij.

12.
 sic: Quid anima nunquam moueretur nisi corpus moueretur: Error. Item articulo
 CCvij. Quid intelligentia angelus vel anima separata nusquam est secundum substantiam sed secundum
 operationem: Error: si intelligatur quod substantia non sit in loco. Item articulo, CCiij.
 Quid substantie separate sint alicubi per operationem: et quod non possunt moueri ab
 extremo in extremum neque in medium: nisi quia velle possunt operari aut in extre-
 mis aut in medio: Error: si intelligatur sine operatione substantia non esse in loco:
 nec transire de loco ad locum. Expresse isti articuli danant ut erroneas falsas
 et de heresi saltem suspectas terciam quartam et quintam opiniones. Et si dicatur quod
 talis excoicatio vel danatio articuloz non transit mare vel diocesis. Respondet Sco-
 tus in. ij. sen. et bene: quod si tales articuli sunt articuli condemnati sicut heretici sunt
 condemnati non solum auctoritate diocesani tamen: sed etiam auctoritate prepe ex de here. c. ad abolendam
 vel saltem sententia talis est habenda suspecta de heresi: quoniam in aliqua vniuersitate
 famosa: qualis est Parisiensis. solenniter est danata. Patet igitur quod predicta con-
 clusio in sensu pro quo fit a defensore: est suspecta de errore et heresi.

Secunda Conclusio Apologetica Joannis

Patri Mirandulani Concordie Comitis.

**Peccato mortali finiti temporis non debetur pena
 infinita secundum tempus: sed finita tantum.**

Determinatio magistralis.

b **Ec conclusio videtur mihi sine preiudicio sanioris sententie falsa et here-**
 tica. Ad quod declarandum ostenditur primum quid sit peccatum mortale: et
 quid sit illud quo transeunte actu peccati peccator denotatur peccator. Se-
 cundo videbitur de pena debita peccato mortali. Tercio demonstrabitur quod pre-
 fata conclusio de rigore sermonis et in sensu quem facit est falsa et heretica. Fi-
 naliter probabitur quod predicta conclusio in sensu pro quo fit est falsa et de heresi suspecta.

**Quid sit peccatum mortale: et quo formaliter
 transeunte actu peccati quod denotetur peccator.**

s **Apposito secundum fidem catholicam quod mortale peccatum quoddam sit**
 originale et quoddam actuale. Dicimus quod peccatum mortale actua-
 le de quo prefata conclusio loquitur est commissio vel omissio voluntaria
 contra legem dei preceptiuam. unde Augustinus. xxij. contra Faustum. Pec-
 catum est dictum vel factum vel concupitum contra legem dei eternam. Vel ut in libro de
 duabus animabus dicitur. Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod
 iusticia vetat. Quid exponens magister sen. in. ij. dicit: quod Augustinus in utraque assigna-
 tione loquitur de peccato actuali mortali et non veniali: quibus aliqui opinentur
 contrarium. Ex prima namque assignatione Augustini ostenditur quod peccatum est vo-
 luntas mala siue locutio et operatio praua: id est actus malus tam interior quam
 exterior. Ex altera vero ostenditur quod est actus interior nec est opus in predictis
 assignationibus exprimere omissionem eterne legis: ut quidam argumentantur indu-

*Quia int' primum mortale actua-
 le et veniale*

centes illud Augustini in primo de li. arbi. q. peccare nihil aliud est q. negle-
ctis reb. eternis temporalia sectari. quia fm Tho. i. ii. affirmatio et negatio ad
ides genus reducunt: sicut in diuinis geniti et ingeniti ad relatiōem: vt in li.
de trini. Aug. scribit. Pro eodē igit est accipiendū dictū et nō dictū: factū et
nō factū: p̄cupitū et nō p̄cupitū. Et sic ptz q. noie peccati fm Aug. et ceteros
doctores tam sc̄tōs q. scholasticos intelligit act. interior v. exterior et omis-
sio vtriusq. s. legē dei eternā preceptiua. Hoc aut mō accipiendo peccatū cū
habeat rōnem malī: malū aut inq̄tuz malū noceat et corrūpat aliq. bonū fm
Aug. in Enche. Dicim. fm doctores sc̄tōs q. peccatū mortale corrūpit p̄mo
bonū nature. sc̄do bonū gr̄e: maculā quandā inducēdo in aīa. tercio vō efficit
reatū ad penā: q. nihil aliud est q. obligatio passiva ad penā. De corruptōne
boni naturalis hētur in glo. sup illud L. u. c. r. Homo descendēs ab Hierusalē
in Hierico: q. homo per peccatū spoliat gratuitis et vulnerat in naturalibus
De macula scribit Josue. xx. An pax vobis est: quia peccastis in Beelsēgor
et vsq. in p̄ntem diem macula huius sceleris in vobis p̄manet. De reatu vō
ad penā scribit ad Ro. ii. Tribulatio et angustia in aīam oēm opantis maluz.
Tribulatio aut et angustia nominant penā quandam. Math. etiam. xxv. dici-
tur: Ibunt in supplicium eternū. Notandū tamen q. corruptio boni nature et
vulneratio consequitur ex peccato originali. macula autem et reatus non so-
lum ex originali sed etiam ex actuali. reatus vero ad aliquantulam penam ex
veniali. Notandū etiam q. sicut ex actibus bonis moraliter ex genere scilicet
et circumstantiis causantur boni habitus et inclinationes ad similes actus: sic
ex malis et viciosis actibus causantur malī habitus et inclinationes ad simi-
les actus. Et sicut per primū actum peccati mortalis boni habitus et inclina-
tiones non corrumpūt totaliter sed diminiūt: sic in peccatore multis vi-
ciis et inclinationibus malis habituato dum iustificatur et gratia infunditur
tales inclinationes et qualitates viciose statim non corrumpūt sed dimini-
untur: vt doctores communiter tenent et experientia docet. Ex quibus patet
q. transeunte actu peccati in peccatore non manet de per se nisi mala quali-
tas mentis. manet etiam de per se macula que priuationē nitoris diuine gra-
tie formaliter importat. manet preterea de per se reatus seu obligatio ad pe-
nam. Et dicitur notanter de per se: quia talia nata sunt sequi de per se ex pec-
cato mortali tanq. a per se causa eo modo quo peccato conuenit esse causant.
Si vero aliqua alia transeunte actu peccati in peccatore innētiatur: hoc est
impertinens et de per accidens: quia vel preexistunt vel per accidens sequi-
tur: vt patet de illo qui de iusto efficitur iniustus et peccator. Si ergo transe-
unte peccato verum est dicere demonstrato illo qui peccauit q. iste est pecca-
tor donec peccatum fuerit sibi remissum: querendum est quid est illud. Et nō
videtur q. sit peccatum preteritum: quia licet peccatum preteritum denomi-
net sortem peccasse: p̄ficialiter tñ nō denoiat sortem peccatores. Item si ex
hoc quis denoietur peccator quia peccauit: exis in gr̄a post remissionem pec-
cati dicere peccator q. est absurdū: nec transeunte peccato quis denominat

Alit. p̄mo
mortale i. pho
v. r. d. p. 60

p̄mo et
actu ip̄u

Nō q. p̄mo
postq. p̄mo
p̄ p̄mo est
imissu

peccator a mala qualitate per peccatū vñū siue plura eiusdem rōnis genita; qā cū illa maneat ⁊ stet cū grā; post remissiōē peccati exis in grā denōiaref peccator. ⁊ per pñs simul esset acceptus ad vitā eternā ⁊ ordinatus ad eter- nā penā quod est incōueniens. Nec potest quis denōiari peccator a macula quia deus subtrahit grām prop̄ demeritū peccātis; et p pñs deus est causa macule non demeritoria sed subtractiua. Deus autē non est causa q aliquis sit peccator; qā nemo auctore deo sit deterior; idest peccator s̄m Augustinū; quia Jo. i. sine ipso factū est nihil; idest peccatū. ⁊ per eandē rōnem transeūte peccato non pōt quis denōiari peccator a reatu vel obligatiōe ad penā; vt defensor predictē conclusiōis dicit; quia talis reatus ⁊ obligatio est de per se a voluntate ⁊ lege diuina; que transgressores preceptorū suorū ordinat ⁊ obli- gat ad penā eternā. ⁊ per pñs deo auctore quis efficeref ⁊ denōiaretur pec- cator. Reatus preterea vel obligatio ad penā improprie ⁊ abusive dicit̄ pec- catū; proprie vō ⁊ de per se dicit̄ effectus peccati. ⁊ per pñs ab ipso nemo de- nōiatur peccator sed reus vel ad penā obligatus. A quo ergo transeūte pec- cato denōiatur quis peccator? Dicim⁹ q dimissis nominaliū ⁊ scotistaz opi- nionibus transeūte peccato qō formalit̄ denōiatur peccator a peccato pre- terito nondū per grā; aut grē sacramentū remisso; aliquo tñ mō in suo effectū derelicto remanente ex parte puerfionis vel auerfionis. Nec oportet q si qō dicaf actu peccator q sit formaliter peccator p aliqō quod est actu presens; vt aliqui falso imaginant̄; quia non vniuoce dicit̄ quis peccator dū actu pec- cat ⁊ dū cessat ab actu peccati; quia dū actu peccat dicit̄ peccator a peccato pñti; dū autē cessat a peccato dicit̄ peccator ab eodem peccato preterito non dimisso. ⁊ ideo propter talem analogiā huius nōis peccator; et non vniuoca- tiōem pōt quis denominari peccator formaliter; nō solum a peccato presente sed a peccato preterito dummodo aliquo modo maneat in suis effectibus.

Hec est determinatio magrī senten. in. ij. di. xliij. c. preterea queri solet. Non est inquit ignorandū peccatū duobus modis in aliquo dici esse et transire; scz actu ⁊ reatu. Actū est in aliquo dū ipsum qō peccatū est; aut actio vel volun- tas in peccante est. Reatu vō cū p eo siue transierit siue assit mens hominis polluta est ⁊ corrupta; totusqz homo supplicijs obligatus ppetuis. nec vnqz est in aliquo peccatū actu preter originale quin sit etiā reatu; sed est reatu in- terdū postqz transit actu. Ex quo patz s̄m magrī q transeūte actu peccati peccatū manet reatu; ⁊ per pñs a peccato sic manente in suo effectū denōia- tur quis peccator ⁊ non a reatu. Nec magrī vt post videbit̄ appellat reatum peccatū; vt defensor predictē conclusiōis magro sen. falso imponit.

De pena debita peccato mortali s̄m doctrinam fidei ⁊ sanctorū doctorū.

d Aplex pena in genere s̄m doctores debet̄ peccato mortali actuali. Pena qdem damni que pñsit in carentia diuine visiōis; ⁊ hec cor- rīdet auerfioni a bono incōmutabili ⁊ eterno. Altera vero est pena sensus que pñsit in expientia alicuius nocumēti a rebus sensibilibus accepti

*Quis dicitur actu peccator
⁊ pñs dicitur reatu
aliquo ex his ⁊ infra*

*Actus pñs q pñs mortali
dicitur*

et hec pena correspondet conuersioni ad bonū creatū et cōmutabile. Cuius ratio est sūm Thomā: quia pena debz proportionaliter culpe rēdere. in culpa autem non solum auertitur mens ab ultimo fine: sed indebite conuertitur in alia tanq̃ in finem. Non solum ergo puniendus est qui sic peccat per hoc q̃ excluditur a fine pena damni: sed etiam per hoc q̃ pena sensus ex alijs rebus sentiat vel percipiat nocumētum. Et hinc est q̃ diuina scriptura peccatorib⁹ minatur non solū exclusionem a gloria quod est pena damni: sed etiā afflictionem ex alijs rebus quod est pena sensus. Scribit enim Matb. xxv. Discedite a me maledicti in ignem eternū: qui paratus est diabolo et angelis eius. et in ps. Pluet super peccatores laqueus ignis sulphur spūs procellarū pars calicis eorū. De quantitate vō pene mirantur quidā et murmurant cur de misericordissimus pro vnius transgressionē mandati per penitentiam non delecta perpetua puniat damnatione: cū tñ quedam peccata in via breui tempe perpetientur. Hanc qōnem mouet Aug⁹. xxi. de ciui. c. xi. Iniustū inquit putatur vt pro peccatis q̃ tumlibet magnis paruo scilicet tpe ppetratis: pena q̃q̃ damnetur eterna. Quomodo verū est inquit quod ait xps videlz. In qua mensura mensi fueritis in ea remetietur vobis: si temporale peccatum supplicio punitur eterno. Ad quā Aug⁹. recitat octo generibus penarū que Tullius in legibus scribit p hec verba rīdet. Ne quisq̃ extitit legislator qui censeret tam cito nocentiū finienda esse tormenta: q̃cito factum est vel homicidium vel adulteriū vel sacrilegiū vel quodlibet aliud scelus. Non enim temporis longitudine: sed iniquitatis et impietatis magnitudine peccatum est metiendum. Qui vō pro aliquo grandi crimine morte mulctatur: nūquid mora qua occiditur que per breuis est eius supplicii leges existimant. et non q̃ euz in sempiternū auferunt de societate viuentiū: quod est autem de ista ciuitate mortali homines supplicio prime mortis: hoc est de illa ciuitate imortali homines supplicio secunde mortis auferre. Sicut enim non efficiunt leges hui⁹ ciuitatis vt in eam quisq̃ reuocetur occisus: sic nec illius leges ciuitatis admittunt vt ad eius quis vltra beatitudinem reuocetur eternam secunda morte damnatus. Ex quo patet sūm Aug⁹. q̃ ratio quare peccato mortali debeatur pena eterna sūm tempus est propria et intrinseca magnitudo impietatis et iniquitatis peccati: et non eius duratio longa vel breuis. Et q̃uis sancti doctores et scholastici plures inducant et assignent ratiōes fundamentales ad probandū q̃ peccato mortali iuste debeatur pena infinita sūm tempus: adducēda est tamen sententia beati Thomē: in qua defensor predictę conclusionis credit fundare suam intentionem: vt ostendatur q̃ mens beati Thomē est ad appositum predictę conclusionis. Unde in quarto sententiarum vbi querit Si peccato mortali sūm iusticiam debeatur pena eterna: per hec verba ex propria intentione respondet. Cum pena duplicem habeat quantitatem: scilicet sūm intensionem acerbitatis: et sūm durationem temporis: quantitas pene cor respondet quantitati culpe scdm intensionem acerbitatis: vt sūm q̃ grauius peccauit: sūm hoc grauior ei pena infligatur. Non autem correspondet

*Sūm int' penā dāma
penā sensus*

*De q̃ntitate pene p
peccato*

Legislato

duratio pene durationi culpe: vt dicit Aug⁹. xxi. de ciuitate: Non enim adul-
teriu qđ in momento tpis perpetiat; momentanea pena punit etiā fm leges
hūanas. h duratio pene respicit dispositōes peccatū. vñ pcludit fm Aug⁹. q p
quodlibet peccatū mortale reddit peccator dignus a ciuitatis cōsortio btōz
eternaliter priuari. Ad qđ probandū inducit plures rōnes: quaz alique pro-
cedūt a priori et per cām; alique vō a posteriori et per effectū. A priori quidē
est illa que sumit fm Aug⁹. ab obiecto qđ peccat qđ est bonū eternū. vnde
Aug⁹. xvi. de ciui. dei: Factus est peccator dignus malo eterno: quia hoc in
se peremit bonū qđ esse possit eternū. Secūda vō rō que est beati Greg⁹. iij.
Dialo. sumitur etiam a priori; quia homo in bono eterno peccauit. Tercia
rō: quia contra bonū infinitū quod est deus peccatū sumitur etiam a priori.
Quarta vō rō quā pro se inducit defensor predictae conclusionis est a poste-
riori: quia culpa inquit manet; cū culpa non possit remitti sine grā quam ho-
mo non pōt post mortem acquirere: nec debet pena cessare qđ diu culpa ma-
net. Ex quibus patet qđ dictū bti Tho. non facit ad propositū conclusionis:
qa nō ex hoc solū peccatū mortale punit eternali: qa reat⁹ et macula seu cul-
pa durāt eternali l3 de facto ita sit; cū talia sint inseparabilia. h rō quare p se
primo peccato mortali debet pena eterna est qa pmittit cōtra deū q est bonū
eternū et finitū. Pz igit fm sacra scripturā et scōs doctores: qđ peccato mor-
tali finiti temporis debetur pena eterna et infinita fm tempus.

Qđ predicta conclusio in sensu quem de rigore ser-
monis et ex vi verborū facit est falsa et heretica.

e Prehabitis est manifestum qđ predicta conclusio de rigore sermo-
nis rōnabiliter est intelligenda de peccato mortali pprie dicto: quia
in significatiōibus vocabulorū sequi debemus vsum cōem: nec aliter
possumus probare significata noīm. Proprie aut peccatum mortale de quo
sancti doctores loquūtur et diffinitōes dantur est cōmissio vel omīssio volū-
taria contra legem dei preceptiuā: quod pstat duratōe esse finitū; nam huma-
na voluntas qđ diu est in via non pōt perpetuare actiōes suas. nec vt qbusdā
placet aliqua voluntas creata hoc potest: loquendo de actionibus ppria vir-
tute productis. Predicta igit cōclusio de rigore sermonis est intelligēda de
peccato mortali pro pmissiōe vel omīssione voluntaria: et non pro reatu. Pre-
terea conclusio est intelligenda de rigore sermonis in sensu pro quo sancti do-
ctores et scholastici in pñti materia loquūtur: qbus defensor pdictae pclusiōis
contradicere intendit: vt in cōclusionē preambula conclusioni predictae dicit.
sed sancti doctores disputantes de pena debita peccato mortali loquūtur de
cōmissione vel omīssione voluntaria et non de reatu peccati. ergo idez quod
prius. Preterea reatus noīe non intelligitur fm Tho. et magr sen. pecca-
tum vt iste falso eis imponit. Nam magr sen. di. xliij. sic dicit: Reatus autē in
scriptura multipliciter accipit: scilicet pro culpa pro pena pro obligatiōe pene
temporalis vel eterne: qđ Tho. di. eadem articulo. ij. sic exponit: Reatus di-
citur scōm qđ aliquis est reus pene. et ideo pprie reatus nihil aliud est qđ ob-

Prm mortale ppe dcm

Differētia maxima int pena
pñti mōlis et reatu pñti

Reatus noīe nō nūq pñti

Reatus multiplicat accipi

Quia voluntas
nihil pñti

ligatio ad penam. Et quia hec obligatio quodammodo est media inter culpas
et penam: ex eo quod propter culpam aliquis ad penam obligatur, ideo nomen me-
diū transsumitur ad extrema ut interdū ipsa culpa vel etiam pena reatus dicat
et in questionibus de malo, q. ij. in responsione ad quartū argumentū hoc idem sen-
tire videtur. Reatus inquit: id est obligatio ad penam: est quidā effectus con-
sequens ad peccatū, unde cum dicat quod peccatum transit actu et manet reatu
idem est ac si diceret quod transit per suā essentiam et manet in suo effectū. Et sic
patet secundum Thomam et magistram: quod reatus non est peccatum sed effectus peccati.
bene tamen verū est quod in sacra scriptura peccatū quicquid sumit per penam: quicquid vero per
culpa, ut in illa auctoritate: Peccata tua elemosynis redime. et in illa: Sancta et salu-
bris est omnis exorare pro defunctis ut a peccatis solvantur. ubi peccatū sumit per penam
Nā post peccatū dimissum restat aliqua pena satisfactoria soluenda. Possunt
etiam predictae auctoritates rationabiliter intelligi de peccato veniali quod inter peccata
proprie dicta computat. Sic igitur predicta conclusio intellecta probat quod sit falsa et
heretica: quia contra veritatem sacre scripture: que pro peccatis mortalibus finito
tempore perpetratis minatur peccatoribus eternam penam, unde Christus Matth. xxv. c.
recitatis peccatis in via dimissis dicendo: Esuriui et non dedistis mihi ad man-
ducandū: sitiui et non dedistis mihi potū: sniam profert diffinitivā pro pecca-
tores ad eternam penam: pro iustis vero ad eternam gloriam. Constat autem quod talis sen-
tentia datur pro bonis et pro malis operibus in via factis: que non possit esse nisi du-
ratione finita, igitur predicta conclusio in sensu perplicato est veritati sacre scriptu-
re contra et per consequens heretica. Si dicat quod non est determinatū ab ecclesia
nec vincitur ex sacra scriptura: quod peccato mortali finiti temporis debeatur pena infi-
nita secundum tempus et non finita tamen. Respondetur quod ex sententia Christi et ex articulo fidei: Qui
bona egerint ibunt in vitam eternam: qui vero mala in ignem eternum: efficaciter con-
vincitur et bona et necessaria sententia deducitur quod peccato mortali finiti temporis debetur
pena infinita secundum tempus et non finita tamen: cui repugnat predicta conclusio, et per
consequens est heretica: ut patet ex his que in prima determinatio dicta sunt de asser-
tionibus catholicis et hereticis. Repugnat etiam predicta conclusio veritati sa-
cramenti penitentiae: virtute cuius eterna pena mortali peccato finiti temporis de-
bita commutatur in penam temporalem. Favet preterea hec conclusio hereticis illis
qui eternas penas peccatis mortalibus finito tempore perpetratis deberi negabant
ut patet ex auctoritate beati Augustini, precedenti capitulo inducta.

Quod predicta conclusio in sensu per quod sit est de errore et heresi suspecta.
Apposito quod peccati nomine equivoce et improprie reatus intelligatur et si-
gnificetur: adhuc predicta conclusio est de errore et heresi suspecta: quia
certū est et manifestū quod tale peccatū mortale usque ad penam exclusivē
est duratione finitū, et per consequens verū est dicere secundum defensorē predictae conclusionis quod
talis reatus est mortale peccatū finiti temporis. Querendū est igitur an tali peccato
mortali finiti temporis debeatur pena infinita secundum tempus aut finita tamen: dare non est me-
diū, si infinita dicitur conclusio in sensu per quod sit, si vero finita tamen: sequitur quod per penam super-
venientē non remittitur tale peccatū mortale quod ad penam eternam cum nulla talis sibi deatur

110
fuit

propter culpam quod
obligat ad penam

Reatus obligat
pene est

Penam minatur actus reatus et
actus infirmus

Reatus non est
penam si est
penam

Penam quicquid sumit per penam
quicquid vero per culpam

Propter peccatum mortale finitū hoc
peccatum minatur datur penam
eterna pena

habet penam de
mortalibus, aliam
in penam peccatorum
tota et per se
dicitur

111
fuit

*Virtute clauus pena etia
commutat iudicem*

nec virtute clauus commutatur pena eterna in temporalem: quod non solum est de heresi suspectum sed hereticum. Preterea demonstrato tali reatu peccati mortalis arguitur sic. Tale peccatum mortale per penitentiam condignam finitum aut remanet idem numero peccatum mortale: aut non. Si remanet idem numero peccatum mortale: sequitur quod per penitentiam condignam non remittatur peccatum mortale, quod est hereticum: et per primum sequitur quod peccator de eodem peccato numero tenetur iterum penitere et confiteri, quod est impium: quia deus non punit bis in idipsum. Si vero talis reatus idem numero non maneat peccatum mortale sequitur quod nihil est dictum: Peccato mortali finiti temporis non debetur pena infinita finem tempus sed finita tantum, imo processa tali improprietate loquendi: potest esse tam vehemens et intensus motus contritionis finem doctores: quod tota pena peccato mortali debita eterna scilicet et temporalis condonabitur penitenti. Preterea quod peccato mortali per penitentiam finito non debeatur pena infinita finem tempus: si finita tantum: nemo sane mentis dubitat: imo quicquid nulla ut dictum est. Et si conclusio permittat disputationem et contradictionem necesse est quod in preexplicato sensu intelligatur: vel improprie loqui se fateatur. Si dicatur quod verbum deberi quicquid sumitur pro eo quod aliquis reddet: et sic peccato mortali non semper debetur eterna pena: quoniam scilicet per penitentiam remittitur et finitur. quicquid vero verbum deberi sumitur pro dignitate habendi eternam penam: et hoc modo peccato mortali debetur pena infinita finem tempus si peccator impenitens in illo decedat. Nec inquit euasio magis est ad oppositum quam ad propositum: quia cum verbis deberi in predicta conclusione simpliciter negetur si uniuoce capiat pro quolibet suo significato: negatur finem veram logicam, et per primum sequitur quod peccato mortali nullo modo debeatur infinita pena: quod est hereticum: et contra secundum membrum assignate distinctionis. Si vero deberi sumatur analogice: aut simpliciter equiuoce accipiendus est terminus principaliori et magis usitato significato apud doctores: quod est esse dignum vel obligatum ad penam eternam: et sic idem quod prius. Preterea inter disputandum cauet ne conclusio multiplex et equiuoca proponatur propter sensus incertitudinem: que omnem arguendi et contradicendi viam tollit. Preterea ridiculum est dicere quod si Berte debet Ticius, id est ex obligatione civili: si non soluat: quod non debeat, ergo cum peccato mortali finem legem diuinam debeatur pena eterna: si non persoluat peccator talem penam non sequitur quod tali peccato non debeatur eterna pena, sed est fallacia consequentis: a negatione unius cause veritatis ad negationem propositionis habentis plures causas veritatis. Preterea peccatum mortale finiti temporis non est dignum pena infinita finem tempus ut conclusio dicit, ergo distinctio de verbo deberi non facit ad propositum conclusionis. Si dicatur quod aliqui doctores dicunt: quod prescitis pro actu meritorio quem elicit a gratia non debetur vita eterna: quia non sibi reddetur. Respondetur quod si prescitis non reddatur vita eterna non sequitur quod sibi non fuerit debita ut dictum est: sed bene verum est quod prescitis existenti in gratia non debetur eterna gloria finem eternam dei predestinationem, et per consequens non reddetur sed quoniam sibi debeatur finem presentem iusticiam et finem dispositionem quam actu habet dum

66

meretur; nemo doctorum quos ego legerim in hac materia negat; imo magis
 suarum theologorum princeps hoc asserit. Unde dicit Scotus in. iij. q. prescitus
 qui aliquando gratiam habuit in via et meruit habere ius in vitam eternam; sed
 non actionem petendi propter impedimentum peccati, per quod; etsi non amittat
 ius et debitum habendi vitam eternam; perditur tamen actio petendi; et ob hoc pre-
 scito nunquam reddetur vita eterna. Decipit preterea defensor predictae conclu-
 sionis in hoc quod credit; quod peccatum mortale tantum est dignum pena eterna in
 quantum durat inclusivae usque ad mortem; post quam non est tempus penitendi
 nec revertendi ad deum; et tale peccatum sic preuisum deus ordinat absolute
 ad penam eternam. peccatum vero mortale quod preuidit deus per penitentiam re-
 mittendum et delendum non ordinat deus absolute ad penam eternam sed tempore;
 hic autem error pervertit totam sacramentum scripturam et veritatem sacramenti penitentiae. quod sic
 probatur; nam quod accidit peccato mortali non est ratio nec causa eius quod de per
 se puenit sibi, sed continuatio et perseverantia in peccato usque ad terminum vite in-
 clusivae; impenitentia quoque et preuisio divina accidunt peccato mortali ut de
 se patet; esse vero dignum pena eterna convenit sibi in secundo modo dicendi per se in
 quacumque mensura producat ex hoc quod est offensa vel impietas seu iniqui-
 tas contra bonum eternum et legem dei eternam commissam; ut patet per beatum Augustinum.
 ergo duratio longa vel brevis impenitentia quoque vel perseverantia nihil faciunt
 ad hoc quod peccato mortali debeat eterna pena; et maxime impenitentia cum sit
 novum peccatum; peccato ergo mortali qualitercumque accepto debetur pena eter-
 na et infinita secundum tempus et non finita tantum. Quod si talis pena aliquando non persolvatur;
 procedit ex pietatissima misericordia dei; qui peccatori dedit tempus pe-
 nitendi et revertendi ad ipsum quantum diu est in via. Est preterea ex misericordia dei
 pietatissima; quod decedens in peccato mortali puniatur infinita pena secundum durationem
 cum mereatur acerbiter infinite pene intensivae et omnimodam anihilationem secundum strictum
 rigorem iusticie; ut theologi probatissimi tenent. In punitione igitur malorum utitur
 pietatissimus deus misericordia simul cum iusticia; si conservando naturam puniat
 peccatorem pena finita intensivae; infinita vero durativae. Et hoc est quod in regu-
 lis theologie scribitur; quod deus premiat iustos ultra prout dignum; punit vero peccato-
 res citra condignum.

*Tercia Conclusio Apologetica Joannis
 Picci Mirandulani Concordie Comitis.*

**Nec crux christi nec ulla imago adoranda est ado-
 ratione latricae; etiam eo modo quo ponit Thomas.**

Determinatio magistralis.

h Ec conclusio videtur mihi salvo semper meliori iudicio scandalosa et plene
 aurium offensiva contra consuetudinem vultus ecclesie. Ad quod ostendendum
 declarabimus primum quid sit adoratio in genere; et quot sint eius species et dif-
 ferentie. Secundo ostendetur quid ecclesia pie tenet et sentit de adoratione crucis

et imaginis xpi et de reliquis et imaginibus sanctorum. Probabitur tercio qd prefata conclusio in sensu quem de rigore facit sermo est plax aurium offensa sua et scandalosa.

De adoratione quid sit et de speciebus eius.

a Adoratio fm communiter loquentes; siue capiat pro actu interiori siue exteriori est cultus alicui exhibitus propter excellentiam in eo formaliter repertam vel aliquo modo sibi attributam. Dicitur notanter propter excellentiam formaliter repertam; propter adorationem de per se, dicitur consequenter; vel aliquo modo sibi attributam propter adorationem de per accidens. Adoratio namq; eo modo debetur alicui quo modo sibi conuenit excellentia vt post dicitur. Talis autem cultus aut debetur alicui ratione excellentie increate et infinite; et talis cultus dicitur adoratio latrie, aut ratione excellentie create vel finite; et dicitur adoratio dulie cōiter sumpte; que fm Durandū diuiditur in simplicem duliam et hyperduliam; idest excellentem duliam. Excellentia namq; creature rationalis; aut est eminēs et singularis; et tali excellentie debetur hyperdulia; qualis est excellentia humanitatis xpi et beate virginis, aut talis excellentia creature rationalis est cōis et imperfecta; et tali debetur simplex et cōmunis dulia; que tot habet gradus fm Durandū et species distinctas; quot sunt gradus excellentie specificē distincti. Scdm enī aliam rōnem excellentie preest pater filio; magister discipulo; dur militi et prelatus subdito, ideo adoratio dulie que talibus exhibetur non est vnius rōis sed pluriū. Adoratio tñ dulie que debet prelato vel rectori q̄uis malo est excellentior q̄ adoratio que debet priuate persone q̄uis bone propter tria. Primo; quia rector vel prelatus gerit vicem dei; fm illud ad Ro. iij. Qui potestati resistit dei ordinatiōi resistit. Secūdo; quia princeps vel prelatus est persona publica; ideo in ipso honorat bonitas ecclesie vel reip, que est maior q̄ bonitas singularis persone. Tercio; quia regimē vel prelatus ordinatur ad virtutem sicut causa effectiua ad conseruationē virtutis. Dignius est autem causam virtutis alijs existere q̄ virtuosum esse; vt dicitur, ix. ethi. Priuata enim persona si non sit actu virtuosa non est proprie honoranda; si autem non sit virtuosa nec actu nec aptitudine; vt damnati tam homines q̄ demones; nullo modo debetur eis honor. Et sicut dulia vt distinguit contra hyperduliam habet grad⁹ specificē distinctos sub se vt dictū est; sic hyperdulia cuius fm Petrū de palude tres sunt species. Vna est qua humanitas xpi in se et per se adoratur et propter eam quicquid habet habitudinem ad ipsam inq̄tum bñdī; vt mater xpi; crux xpi; et imago xpi. In his enim est vna ratio principalis venerandi; scilicet vnio ad verbum; ex qua dedit ei verbum nomen quod est super omne nomē ut in nomine hiesu omne genu flectatur celestium terrestrium et infernorum. Si autē dicat qd humanitati xpi debetur vna hyperdulia ratione qua est vnita; etiā si non hēret in se gloriam anime et corporis quam habet; debetur etiā sibi secunda ratione qua nos redemit et est dñs

*Adoratio latrie que d
et que est adoratio dulie*

*Adoratio dulie q̄ pluriū
rector debet q̄uis malo
excellēior ē q̄ que debet
priuate p̄sone q̄uis bone*

*Scdm m̄r adorationē dulie
et hyperdulie*

noster et nos servi eius. Tercia ratione sanctitatis incomparabilis potest dici quod quia ad gratiam unionis sequuntur omnia illa: ideo est una hyperdulia propter unam principalem honoris rationem, vel si respectu hominum sit aliqua ratio honorandi: que non est respectu angelorum sicut est redemptio: tunc ratione dominus angelis debent enim honorare: cum sit dominus universorum etiam secundum humanitatem. Secunda species hyperdulie est: secundum quod attribuitur honor debitus matri christi propter singularem sanctitatem in se. Et quia etiam super omnes choros exaltata in anima et corpore: nulli equalis nulli inferior est nisi deo. Tercia species hyperdulie videtur esse honor debitus sanctis qui sunt in patria. Constat enim quod aliter honoratur sanctus in patria et aliter in via: et cum in ecclesia prohibeatur aliquem colere nisi canonizatus eiusdem rationis videtur esse honor in omnibus beatis animabus et angelis licet maior et minor, nisi quis dicat quod non exhibetur specialis honor parvulis baptizatis quibus beati credantur: sed solum martyribus et ceteris qui ultra christi meritum per propria merita sunt eternam gloriam adepti. Cultus ergo quem sanctis ecclesia exhibet est una hyperdulia: quia qui minor est in regno celorum maior est Joanne baptista viatore et ascendendo post illam beatam virginem: postea humanitati christi, quas solam ponunt doctores: non autem alias duas propter christi reverentiam, sed quin alie due differant a dulia debita puro viatori: et quin excellant nemo negat in re: licet non concordet in voce hyperdulie. Et si queratur quid est ista excellentia? Dico quod est perfectio intellectualis nature secundum quam efficitur honore et adoratione digna: ut est excellentia personae dominus virtutis et status ad virtutem pertinetis. Ex quibus patet primo quod adorationis in genere sunt tres species: scilicet adoratio latrice hyperdulie et simplicis dulie. Patet secundo quod obiectum per se adorationis est sola natura intellectualis. Cuius ratio est: quia excellentia que est obiectum formale adorationis proprie et per se convenit nature intellectuali, quod si alicui alteri conveniat: hoc est de per accidens et attributive ut post patebit. Notandum tamen secundum Petrum de palude in. iij. di. ix. quod revereri honorare laudare glorificare et adorare inter se differunt. Revereri autem nihil aliud est quam habere in animo habitum inclinantem ad alium: sic ut bona que in ipso sunt reputet magna: et bona sua per comparationem ad bona illius parvipendat vel parva reputet. Honorare autem addit aliquid supra ipsum revereri: tunc enim aliquis dicitur alium honorare: quando quod interius mente concipit exterius aliquo iudicio seu signo corporali exprimit. Honor enim est exhibitio reverentie in testimonium virtutis: ut in libris ethicorum scribitur et primo rhetorice: Honor est beneficentie operantis signum. Partes autem honoris secundum philosophum ibidem sunt sacrificia: reordinationes in metris et sine metris: templum: antiqua primorditas sedis: monumenta: imagines et multa talia. Laudare autem super honorare addit commendationem cum alio vel ad alium. Non enim tunc quis laudat aliquem quando solum mente concipit et exterius signum reverentie exprimit sine ostendisse quando ipsum cum alio commendat: ut laudare sit honoratum aliquem commendare. secundum philosophum tamen honor et laus in duobus differunt. Primo quidem ex parte eorum in quibus consistunt. Nam honor ut patet ex eius partibus numeratis con-

*Quia dicitur phibet nemine
colere nisi canonizato
Aliter honoratur sanctus in patria et
aliter in via*

*Tres sunt species adorationis: scilicet
latrice hyperdulie et simplicis
dulie*

*Revereri
honorare
laudare
glorificare
adorare*

*Revereri
honorare
laudare*

*Revereri
honorare
laudare*

Quid 2 adorare

Sicut cadaveri de ppe fregit
 modis
 Sicut modis aliquid adornat
 de per amdens fuy petrus de
 palude iij

Obiectum adorationis triplex fin doctores assignatur: quoddā for-
male: quoddam materiale: quoddam vō de per accidens. Obiectū
formale adorationis est excellentia nature intellectualis, materiale
vō est suppositum subsistens in tali natura. Illud enī proprie ⁊ de per se ado-
ratur qđ subsistit. Obiectū aut de per accidens est illud in quo non est causa
adorationis sed habet habitudinem ⁊ ordinem de per accidens ad id qđ est
adorandū de per se. Qđ quinqz modis fm Petrū de palude ptingit, signifi-
catione, imitatione, continentia, p̄trectatione, ⁊ descensionē siue diruationē. Significa-
tionē quidem adorant elementa sensibilia in sacris: qā significāt ⁊ sunt signa
gratie, ⁊ etiam verba sacre scripture: quia sunt signa eorum que circa xpm et
deū sunt per se adoranda. Imitatione vō adorātur imagines nō inq̄stuz sunt
res nature: s; inq̄stuz imagines vel effigies: ⁊ hoc dulia vel hypdulia vel latris

Willelmus

sicut sunt illa quorum sunt imagines vel effigies. continentia vero adorantur illa
que continent adoranda per se: et sic coluba in qua spiritus sanctus apparuit et spes
sacri eucharistie que continent verum corpus christi debent per accidens adorari.
Contrectatio adorant sanctorum vestes et cetera hominibus que non resurgent in re
surrectione. crux etiam vera christi et sepulchrum et quaecumque alia ab ipso contrectata
adorant de per accidens propter christum. **D**escensione vel dirinatione adorant de
per accidens quaecumque descendit ab illo quod est adorandum per se per quandam
resolutionem quod non habet locum in christo cuius corpus resolutum non fuit. quia secundum
philosophum: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. sed hoc modo reliquie sanctorum sunt
adorande quia descendit ab his que sunt per se adoranda quibus sint in cines
res resolute et hoc propter ordinem quem habuerunt ad animam: qui aliquantulum
manet quod dicitur est ibi descensio secundum ordinem naturalis resolutionis: quia non fit quod
libet ex quolibet: sed determinatum ex determinato primo physico. corpus autem
hominis sic continue natum est resolutum donec veniat ad elementa. unde quod ex humano cor
pore generatur aliquid vivum: puta vermis vel aliquid hominibus: tale genitum erit ab or
dine descensionis et intrat alium ordinem. unde non est amplius adorandum nisi forte
per intellectum referendo ad animam rationalem cui in resurrectione eadem materia vivet
et hoc si persistet tale quod generatum est de materia que descendit de corpore sancti: alio
nullo modo esset adorandum. unde quod in forma cinerum non potest esse tale dubium ideo illi ci
neres firmi sunt adorandi. Et hinc est quod aliqui doctores probabiliter addunt
secundum modum de per accidens quo scilicet aliquid adoratur per naturalitatem: et hoc modo possunt
adorari et adorant membra corporis alicuius sancti: puta brachia vel manus vel
materia prima que fuit pars illius corporis naturalis. unde procedit quod materia corporis
alicuius sancti existens sub forma vermis potest dupliciter considerari. Uno modo in quantum est de
terminata determinatio actuali: et sic non debet adorari aliquo modo. Alio modo potest
considerari per relationem ad ipsum sanctum sub cuius forma fuit. et tunc distinguitur: quia
aut queritur de adoratione tam exteriori quam interiori: aut de interiori solum. Si pri
mo modo sic dicitur quod non debet adorari: ne videatur a circumstantibus quod adoret vermis
vel aliquid aliud animam in quo est talis materia. Si secundo modo scilicet adoratione inter
iori solum: sic dicitur quod potest adorari talis materia existens in verme non tamen in quantum
est informata et terminata actualiter sed per relationem ad sanctum cuius talis ma
teria pars fuit et erit in resurrectione. Si autem stet sub forma descensionis sic po
test adorari adoratione exteriori et interiori: et hoc modo caro christi siue sit vi
va siue mortua semper debet adorari: quia semper fuit unita deitati et nunquam separata.
Notandum tamen quod sicut anima uno et eodem motu cognitivum vel appetitivum fertur
in obiectum formale et materiale: in obiectum per se et de per accidens et non diversis mo
tibus ut ad experientiam patet: quia ubi unum propter alterum utrobique tamen unum secundum
regulam topicam: ita una et eadem adoratione numero omnino indistincta adoratur
subiectum formale et materiale: obiectum de per accidens et de per se: cum adoratio sit
actus elicitus vel imperatus a libero arbitrio. unde per regulam generali tenendum
est quod illud quod adoratur de per accidens semper adoratur eadem adoratione qua et illud
ad quod reducitur. Nunc autem videndum est in speciali de obiecto adorationis quantum
c. ij.

Adoratio a libero arbitrio
dependit

Secundo ab apostolis familiari instinctu spiritus sancti, unde et beatus Lucas dicitur depinxisse Christi imaginem que Rome habetur; et apostolorum tempore sanctus Servatius imaginem Christi crucifixi secum detulisse in sua historia scribit. Tercio ex continuato ritu ecclesie que adorationem imaginis in concilio Romano approbavit et diffiniuit, unde Sigibertus in sua historia scribit quod anno, xvi. Leonis imperatoris tercij Gregorius papa, iij. synodo octingentorum trium episcoporum Rome congregata et venerationem sanctarum imaginum confirmat; earumque violatores generali sententia anathematizat. Quod confirmat per id quod scribit de pse. di. iij. c. perlatum, et c. venerabiles, ubi sic dicitur: Venerabiles imagines Christiani non deos appellat neque serviunt eis ut deus neque spem salutis ponunt in eis neque ab eis expectant futurum iudicium; sed ad memoriam et recordationem primitivorum venerant et adorant eas; sed non serviunt eis cultu divino nec alicui creature. Ex quibus omnibus patet tanquam certum et manifestum quod ecclesia pie tenet et observat quod reliquie et sanctorum imagines sunt aliquo modo venerande et adorande, et per argumentum a minori ad maius; crux et imago Christi qui est sanctus sanctorum est veneranda et adoranda.

Quod predicta conclusio in sensu quem facit de rigore sermonis sit scandalosa.

Et predictis est manifestum: quod negare a cruce et imagine Christi adorationem latrerie ut prefata conclusio negat est impium et scandalosum, propositio namque scandalosa ut in prima determinatione habetur est propositio auditoribus prebens occasionem ruine; ut sunt omnes propositiones que licet cum modificatione adiuncta sint vere; per se tamen et absolute sine modificatione plate videntur favere propositionibus hereticis vel heresi sapientibus. Et manifestum est quod predicta conclusio in sensu quem de rigore sermonis facit negat a cruce in qua Christus pependit et a sanctissimis et beatissimis imaginibus eius omnem modum adorationis latrerie tam per se quam per accidens; quod occasione errandi et indeuotionis prebet Christianis fidelibus. Predicta insuper conclusio cum absolute neget adorationem latrerie a cruce Christi et imaginibus eius fauet errori iudeorum et Agarenorum quod ritum Christianorum de adoratione crucis et imaginum dannantes asserunt Christianos esse idolatras. Faut etiam predicta conclusio errori et insanie Leonis tercij imperatoris; quod sarracenorum errore ductus ritum ecclesie de adoratione imaginum quasi idolatrie cultum auferre precipiens a Gregorio, iij. et iij. excoicavit et anathematizavit ut predictum est. Et prefata conclusio in sensu quem de rigore sermonis facit est pia et aurius offensiva et scandalosa. Preterea secundum predictam conclusionem non solum negat adoratio latrerie absolute a cruce et imaginibus Christi; sed negatur etiam modus quem ponit Theobaldus. Modus autem quem ponit Theobaldus est modus quem tenet et observat ecclesia de conse. di. iij. c. perlatum, et c. venerabiles imagines. Nam Theobaldus, iij. parte. q. xvi. ar. iij. ubi querit an imago Christi sit adoranda adoratione latrerie; respondet quod duplex est motus anime in imagine; ut prius dicit in libro de memo. et reminiscen. Unus quidem in ipsam imaginem secundum quod res quedam est. Alio modo in imaginem inquam est imago alterius.

c. iij

Et Servatius imaginem Christi crucifixi secum fuisse detulit

Violatores sanctarum imaginum anathematizantur

Error iudeorum et Agarenorum circa adorationem Christi et eius imaginis
Error Leonis in imperatore
quod quod excoicavit et anathematizavit a Gregorio iij et iij

An imago Christi sit adoranda adoratione latrerie

et maius

Et inter hos duos motus est hec differentia: quia primus motus quo quis mouetur in imaginem ut est res quedam: est alius a motu qui est in rem, secundus autem motus qui est in imaginem secundum quod est imago est unus et idem cum illo qui est in rem. Sic ergo imagini christi in quantum imago est res quedam: puta lignum sculptum vel pictum: nulla reuerentia exhibetur: quia reuerentia non nisi rationali nature debetur. Relinquitur ergo quod exhibetur ei reuerentia solum in quantum est imago: et sic sequitur quod eadem reuerentia exhibeatur imagini christi et ipsi christo. Cum igitur christus adoretur adoratione latrerie consequens est quod eius imago sit adoratione latrerie adoranda. Et in solutione ad primum sic dicit: Ipsi autem deo vero cum sit incorporeus nulla imago corporalis potest poni: ut enim Damascenus dicit: Insipientie est et impietatis figurare quod est diuinum: sed quia in nouo testamento deus factus est homo: potest in sui imagine corporali adorari. Ex quibus patet quod modus adorationis quem ponit, c. venerabiles imagines. est omnino consimilis modo quem ponit beatus Thomas, de adoratione vero crucis arti. iij. eiusdem. q. sic dicit: Cum creature insensibili non debeat honor vel reuerentia nisi ratione rationalis nature: hoc contingit dupliciter. Uno modo in quantum representat rationalem naturam. Alio modo in quantum ei quocumque modo coniungitur. Primo modo consueuerunt homines venerari regis imaginem: secundo modo eius vestimentum, utrumque autem venerantur homines eadem veneratone qua venerantur et regem. Si ergo loquamur de ipsa cruce in qua christus crucifixus est: utroque modo est a nobis veneranda. Uno quidem modo in quantum representat nobis figuram christi extensam in ea. Alio modo ex contactu ad membra christi: et ex hoc quod eius sanguine est perfusa unde quolibet modo adoratur eadem adoratione cum christo: scilicet adoratione latrerie: et per hoc crucem alloquimur et deprecamur quasi ipsum crucifixum, ut cantat ecclesia: O crux aue spes unica hoc passionis tempore: auge pijs iusticiam: reisque dona veniam. Si vero loquamur de effigie crucis christi in quacumque alia materia puta lapidis vel ligni auri vel argenti: sic veneramus crucem tantum ut imaginem christi: quam veneramus adoratione latrerie. Et infra in solutione ad tercium dicit quod quantum ad rationem contactus membrorum adoramus non solum crucem sed etiam omnia que sunt christi. unde Damascenus dicit. iij. li. sen. Preciosum lignum ut sanctificatum tactu sancti corporis et sanguinis decenter adoramus clauos induimenta lanceam et sacra eius tabernacula que sunt presepe spelunca et hmoi. verum quia ista non representant imaginem christi sicut crux que dicitur signum filij hominis quod apparebit in celo ut dicitur Math. xxiii. Unde est quod crucem christi veneramus in quacumque materia: non autem imaginem clauorum vel quorumcumque hmoi. hec Thomas, qui luce clarius concordat cum ritu quem tenet et obseruat ecclesia de adoratione imaginum et reliquiarum sanctorum. Si dicatur quod non est ab ecclesia determinatum nec ex ritu ecclesie convincitur quod crux christi et sanctorum imagines adorentur adoratione latrerie tanquam terminus adorationis: ut Thomas, videtur sentire in locis preallegatis: imo ex. c. perlatum. et c. venerabiles imagines percludit oppositum: nam in fine. c. venerabiles imagines di-

17
eitur q̄ xp̄iani non seruiunt imaginibus cultu diuino nec alicui creature. vbi
glosator inducens argumentum ex. c. perlati. dicit: q̄ aliud est adorare latrā
quod in. c. perlatu; prohibetur: aliud dulia quod in. c. venerabiles imagines
permittitur. vnde patet q̄ adoratio latrā nullo modo debetur cruci termina
tiue nec xp̄i imaginī. R̄spondetur q̄ ex. c. venerabiles imagines: expresse habet
q̄ imagines sc̄torū sunt venerande et adorande et a fortiori imago xp̄i et crux
precioso xp̄i sanguine perfusa. modo constat q̄ talia non sunt adoranda p se
et fm se: vt predicta capitula intelliguntur cum sint inanimata. relinquit ergo
q̄ sint adoranda p aliud: id est in memoriā et recordatōem primitiuorū: vt ca
non et Thomas in locis preallegatis dicunt. ergo ex determinatione et ritu
ecclesie conuincitur q̄ crux xp̄i et sanctorū imagines sunt venerande et adoran
de vt terminus adoratiōis aliquo modo saltem de per accidens et per aliud
Preterea xp̄iani venerantur et adorant imagines ad memoriā et recorda
tionem primitiuorū: vt dicit. c. venerabiles imagines. sed contradictionē im
plicat adorare imaginem ad memoriā et recordationem rei imaginatē quā
imago aliquo mō terminatiue adoret: cū res memorata et recordata in se nō
sit presens sed in sua imagine. ergo idem quod prius. Preterea implicat con
tradictionem adorare xp̄m crucifixum et non adorare crucem aliquo modo
terminatiue: cum in conceptu crucifixi includatur vel per se vel per accidens
conceptus crucis. sed adorare crucem nihil aliud est fm Tho. et veritate: q̄
adorare crucifixum. ergo crux et imago xp̄i aliquo modo adorantur termina
tiue. Preterea adorans imaginem xp̄i et crucem non obligatur habere pro
priū conceptum et explicitum xp̄i alium a pceptu crucis et imaginis vt ima
go est: sed sufficit habere in habitu et implicite: alii simplices qui nesciūt resol
uere conceptus compositos in conceptus simplices et explicitos non adora
rent xp̄m: sed essent idolatre adorantes imagines in se et per se: quod est im
piū. nec est probabile in adoratione crucis vel imaginis xp̄i vel cuiuscunq;
sancti ponere talem et tam longum discursum rōnis qualis ponit a defensore
predicte conclusionis: sed sufficit q̄ in adoratione rei absentis et in se nō pre
sentis adoretur id q̄ supplet vicez eius: siue sit imago siue quodcunq; aliud
quod rem per se adorandā representat: dū intentio adorantis feratur in rem
primo et principaliter vt Damascenus dicit. et p p̄ns imago xp̄i et cuiuscunq;
alterius sancti est adoranda vt terminus de per accidens adoratiōis. Si dī
catur q̄ licet xp̄s sit adorandus adoratione latrā in imaginē et in cruce vt ra
tiones efficaciter probant: ex hoc tamen nō cōuincitur q̄ imago xp̄i vel crux
aliquo modo sit in se adorāda per se vel per accidens terminatiue adoratiōe
latrā. Et in hoc sensu prefata conclusio cum Durando et Holchot et plurib;
alijs doctoribus solēibus negat ab imagine et cruce xp̄i adoratiōem latrā
hec euasio non saluat conclusionem: quia sicut nō est intelligibile q̄ aliquid
cognoscatur in alio obiectiue et vtrunq; non cognoscat eadem cognitiōe: ita
non est intelligibile q̄ aliquid quod non est in se presens adoretur in aliquo
et q̄ vtrunq; non adoretur vna et eadem adoratione terminatiue. Preterea

adorare aliquid in imagine vel ad presentiam imaginis; ut prenotati doctores dicunt non sufficit ad adorationem imaginis xpi et crucis quam tenet ecclesia nisi imago aliquo modo terminative in se adoretur; quia cum flectimus genua ante imaginem vel ante crucem: non potest dici quod adoremus crucifixum et despiciamus crucez sicut idolum, nec potest dici quod adoramus crucifixum in cruce vel ad presentiam crucis, ipsam autem crucem nullo modo adoremus vel honoremus quia ipsam crucem in se osculamur venerando; et auro et argento ac lapidibus preciosis ornantes eam honoremus: sed propter crucifixum; et eodem honore numero quo crucifixum. Et quis imago ut imago differat ab exemplari; et per hoc non sit adoranda per se sicut exemplar; eodem tamen actu intelligitur et eadem adoratione numero adoratur, deus quidem propter se; et imago dei propter deum, sicut eadem charitate deus propter se diligitur; et proximus per deum. Preterea cum deus sit in omni re per essentiam presentiam et potentiam; in omni re de mundo potest adorari et venerari secundum predictam opinionem, si ergo imago dei vel crux non adoratur sed tamen deus in ea vel ad presentiam eius, ergo non plus adoratur imago vel crux xpi quam lapis vel vermis; cum tamen reputaret idolatra qui lapidez vel lignum non habentia xpi imaginem ita honoraret; sicut imaginem crucifixi lapideam vel ligneam; vel qui sic adoraret aurum vel argentum sicut crucem auream vel argenteam. Item creatura rationalis est imago dei in qua modo reali est deus; sicut in sancto per gratiam amplius quam sit in imagine ubi non est nisi sicut in signo, si ergo non adoratur imago xpi sed deus in ea existens sicut in signo, ergo omnis homo sanctus et singulariter mater xpi est magis adorandus ubi est magis deus quam sicut in signo; quod tamen non facit ecclesia, videtur ergo secundum communem ritum et consuetudinem ecclesie quod imaginibus adoratio patrie exhibeat in se terminative licet non propter se; sed propter deum, et per consequens prefata conclusio que simpliciter negat a cruce et xpi imagine adorationem patrie est scandalosa et piaque aurium offensiva contra ritum ecclesie.

Quarta Conclusio Apologetica Joannis

Pici Birandulani Concordie Comitis

Non assentior communi sententie theologorum dicentium posse deum quamlibet naturam suppositare sed de rationali tantum hoc concedo.

Determinatio magistralis.

h Ec conclusio ex vi sermonis videtur derogare divine omnipotentie et per hoc heresim sapere. Et quis defensor predictae conclusionis in sua declaratione multa subtiliter dicat super verbo assentiri; distinguendo assensum in particularem et explicitum; universalem et implicitum. Dicimus tamen quod predicta distinctio nullo modo facit ad propositum conclusionis; quia certum et manifestum est quod apud doctores non vertitur in dubium an quis teneat habere assensum

rr

In particulari et explicitè huius ppositiois: deus pōt assumere quālibet naturā sed si opinio quā defensor predictæ pclusionis tenet sapiat errorez vel heresim et tria opinio cui nō assensit sit vera et catholica vel ecōuerso. Et cū fateatur p pclusionem q ipse nō teneat primā opinionē que est cōiter oīum theologoz teneat aut secundā que reputat derogare oīpotentie dei: rōnabiliter videtur mibi et pluribus alijs doctissimis viris prefatā pclusionem de virtute sermōis derogare oīpotentie dei et per hoc sapere heresim. Ad quod magis declarā dum et confirmandum premittendū est primū quid doctores theologi cōiter tenent de suppositione irrationalis nature quo ad dei potentiam. Deinde quid Henricus Gandensis de hac conclusione sentiat adiungetur: et ostendit q defensor pdictæ pclusionis mentē Henrici in hac questioe nō agnouit. Po nent terciō solutōes ad fundamēta et motiua opiniois Henrici. Postremo pbabit multiplī predictā pclusionē de rigore sermōis derogare oīpotētie dei et p hoc heresim sapere.

Quid doctores theologi cōmuniter tenent de suppositatōe nature irrōnalis quo ad potentiā dei.

o **A**nes fere theologi qui de hac materia scripserūt pcorditer tenent et sentiūt q deus de potentia absoluta pōt assumere naturā lapidis: aut quālibet aliā naturā irrōnalez. de potētia tñ ordinata nō decuit q assumere nisi natura tñ rōnalis non quecūq; h humana. Tñ bñs Tho. q primus auctor huius opinionis asserit in. iij. sen. et vltima pte sūme hoc tenet et scribit. Assumptibile inquit dicit qd pōt assumi. Cū aut dicit hec creatura pōt assumi: nō signat aliqua potētia creature: quia sola potentia infinita hoc facere potuit vt in infinitū distantia iungerentur in vnitatē persone. Si milit etia nō signat potentia passiua naturalis creature: q nulla potētia naturalis est passiue in natura cui non corrdēat potentia actiua alicuius naturalis agentis. vnde relinquit q dicat in creatura solā potētiā obediētie fm quā de creatura pōt fieri quicqd deus vult: sicut ex ligno pōt fieri vitul^o deo operāte. Hec aut potētia obediētie corrdēat diuine potētie: fm q dicitur q ex creatura pōt fieri qd deus ex ea facere pōt. Sed potētia dei dupliciter considerat: vel vt absoluta: vel vt ordinata. Loquendo aut de potentia dei absoluta deus pōt assumere quācūq; creaturam vult. vñ fm hoc nō est vna creatura magis assumptibilis q alia. loquendo aut de potentia dei ordinata illam creaturam assumere potest quam congruit eum assumere ex ordine sue sapiētie. vnde illa creatura dicit assumptibilis in qua hmōi pgruitas inuenit Inuenit aut in natura hūana pgruitas pre alijs qstū ad tria que in assumptioe requirunt. Primo qstū ad similitudinē vnibiliū. in hūana enī nā inuenit exp̄ssior similitudo diuina q in aliq creatura irrōnali: q hō fm q habz mentez facit ad imaginē dei dicit cū in creaturis irrōnalib^o nō nisi similitudo vestigiū inueniat: et etiā qstū ad quedā est in ea similitudo magis q in natura angelica. Secūdo qstū ad terminū assumptiois: terminat enī assumptio ad vnitatē psonę

*De^o de potentia absoluta p
assume nāz lapidis a qlibz
diu nāz irōlem*

*Potentia dei dupliciter qsd
v. 4°*

personalitas autem non inuenitur in naturis irrationalibus: cum persona sit rationalis nature indiuidua substantia: ut dicit Boetius. In angelis vero est quedam persona sed non secundum originem distincta: cum unus angelus ex alio non trahat originem. In humana vero natura est persona distincta etiam secundum originem et ideo convenientissime natura humana in unitatem diuine persone assumitur que distinguitur secundum relationem originis. Tercio quod ad finem assumptionis si enim perfectio vniuersi dicatur finis assumptionis precipuus ut quidam dicunt nulla natura particularis assumi potuisset per quam vniuersum perfici possit sicut per assumptionem nature humane. Tum quia in homine omnes creature quodammodo confluunt qui cum omnibus creaturis aliquid commune habet ut dicit Gregorius. unde homine unito quodammodo omnis creatura unita est. Si vero finis assumptionis ponatur liberatio a peccato: sic etiam sola humana natura congrue assumi potuit: quia in irrationali creatura peccatum non erat: in angelica vero erat peccatum sed irremediabile: in homine vero erat remediabile. et ideo sola humana naturam congruum fuit assumere: et sic ea reparata creatura irrationalis que propter eius peccatum dicitur deteriorata secundum quod in usum hominis cedit restaurata est. Hec Thomas: cui omnes theologi antiqui et moderni in predicta conclusione consentiunt paucis exceptis.

In angelis uero est persona
irremediabile in homine uero est re
mediabile

Rationes fundamentales probantes quod deus potest quamlibet naturam suppositare de potentia absoluta.

Primo supradicta opinione communi a doctoribus modernis tres rationes adducuntur fundamentales: quarum prima hec est. Ubique est equalis potentia ex parte agentis: et equalis potentia obedientie ex parte passibilitatis potest sequi consimilis effectus. sed diuina potentia equaliter se habet ad operandum in lapide et in humana natura: et natura lapidis est in potentia obedienti sicut natura humana. ergo sicut uniuersum sibi naturam humanam ita posset unire sibi hypostatice naturam lapidis. Confirmatur ista ratio secundum Durandum: quia si deus non posset assumere creaturam irrationalem hoc esset vel ex defectu diuine potentie non potentis terminare dependentiam talis nature: aut ex parte nature non potentis carere propria subsistentia sui esse. Primum non potest dici propter infinitatem diuine perfectionis in qua est ratio subsistentie cuiuscunque suppositi. Nec secundum similiter: quia quelibet creatura potest carere propria subsistentia et specialiter creatura irrationalis: quia si ea que sunt perfectionis possunt separari a creatura rationali que est perfectior: fortiori ratione possunt separari a creatura irrationali que est imperfectior. subsistere autem in se et in proprio supposito est perfectionis: et tamen potest separari a creatura rationali: ut fides catholica tenet de humanitate assumpta. ergo per argumentum a maiori ad minus potest separari a creatura irrationali: quo facto necessarium esset quod existeret in alieno supposito non creato: quia suppositum creatum non potest suppositare secundum communem opinionem nisi propriam naturam. ergo sup

positabitur in supposito increato. Secundo confirmatur precedens ratio *fm* Scoti: quia natura intellectualis est assumptibilis quia non habet in se entitatem positinā repugnantem isti depēdētie speciali ad verbū: siue cōicationi eius verbo diuino: vt natura cōicat supposito. quicqd aut est cōicabile sic: est assumptibile. Et qd non habet vnde repugnet sibi talis cōicatio: non habet vnde repugnet sibi dependere et assumi a verbo. sed natura nō intellectualis non habet perfectiorem rōnem suppositi q̄ natura intellectualis. igitur et natura non intellectualis non habet aliquā entitatem positinā per quā repugnet sibi dependere dependentia illa predicta. igit et ipsa ex pre sui est assumptibilis: et verbū videt ex parte sua istā dependentiā p se terminare: cuz sit independens in rōne suppositi: et ita pōt terminare dependentiā bypostaticā nature irrōnalis. Ad istā rōnem rīdet Henricus in quadā questōe de quodlibet: q̄ verū est q̄ plenitudo totius esse est in deo: et oīs rō substantificādi et suppositandi quālibet naturā plenissime in eo reperitur. sed hec nō est totalis causa assumptibilitatis alicuius nature: sed est concausa. nisi enim id est assumens non posset assumere. sed vltra hoc aliquid requirit ex parte assumptibilis per quod sit assumptibile: et hoc est rō imaginis et finaliter aptitudo sup naturalis eleuationis ad beatificā operatōem: que cum in sola natura intellectuali reperiat̄ pueniēs videt q̄ ipsa sola sit assumptibilis: cū videat̄ rōnabile q̄ natura que non potest eleuari ad actū secundū nō possit etiam eleuari ad actum primum. Hec responsio non soluit rationem sed deficit in tribus. Primo quidem in hoc q̄ dicit q̄ ratio imaginis preerigitur ex parte assumptibilis. quod enim cōuenit homini nō fm id precise quo distinguitur a bruto potest conuenire bruto: sicut vegetari sentire et hīdī. sed homini conuenit assumi non solum fm id quo distinguitur a bruto: sed etiam fm id quo conuenit cum bruto. homo enim non distinguit̄ a bruto nisi inq̄tum est imago dei: est aut assumptus non solum fm illam partem que est imago dei: imo etiam fm alias partes: quia illa que competūt homini precise fm id q̄ est imago: puta deum videre et amare: non cōpetunt ei fm corpus nec mediate nec immediate. Similiter si precise sibi ppeteret vniri fm q̄ est imago cū hō se toto nō sit imago non posset vniri aliquo modo deo: nisi fm mentem in qua sola reperitur imago. Confirmat̄ ista ratio: quia fm Aug. in epistola ad Volusianū: In rebus mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis. Assumptio autem nature ad unitatem suppositi diuini inter opera miraculosa cōputatur. ergo fm regulam beati Aug. solus deus est totalis causa assumptōis. et per psequens ratio imaginis non debet poni concausa. Secundo deficit predicta responsio in hoc q̄ dicit q̄ aptitudo supernaturalis eleuatiōis ad beatificā operatiōem requiritur finaliter ex parte assumptibilis: quia talis finis non est finis ex natura rei assumptionis: sed mere libere dependet a voluntate diuina ordinante assumptionem talis nature ad talem finem: et per consequens potest deus non ordinare ad illum finem sed ad alium: scz ad operatiōem naturalem nature assumpte. et p pns talis aptitudo nō requirit̄ finalit̄ in tali assumptōe.

*Secundū autē xpc descendit ad
inferos corpus remanens in
sepulchro. p. t. d. d.*

Elevatio preterea ad beatificā operationem etsi sit finis assumptōis de facto non est tñ finis assumptionis de possibili; nec in natura rōnali; cū deus libere causat actū beatificū; nec in natura irrōnali que nō est capax talis elevatiōis supernaturalis. Tercio deficit predicta rñsio in hoc q̄ dicit q̄ rōnabile est q̄ natura que non potest eleuari ad actum secundū non potest eleuari ad actū primū; quia quandoq̄ fundamentū elevatiōis ad actum primū est cōius et gñālius q̄ fundamentū elevationis ad actū secundū; intelligendo per actum secundū operatiōem intellectus et voluntatis; non est simpliciter necessariū nec rōnabile; q̄ natura que non potest eleuari ad actū secundū non possit eleuari ad actum primū. Omnis autē natura nata constituere propriū suppositum potest esse fundamentū elevationis ad actum primū; qui est subsistere in supposito diuino, sola autē natura intellectualis potest esse fundamentū elevationis ad actum secundū qui est operatio beatifica, ergo non est rōnabile q̄ natura que non potest eleuari ad actum secundū non possit eleuari ad actum primū sed rñsio peccat per fallaciā accidentis. Secūda rō principalis pro opiniōe cōmuni talis est; quia si creatura irrōnalis esset inassumptibilis tunc separata anima a corpore xpi fuisset separata deitas ab eodē; quia corpus xpi sine aīa est irrōnalis natura, pñs est falsum et hereticū, ergo et antecedēs. Qd̄ autem pñs sit falsum et hereticū patet; quia fides catholica ponit filiū dei fuisse in sepulchro in triduo mortis, hoc autē non intelligitur fm̄ deitatem fm̄ quāz est ubiq̄; quia eodem modo pater et spūs sanctus fuerūt in sepulchro, ergo intelligitur fm̄ naturam assumptam per cōicationem idiomatum; non fm̄ animāz; quia fm̄ illam descendit ad infernum, ergo fm̄ corpus; quod non esset si diuinitas esset separata a corpore. Ad hanc rationem rñdet Henricus ibidem; q̄ dato q̄ suppositum diuinū remansit vnitum cum corpore anima separata; nō propter hoc pōt dici q̄ creatura irrōnalis sit assumptibilis; quia tale corpus non erat simplex natura irrōnalis sed rōnalis aliquo modo per participatiōez scilz inq̄tuz natum erat anime reuniri. Sed istud non valet; quia corpus xpi mortuū; aut erat corpus per aliquam formam que non remansit anima adueniente in reunione; vel que mansit simul cū anima. Si primo modo tunc tale corpus non erat reunibile anime nisi sui corruptione; hoc est corrupta forma per quam erat corpus. Hoc autem modo quodlibet corpus cōicans cum homine in materia est vnibile anime; vel per multa media et opere nature; vel p̄ virtutem diuinā imediate. Si ergo propter hoc dicif corpus rōnale per participationem et per pñs vnibile supposito diuino; quia sui corruptione potest vniri anime; tunc quodlibet corpus generabile et corruptibile est vnibile supposito diuino; quia est rōnale in potentia et per participatiōem. Item illa forma que corrumpitur nunq̄ anime vnitur neq̄ est vnibilis; sed talis forma est hmōi; et tñ de nouo fuit vnita verbo, ergo cum ipsa sit pure irrōnalis natura pure irrōnalis potest vniri verbo et assumi ab eo. Si vō corpus xpi mortuū erat; corpus per aliquam formam que mansit adueniente anima; sicut quidā ponunt preter animam formam corporeitatis, adhuc sequitur q̄ tale corpus

erat nature pure irrónalis; quia fm naturā tale corpus non est reunibile ani-
 me nisi sui corruptione ⁊ per multa media, ergo fm naturā suam non est ratio-
 nabile per participationem. Qd si diuina virtute esset reunibile; eodem modo
 posset aie vniri quodcūq; corpus in quo esset sola forma corporeitatis; puta
 corpus lapidis effigiatū ad modū corporis humani vel quodcūq; aliud sile
 ⁊ tñ talia sunt nature penitus irrónalis. Confirmat ista rō; quia causa et effe-
 ctus proportionabiliter se consequuntur in esse: vt scribit, ij. physicoz; ita qd cā
 in actu arguit effectū in actu; ⁊ in potentia effectū in potētia, neq; est effect⁹
 actu si causa precise sit in potentia ⁊ aptitudine; sicut non potest esse coloratū
 vel figuratū actu quod est q̄stū solus in potentia; vt materia prima si per se
 existeret, si ergo corpus xpi nō erat assumptibile nisi in q̄stū rōnale; sequitur
 qd actu non erat assumptum qñ actu non participabat rōnem; quod est falsū
 ⁊ hereticū; quia in triduo mortis fm fidem erat vnitū diuino supposito; qñ
 actu non participabat aīam rōnales. Patet ergo qd q̄stū est de potentia ab-
 soluta deus potest assumere naturā irrónalem. Tercia ratio principalis pro-
 opinioe Henrici est: quia causa assumptibilitatis aut est tota ex parte nature
 assumpte, ⁊ hoc non; quia tunc natura humana posset assumi a quocūq; et
 sic Antixps a Lucifero; aut ex parte assumentis tñ; ⁊ tñc indifferenter posset
 quancūq; naturā assumere; quod est propositū, aut vtriusq; quia scilz solus
 deus potest assumere; ⁊ sola natura rōnalis potest assumi, ⁊ hoc nō; quia nul-
 la natura potest assumi a deo; nisi quia deus potest ei cōicare suū esse ⁊ illa re-
 cipere. Recipere aut a deo esse non est propriū creature rōnali; imo eque cō-
 uenit irrónali, ergo idem qd prius. Videtur ad hāc rōnez ex dictis Henrici
 qd licet recipere a deo esse per illapsum sit cōmune omni creature; tamen reci-
 pere esse mobile per circūcessionem potest cōuenire creature nobili non aut
 ignobili. Hæc euasio nulla est; quia lz deus nō cōmunicet esse suū alicui crea-
 ture formalit; cuiuslibet tñ create nature suppositabili in se pōt cōicare suū esse
 supposititaliter, qñ enim deus substantificat naturā rōnales nō facit hoc seipso
 formalit; quasi sit forma eius; s; effectiue ⁊ terminatiue; in q̄stuz virtute p̄tinet
 perfectōez essendi ipsius nature, vñ qd suppositū diuinū virtualiter p̄tinet sup-
 positū humanū pp hoc nō pp aliud pōt substantificare in se humanitatez; quia
 būanitas nunq; substantificat nisi in supposito humano qd ip̄a p̄stituit, vel in
 supposito p̄tinentē virtutez illius suppositi ⁊ potentis sine eo qd pōt cum eo
 sicut dicimus deū nō aliūde sustentare accidens sine subiecto; nisi qd beat in
 se oēm virtutē subiecti, cū ergo equaliter deus p̄tineat in se virtutez suppositi
 irrónalis; ⁊ rōnalis equaliter q̄stū est ex parte sua pōt sustentare vtrāq; na-
 turā. Videtur etiā qd ex parte assumpti magis sit sustentabilis alieno suppo-
 sito natura irrónalis q̄ rōnalis; quia in spūalibus nunq; videmus p naturam
 qd suppositū p̄pletū vniatur alteri in supposito vno p̄stituēdo; nisi aīa corpori
 que tñ non est suppositū p̄pletū; qd in corporalibus videmus. Nā cibis assu-
 mit a cibato in vnitatē suppositi, due insup aque disticte sine ip̄az corruptioe
 si p̄iungant sicut vñū suppositū ex duob; suppositis quoz vñū sustētat alterū

*De corpore vñū diuino
 supposito qd actu nō p̄tinet
 probat aīaz rōle.*

Similiter in ramo trunco et ferro fit vnus ex duobus suppositis: quorum vnus sustentat alterum: et alterus sustentat: quod nunquam contingit in angelis. Sed videtur quod natura irrationalis quod est de se magis sit vnibilis alteri in supposito quam natura rationalis

Quid sentiat Henricus de Gandauo de assumptibilitate nature irrationalis a supposito diuino.

Quoniam vana opinio communis omnium theologorum teneat ut dictum est deus posse qualibet naturam suppositare: doctor tamen solennis Henricus Gandensis in quadam questione de quodlibet videtur opinari contrarium. Cuius verba in forma sunt hec: Positio communior et solenior cui quicquid aliquantulum assentire consueui dicit quod quilibet natura subsistens in creaturis potest assumi, et isti tenent quod aliqua natura sit eleuabilis cui correspondens potentia non sit eleuabilis: quod mihi non videtur posse rationabiliter poni. Ad cuius intellectum est aduertendum: quod deus dupliciter habet esse in creaturis. Vno modo naturaliter et modo congruenti nature. Alio modo voluntarie et modo supgredienti limites nature. Primo modo habet esse per illapsum in omni natura et creatura. Secundo modo habet esse solummodo in natura assumpta per circūincessionem. Et hoc per illapsum deus sit intimus omni creature et intimior quam ipsa sibi: aut forma materie per circūincessionem: tamen sit intimissimus omni creature assumpte et intimior quam insit alicui nature per solū illapsum. Per intimationem enim circūincessionis nature assumpte: assumens vnus ineffabiliter et incōprehensibiliter nature assumpte: quia necesse est naturam assumptam amittere propriū esse subsistentie: si quod ante assumptionem in ea fuit: vel si nunquam ipsum habuit subintrare esse subsistentie nature ad quam assumitur: ut sit idem suppositum subsistens in duplici natura, vtraque enim illarum naturarum in vnione earum retinet suū propriū esse essentie: per illapsum autem deus intimat omni creature naturalem et modo congruenti ad duo: scilicet ad actum nature primum quod est esse stabiendum ut persistat: et ad actum nature secundum quod est operari producendum ut existat. sine enim illo illapsu non potest creatura in esse persistere neque propriam operationem elicere: quia per illapsum deus creaturam in esse conseruat et coopando omnem suam actionem siue operationem illi ministrat, dicere Gregorio, li. xvi. moralium super id Job. xxiij. Ipse solus est: nunquid sunt angeli et homines celum et terra: vtiq. Sed aliud est esse se absolute: et aliud principaliter esse, sunt enim hec sed principaliter non sunt: quia in semetipsis non subsistunt ex quo creata sunt cuncta quippe ex nihilo facta sunt: eorumque essentia rursus ad nihilum tenderet nisi eam auctor regiminis manuteneret. Ecce primum dictorum et sequitur de secundo et simul per se neque subsistere valent neque moueri: intantum subsistunt in quantum ut esse debeant acceperunt: intantum mouentur in quantum occulto instinctu disponunt. arefcit terra, sicut mare, ignescit aer, obtrenebrefcit celum. mardefcunt homines. mouentur angelice virtutes: nam hec suis instinctibus et non magis diuinis impulsibus agunt. per circūincessionem vero deus intimat soli nature quam voluntarie assumit: hoc modo supernaturali, et hoc similiter ad duo: scilicet

ad sublimandū naturā ad actū primū q est esse subsistentie diuini suppositi; et
potentiā ad actū scz secundū q est operari actū beatificū intelligēdi et volendi
sine dicta enīz circūincessiōe nō posset natura in esse diuine subsistentie subli-
mari; neqz differentiā opationū pcepere videndo scz et amādo diuinā essentiā
mō congruenti creature. h p circūincessiōē deus naturam assumptā ad diuinū
esse subsistentie subleuat et ad opatiōem diuinā pmouet dicēte Damasceno li.
riij. c. xvi. Caro dñi deificata dicit eē. et ideo p diuiduali nō fm trāsmutatiōez
nature h fm dispensatiōem vnionis; fm quā indiuisibilis deo verbo vnita est
caro; p eā que inuicē naturaz circūincessiōem; et ita diuina caro diuinis acti-
onibus deificata est pp sincerissimā ad verbū vniōem: sumit ibi carnē p tota
hūana natura. Ex his arguo sic: Sicut se habz de^o in oī creatura ad illapsū
naturalē ad duas actōes nature: sic per circūincessiōem se habz ad duas acti-
ones pdictas supgrediētes limites nature: vt iā pz ex dictis Damasceni. nec
pōt negari sile quo ad aliqd: quia sicut illapsus inq̄tum natus est opari in eo
cui deus illabit dicta duo: sic circūincessiō nata est q̄tum est ex se semp opari
illa duo. h nulla creatura est susceptibilis neqz pōt eē susceptibilis illapsus dei
ad suscipiendū in se mō congruenti nature primā dei opatiōez predictā: qn etiā
sit susceptibilis in se opatiōis secunde: quia nulla creatura pōt eē p substantiā
cui nō possit puenire aliqua opatio per potentiā: quia fm p̄m in fine quarti
methauroz: Dia ope determinant et sunt pp suas opatiōes: et tā diu sunt q̄
diu p̄nt agere suas pprias opationes: et cū desinūt posse operari suas pprias
opatiōes tūc simul desinūt esse. Et enim dicit Damascenus ibidē. c. xvij. In-
tellectus insipiens et priuatus cognitiōe non vtiqz erit vnqz. Si enim inopa-
bilis et imobilis est: inexistentis omnino est. per hoc apte insinuans q si non
posset eleuari pp intelligere: nō esset assumptibilis ipsa subā intellectus: neqz
ipse homo: quia neqz esset homo fm qd̄ premitit̄ ibidē. qm̄ aut rōnabile intel-
lectuale als homo: qualiter ergo homo factus est deus si carnem inanimataz
vel animam anoin: id est sine intellectu assumpsisset: nō hoc enim homo. ergo
similiter nulla creature natura est susceptibilis aut possit esse susceptibilis cir-
cūincessiōis dei ad suscipiendū in se supra limites nature primā dei opatiōem
predictā: qn etiā sit susceptibilis in se opatiōis secūde. secūde aut nō est susce-
ptibilis nisi p potētias intellectus et volūtatis. ḡ. et c. Idcirco l3 argumentatio
Augⁱ. tacta in prima rōne nō tenet de forma: tñ nō fallit in aliqua materia qn
sequatur si natura ista puta hoīs est eleuabilis fm essentiā quin sit necessario
simul eleuabilis fm potentiā: et si nō fm potentiā neqz fm essentiā quēadmo-
dū segtur: si aīa Sortis est immortalis: et cuiusqz hoīs aīa est immortalis. et si non
cuiuslibz: neqz Sortis: qā eadē rō immortalitatis vel mortalitatis est in oībus. et
ideo talis argumētatio rōne materie talis bñ tenet ac si teneret fm formā ar-
gumēti: q reuera tenet virtute forme habēdo scz respectū ad cōm rōem que
puenit alicui nature: puta immortalitas aīe: illa. n. eadē est in oī aīa. Videam⁹
ḡ de possibilitate et impossibilitate hui⁹ assumptiōis: et ex pte qdez dei vt dixim⁹
nō est dubitatio. h qā nobis icognita est ex pte susceptibilis: idcirco nobis est
d. ij.

dia p p̄m suas opatiōes

no Anom

Vbi mo fm e

est difficilis intellectus veritatis in dicta questione. Propterea hic est alia positio a predicta licet minus solennis: quia tamen magis applicabilis est auctoritas in non videatur ita vera propter incōsuetudinē: tamen forte verior est: quod scilicet nulla natura susceptibilis a deo sit dicto modo per circūcessionem: nisi natura intellectualis magis mihi placet. Hec Henricus. Pro ista opinione arguitur ab alijs dupliciter. Primo sic. Cui non potest cōicari minus: nec maius. sed minus est videre deum et frui deo quam assumi in unitatem suppositi vel persone diuine: ut patet per Augustinum super illud Ioh. 1. Verbum caro factum est. ubi dicitur quod quia euangelista premiserat quod dedit eis potestatem filios dei fieri: ne homo miraretur et discredere: subiungit quasi maius: et verbum caro factum est. Et hoc idem dicit. xv. de trinitate. Ne ista inquit hominum quam videmus et gestamus infirmitas tantā excellentiā desperaret filios scilicet dei fieri: illico annexum est: verbum caro factum est: ut a contrario suaderetur quod incredibile videbatur. Ex quo videtur quod maius est naturā eleuari ad unitatem suppositi diuini: quam potentiam eleuari ad visionem dei et fructum. Secundo sic: Si aliqua creatura posset assumi cuius potentia non potest eleuari: a fortiori ratione posset assumi creatura eleuabilis sine hoc quod actu eleuaretur: quod est falsum: quia si natura rationalis posset assumi non eleuatis suis potentijs: cum sic manens sit peccabilis: sequeretur quod natura assumens talem naturam posset peccare et per consequens damnari: quod est incōueniens: et multis videtur impossibile. Notandum tamen quod aliqui doctores volentes saluare Henricum ab errore et heresi dicunt quod Henricus non intendit negare simpliciter et absolute deum posse quamlibet naturā tam rationalem quam irrationalem assumere: sed intentio Henrici est quod per circūcessionem deus non potest assumere nisi rationalem naturam tantum: ut patet per verba eius in fine corporis questionis. Circūcessio enim secundum Henricum importat intimā participationē diuine nature ad naturā assumptā secundum gratiam vniōis et beatificē fructuōis. et secundum hunc modum certum est quod implicat contradictionem deum posse assumere per circūcessionem naturā irrationalem: si rationalem tantum. et ideo defensor conclusionis debebat exprimere modum illum scilicet per circūcessionem: aliter non potest excusare nec saluare conclusionem quin sapiat heresim et derogare omnipotentie dei: ut post patebit.

Solutio ad rationes et fundamenta opinionis Henrici

Bandensis secundum veram et communem opinionem.

¶ Considerentur fundamenta et motiua opinionis contrarie de assumptibilitate nature irrationalis: non est difficile soluere fundamenta et rationes opinionis Henrici. Natura. n. humana potest dupliciter eleuari supnaturaliter et conformiter eius potentia. Est enim eleuatio nature supnaturalis vno modo quantum ad eam supnaturale personale per gratiam vniōis. Alio modo quantum ad eam spirituale per donum gratie habitualis. Prima quidem potest peruenire cuilibet creature in quantum quilibet creatura est in potentia obediētiāli ad deum ut dictum est. et hoc loquendo de natura in se suppositibili. Secunda vero eleuatio non peruenit nisi rationali creature que sola capax est gratie habitualis. secundum autem istas eleuationes deus diuersimode vniū nature create

Prima eleuatio fm Damasceni videtur dici fm circūcessionem: que licet sit spiritualis ratiōe termini: est tñ aliquo modo naturalis fm qd esse naturale distinguitur ab esse spirituali: quia ad esse scz personale licz supernaturale terminatur. Secunda aut eleuatio est fm gratuita inhabitatiōem: et hec etiā est supernaturalis sed spūalis. de qua. i. ad Corinth. vi. Qui adheret deo vnus spūs est cū eo. et Jo. xvij. Sicut tu pater in me et ego in te et vt ipsi vnū in nobis sint: scz fide et charitate. et sic ista duplex eleuatio est fm duplicē vnioem supernaturalem. Est aut tertia vnio que dicitur per illapsum generalem fm quā deus est in rebus per essentia presentia et potentia. Et licz ista vnio necessario supponatur a predictis duabus: et ab alijs necessario includat: quia sine ista res omnino non esset: quia nō ens nullius est capax: tñ alie sunt omnino disparte et alterius rōnis in se: nec vna aliam necessario includit vel supponit: vt falso imaginat Henricus. vnde quia fm primā vnioem nō efficitur aliquid in natura assumpta per quod facere possit operatiōes proprias alterius rōis scz gratiosas vel gloriosas vel hmoi ad quod requiritur aliqua dispositio formalis: quia natura diuina in cuius supposito subsistit: neqz est forma nature assumpte: neqz rōne huius vnionis aliquid formaliter perficiens effluit in natura assumpta: quia precise terminat ad esse naturale. ideo ex hac vnione hoc solū consequit natura assumpta qd ille eodem operatiōes sibi fm naturā cōuenientes que solū essent talis nature determinate puta ho's si fm se subsistat modo sunt opatiōes etiā dei: et ipse homo etiā operat operatiōes diuinas fm cōicatiōem idiomatū fm quā homo est deus et deus est homo: et deus videt comedit. patitur. et homo creat. et resuscitat mortuos. Hoc etiā videt Damascenus velle cū dicit hmoi vnionem eē fm circūcessionem naturarū: que nihil aliud est qd cōicatio idiomatū vtriusqz nature. Natura eniz diuina cōicat sua idiomata nature hūane pcretine sumpte: et ecōuerso natura hūana cōicat sua idiomata nature diuine pcretine sumpte. Et quis xps pprehendēs naturam vtrāqz sit agēs supnaturale rōne psonae agentis: ex hoc tñ nō habet qd fm naturā humanā pueniāt ei actiōes et opatiōes nisi pure naturales: scz comedere et intelligere et hmoi: sicut alijs hoibus pueniūt qstuz ad ipsam propriā rōem opatiōis vt fm se psiderat: sic etiā actiōes diuine ei pueniūt fm ppiā rōnem opatiōis. Et hec est snia Damasceni li. iij. c. xv. et sic verū est qd put nā eleuat qstuz ad eē supnaturale et suppositi diuini: vt videlz hñs talez naturā nō solū dicit hō: s; etiā de' ipse p circūcessionē: ita etiā potētia eleuat qstuz ad opatiōem: sic qd ille operatiōes nō solū sunt et dicunt ipsius hois s; etiā ipius dei. Unde sicut quelibet natura creata nata fm se subsistere est eleuabilis ad esse psonale diuini suppositi: sic etiā et quelibet eius potētia est eleuabilis ad opatiōem dicto modo. s; opatio fm esse spūale que fit fm pfectiōes formales supnaturales naturā eleuātes est alterius rōnis oīno: et videt qd vna pōt eē sine alia. vñ deus pōt vniri alicui nature fm eē psonale: cui nō vniretur fm eē spūrituale et ecōuerso. Et de tali vnioe etiā verū est qd nō pōt eleuari natura fm eē spūale: cuius potentia nō eleuatur fm operatiōem pportionalit rñdentem d. iij.

homo est ad hunc deo

Et ideo quous deus possit sibi vnire quamcunq; naturam in vnitatem suppositi
quodam ad gratiam vniōis; et per consequens eius potentia sit proportiona-
biliter eleuabilis; non tñ potest sibi vnire quamlibet naturā vniōe inhabita-
tionis per gratiam habitualement; neq; etiā potentia cuiuslibet nature est eleua-
bilis per operatiōem rñdentem. Et per hoc patet rñsio ad simile quod Henri-
cus inducit; quia sicut vniō per illapsū requirit qd sicut res per suū esse na-
turale fm se constituitur et proprias operatiōes operatur; ita etiā ista vniō
requirit qd sicut per eam natura humana in esse suppositi diuini constituitur;
ita etiā operatiōes fm illam naturam sic eliciant qd sint operationes nō soluz
hominis sed etiā dei; nec plus requirit talis vniō. et fm hanc vniōem ita ele-
uatur in natura humana potentia sensitua vel vegetatiua sicut rōnalis. deus
enim ita dicitur videre vel digerere sicut intelligere. sed quod ad vniōem
vel eleuatōem ad esse spūale pōt eleuari vt dictū est potentia rōnalis; nō autē
aliē. sed quia vniōes predictę sunt diuersarū rōnum vt dictū est; posset etiā
hūana natura vniri fm primā et nō quodam ad secundā. Et quous illa vniō sit p-
fectissima pñderando naturā cui vnita est natura hūana et pñctū modū vniō-
nis; scz in vnitatem simplicissimā pñonalitatis; non oportet tñ qd includat aliam
vniōem que est oīno alterius rōnis; scz fm esse spūale per grām inhabitatiōis
spūalis fm cognitiōem et amorem supnaturalem. vniri enī persone diuine in
rōne suppositi sustentantis et in rōne obiecti bñficientis non sunt eiusdē rōnis
imo vt prius dictū est ex quo prima vniō que per se non includit aliquod do-
num supnaturale habitualiter animā pficiens; et non efficit aliquid formale
in natura hūana. ex hōi vniōe non pōt hūana natura in opatiōem in quā
prius non posset; sed solum hoc consequitur qd illa operatio etiā est ipsius dei.
Quod enim deus non videat a natura rōnali hoc non pñgit propter eius rea-
lem absentiam vel distantiam; cū sit intimior vnicuiq; rei qd res sibi; sed quia na-
tura rōnalis non est disposita ex natura sua ad hoc. Et quia etiā deus quodcum-
q; sit pñsens fm id quod ipse est; non tamen seipsum representat sub rōne
obiecti; qui est talis nature qd si vult videtur et si non vult non videt. dicente
Aug. de videndo deum; eius nature est non videri; et in cuius voluntate sitū
est videri et non videri. Oportet ergo in natura rōnali effici aliquam disposi-
tionem supnaturalem fm habitus gratie et glorie; et qd deus seipsum osten-
dat in rōne obiecti. et propter hoc cōmuniter ponitur qd pñter grām vniōis
que non est aliud qd ipsum esse personale gratis cōicatur nature assumpte ad
hoc qd natura humana assumpta possit in operatiōes supnaturales gratui-
tas scz et bñficias indiget habitibus infusis. Et sic patz solutio ad rōem funda-
mentalē Henrici. Ad aliā vō rōem aliorū dicif cōiter a doctoribus qd iste due
vniōes vt dictū est nō sunt pparabiles cū non sint eiusdē rōnis nec ordinis
Posse autē minus vbi aliqd pōt maius tenet in his qd sunt eiusdē rōis; vt qui
pōt portare centū pōt portare quāq;inta; et qd nō pōt quāq;inta nō pōt cētū
Et quous mai⁹ sit pducere hōiem qd asinū; nō sequitur qd qd pōt pducere hōiem
possit pducere asinū. ideo lz maius sit assumi ad vnitatem in pñona qd in grā;

*Quous deus non videtur a
natura rōnali*

non oportet q̄ omnis creatura que potest assumi ad personam possit assumi
 ad unitatem in gratia. Preterea licet minus sit assumi ad gratiam q̄ ad per-
 sonam: tñ ad illud minus plus requiritur: sicut ad esse intellectuale plus re-
 quitur q̄ ad esse simpliciter: non potest aut minus illud quod potest maius q̄
 ad minus plus requirit q̄ ad maius. Ad assumptionem aut in persona non re-
 quitur nisi q̄ sit subsistibilis, i. potens assumi ad esse subsistentie quod inue-
 nitur in omni individuo substantie, sed ad habere gratiaz requirunt potentie
 intellectuales: et ideo non valet similis modus arguendi: Maius est esse ho-
 minem q̄ esse animal, ergo negative econverso: quod nō potest eē homo non
 potest esse animal. Potest etiam dici q̄ ex parte nature assumptibilis non est
 maius illud per quod habet rōem assumptibilitatis q̄ illud per quod est uni-
 bilis deo per gratiam: imo multo minus: sicut ratio subsistibilitatis minus est
 q̄ ratio intellectualitatis, et ideo maior perfectio naturalis requiritur ad na-
 turam que est unibilis deo per gratiā q̄ ad illam que est assumptibilis in per-
 sona. Licet quidam dicant et bene q̄ si ista duo diuidantur: unio in persona et
 unio per gratiā: q̄ maius est creature uniri deo per gratiam: q̄ uniri in perso-
 na sine gratia: sed utrunq̄ coniunctū maius est q̄ alterū: sicut fuit in xpo. Et
 quod dicit Aug. super Jo. non sic accipiendū est quasi sit melius et dignius
 assumi q̄ filiū dei fieri: sed quia maior dignatio ostensa est in vno q̄ in alio, et
 ideo dato illo datur confidentia de alio. Ad secundam rōnem dicitur primo
 q̄ deus posset assumere naturam in qua potest peccare et etiā in qua est pec-
 catū q̄tum est de potentia sua absoluta: quia naturam assumptam posset de-
 mittere sibi q̄tum ad suas proprias operatiōes retinēdo eā unitā diuino sup-
 posito: sicut xps in passiōe dimissus fuit pprie penalitati: et ideo cū opatio se-
 quat naturā q̄ est principiu eius, oīs aut natura creata pōt deficere: defectus
 aut volūtarius est peccatū: oportet ponere q̄ verbū potuit assumere naturaz
 in qua pōt peccare: q̄ tñ nō attribueret supposito nisi rōne nature assumpte
 sicut mori et pati attribuit supposito immortalī et impassibili de se rōne nature as-
 sumpte. vñ deus sine p̄iudicio nature diuine vel suppositi posset assumere na-
 turā alicuius dānati: q̄ nec peccatū nec pena esset ibi nisi rōne assumpti. Nō
 enim creatura est assumptibilis quia bona bonitate moris vel mala: sed quia
 potest substantificari in supposito diuino: quod ita conuenit nature habenti
 maliciam moris sicut bonitatem. Quia tamen persona assumēs et natura as-
 sumpta cōmunicant sibi idiomata: indecens esset q̄ assumeret naturam dam-
 natam: licet posset de potentia absoluta. Et credo q̄ non esset inconueniens
 q̄ illud suppositū diceret peccator vel damnatus si naturam peccatoris vel
 damnati assumeret quā assumere potuit: q̄ hoc non puenit sibi nisi rōne na-
 ture assumpte: que nullā indignitatem poneret in natura diuina: sicut nec mu-
 tatiōem. Hec aut nō abhorret q̄ p̄siderāt absolutā potentiā dei. Secūdo dicit
 fm Thomam q̄ si aliqua natura rōnalis assumeretur sine eleuatione ad uni-
 tatem diuini suppositi ipsa non esset peccabilis. Cuius ratio est: quia tali na-
 ture nullus actus attribueret sicut agenti: sed solum sicut in principio actiōis
 d. iij.

Deus posset assumere naturā
 q̄ p̄t peccare et est q̄ est
 peccatū s̄m potentia absoluta

quia suppositum est quod agit: suppositum autem talis nature cum sit deus nullo modo peccare potest nec defectiue agere. Hec ratio magis mihi placet quia sicut inconueniens et indecens est homini quod peccet ita et omni diuino supposito: imo impossibile; quia non solum actio partis imputatur supposito quia mouet partem ad suam operationem aut quia non prohibet eam: imo quia ipsum suppositum est illud quod principaliter agit. Et ideo si aliqua operatio christi esset viciosa illa potius attribuenda esset supposito diuino et magis imputanda quam nature humane. Unde conformiter ad hanc rationem dicitur: quod deum posse peccare et damnari tanquam principale agens peccati non solum reputatur inconueniens imo hereticum et blasphemum et tam offensiuum pie auri: quod quicumque pertinax assertor talium propositionum: non verbis sed igne corripendus est. Si dicatur adhuc pro opinione Henrici: quod si deus assumeret naturam irrationalem puta lapidis aut asini: tunc deus diceretur lapis et asinus: et propter quod lapis vel asinus esset persona: quod non minus videtur scandalosum et pie auri offensiuum imo heresim sapiens: quam quod deus possit peccare vel damnari: aut quod non possit quamlibet naturam suppositare. Respondetur quod si deus de facto assumeret naturam asini vel lapidis: deus esset asinus vel lapis per connotationem: quia tota connotationis idiomatum secundum sanctos est quod in vno supposito sunt due nature fundate: et ideo per se mutuo se denotant, vnde ideo grammaticus est musicus: quia grammatica et musica fundantur in eodem subiecto, v. metaphysica. Cum ergo post assumptionem nature irrationalis puta asini vel lapidis natura diuina et natura irrationalis fundentur in supposito diuino: erit necessario connotatio idiomatum concretive. Et quod hoc sit causa talis connotationis idiomatum patet per Augustinum, libro. i. de baptismo paruulorum dicentem: Per distantiam humanitatis et deitatis filius dei manebat in celo et filius hominis in terra: sed ratione persone filius hominis et filius dei manebant in celo et in terra. Item Augustinus, i. de trinitate. Talis inquit erat illa unio que deum faciebat hominem et hominem deum: nec hoc derogat diuine potentie: nec imperfectionem vel indecentiam ponit in diuina natura vel supposito diuino: sed magis exaltat diuinam omnipotentiam: ut patet consideranti predictas propositiones. Nam per istam deus est asinus vel deus est lapis nihil aliud significatur vel intelligitur: nisi quod deus subsistit in natura asini vel lapidis: vel quod suppositum diuinum terminat dependentiam nature asinine vel lapidee. Quo dato aliqui concedunt probabiliter quod asinus vel lapis iudicaret mundum vel beatificaret hominem et angelos: imo quod asinus esset obiectum beatificum intellectus et voluntatis diuine, de quibus nemo vtens ratione et considerans omnipotentiam dei scandalizatur ac offenditur. De personalitate autem nature irrationalis si assumeretur a persona diuina: dico quod aliqua natura potest personari aut personalitate propria et intranea: aut personalitate extranea et aliena. Primo modo natura irrationalis nullo modo est personabilis sed sola natura rationalis: quia persona est rationalis nature indiuidua subsistentia. Secundo modo quelibet natura in se subsistibilis si assumeretur esset personabilis pro quanto quolibet talis est in potentia obedientiali ad hoc quod assu-

matur a persona diuina: vt sepe dictum est.

Quod prefata conclusio de virtute sermonis derogat
omnipotentie dei: et per hoc heresim sapere videtur.

Et prehabitis est manifestum quod naturam irrationalem posse assumi a di-
uina persona non implicat ex terminis contradictionem. Omne autem
quod non implicat contradictionem ex terminis est deo possibile: cum
deus sit omnipotens secundum articulum fidei et secundum illud Luc. i. Apud deum non est
impossibile omne verbum. Cum igitur prefata conclusio neget deum posse assu-
mere naturam irrationalem: sequitur quod deroget omnipotentie dei: et per hoc he-
resim sapere. Preterea conclusio de rigore sermonis significat quod natura ra-
tionalis est tantum a deo assumptibilis ad quam sequitur quod deus non potest assumere
quamlibet naturam. sed hoc derogat omnipotentie dei: cum ostensum sit nul-
lam contradictionem implicare quod natura irrationalis sit assumptibilis. ergo idem
quod prius. Preterea nihil est negandum posse fieri a deo: nisi appareat ma-
nifesta contradictio vel efficax ratio hoc demonstret: vel ex sacra scriptura ef-
ficaciter conuincatur. sed non apparet manifesta contradictio in terminis huius
propositionis: natura irrationalis est a deo assumptibilis: vt ex predictis patet.
nec ratio efficax hoc demonstrat: cum rationes omnes quas ad hoc Henricus
inducit sint solubiles peccantes in forma aut in materia: vt patet per Scotum
Durandum et Petrum de palude et fere omnes doctores qui de hac mate-
ria scribunt: nec aliqua auctoritas sacre scripture hoc conuincit: cum nulla ab
Henrico inducatur quin rationabiliter sit glossabilis: imo ad partem oppositam
plures auctores adducuntur. Temerarium ergo et periculosum est asserere: quod de-
us non possit assumere quamlibet naturam: sed rationalem tantum vt prefata conclusio
affirmat. Preterea propositio aliqua secundum doctores loquentes de omnipoten-
tia dei dupliciter dicitur derogare diuine omnipotentie. Vno quidem modo
formaliter et explicite. Altero vero modo virtualiter et implicite. Formaliter qui-
dem et explicite propositio aliqua derogat omnipotentie dei: quando ex habi-
tudine intrinseca suorum terminorum repugnat vel insert aliquid repugnans arti-
culo de omnipotentia dei: vt sunt iste propositiones. Deus non est omni-
potens. deus non potest omne possibile. deus non potest omne quod non impli-
cat contradictionem. Virtualiter autem et implicite propositio aliqua dicitur de-
rogare omnipotentie dei: quando ex ipsa coassumptis pluribus alijs proposi-
tionibus aut creditis aut in lumine naturali notis: que rationabiliter negari non
possunt insertur aliquid repugnans articulo de omnipotentia dei: qualis est
hec propositio: deus non potest assumere quamlibet naturam sed rationalem tantum
que coassumptis istis duabus creditis que in facto consistunt: quod humana na-
tura in christo caret propria subsistentia et suppositatur in supposito diuino: et quod
accidens absolutum in sacramento altaris caret propria inherencia et per se
subsistit: sequitur quod quodlibet accidens absolutum potest per dei potentiam

subsistere: et quod quolibet natura subsistibilis potest a deo suppositari: cum non sit maior contradictio nec repugnantia in uno accidente absoluto quod per se subsistat quam in alio: nec in una natura per se subsistibili quod assumatur a deo quam in alia. et per consequens si deus non potest assumere quamlibet naturam sed rationalem tantum: sequitur quod non sit omnipotens: vel quod non potest omne possibile: que omnia sunt contra veritatem fidei. Et per hunc modum predicta propositio virtualiter et implicite dicitur derogare omnipotentie dei et per hoc heresim sapere: ut patet ex dictis. Patet igitur quod predicta conclusio de rigore sermonis derogat omnipotentie dei: et per hoc heresim sapit.

Quinta Conclusio Apologetica Joannis

Pici Birandulani Concordie Comitis.

Sicut nullus opinatur aliquid ita esse precise quia vult sic opinari: ita nullus credit aliquid esse verum precise quia vult credere ita esse verum.

Propositio correlaria.

Non est in libera potestate hominis credere articulum fidei esse verum quando sibi placet: et credere eum non esse verum quando sibi placet.

Determinatio magistralis.

Quamvis conclusio ex qua predicta propositio deducitur pro utraque sui parte sit probabilis: propositio tamen in se et ut corruit ex conclusione videtur mihi erronea et heresim sapiens. Ad quod demonstrandum premittenda est differentia inter intelligere, scire, credere, opinari, suspicari, coniecturari, et dubitare. Deinde adiungetur quod verbum credere multiplicem habet significationem in sacra scriptura et sanctorum dictis. Tercio recitabitur opinio quorundam theologorum modernorum dicentium quod ad credendum christiane: aut necessitate intellectus per rationes demonstrativas: aut de per se et necessario requiritur apparentia credendorum cum imperio voluntatis. Quarto ponetur opinio communior et verior antiquorum theologorum dicentium quod ad credendum christiane non requiritur de per se apparentia rationis nec ratio demonstrativa sed lumen fidei infusum: cum imperio voluntatis et determinatione explicita credibilium. Quinto solvemus argumenta et motiva pro opinione secunda in apologetico inducta. Finaliter probabitur quod credere sit in libera potestate hominis quando sibi placet. Ex quibus predictam propositionem fore erroneam et heresim sapere ostendemus.

227
Quod intelligere, scire, credere, opinari, suspicari, cō-
iectari, et dubitare, inter se cōueniunt et differunt.

duplex in genere: s̄m Aristo. in libro de aīa: est operatio intellectus.
Prima qua format simplices rez quidditates et cōceptus: vt quid
est homo; vel quid animal, et hec operatio vocatur a p̄his formatio
vel simplex intelligentia. In qua quidem operatione non inuenitur verū per
se nec falsum sicut nec in vocibus incomplexis: vt in libro perihermenias scri-
bitur, et ideo sicut vox incompleta non p̄ceditur nec negatur: ita s̄m hāc ope-
rationem intellectus non assentit nec dissentit. Secunda operatio intellectus
est s̄m quā componit et diuidit affirmando et negando: in qua verum vel fal-
sum inuenitur sicut in voce cōpleta que est eius signū: iuxta illud primo per-
ihermenias sunt ea que sunt in voce earū que sunt in anima passionum note.
Et in hac operatione inuenitur assensus vel dissensus circa complexiōem ve-
ram aut falsam. Cum aut intellectus possibilis ex se non sit determinatus ad
hoc q̄ adhereat compositioni magis q̄ diuisioni vel ecōuerso, omne aut q̄s
est determinatū ad duo non determinat ad vnū eorū nisi per aliquid mouens
ipsum: necesse est q̄ intellectus determinetur ab aliquo ad alterā partiū con-
tradictionis, quod contingit tripliciter s̄m triplicem intellectus nostri cōside-
rationem. Potest enim vno modo intellectus noster considerari s̄m se: et sic
determinatur ex presentia intelligibilis: sicut materia determinatur ex presen-
tia forme, et hoc quidem p̄tingit in his que statim lumine intellectus agentis
sūt intelligibilia: sic sunt prima principia quorū veritas statim cognitis terminis
infallibiliter apparet: vt scribit in libro posteriorū. Et hec est dispositio intelli-
gentis prima principia artium et scientiarū: que s̄m p̄bm vocat intellectus. Tū
intellectus est habitus quo intellectus firmiter assentit propositionibus p̄ se
evidentibus: aut mediante sensu memoria et experientia euidenter notis: vt
omne totum est maius sua parte: vel omnis ignis est calidus, et talis habitus
principiorū ideo appellatur intellectus: quia est immediate per naturā potentie
intellectiue et non per probationem aliquam vel autem innatus. Alio modo
potest considerari intellectus noster s̄m ordinem ad rōem que ad intellectū
vel visionem terminatur dum resoluendo p̄clusiones in principia per se nota
earū certitudinem efficit, et hec est dispositio scientis per habitum scientie.
Unde scientia est habitus firmus de aliqua propositione necessaria acqui-
situs per premissas proprias illius conclusionis et necessarias eam demonstrā-
tes. Dicitur habitus firmus: quia sine formidine de opposito: ad differētiā
opinionis et suspitionis. Dicitur habitus acquisitus per premissas: ad differē-
tiā intellectus et fidei. Tercio mō considerat intellectus noster in ordine ad
voluntatem: que s̄m Anselmū cum omnes anime vires moueat ad actus suos
potest determinare intellectū ad assentiendū alicui complexo quod nec per
seipsum videtur nec ad ea que per se videntur resolui potest: ex hoc precise
q̄ dignū reputat illi esse adherendū propter aliquam rōem que est sufficiens

Duplex est
operatio intellectus

intellectus vult p̄ma
principia artium
firmus

ad mouendū ⁊ determinandū voluntatē ⁊ non intellectū: vtpote quia videt
bonū vel conueniens huic parti assentire. et hec est dispositio credentis: vt
cum aliquis credit dictis alicuius hominis: quia videtur decens vel vtile: sic
etiā mouemur ad credendū reuelatis a p̄ma veritate inq̄tum nob̄is repro-
mittitur si crediderimus premiū eterne vite consequemur. ⁊ hoc premio mo-
uemur ad credendū: ⁊ sic in credente rō non determinat per se intellectus: vt
aliqui falso opinant: sed voluntas. vnde Aug⁹. dicit: q̄ cetera pōt homo nol-
lens: credere autem non nisi volens. Et hinc est q̄ fides dicitur habitus fir-
miter adheſiuus propositiōibus nō euidentibus propter solam auctem dicen-
tis cum imperio voluntatis. Quando vō ratio que mouet ad alterā partem
contradictiōis non sufficit ad determinandū intellectum: quia nō resoluit cō-
clusionem in principia per se nota: neq̄ sufficit ad determinandū voluntatez
vt bonum videatur illi parti adherere: tunc homo opinatur illud cui adheret
Et hec est ratio quare credere est in libera potestate hoīs ⁊ non opinari. Et
cum per rōnes probabiles intellectus nō determinetur perfecte: quia semper
remanet motus ad contrariū: accipit enim vnā partem contradictiōis cum
formidine ⁊ dubitatiōe alterius: ideo opinās nō totaliter assentit. vnde opi-
niō est habitus infirmus: id est cum formidine de opposito de aliqua proposi-
tiōe generabilis per premissas probabiles nō tamē certas seu euidentes. Quā
vō homo nō habet ratiōem ad vnā partem magis q̄ ad aliam: sicut in illis
problematibus de quibus ratiōes nō habemus. quod nesciētis est: vel pro-
pter apparētē equalitatem eorū que mouēt ad vtrāq̄ partem: quod dubitā-
tis est. tunc nullo modo intellectus assentit: cum nullo modo determinet eius
iudiciū vel neutralitas: s̄ equaliter inter duas partes p̄dictiōis fluctuat
⁊ si aliquod debile signum apparēs verisimile plus pro vna parte q̄ pro alia
habet: tūc aliq̄stulum vni inclinatur sed dubitat de alterius veritate ⁊ adhuc
neutri assentit. Cum autem signum multum verisimile habet pro vna parte:
tūc dimissa neutralitate iam suspicatur de alia. Unde suspitio est habitus in-
firmiter adheſiuus de propositiōe cōtingenter vera generatus solum ex qui-
busdam signis rhetoricis: que nihil prohibet eē vera: q̄uis propositiō cui in-
tellectus assentit sit falsa: vt si Titius esset fur: et quis videns eum de nocte
errabundū assentiret propter hoc signū q̄ Titius esset fur: talis assensus est
suspitio vel p̄iecturatio. Patet ergo ex dictis q̄ in illa operatiōe intellectus
qua format simplices rez quidditates. i. simplices ⁊ quidditatiues cōceptas
non inuenitur assensus nec dissensus: cum non sit ibi verum vel falsum. Non
enim dicimur alicui assentire nisi q̄ in heremus ei quasi vero. Similiter du-
bitans non habet assensum cum non inheret vni parti contradictiōis magis
q̄ alteri. Similiter nec opinans habet assensum totaliter cū non firmiter eius
acceptio circa alteram partem. Sententia autē vt Auicenna ⁊ Flach volūt
est conceptio distincta vel certissima alterius partis contradictionis. Assenti-
re autem a sententia dicitur. Intelligens autē habet quidem assensum: quia
certissime alteri parti inheret: sed non habet cogitatiōem. i. rōis inquisitiōem

quia sine aliqua collatione determinatur ad unum. Sciens vō habet cogitationem et assensum; sed cogitationem causantem assensum terminantem cogitationem. Ex ipsa enī collatione principiorum ad conclusiones assentit conclusionibus resoluendo eas in principia et ibi figitur motus cogitationis et quietatur. In scientia enim motus rationis incipit ab intellectu principiorum et ad eundem terminatur per viam resolutionis, et sic non habet assensum et cogitationem ex equo sed cogitatio inducit ad assensum; et assensus quietat perfecte intellectum; hī in fide est assensus et cogitatio quasi ex equo. Non enim assensus ex cogitatione causatur sed ex voluntatis imperio ut dictū est. Sed quia intellectus nō hoc modo terminatur ad unū ut ad propriū terminū perducatur qui est visio alicuius intelligibilis; inde est quod eius motus nondum est quietatus sed adhuc habet cogitationem et inquisitionem concomitantem de his que credit; quibus firmissime eis assentiat, quātum enim est ex seipso non est ei satisfactum neque est terminatus ad unū; sed terminatur tū ab extrinseco scilicet a voluntate, et inde est quod intellectus credentis dicitur esse captiuatus; quia tenetur terminis alienis et non propriis, ij. ad Corinth. x. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium xpi. Inde etiā est quod in credente potest insurgere motus de contrario huius quod firmissime tenet; quibus non in intelligente nec sciente. Per assensum igitur separatur credere ab operatione qua intellectus inspicit formas simplices; et a dubitatione suspicionem et opinionem. Per cogitationem vō ab intellectu; sed per hoc quod habet assensum et cogitationem quasi ex equo differt credere a scientia. Unde Aug. in libro de predestinatione sanctorum et habetur in glo. ij. ad Corinth. iij. super illud; Non quod sufficientes sumus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis. Credere inquit est cum assensione cogitare, vnde errant qui dicunt quod cogitatio siue rationis inquisitio faciens apparere intellectum id quod creditur preexigitur de per se ex parte intellectus ad assensum fidei; ut statim videbitur.

¶ Quod verbum credere multiplicem habet significationem in sacra scriptura et dictis sanctorum

e Redere finem doctores vno modo sumitur pro habitu. Alio modo pro actu elicitō ab habitu. Sumendo credere pro actu; vno quidem modo accipitur cōmunissime; et tunc idem est quod assentire sic esse vel fuisse vel futurū esse vel posse esse in re; sicut per aliquā propositionem denotatur. Hoc modo credimus illa que scimus et illa que opinamur, vnde Hugo libro primo suar sententiarum. Fides est perceptio veritatis cuiuscunque rei cum assensione. Secundo modo accipitur credere stricte pro assensione siue formidine saltem actuali propositionibus de quarum veritate non constat nisi per testimoniū aliorum vel aliunde citra euidētiā; et sic dicimur credere ea que nō videmus neque per sensum neque per rationem, vnde Aug. super Io. omelia. iij. Quid est fides nisi credere que non vides. Tale autem credere etiam distinguitur a scire nō disti-

Fides quid sit

gnitur tamen ab opinari cum includat formidinem saltem habitualem, generatur enim per imperium voluntatis pcurrente ad hoc testimonio vel aucte: vel etiam dialectica vel probabili rone. Tercio modo accipitur credere strictius pro assensione sine formidine simpliciter tam actuali q̄ habituali talibus de quorū veritate non habetur euidentia sensus vel ronis naturalis: sed constat de eis per reuelationez a deo immediate vel mediate factam, et hoc est credere xpiane ea que pertinent ad salutem. De hoc credere loquitur magister iniaz li. iij. di. xxiij. c. ij. Fides inquit est virtus qua creduntur que non vident, quod tamen non de omnibus que nō vident accipiendū est: sed de his tm̄ que credere: vt ait Aug⁹, in Encheridion ad religionez pertinent. Quarto accipitur credere strictissime pro assensione vt dictū est cum cōplacencia voluntatis in obiecto fidei ex charitate pcedente. Et sic credere est ex fide que p dilectōez operat. vnde magister vbi supra, c. iij. aliud est credere in deū; aliud credere deo: aliud credere deum. Credere deo est credere vera eē que loquuntur: q̄s et mali faciunt: et nos credimus homini sed non in hominem. Credere deum est credere q̄ ipse sit deus: quod etiam mali faciunt. Credere in deū est credendo amare: credendo in eum ire: credendo ei adherere et eius membris in corporari. Per hāc fidem iustificatur impius: vt deinde ipsa fides incipiat p dilectiōem operari. Ea enim sola bona opera dicenda sunt que fiunt per dilectionem dei. Vnde patet q̄ credere hoc quarto modo sumptū est meritorium et ad salutez necessariū. Credere aut̄ habitualiter sumptum dupliciter dicitur fm̄ q̄ fides habitualis fm̄ doctores est duplex: quia quedā est acquisita: quedam vō infusa. Fides acquisita est habitus adhesiuis certus et non euidentis sine formidine saltem actuali causatus vel genitus per imperiū voluntatis cōcurrente ad hoc testimonio scripturaz vel aucte humana: vel etiam dialectica vel probabili rone. et hec fides acquisita pro quanto innititur fallibili veritati vtp̄ta rōni naturali seu humane persuasioni vel aucti hominis vel miraculo de quo non constat propter quid sit factum: dicit beatus Thomas in. iij. sen. q̄ talis fides nihil aliud est q̄ opinio rōnibus firmata: que q̄tumcūq̄ crescā non sufficiāt ad determinandum intellectū q̄ assentiat sine formidine actualit vel habituali. q̄ si contingat per talem fidem sine formidine actuali assentire hoc facit affectio voluntatis: que fm̄ Petrū de Alliaco cum aliquo motiūo paruo potest auferre omnem formidinem actualem. Nam respectu cuiuscūq̄ propositionis cuius oppositū nō est euidentis firmiorem assensum pōt in intellectu causare voluntas p suū imperiū cū aliquo motiūo q̄ quecūq̄ suasio sine huius imperio. Et hinc est q̄ assensus causatus per voluntatem firmior est q̄ assensus causatus sine voluntate per solam rōnez probabilem. propter quod dicit Aristot. vj. ethic. q̄ aliqui ita afficiuntur opinionibus suis q̄ ex imperio voluntatis superueniente rationi probabili ita firmiter adherent eis sicut alij propositionibus scitis. Ex quo patet q̄ non potest intantū augeri opinio fm̄ predictū doctorem q̄ cogat intellectum contra imperiū voluntatis assentire alicui complexo. Patet etiā q̄ q̄uis nō sit ita fortis aut ita cogens rō facies

fides:

Aliud ē crede i deū
 Aliud credere deo
 Aliud credere deum

no.

opinionem: quin possit magis cogens dari: tamen contra quālibet talem pōt
 voluntas conuertere intellectū in partem oppositā. pōter sequitur qđ imperiū
 voluntatis non tollit nec potest tollere a fide acquisita formidīnē habituales
 Nam deducto imperio voluntatis si intellectus sibi relinqueret et discerneret
 rōnes probabiles causantes fidem adhuc inueniret se formidolosum et percipere
 peret per tales apparentias et rōnes intellectū nō sufficienter sed probabiliter
 ad assentiendū veritatibus fidei determinari. Ad hanc fidem acquisitam ge-
 nerandā subseruiūt illa octo media probabilia que doctor solēns in prologo
 suarū adducit: auctas videlicet scribentū, cōcordantia scripturarū, rōnabilitas
 contentorū, irrōnabilitas singulorū errorū, prenunciatio futurorū, veracitas mi-
 raculorū, legis xpī duratio, diligentia recipientū. Ad hanc quoq; fidem acqui-
 sitam generandam subseruiunt illa etiam octo media probabilia que dñs car-
 dinalis Cameracen̄ Petrus de Alliaco in prologo suarū ex libro de
 fide et legibus Guill̄ Parisien̄ et ex summa Henrici Gandensis colligit: scz
 per fidedignū hominū testimoniū, per auctenticū legis scriptum, per iuramen-
 tum, per pactum, per miraculum, per tormentū, per eum in cuius ore nō est in-
 uentum mendacium, per conformitatem gestū corporaliū vocum et verborū.
 Fides infusa est virtus theologica fm quā voluntarie adheremus dictis sa-
 cre scripture propter auctem dei reuelantis, de qua Apłus ad Heb̄, xi, dicit:
 qđ fides est substantia rerū sperandarū argumentū nō apparentiū, et ad Ephe.
 ii, Gratia estis saluati per fidem et non ex vobis ne quis gloriētur: donū enim
 dei est, Et ad Heb̄, xi, Sine fide impossibile est placere deo. Ad hanc autem
 fidem duo requiruntur fm Tho. ii, ii, quorū vnū est vt hominī credibilia pro-
 ponantur: quod requirit ad hoc qđ homo aliquid explicate credat. Aliud autē
 quod ad fidem requiritur est assensus credentis ad ea que proponūtur. Pri-
 mū horū necesse est qđ sit a deo. Nam ea que sunt fidei excedunt rōem huma-
 nam, vnde non cadunt in contemplatione hominis nisi deo reuelāte: sed qui
 busdā reuelant īmediate a deo sicut sunt reuelata apostolis et prophetis, qui-
 busdā autem proponunt a deo mittēte fidei predicatorēs; fm illud ad Ro.
 xi, Quomodo predicabunt nisi mittātur. Quātum vō ad secundū scz ad assen-
 sum hominis in ea que sunt fidei pōt considerari duplex causa, Vna quidem
 exterius inducens: sicut miraculum visum, vel persuasio hominis inducentis
 ad fidem; quorū neutrum est sufficiens causa, videntū enim vnum et idē mira-
 culum et audientū eandem predicationem quidam credunt et quidā nō cre-
 dunt: et ideo oportet ponere aliam causam interiorē que mouet hominē in-
 terius ad assentiendū his que fidei sunt. Hanc causam ponebant Pelagiani
 esse solum liberum arbitriū quod est falsum et hereticum: quia cū homo assen-
 tiendo his que sunt fidei eleuetur supra naturam suā; oportet qđ hoc insit ei
 ex supernaturali principio interius mouente quod est deus, et ideo fides quo
 ad assensum qui est principalis actus fidei est a deo interius mouente p grāz
 Hanc distinctionem de fide acquisita et infusa ponit Iobes Damascenus li.
 iij, iniaz suarū, vbi sic dicit: Fides dupliciter est, Est enim fides ex audita:

fides infusa

Ad fidei acquisitam quod uidetur
 insequitur octo media pbi
 hanc: qđ nō pōt sufficiens
 ad fidei pbi: sed fides infusa
 ut pbi pbi

Pelagiani qđ
 dicit nō

fides dupliciter
 est. s. infusa
 et acquisita

audientes enim scripturas credimus doctrine spiritu. Est autem rursus fides indistabilis et inudicabilis species eorum que a deo nuntiata sunt. Prima igitur mentis nostre est; Secunda charismatum spiritus. Vult ergo dicere secundum Alexandrum de Alis in. ij. q. est fides ex auditu acquisita sine testimonio scripturarum vel aliorum et est fides gratuita infusa a deo ad assentiendum prime veritati propter se. Fides primo modo dicta colligitur ex testimonio et ratione et non est sufficiens ad salutem. Secunda vero infunditur ex superna illuminatione, et hec est fides salutaris et donum gratie.

Prima opinio quod ad credendum christiane non requiritur voluntatis imperium; sed intellectus necessitatur per miracula vel rationes demonstratiuas.

Quamuis ad credendum christiane requiratur voluntatis imperium; ut dictum est; non tamen est manifestum si preter voluntatis imperium preexigatur de per se apparentia alicuius rationis; de quo multiplex et varia est theologorum opinio. Quidam enim opinantur quod per miracula vel antiquorum gesta vel rationes demonstratiuas necessitatur et compellitur intellectus humanus et angelicus ad credendum sine imperio voluntatis; citra tamen euidenciam; ut dicit Ockham in quadam questione de quodlibet. Et huius opinionis videtur esse magister Robertus Holkot et Franciscus de Marchia et plures alij doctores cum quibus defensor predicte conclusionis in suo apologetico sentire videtur. Pro qua opinione arguitur primo sic: Non minorem assensum causant miracula facta pro fide christiana quam testimonium hominum, sed testimonium humanum et historie antike quas inuenimus in libris causant in nobis assensum sine formidine; in tantum quod necessitant intellectum. unde quicumque homo foret infidelis si coram eo fierent miracula insolita ad ostensionem veritatis articulorum; puta quod mortui resuscitarentur; per predicantes talia necessitaretur talis infidelis ad credendum. Secunda ratio: Assensus articulorum fidei est in ipsis demonibus; quia demones credunt et contremiscunt Jacobi. ij. et in euangelio Luc. v. legitur quod ipsi dixerunt christo filio dei: Ad quid venisti ante tempus torquere nos. Querit ergo an iste assensus causabat in eis ex euidencia rei. et hoc non; quia talis euidencia causatur ex visione diuine essentie; que de communi lege est impossibilis viatori, aut talis assensus causabatur propter miracula que ipsi viderunt. et si sic; cum constet quod ipsi non sint affecti ad illa que crediderunt; patet quod non crediderunt per imperium voluntatis. igitur talia miracula necessitant et compellunt intellectum demonis; et a fortiori intellectum hominis viatoris. Tercia ratio: Si constaret alicui euidenter aliquam multitudinem hominum esse veracem in verbis et honestam in vita et pariter circumspectam in naturaliter scibilibus; si talis multitudo assereret constanter quedam esse credenda ad que ratio naturalis non potest attingere; talis infidelis et etiam fidelis necessitaretur ad assensum quorumcumque credendorum. Confirmantur

iste rōnes: quia deus indidit hominī quāndā promptitudinem ad credēdum mundū regi per quasdā causas incognitas nobis vel intelligentias mirabiliū operam effectrices: vt experimēto patz. Homo etiā naturaliter est natus credere firmiter testimonijs alioz in his que ipse nō nouit. ppter qđ in istis agibilibus videmus: qđ testimonium duoz vel triū quos reputam⁹ veraces determinat totam dubitatōem etiam de nobis occultis in quibus nihil scimus nisi per eos. ergo tam rō sumpta ex miraculis qđ honestate ⁊ veracitate multitudinis necessitant intellectum ad assentiendum articulis fidei: ⁊ maxime si ad oppositū nō habeat intellectus rōnes. Cōsuetudo preterea vel apparentia cōsuetudinis necessitat intellectū ad credendū fidei xpianoz vel aliaz sectaz: vt patet de puero nō baptizato ⁊ educato inter xpianos: a quibus audire cōsuevit a pueritia nostre fidei articulos esse credēdos: ⁊ deum esse colendum. talis enim credit eos sine quacūq; formidine: ⁊ precipue si estimaret illos xpianos qui eum informant esse parentes suos: vel qđ sui progenitores talia crediderūt. Hoc idem de indeis ⁊ hoibus aliaz sectaz patz: qui tñ credunt suis articulis: etiam a naturali rōne remotis sicut xpiani. Cuius rō est: quia p̄suetudo in hōi assensibus ⁊ credulitatibus habet vim rōis intellectū necessitantis. Auditiones enim ptingunt fm̄ p̄suetudinem: vt scribitur. ij. metap̄. Et ideo sicut cōsueuimus ita dignamur dici. Quantā enim habet vim p̄suetudo leges onidit: vt Auerrois in p̄logo. iij. p̄by. scribit. Pz̄ igit fm̄ istā op̄inōe: qđ intellectus p̄r necessitari ad credendū articulis fidei.

*Nō de p̄mo nō baptizato
et xpianis educato*

**Confutatio predictę op̄inōis cum
solutione rationum ipsius.**

hec autē op̄inō videt esse falsa ⁊ p̄tra veritatē sacre scripture: qđ intellectus viatoris nō necessitat ad assentiendū alicui nisi ex euidētia alicuius p se noti vt in primis principijs: vel ex p se notis deducti vt in p̄clusiōibus: vt pz̄ ex dictis. h̄ veritates fidei xpiane nō sunt p se notę neq; ex p se notis deductę: in illud Ecclesiastici. xij. Plurima supra sensum onisa sunt tibi. Et hinc est qđ fides fm̄ Ziplm̄ ad Ro. xi. dicit substantia rez sperandaz argumentū nō apparentiū. Confirmat ista rō: qđ ois demōstratio necessitat intellectū ad assentiendū. sed aliq videntes xpm̄ lazariū resuscitantem ⁊ alia miracula facientē nō assenserūt qđ ipse esset deus: vt pz̄ Jo. xi. qđ etiā xps̄ exprobrādo dicit. Jo. xv. Si opera nō fecissem que nemo alius fecit peccatū non haberent. ergo talia miracula nō fuerūt sufficientia ad necessitandū intellectū credere xpm̄ esse deum sine imperio volūtatis. Concedimus tñ qđ miracula visa vel credita inclināt intellectū vna cū imperio volūtatis ad credendū articulis fidei: vt infra patebit. Et per hoc patet solutio ad rationes predictę op̄inōis: quia miracula vel antiquoz gesta vel rationes in lumine naturali notę: q̄uis causent aliqualem assensum in intellectu: vt dictum est: non tamen necessitant: nec sufficiunt determinare intellectum ad firmiter

fides

assentiendum veritatibus fidei sine lumine diuine gratie & motione vel imperio voluntatis. Ad secundam rationem de demonibus dicit Alexander de Aliis in. l. ij. q. in demonibus est fides informis: sicut auctores sacre scripture & sanctorum doctorum dicunt. Cum enim in eis sit cognitio veritatis diuine quam non videt fides in eis est. Item cum veritas quam credunt sit excedens rationalem intellectum ut quia deus est trinus & vnus: & quia filius dei est humanatus & passus: ideo fides huius veritatis est donum gratuitum: seu habitus non naturalis seu acquisitus. Quia vero huiusmodi fides in demonibus sine amore est: ideo informis est. Et si obijciatur quod nullus credit nisi volens: demon autem non afficitur ad credendum sed nolens credit: Respondet Alexander quod credere finem quod est motus fidei formate procedit a voluntate, finem vero quod credere est motus fidei informis potest diabolus credere nolens. In hoc enim quod diabolus sentit se puniri a diuina virtute in christo: cogitur credere deum humanatum & ceteros articulos fidei. Et quous talia signa et miracula compellant intellectum demonis ad assentiendum articulis: non possunt tamen compellere nec necessitare intellectum viatoris de lege communi: quia demones per experientiam sciunt quod sequentes & imitantes mores & doctrinam christi saluantur: & quod educit presens de limbo: & alias experientias habent tam manifestas & notas quod vincunt ad credendum omnia esse vera que christus docuit, tales autem experientias nullus viator habet. Hoc idem scribit Theobaldus videlicet sentire. ij. q. v. ar. ij. Demones inquit coguntur ad credendum ex perspicacitate naturalis intellectus, & hoc ipsum displicet eis quod signa fidei sunt tam euidentia ut per ea credere compellantur. Si dicatur quod ex ista solutione habetur quod demones ex perspicacitate naturalis ingenii & euidentia signorum & experientia multiplici habent sufficientiam media ad concludendum euidenter vel saltem necessario ea que sunt fidei nostre, & per presens intellectus demonis deducto omni imperio voluntatis necessitatur & compellitur ad assentiendum articulis fidei: quod secunda ratio pretendebat. Respondetur dupliciter. Primo quod nec perspicacitas intellectus demonis: nec euidentia signorum supernaturalium: nec experientia sufficit nec possunt simul iuncta causare euidentiam de articulis fidei vel veritate articulorum ut dictum est. talis enim euidentia presupponit noticiam intuitiuam vel abstractiuam diuine essentie: que de communi lege non est possibilis viatori nec demonibus. bene tamen verum est quod quanto intellectus demonis est perspicacior: per talia signa & experientias firmiter credit quod christi doctrina sit vera. Unde credo quod nec demones nec apostoli nec aliquis intellectus creatus per aliquid quod audierunt a christo vel viderunt fieri ab eo necessitabantur vel sciebant scientia proprie dicta quod christus esset deus: quous ex concursu talium miraculorum cum fide informi vel formata habuerunt vel habere potuerunt quandam perfectiores noticiam quam nos habeamus: qui nec christum audimus nec vidimus talia miracula facientem. Secundo dicitur quod in demonibus non est proprie fides infusa: nec credere a tali fide elicitum: cum demones per peccatum amiserint dona omnia gratuita: ut dicitur in glo. super illud Osee. ij. Ipsi respiciunt ad deos alienos & diligunt vinicia vuarum: nec in eis est scire respectu talium credibilium, sed firma

opinio seu estimatio a qua nō possunt absolui. Et huius signum videtur esse quia licet per miracula xpi et fidem ecclesie habuerit estimationem de xpo quod fuerit filius dei; non tamen firmam fidem omnem formidinem excludentem: alioquin diabolus non temptasset xpm in deserto credens ipsum esse purum hominem. Ad terciā rationem dico quod nulla ratio vel assensus que innititur auctoritati humane quācumque veraci in naturaliter vel supernaturaliter cognoscibilibus necessitat intellectum: sed generat fidem vel opinionem ut dictum est. dato etiam quod constaret alicui euidenter aliquam multitudinem esse veracem in verbis; honestam in vita; et circūspectam in naturaliter scibilibus; non tamen constat alicui talem multitudinem in his que ratio naturalis nō attingit non posse male iudicare et multipliciter decipi. et quia quilibet utens ratione hoc potest iudicare et percipere; nunquā aliquis necessitabitur ad credendum xpiane tali multitudini. Ad confirmationem dicitur quod solum probat; quod intellectus per talia miracula et testimonia multitudinis veracis et consuetudines potest manuduci ad credendum sine formidine saltem actuali; sed non necessitari vel compelli; quinimo intellectus sibi relictus deducto imperio voluntatis et fide infusa discutiens talia media semper inueniet se formidolosum; et iudicabit talia non sufficere ad credendum xpiane.

¶ Secunda opinio quod ad credendum xpiane preexigit de se apparētia credibilium cum imperio voluntatis.

a Altera vero opinio quorundā theologorum est: quod ad credendum xpiane intellectus credētis nō necessitat per rationem aliquā demonstratiuā: ut precedēs opinio dicit; sed preexigit de se apparētia credibilium ex parte intellectus. quia circūscripta neque intellectus posset credere; nec voluntas per suū imperiū intellectū ad credendum determinare. Et huius opinio cui de sensorū p̄dicte p̄clusionis innititur p̄bat per ordinē. iij. p̄clusiones. Prima; quod ad credendum xpiane intellectus credētis indiget intrinsece vel extrinsece determinari respectu credibilium p̄ter apprehensionē eorundē. Cuius ratio est: quia omne tale credere est assensus talium veritatum respectu quarum intellectus de se est neuter; vel que sunt neutra intellectui ante tale credere. igitur p̄clusio vera. p̄ma p̄ et a se probat; quia intellectus ex sui natura nō potest assentire sine formidine alicui p̄positi sibi neutre; quādiu illa manet sibi neutra; nec ipse se solo sufficit propositionem sibi neutram nunc; facere nō esse sibi neutram: quia nō minus intellectus ad assentiendum requirit apparentiā veri; quā voluntas apparentiā boni vel mali ad actuandum se volitive vel nolitive. Preterea cum neutralitas illa sit equalitas quedā inter assensum et dissensum; si illa debet tolli oportet motum aliquem p̄currere: quia intellectus de talibus credibilibus nō habet euidentiam per sensum nec per intellectum immediate; nec per rationem naturalem. igitur quādiu est de se nō potest p̄cise in lumine naturali ad eorum assensum ex consideratione nature rei significare per talia credibilia puenire. igitur quādiu nō determinat aliquid de extrinsece vel intrinsece manent sibi p̄blemata neutra e. ij.

ergo ad hoc q̄ intellectus assentiat indiget intrinsece vel extrinsece determi-
nari respectu credibiliū preter apprehensiōem eorundem. Secunda cōclusio
q̄ ad credendū xp̄iane non sufficit intellectui merum voluntatis imperiū cūz
apprehensione credibiliū et influentia dei generali. Probat: quia si volunta-
tis imperiū sufficeret cum predictis ad credendū: sequeretur q̄ volūtas per
solū suū imperiū posset determinare intellectum ad assentiendū propositioni
sibi dubie. p̄sa tenet cum credibilia de quibus agitur sūm cōmunem dei influ-
entiā sunt intellectui propositiones dubie siue neutre. falsitas p̄sitis probatur:
quia tunc non oporteret hominem dubitare de aliqua propositione nisi ipse vellet
quod experientia docet esse falsum de multis propositionibus de quibus ho-
mo dubitat velit nolit. Sequeret̄ ultra q̄ homo posset dicere quicquid vellet
ad quascunq; propositiones sibi non evidentes sine mendacio. falsitas patz de
se. et p̄sa probatur: nam qñ vellet dicere vnā propositionem esse veram: posset
libere credere q̄ esset vera: et qñ vellet dicere oppositū posset libere credere
hoc esse falsum: quod est ridiculum et contra experientiam.

Rationes Adirandulani Concordie Comit̄is
pro secunda conclusionē secunde opinionis.

Predictam autē conclusionem probat defensor: predictē conclusionis
in suo apologetico pluribus rōnibus. Primo sic: quia nō est in libe-
ra ptate hoīs opinari sic vel sic esse cum vult. ergo non est in libera
potestate hominis credere sic vel sic esse cum vult. patet p̄sa: quia si de quo
magis videtur inesse et non inesse: nec id quod minus. sed minus est adherere
alicui cum formidine ad oppositum: q̄ sine formidine. ergo. antecedens est
expressum ab Aristotile in. ij. de anima textu p̄menti. Clij. et per experientiam
patet: quia quilibet in se experitur: q̄ oblata ei propositione dubia ad neu-
tram partem opinandam per assensum inclinatur: donec ei noua superuene-
rit apparentia: vel per sylogisticam rationē: vel per intuitiuam noticiam: vel
per testimonium multorum: vel per auctoritatem dicentis: vel per aliud si-
mile. Secundo sic arguitur: Non est in potestate hominis libera facere ap-
parere aliquid suo intellectui esse verum: et facere apparere non esse verum.
ergo non est in potestate hominis sic vel sic credere esse vel non esse verum.
tenet consequentia: quia contradictio est aliquem credere aliquid et assen-
tiri illi: et illud ei non apparere esse verum. Assumptum probatur: quia hoc
vel hoc apparere tale vel tale intellectui: est hoc vel hoc taliter vel taliter re-
presentari intellectui: et hoc non potest dependere ex imperio voluntatis:
quia hoc precedit actū volūtat̄is. Tercio sic: Actus qui est assentire et actus
qui est dissentire sunt actus bñtes rōnes específicas oppositas. q̄ ad assensum
vel nō assensu nō poterit determinari intellectus per solū imperiū volunta-
tis. ergo ad hoc q̄ aliquis per intellectum credat articulum fidei esse verum
vel non credat: non est per hoc precise: quia sic vult vel non vult credere.

sed ex aliquo alio intellectu ex se neutro ad talis actus specificatōnem deter-
minante: quod non videtur esse aliud q̄s apparentia credibilis ex parte rōnis
Quarto sic: ad illud credendum non determinatur homo precise per actum
voluntatis: de quo interrogatus cur illud credat nō assignabit precisum actū
voluntatis, sed ita est q̄ interrogatus aliquis cur credat potius xp̄iane fidei
q̄ fidei mahumetensiū non assignabit precise actum voluntatis, ergo non in-
clinatur quis ad credendum per precisum actum voluntatis. Qd̄ autēz non
assignetur merus actus voluntatis patet per experientiam ⁊ per dicta theo-
logorum: a quibus cōmuniter illa octo allegantur cur euangelio debeamus
credere: scilicet pronuntiatio prophetica, scripturarum concordia, auctoritas
scribentium, rationalitas contentorū, irrationalitas singulorū errorum, ec-
clesie stabilitas, miraculorum claritas. Quinto sic arguitur: quotienscūq̄ al-
qui duo determinant ad credendū opposita: ⁊ quilibz illorū p̄ hoc precise de-
terminatur: quia vult sic determinari: non potest dici q̄ rationalius iste mo-
ueatur ad credendum q̄ ille, sed datis duobus quorum alter vult credere, a.
esse verum: ⁊ alter non vult credere: est dicere hunc vel illum velle rationa-
bilius ⁊ alium irrationalius, ergo illi ad sic vel sic velle non determinantur
quia precise sic volunt, maior huius rationis est nota: quia vt inquit Alber-
tus in tercio de anima: cū voluntas sic agit precise quia vult sic agere: assimi-
latur tyranno in cuius actione non queritur ratio acti: quia ipsius agere non
est fm̄ rationēz agere: sed pro libito agere, minor est manifesta: quia quotidie
dicimus machumetistas vel iudeos irrationaliter in hoc agere q̄ non cre-
dunt: ⁊ nos rōnabiliter agere quia credimus. Qd̄ si causa precisa quare ego
crederem: ille non crederet esset precise: q̄a ego vellem ille non vellet: vterq̄
esset actus tyrannicus voluntatis: ⁊ in neutro appareret maior vel minor rō-
nabilitas: sed mera potestas ⁊ imperiū tyrannicū voluntatis: quod videt de
rogare dignitati fidei xp̄iane. Relinquitur ergo q̄ ad credendum nō sufficit
intellectui merum voluntatis imperium.

**Rationes Scoti ⁊ Durandi in. iij. sn̄az pro tertia
⁊ quarta conclusionibus secunde opinionis.**

Albus p̄clusionibus precedētibus adiūgit secūda opinio duas alias
quas Scotus ⁊ Durandus in. iij. sen. asserūt ⁊ defendūt. Quarū pri-
ma ⁊ tertia in ordine est hec: Ad credendum xp̄iane non sufficit ap-
prehensio credibilium cum fide infusa ⁊ imperio voluntatis. Probatur: quia
infusa fide in baptismo: ⁊ postea intellectu formate in se istam: deus est trinus
⁊ vnus: non est in potestate voluntatis q̄ appareat sibi sic esse in re sicut illa
propositio significat, ergo q̄tuncumq̄ voluntas velit: non oportet q̄ intelle-
ctus assentiat nisi plus concurrat. Confirmat fm̄ Aug. in de spiritu ⁊ littera
Neq̄ inq̄ credere possz aia quolibet libero arbitrio: si nulla sit suasio vel vo-
catio cui credat, s̄ si habet fidei cū apprehensiōe articulorū ⁊ impio volūtatē
e. iij.

*Cur euangelio debeamus
credere. octo modis p̄hibetur
⁊ ut sup̄ ubi ap̄ q̄ vbi
mod⁹ q̄ n̄tūp̄ h̄t f̄m̄*

sufficeret ad assensum eorum; non requireretur persuasio vel vocatio specialis.
Quarta conclusio: ad credendum xpiane de necessitate requiritur apparentia
credibilis ex parte intellectus. Cuius ratio est: quia neque intellectus ex se suffi-
ciens est ad talem assensum; ut patet ex conclusione prima, nec voluntas per sui
imperium sufficit intellectum determinare posita articulorum apprehensione cum
influencia dei generali: ut patet ex secunda conclusione, nec predicta sufficiunt
vna cum habitu fidei infuso: ut patet ex tertia conclusione, ergo ultra requiritur appa-
rentia credibilis ex parte intellectus. Et confirmatur per Aug. ubi supra de spiritu
sancto et littera dicentem: Non ideo voluntate credendi diuino numini dicimus tribuendam
solum quia ex libero arbitrio est quod nobis naturaliter concreatum est: sed etiam quod
visum scilicet miraculorum vel cognitorum suasionibus agit deus ut velimus et cre-
damus, siue extrinsecus per exhortationes ubi etiam mandata legis aliquid agunt
ad mouendum hominis infirmitatem ut ad gratiam iustificantem credendo perfugiat.
siue intrinsecus ubi nemo habet in potestate quid ei eueniat in mente. Et subdit
his modis quoniam deus agit cum anima rationali ut ei credat: profecto et ipsum velle
credere deus operatur in nobis. Ex qua auctoritate patet quod ad credendum xpiane
requiritur apparentia veritatis credibilis. Secundo ad eandem conclusionem
arguit Durandus in. iij. sen. quia fides infusa non potest exire in actum sine fide
acquisita, vocando fidem acquisitam omnem cognitionem acceptam ex appa-
rentibus, ergo ad credendum xpiane requiritur apparentia credibilis, prout tenet
et assensu probatur multipliciter. Primo quia iudei habentes fidem infusam secundum
habitu et secundum actum respectu aliquorum credibilium: per illam non assentiebant novis
articulis a christo eis propositis, alioquin omnes habentes fidem assensissent:
quod non est verum, et qui assenserunt; hoc fuit concurrente cum fide infusa
noticia acquisita ex vita et miraculis, ergo fortiori ratione ille qui haberet so-
lum fidem infusam: que nunquam exisset in actum respectu quoruncumque credibilium
non assentiret articulis sibi propositis plus quam oppositis eorum per solam fidem
infusam: nisi concurreret aliqua noticia acquisita: imo forte si talis esset mira-
culose praevidens cognitione naturali facilius assentiret oppositis articulo-
rum quam articulis, talis enim facilius crederet unum esse suppositum in diuinis quam
tria: et desinit non esse hominem quam esse hominem. Secundo idem antecedens pro-
batur per id quod dicit beatus Augustinus in epistola contra fundamentum
Manichei: Euangelio non crederem nisi crederem ecclesie approbanti, et ite-
rum: Euangelium nazareorum non admitto quia ecclesia non admittit. Assensus
autem dependens ex approbatione ecclesie est acquisitus, ergo fides infusa
non sufficeret ad credendum articulos in euangelio contentos: si non con-
curreret noticia ex approbatione ecclesie acquisita. Preterea actus qui depen-
det ex aliquo apparente in se: si sit respectu obiecti non apparentis in se non potest
procedere ex solo habitu infuso, sed actus credendi articulos est homini, ergo non
potest procedere ex solo habitu infuso, maior patet: quia cum habitus infusus non fa-
ciat obiectum quod in se non est apparens esse apparens: si actus dependet ex
aliquo apparente: impossibile est quod ad talem actum sufficiat habitus infusus.

minor declarabitur statim; et ostendetur q̄ oportet actum credendi resolvere
 ad aliquod mediū quod est in se apparens. Et confirmat hoc per dictū Sal-
 uatoris Jo. xv. Si non venissem inquit ⁊ locutus eis non fuisset peccatum
 non haberent. Si opera in eis non fecissem que nullus alius fecit peccatū nō
 haberent. Constat autem q̄ non habuissent excusatōem de peccato incredu-
 litatis; dato q̄ xps nō fuisset eis locutus vel alia miracula fecisset; si fides in
 fusa suffecisset ad credendū; dūmodo credibilia fuissent eis proposita. Videt̃
 ergo q̄ ad credēdum nō sufficiat fides infusa sine aliqua acquisita noticia. et
 ideo fm Aplū ad Ro. i. ad credēdum opus est predicatōe. predicatio aut̃
 nō est simplex propositio credibilium; sed est cum persuasōe ex scripturis vel
 figuris vel aliquo apparenti. Confirmat precedens deductio; quia per fides
 nunq̃ dimittitur totaliter ratio humana; quia q̃uis aliquod creditū sit tota-
 liter supra rōnem humanam; vt deum esse trinum in personis; medium tamē
 credendi hoc ⁊ consimilia oportet resolui ad aliquid cum quo cōcorditer cō-
 currit ratio humana ⁊ in generali ⁊ in speciali. In generali quidem; quia ip̃a
 ratio dictat q̄ nec deum in se nec effectus sue potentie potest rō nostra tota-
 liter comprehendere; imo nec forte aliqua eorū attingere q̃tum est ex nobis
 pure; propter quod ex consequenti ratio dictat q̄ talibus est assentiendū ex
 ante illius qui talia nouit cuiusmodi est deus. In speciali vō; quia primum
 creditum ad quod vltimo sit resolutio credibilium est ecclesiā nō decipi in fide
 tanq̃ rectā a sp̃s sancto; cui cōcordat illud quod dñs dixit Petro Luc. xxi.
 Ego pro te rogaui petre vt nō deficiat fides tua. Ad hoc aut̃ clare ⁊ p̃cordi-
 ter cōcurrit ratio humana que dictat ex apparentibus q̄ doctrina cōfirmata
 per tot signa a martyribus p̃seruata inter tot supplicia sit vera. Et ideo ratio
 totaliter nō dimittitur a credente; imo nō est possibile aliter credere salteꝝ me-
 ritorie. Cum enim credere sit quoddam assentire; assentire autem nullus pōt
 nisi ei quod apparet verum; oportet q̄ illud quod creditur appareat rationi
 verum vel in se vel rōne mediū per quod assentitur; ⁊ si ratiōe mediū illud me-
 dium apparebit verum vel in se vel per aliud medium. ⁊ si non est processus
 in infinitum oportet q̄ deueniatur ad primū quod appareat rōni esse verum
 in se ⁊ fm se; ⁊ tale fm se concordat rationi. ergo fides non excludit rationē
 sed supponit ipsam; licz non rationem demonstratiuam. Unde ipsemet Sal-
 uator doctrinam fidei quam predicabat reduxit ad quedam apparentia in se
 scilicet ad miracula; vt ex apparentibus ⁊ visis ratio assentiret dictis non ap-
 parentibus. Unde Jo. x. postq̃ dixerat: Ego ⁊ pater vnum sumus quod nō
 est apparens in se; adiunxit; Si non facio inquit opera patris mei nolite cre-
 dere; si autem facio ⁊ si mihi non vultis credere; operibus credite; vt cogno-
 scatis ⁊ credatis quia pater in me est ⁊ ego in patre. Et idem fuit de doctri-
 na apostolorum; de qua dicitur Mat̃. vlti. q̄ predicauerunt dño cooperāte
 ⁊ sermonem confirmante sequentibus signis. Ex his igitur patet q̄ ad credē-
 dum xp̃iane p̃exigitur de per se apparentia credibilium ex parte rōnis.

Ad credēdū op̃e ⁊ p̃dicatione

Confutatio secunde opinionis q̄tum
ad terciam ⁊ quartam conclusiones.

Predicta autem secunda opinio q̄tum ad conclusionem principaliter intentam: q̄ ad credendū requiratur de per se apparentia credibilitatis videtur falsa ⁊ in fide periculosa: si intelligatur de credere fidei xp̄iane. Quod tali rōne probatur: quia fides xp̄iana inclinatur ad assentiendū veritatibus fidei propter solam auctem dei reuelātis. Per hoc enim differt fides fm rōnem generalem fidei: ⁊ singulariter fides xp̄iana ab opinione ⁊ scientia ceterisq̄ habitibus intellectualibus: vt patet ex dictis. Assensus autem dependens ex sola aucte dei reuelantis non requirit de per se rōnis apparentiā: cū vnum excludat alterum. ergo ad credendum xp̄iane non requiritur de per se apparentia rōnis. Et confirmatur per Durādum: cui defensor predictę cōclusionis in hac materia ⁊ pluribus alijs innititur: qui in prologo sententię. q. prima sic scribit. Fides inquit potest accipi dupliciter. Vno mō pro fide que innititur aucti humane. ⁊ hec nō differt ab opinione: quia locus ab aucte humana est topicus: ⁊ argumentum inde sumptum est debilissimū. Alio modo accipitur fides pro fide que innititur aucti diuine. ⁊ hec est fides xp̄iana per quam solum assentitur alicui: vt est reuelatum a deo: ⁊ non vt ab alio deductum: deductione pure fundata super naturas rerum ex humana rōcinatione. Unde si aliqua deducantur in sacra scriptura talis deductio et ipsa deducta tenentur ex fide vt a deo inspirata. Ex quo patet q̄ fidei xp̄iane repugnat assentire alicui propter rōnis apparentiam: ⁊ inde est q̄ fides xp̄iana dicitur ab Ap̄lo argumentum non apparentiū. Preterea dicere ⁊ asserere q̄ fides infusa per se non posset exire determinate in actum credendi sine fide acquisita aut persuasionē vel apparentiā rōnis est erroneū ⁊ in fide periculosū: eo maxime: q̄ fides acquisita cum innitatur probabili rōni vel apparentie semp inclinatur ad assensum formidolosum. que quidem formido cum sit propria et intrinseca fidei acquisite: vt ex supradictis patet: nec per voluntatis imperium nec fidem infusā potest auferri ipsa manēte. Et hinc est q̄ Scotus in. iij. sen. ⁊ in quadā questiōe de quodlibet sub dubio relinquit: an fides acquisita concurrat simul cum infusa ad causandum assensum circa credibilia. Cuius ratio est: quia quando due cause partiales concurrunt ad aliquem effectum: quaz vna est contingens ⁊ altera necessaria: semper effectus sequitur conditionem cause debilioris: vt patet in mixtionibus sylogisticis ⁊ in causis efficientibus. Si ergo fides acquisita vel rōnis apparentia de per se cōcurrat in xp̄iano cū fide infusa ad assensum creditiū: cū fides infusa ex sua intrinseca ratiōe inclinet certitudinaliter ⁊ informidolose: cum sit donum dei. fides autem acquisita incertitudinaliter et formidolose: cum innitatur humano testimonio vel rōni dialectice vel probabili: sequit̄ q̄ assensus creditiū ab his duobus causatus erit incertus ⁊ formidolosus: ⁊ sic fidelis per fidem infusam non hēret firmam certitudinem actualem de his que credit quod est hereticū. Confir-

matur ista opinio per Aplum ad Hebr. xi. Fides inquit est substantia rerum spe-
randarum argumentum non apparentium. Item Iohannes Damascenus. iij. sen.
Fides est eorum que sperantur hypostasis: id est subsistentia rerum que non vi-
dentur indistabilis et inindicabilis species eorum que a deo sunt nobis annuntiata
id est non inquisitus consensus seu imperscrutatus. Quod exponens magister
Alexander. iij. parte summe. q. lxxviij. sic dicit: Est enim in genere cognitionis
fidei triplex differentia: quedam enim est ex humana rationatione: de qua dicitur
ut quod fides non habet meritum cui humana ratio prebet experimentum. quedam
vero est ex scripturarum auctoritate seu testimoniis secundum quod dicit Augustinus ad Paulinum: Si
divinarum scripturarum que canonice in ecclesia notantur perspicua aliquid firmant
auctoritate: sine ulla dubitatione credendum est. Et ad Hebr. xi. Ibi omnes testimonio
fidei probati sunt. quedam vero est ex lumine gratie infuso elevante ipsum intelle-
ctum supra se ad assentiendum veritati prime propter se et super omnia. Secundum
quem modum dicit Augustinus ad Consentium: Fides est illuminatio mentis ad sum-
mam veritatem. et secundum hunc modum fides a Iohanne Damasceno dicitur indista-
bilis et inindicabilis species eorum que a deo nobis annuntiata sunt. ista autem
annuntiata intelligit credenda: sed quia credendis potest intellectus assentire
per fidem habitam ex humana ratione: que quidem diindicabilis est intellectui:
ideo fides christiana et salutaris dicitur species inindicabilis. Preterea quia in-
tellectus potest assentire per fidem que colligitur ex scripturarum auctoritate vel tes-
timoniis: ut quia ita dicunt scripture et quia antiqui patres crediderunt: ideo
fides dicitur species indistabilis. Fides enim que est ex testimonio vel auctoritate
scripturarum est velut remota dispositio et distans ratio respectu credendorum.
disponit enim animam ad receptionem luminis quo assentiat prime veritati pro-
pter se: sed per modum nature non gratie: et dicitur ipsas introducere sicut seta filum
et tunc ratio cessat humana: quando ei non innititur fides introducta. Falsum
igitur et in fide periculosum est dicere quod ad credendum christiane requiritur de pro-
prio apparentia credibilis ex parte rationis: ut secunda opinio asserit.

Tercia opinio communior et sacre scripture conformior
quod ad credendum christiane sufficit lumen fidei infuse cum
imperio voluntatis et determinatione credibilium.

Quia defensor predictae conclusionis asserit se non vidisse nec legisse
aliquem doctorem sue opinioni contradicentem: ne gloriatur de sua
sapientia: adducende sunt contra suam opinionem antiquorum et mo-
dernorum theologorum sententie irrefragabiles: priusque argumenta et motiva pro
secunda opinione inducta solvamus. Prima ergo opinio est magistri Guillelmi
Parisien. prima parte libri sui de fide et legibus: qui ex intentione probat ne-
cessitate fidei infuse et insufficientiam fidei acquire hoc modo. Ex solis inquit
naturalibus non ascendit supra naturam vel naturalia: nec aliqua virtus vel
potentia per semetipsam est maior vel fortior seipsa. Intellectus igitur humanus

per semetipsum vel naturalia non potest credere contra se vel supra se vel se ipsum vincere, sed intellectus humanus tenet multa credere contra se; id est contra naturalem suam inclinationem. Quod sic probatur: quia eodem iure et eque pleno tenetur humanus intellectus esse subditus deo sicut humanus affectus, sed humanus affectus sic est debitor deo; quod propter deum habet contra se operari; ut contra seipsum et contra suam naturalem inclinationem amare vel odire, ergo humanus intellectus propter deum habet contra seipsum credere. Necessarium est igitur humanum intellectum super omnem lucem naturalem illuminari fortiori lumine, naturalibus autem illuminatibus nulla est fortior hic in via quam gratia, ergo gratia; hoc est diuine largitatis donum gratuitum quo intellectus humanus propter deum credit contra seipsum est necessaria. Hec autem gratia est fides infusa, ergo fides infusa est necessaria ad credendum que sunt supra naturam. Ex quo fundamento concluditur quod actus siue operationes fidei infuse et acquisite non solum differunt secundum magis et minus; ut quibusdam placet, sed differunt specie; quia lumina descendencia desuper a patre luminis alterius modi sunt quam lumina descendencia a rebus creatis et a rationibus probabilibus, et aliter secundum speciem lucet intellectus ex irradiatione primi luminis aliter ex irradiatione a rebus creatis et infinitis. Secundo sequitur quod credere improbabilia fortitudinis est atque vigoris nostri intellectus; sicut amare damnosam et molestiam fortitudinis atque vigoris nostri affectus; quia sicut intellectus humanus credit contra seipsum propter deum; sic humanus affectus amat contra seipsum propter deum. Tercio sequitur quod credere ea que apparent esse vera non est virtutis intellectus; sed credere ea que non apparent vel non videntur esse vera; hoc est ex virtute credentis; quia talis credulitas contra se bellum habet, ideo victoria est virtuosam. Quarto sequitur quod non exhibet deo digna credulitas seu debita fides que sibi impendit propter suasionem aut probationem; quia talis etiam cuilibet alteri daretur; sublimior igitur ei debetur. Unde potest sic argui: Aut credendum est deo sine aliqua suasionem et probationem; aut non. Si sic habet propositum. Si non; ergo non aliter sibi credendum est quam cuilibet alteri. Nec valet dicere quod ei creditur sine suasionem; sed tamen quia verax est; quia hoc est credere cum suasionem. Nam qui sic credit; suum habet quod deus verax non vult mentiri nec precipere quod falsum credamus, et sic credere cuilibet viro bono. Nec in hoc honorificat deus; quia sic cuilibet crederet qui eandem causam credulitatis haberet, sed deo debetur specialis honorificentia et obedientia in credendo; quare credendum est sibi sine quacunque persuasionem et rationis apparentia. Quinto sequitur quod intellectus non est firmus aut fidelis; si credit per rationes aut apparentiam rationis; quia talis est infirmus requirens baculum ad ambulandum; et ratio est baculus cui innititur. Igitur qui per rationem credit non firmiter credit. Item talis est sicut venditor incredulus qui emptori aliter non credit nisi per pignus et cautionem ei crediderit. Probatio autem est velut pignus aut cautio sine qua non credit. Quare manifestum est intellectum exactorem homini pignoris esse credulitate infirmum et incredulum. Sexto sequitur quod sicut multitudo et magnitudo

*fides infusa q. fr. & fides
arguitur. vult. et p. ubi
q. vult. n. m. p. q.*

cccii

pignoris in domo venditoris; quibus securitatem eis faciāt signa tñ sunt incredulitatis ipsius; sic pignora et securitas probationū designant incredulitatem intellectus. Patet hoc idem per exemplum de multitudine baculorum et appoditariorum que designant infirmitatem ambulantis. Septimo sequitur quod sicut homini credulitas siue fides que fit per probationes vel suasiones non est virtuosa sic ipsa est viciosa et deo contumeliosa; ideoque damnatione ac supplicio dignissima. Primum patet; quia virtus est circa difficile. homini autem credulitas non solum non est difficilis sed facilis; quia sicut impossibile est non credere manifeste vera sic difficile est non credere probabilia. Secundum patet; quia sicut contumelia fit viro note bonitatis si ei absque pignore non credat; sic deo; et quanto maior tanto melior. Item non est quis ita mendax; cui cum pignore non credatur. que ergo reuerentia fit deo si ei sic credatur vel fides adhibeatur. Item tali credulitate non creditur deo sed probatori; sicut venditor non credit emptori sed pignori. Octauo sequitur quod deo digna credulitas est illa et sola talis; qua ei creditur sine omni pignore rationum aut probationum coactione; gratis scilicet et obedienter. et non propter hoc quod verax est aut verum est quod loquitur. et omnis alia credulitas est irreligiosa et deo contumeliosa; quia per talem deo non creditur; sed pignori rationum quare nec talis facit fidelem. Finaliter insert predictus doctor; quod inquisitio probationum est unum impedimentum in cognitione legis christi seu veritatis articuloz.

Opinio Alexandri de Alis; quod ad credendum christiane non requiritur de per se apparentia rationis.

e Andem opinionem tenet magister Alexander de Alis. scilicet. parte summe q. lxxviii. qui postquam probauit necessitatem fidei infuse; quam solam vocat salutarem; ex intentione probat multipliciter quod talis non sit per rationes suasa nec probata hoc modo. Sicut aliud inquit est diligere aliquem ex suis meritis; seu ratione beneficii vel utilitatis. aliud vero diligere ipsum sine meritis et sola virtute et gratia diligetis. sic aliud est credere ex probabilitate ipsius credibilis; aliud ex virtute credentis. Similis ergo virtus est amare improbum charitate; et credere improbabile fide. nec minoris virtutis est credere improbabile; quam improbum diligere. Si ergo ex charitate seu amore salutari contra merita improbus et inimicus diligitur. ergo ex fide salutari sine probatione et rationis suasionem improbabili veritati credetur. Item quod absque probatione et suasionem creditur; virtute credentis creditur. aut ergo deo hoc modo credendum est; et habemus propositum. aut non sine suasionem et probationem; et tunc non est ei alio modo credendum quam cuilibet alii. cuilibet enim alii probationem crederetur. Item non est adeo quis mendax cui probationibus idoneis a quolibet non credatur. qui ergo non aliter deo creditur quam probationibus idoneis et certis; manifestum est; quoniam deum in hac parte in nullo mendacibus anteponebat; et ipsos deo in assensum credulitatis adequat; quod aperte dei contumelia est. Relinquitur ergo quod fides salutaris credit deo sine persuasionem et probationem. Item sicut deo de

betur digna dilectio: ita ei debetur credulitas digna. Non est autem deo digna credulitas que propter persuasiones aut probationes impenditur: quia homini credulitas nec etiam bono viro et sapienti digna est, ergo si dignior credulitas deo impendenda est: credendum est ei sine ratione et persuasione. Item sicut affectus rationalis debet summe bonitati dignum amorem: ita intellectus summe veritati dignam credulitatem. Si ergo non est digna dilectio deo: qua diligitur eius bonitas solum propter utilitatem: non erit eadem ratione digna deo credulitas qua assentitur prime veritati propter persuasionem veritatis vel probationem. Item cum virtus et ars circa difficillima sint: credulitas autem que est per probationes non solum circa facillima est: sed etiam circa ea que impossibile est vel difficile non facere. Impossibile enim est non credere manifeste vera: difficile autem est non credere probabilia. Relinquitur igitur homini credulitatem non pertinere ad virtutem. Item supposito exempli gratia quod filius sit ratio venditoris mercis sub pignore vel cautione: et intellectus credentis probatione: quia sicut de manu talis venditoris merces non eremit nisi prius securitatem pignoris vel cautionis tenuerit sic nec de homini intellectu erit credulitas: donec medium probationis habuerit. Finaliter arguitur: exactio pignoris non est nisi ex puritate credulitatis: quis enim multitudo pignorum venditori securitatem faciat: testimonia tamen sunt incredulitatis ipsius, ergo ex parte intellectus exactio probationis testimonium est sue incredulitatis: quis sint homini probationes intellectui quedam securitates. Si ergo intellectus per incredulitatem non potest placere deo: nec per fidem que est coacta per probationem placebit deo. Fides igitur salutaris non est per probationes. Hec Alexander in forma.

Opinio beati Thomae: quod ad credendum christiane non requiritur de per se apparentia rationis.

Et Ande inquam tenet beatus Thomas in questionibus de veritate, q. xiiij. et in. iij. sen. et breuiter omnes Thomistarum schola. Tamen in. ij. ij. ubi querit an ratio que adducitur ad ea que sunt fidei diminuit meritum fidei: sic respondet: Ratio autem humana inducta ad ea que sunt fidei dupliciter se potest habere ad voluntatem credentis. Uno quidem modo sicut precedens: puta cum aliquis aut tamen haberet voluntatem: aut non haberet promptam voluntatem ad credendum nisi ratio humana induceretur. et sic ratio humana inducta diminuit meritum fidei. Sicut enim homo actus virtutum moralium debet exercere propter iudicium rationis: non propter passionem: ita credere debet homo ea que sunt fidei non propter rationem humanam: sed propter auctorem diuinam. Alio modo ratio humana potest se habere ad voluntatem credentis posterius: cum enim homo habet promptam voluntatem ad credendum diligit veritatem creditam: et super ea excogitat et amplectitur si quas rationes et congruentias ad hoc inuenire potest. et quantum ad hoc ratio humana non excludit meritum fidei: sed est signum maioris meriti. Sic etiam passio presequens in virtutibus moralibus est signum promptioris voluntatis. et hoc signatur Jo. iij. ubi Samaritani ad mulierem

per quā rō humana figurat dixerunt: Jam nō propter tuā loquelā credimus
Hec Tho. Hoc idē sentire videt magr Guillus Altissiodorens in sua summa
li. iij. c. de fide. 7. li. i. c. i. 7 fere oēs theologi antiq 7 moderni paucis exceptis

Opinio dñi Petri de palude: q ad credendū xpiane
non requiritur de per se rationis apparentia.

Eandem quoq opīonem tenet dñs Petrus de palude. iij. sen. vbi
ex intentōe tenet 7 pbat q p fidez infusam sine fide acq̄sita vel qua
cunq apparentia credibilis p solū imperiū voluntatis et determina
tione vel explicatiōe credibiliū pōt intellectus exire in actū credendi ad salu
tem necessariū. vñ sic scribit: Fides infusa nō pōt exire in actū credēdi aliquo
modo nisi ipm credibile proponat per quēcunq qñocunq vel ab hoīe ver
bo: vel a deo vel angelo: 7 sic fides est ex auditu. Et huius rō est: quia fides
est habitus adheſiuus. vñ cū nō magis determinet intellectū q̄ habitus natu
ralis: sicut habitus primorū intelligibiliū speculabiliū vel agibiliū nunq̄ incli
nat ad assentiendū eis nisi proponant termini aliquo sensu interiori vel exte
riori: sicut puer nunq̄ sciret istud principiū: de quolibet esse vel non esse: nisi
audiuisset vel legisset: vel aliquo alio sensu pcepisset: sic ea que sunt fidei: nisi
proponantur per doctrinā vel reuelatiōem vel aliquem aliū modū: intellectus
nō crederet. In hoc tñ est differētia: quia principia naturalia pōt intellectus
per se inuenire sine alterius verbo vel scripto: quibus propositis 7 apprehen
sis non potest intellectus nō assentire nec in eis errare. iij. metaphy. Ea autē
que sunt fidei nō pōt intellectus per se inuenire. sed ip̄s propositis 7 appre
hensis pōt nō assentire 7 circa talia errare. Cuius rō est: quia dato q lumen
fidei sit formaliter 7 subiēctiue in intellectu: nō inclināt tñ intellectū ad assen
sum credibiliū vel articuloz nisi mediāte volūtate. 7 inde est q credere dicif
actus intellectus moti 7 determinati per volūtatez. Qd aut talis fides infusa
possit exire in actū credendi sine fide acq̄sita vel apparentia rōis probatur
tripliciter. Primo sic: quia existens in grā pōt vincere oēm temptatiōem sine
adminiculo hoīs vel influxu speciali nō cōsentēdo: fm illud: Sufficit tibi grā
mea. Si ḡ puero baptizato q nihil audiuit s̄ articulis diabolus vel hereticus
psuaderet p̄trariū fidei: puta deū nō eē trinū 7 vnū: vel nō esse incarnatū: aut
nō possz nō assētire errozi: 7 sic nō sufficeret grā ad salutē: qd est erroneū: aut
posset nō assentire: 7 hoc esset p fidem infusam: qd est propositū: quia nō vi
taē peccatū nisi p virtutem oppositā. habitus aut nō fugit suū contrariū: nisi
quia inclināt per se 7 primo ad suū propriū obiectū: sicut graue non recedit a
sursum: nisi quia tendit deorsum. Si ergo fides sufficit ad non assentiendū er
rozi: hoc est quia determinate inclināt ad assentiendū veritati: non tñ neces
sario vt dictū est: sed libere 7 contingenter mediāte volūtate. Secūdo sic: nō
minus inclināt habitus intellectualis ad indicandū: q̄ moralis ad eligendū
sed castitas infusa oblata materia temptationis puero cū primo sentit tempta

tiones carnis inclinatur determinate ad eligendū castitatem et fugiendū oppositū; imo luxuriosus et tritus per habitū infusum inclinatur determinate ad castitatem sine omni exteriori adminiculo vel speciali influxu; non necessario tamen; sed sufficienter quous habitus acquisitus inclinatur eum ad luxuriā, ergo pari ratione fides habitus intellectualis infusus occurrēte materia fidei etiā occurrēte ratione in contrariū; inclinabit sufficienter ad assentiendū veritati et dissentiendū errori sine fide acquisita vel rationum apparentia. Tercio sic: omnis habitus per se sine omni alio potentia determinate determinatur ad aliquid plusquam si non esset aliter cum sit per indeterminatōem tollendā; si ad nihil determinate inclinaret omnino frustra esset et frustra nomen habitus haberet. Si ergo habens fides infusam proposito sibi articulo credibili ad nihil determinate inclinatur plusquam si fidem non haberet; sed tunc solū inclinatur per fidem infusam quasi articulus proponitur cum aliquali persuasione; aut cum miraculis; cum fides acquisita inclinatur ad assentiendū facilius promptius et discretius quam si non haberet; tunc fides infusa est miserabilior et imperfectior habitus de mundo: cum omnis alius habitus per se ad aliquid inclinatur; iste autem non nisi cum alio. Et confirmatur: quia si fides infusa ad nihil determinate inclinaret; tunc si proponatur articulus sub dubio non arguendo pro nec contra nec affirmando alterū; nesciet fidelis quid eligat. quod videtur absurdum: quia maior debet esse determinatio et certitudo in fide infusa quam in opinione: et tamen opinio que est contra fidem christianorum inclinatur ad alterū determinate. Si diabolus preterea vel hereticus suadeat oppositū fidei christiane in nullo plusquam inclinabitur data illa opinione contra errorem fidelis habens fidem infusam quam non habes fidem quod est inconueniens et hereticū; quia habens fidem infusam si innitatur sibi potest sufficienter vitare secundum doctores omnem errorem fidei contrariū. Hec dominus Petrus de palude patriarcha. Patet igitur secundum predictos doctores quod ad credendum christiane non requiritur de per se apparatus credibilis ex parte rationis.

¶ Responsio ad rationes pro secunda opinione ad secundā conclusionem primo loco inductas.

¶ Considerentur que dicta sunt de fide infusa et acquisita: soluere non est difficile argumenta pro secunda opinione inducta. Nam processa prima conclusione et secunda dicimus: quod quous ad credulitatem fidei acquisita non sufficiat solū voluntatis imperiū cum apprehensione credibiliū sine aliqua apparentia rationis ut dictū est. Veruntamen quia predicta argumenta videntur concludere contra opinionem eandem; que ponit: quod ad credendum christiane non requiritur rationis apparentia; respondendum est iuxta premissa ad argumenta contra secundā conclusionem primo loco inducta. Sed notandum primo secundum Thoma. iij. sen. di. xxiij. q. iij. ar. ij. in solutione ad secundū: quod in fide quattuor considerantur; scilicet ipsum quod credendum est. ratio voluntatem determinans ad credendum. voluntas intellectui imperans. et intellectus exequens. et secundum hoc fides quantum ad eius determinatōem et quantum ad eius actum qui ex nobis est: quous habitus sit infusus dicitur esse

ex quattuor que in nobis sunt: q̄a q̄stus ad ip̄m credendū dicit̄ esse ex auditu
quia determinatio credendorū sit in nobis vel per locutiōem interiorem qua
deus in nobis loquit̄ vel per vocem exteriorem. q̄tum v̄o ad rōnem que in-
ducit voluntatem ad credendū dicit̄ esse ex v̄sione alicuius q̄d ostendit deum
esse: qui loquit̄ in eo qui fidem annūciat. q̄tum v̄o ad imperiū voluntatis di-
citur esse fides ex voluntate. q̄tum v̄o ad executiōem intellectus dicitur esse
actus fidei ex intellectu. Item in solutione terciū sic dicit: Credere quidez in
voluntate credentiū p̄sistit: sed oportet q̄ voluntas hominis preparet̄ a deo
per gr̄am ad hoc q̄ eleuet̄ in ea que sunt supra naturā. Ex quibus p̄ q̄ act⁹
fidei qui est assensus depēdet q̄tum ad executiōem ab habitu fidei ⁊ ab intel-
lectu tanq̄ a causa proxima. Persuasio v̄o vel predicatio exterior requirit̄
ad determinatiōem credendorū ⁊ ad proponendū intellectui suū obiectū mate-
riale: puta aliq̄d complexū: nō aut̄ ad causandū assensum. Sequit̄ terciū q̄ si
des infusa nec quo ad habitū nec quo ad actū suū principalē qui est assentire
credibilibus dependet effectiue a fide acquisita: nec certitudo eius depēdet
a certitudine fidei acquisite: vt secūda opinio falso imaginat̄. Quo notato r̄si-
detur ad primū argumentū: q̄ homo per imperiū voluntatis cū fide infusa et
determinatiōe apprehensiva credibilis potest sufficienter determinare intel-
lectum ad credēdum xp̄iane propositiōi sibi prius dubie ⁊ neutre, propter q̄d
si xp̄ianus in talibus credibilibus a deo reuelatis innitatur lumini fidei infuse
⁊ non proprio arbitrio: sufficienter habet in se vnde omnis neutralitas ⁊ du-
bitatio ab eo remoueat̄. Vñ sc̄tis Tho. ii. q. i. ar. iij. in solutiōe ad terciū
dicit: q̄ lumen fidei facit videre ea que credūt̄. Sicut enim per alios habi-
tus virtutū homo videt illud q̄d est sibi pueniēs s̄m habitū illū: ita etiā p̄ ha-
bitum fidei inclinatur mens hoīs ad assentiēdum his que pueniūt recte fidei
Ex quo patet q̄ id quod facit volūtas cū apparētia ratiōis in fide acquisita
facit cum lumine fidei infuse: determinādo intellectum ad credēdum firmiter
articulū fidei xp̄iane. Et cū dicitur q̄ tūc nō oporteret hoīez dubitare de ali-
qua propositione nisi ipse vellet: ⁊ p̄ter ad quasq̄q̄ propositiones non eul-
dentes posset sine mendacio dicere quicquid vellet. Respōdeo q̄ sola volū-
tas nō sufficit vt dictum est ad credēdum xp̄iane sine lumine fidei: quo circū-
scripto volūtas nō sufficit ad determinādum intellectum vt assentiat propo-
siōi sibi dubie vel neutre: imo velit nolit in talibus erit dubius vel oīno neu-
ter: sed superueniēte lumine fidei sufficienter determinat̄ ⁊ elenat̄ intellectus
vna cū imperio voluntatis ad credēdum xp̄iane: vt sepius dictū est.

Solutio ad ratiōes pro secūda p̄clusiōe a

Comite Airandulano inductas.

Ratiōes Airandulani quibus nitit̄ p̄clusiōem suā apologeticā effi-
caciter demonstrare: r̄ndendum est per ordines. Et ad primā que fun-
dat̄ in actu opinādi: qui s̄m Aristoteli nō est in libera ptate voluntatis

Dicendū primo qd oīs actus intellectus respectu cuiuscunq; complexi est in libera ptate voluntatis: quia voluntas pōt mouere seipam et oēs aīe vires et habitus ad suos actus: saltem quo ad exercitiū, et per psequens in ptate voluntatis est imperare rōni qd discurrat et rōdinetur circa oēm propositōez sibi dubiā et neutrā, qd si rō fecerit quod in se est in materia fidei habebit apparentias sufficientes disponentes ipm ad receptiōez luminis diuine grē; quod facienti quod in se est deus decreuit infundere; si in materia probabili et opinabili habebit apparentias sufficiētes ad opinandū; si in materia scibili habebit apparentias demonstratiuas ad sciendū. Et qūis utrobiz voluntas imperet intellectui vt discurrat et studeat tū motiua inuenta ad sciendū fm cursum generalem necessitant intellectū ad assensum; sic qd statibus apparentijs demonstratiuis mediōz voluntas nō pōt impedire intellectū ne assentiat; vt colligit ex primo posteriorū, sic suo modo est de opinari; nisi qd rō demonstratiua determinat intellectū certitudinaliter et sine formidine: rō vō topica et probabilis cū formidine et dubitatione de opposito. Secus autē est in fide; quia dato alio quo credibili et apprehenso nō obstatibus quibuscunq; apparentijs et lumine fidei infuse intellectus non pōt firmiter credere vel in actum credendi exire; si voluntas se opponat vel nō moueat intellectū ad credendū; quia credere ex sua rōne est actus elicītus ab intellectu mōto a voluntate vt dictū est. Unde scitis Tho. ii. ii. ar. ix. ad secundū argumentū hoc idem sentire videt vbi dicit qd in scia duo possunt p̄siderari; scilz ipse assensus scientis ad rem scitā; et cōsideratio rei scite; assensus autē scie nō subicit libero arbitrio; quia sciens cogit ad assentiendū per efficaciam demonstratiōis; et ideo assensus scie nō est meritorius; sed cōsideratio actualis rei scite subiacet libero arbitrio. Est enī in potestate hōis p̄siderare vel nō cōsiderare; et ideo cōsideratio scie pōt esse meritoria si referatur ad finem charitatis; id est ad honorem dei vel utilitatē proximī; sed in fide vti hōz subiacet libero arbitrio; et ideo qūm ad vtrūq; actus fidei pōt esse meritorius, sed opinio nō habet firmū assensum; est enī quoddā debile et infirmū fm p̄m in primo posteriorū, vnde nō videt p̄cedere ex perfecta voluntate, et sic ex parte assensus nō multū videt habere rōnem meritī; sed ex parte p̄siderationis actualis pōt meritoria esse. Patz igit qūo opinari sit simpliciter in libera potestate voluntatis qūm ad p̄sideratiōem; lz quo ad assensum non sit in plena et perfecta libertate voluntatis; qd p̄ho in. ii. de aīa p̄radicare non videt. Secundo dico qd concessio qd opinari non sit in libera potestate voluntatis ad mentem p̄bī negāda est p̄bī; quia opinari presupponit rōnis apparentiā; que qūis totaliter et perfecte nō determinet intellectū ad assentiendū; sufficit tū determinare intellectū ad assentiendū cum formidine. Credere autē fidei xpiane non est propter quācunq; apparentiā; vt dictū est sed pp auctem prime veritatis; que cū lumine fidei et imperio voluntatis magis perfecte et sufficienter determinat intellectū credentis; qd ratio topica vel probabilis intellectū opinantis; et ideo minus videtur difficile credere supposito lumine fidei; qd opinari supposita rōne probabili. Ad aliā rōem cū arguit

qd nō est in ptate hoīs libera facere appere aliqd suo intellectui. Dico primo
 qd illud aīis est falsum et hereticū: qā in libera ptate hoīs est facere qd in se est
 ad bene viuendū moralit̄, et cuilibz tali deus decreuit manifestare et reuelare
 ncīa ad salutez p predicatorēs exteriūs: vel alio mō interiūs: circa que si di
 ligenter discurrat hēbit sufficientes apparentiās disponētes et inducētes ad
 credendū xpīane. Secūdo dico qd admissio aīit̄ p̄sa est neganda, et ad proba
 tionē cū dicis: qd cōtradictio est aliqū credere aliqūid et assentire illi et illud
 nō apparere ei esse verū: Dico qd hoc est falsum et erroneū: vt p̄ per Aplūm
 dicentem qd fides xpīana est nō apparentiā, et Gregorius dicit qd apparentiā
 nō habent fidem: sed agnitionem. Ad confirmatiōem dicis conformiter: qd fi
 des xpīana non requirit nec dependet de per se ex apparentiā credibilis: sed
 ex lumine fidei infuse et motione voluntatis: vt sepe dictum est. Ad aliam rō
 nem cum dicitur qd actus qui est assentire et dissentire sunt actus oppositi: cō
 cedo respectu eiusdē obiecti: et pcedendū est quod infertur qd ad alterū illoz
 intellectus non potest determinari per imperiū voluntatis precise, sed ex
 hoc non habetur qd requiratur de per se apparentiā credibilis: quia volūtas
 in talibus a deo reuelatis supposita apprehensione credibilis et lumine fidei
 et amore prime veritatis potest imperare et determinare se sola intellectū ad
 credendum circumscripta apparentiā credibilis. Ad aliam ratiōem cum ar
 guitur qd si homo precise determinaretur ad actum credendi per actum volū
 tatis: sequeretur qd irrōnabiliter crederet. Rōdeo qd nemo credit sine aliqua
 ratiōe: quia voluntas fm L homā non mouetur: vt dictum est sine rōne de
 terminante ip̄az voluntatē ad velle credere, nam intellectus indicat et dictat
 bonū esse voluntati velle credere prime veritati in his que superant faculta
 tem rōnis. Intellectus preterea indicat et dictat bonum esse credere pp pre
 miū eterne vite: qd pmittit nobis si credim⁹. Intellectus etiā dictat et offit
 bonū esse et optimū obedire deo et ecclie que precipiūt nobis credere, et hoc
 debet sufficere cuilibet credēti pro rōne: qā certū est et manifestū qd nec deus
 nec ecclesia p̄cipiunt credere sine rōne. Ex quo p̄ qd quis credere xpīane sit
 sine rōne apparentiā de credibilibus faciente: nō tñ sine rōne voluntatem ad
 velle credere determinante et inclināte que nō sufficit etiā sine lumine diuine
 gr̄e voluntatem determinare. Et cū dicis qd euāgelio nō credimus nisi ppter
 illa octo media que cōiter assignāt theologi: et singulariter Scotus: pronun
 ciatio scz prophetica, scripturaz cōcordia, auctas scribentiū, rōnabilitas pten
 toz, irrōnabilitas singulorū errorū, ecclie stabilitas, et miraculorū claritas. Di
 cendū qd falsum et erroneū est: quia illa octo media Scoti: aut sunt sufficiētia
 et necessaria ad credendū: sine quibus quis nō pōt credere: aut non. Si suffi
 ciētia et necessaria: tunc sequitur qd simplices et multi alij qui tales rationes
 nō hnt nō crederent: qd est falsum et hereticū. Si vō talia media nō sunt suffi
 ciētia et ncīa, qd aliū est credendū qd pp illas rōes, et p p̄s ridiculū videt di
 cere qd aliq̄s debeat credere euāgelio potius qd legi machumetensū pp illas
 octo rōes Scoti: cū multi sine talib⁹ rōib⁹ xpīane crediderūt pp auctez ecclie

Euāgelio dicitur p̄
 octo media p̄
 p̄s eadē ratiōes

precipientis credere. Item multi crediderunt ante euangelium: imo ante legem moysaica: ut patet de Adam Abel Noe Abraham et ceteris patribus qui legem scriptam precesserunt, unde scribitur de Abraham quod credidit et reputatus est sibi ad iusticiam, et de ceteris patriarchis ad Hebr. xi. Preterea aut tales rationes conuincunt intellectum ad credendum euangelio: vel non. Si sic ergo omnes credent euangelio utentes ratione: quia tales rationes ex quo conuincunt unum intellectum ad credendum: conuincunt quemlibet eiusdem rationis: cuius oppositum ad experientiam videmus. Si vero tales rationes non conuincunt intellectum: sed sint probabiles et solubiles: sequitur quod ipsis circumscriptis homo poterit credere. Sequitur ultra quod fides christianorum exponeret derisioni infidelium: qui videntes christianos propter tales rationes solubiles credere et intellectum captiuare: arguerent nos et fidem nostram de leuitate: quod est impium. Dico igitur pro finali responsione huius argumenti: quod nulla ratio data vel dabilis in lumine naturali sufficit ad determinandum intellectum vel voluntatem ut credat potius fidei christianorum quam machumetensium: nisi assit diuinum auxilium interius efficaciter mouens et inclinans liberum arbitrium ad credendum. Et ex hoc patet quod actus credendi fidei christiane non est tyrannicus: ut ultima ratio pretendebat: quia voluntas mouet intellectum proportioniter ad lumen fidei infuse: quantum ad credere fidei christiane: quantum uis dicat Paulus apostolus: quod in his que sunt fidei debemus captiuare intellectum in obsequium christi. Potest tamen breuius dici ad argumenta supradicta: quod quantum uis assensus fidei christiane non dependeat de se ab aliqua apparentia rationis: sed a fide infusa et imperio voluntatis: in eo tamen qui inducendus est ad fidem presupponit aliquas apparatus et probabilitates intellectum et voluntatem disponentes ad receptionem luminis diuine gratie: qua habita eleuat quis ad hoc quod firmiter credat. Tunc sanctus Thome. ii. q. ii. ar. ix. ad tercium dicit: quod ille qui credit habet sufficiens inductiuum ad credendum. Inducit enim auctor diuine doctrine miraculis confirmate: et quod plus est interiori instinctu dei inuitatis. unde non leuiter nec irrationabiliter credit: qui sic credit: cum habeat sufficiens inductiuum ad credendum. Ex quibus patet quod opinio nostra communis negans tales apparatus de se requiri ad actum credendi non derogat dignitati fidei christiane: sed eam potius honorat atque defendit.

Solutio rationum Scoti et Durandi ad terciam et quartam conclusiones secunde opinionis.

Solutis rationibus per prima et secunda conclusionibus secunde opinionis inductis: respondendum est ad rationes Scoti et durandi pro terciam et quartam conclusionibus. Ad primam ergo dicimus: quod baptizatus cum venerit ad annos discretiois: si propositis sibi articulis et apprehensis innitatur lumini fidei et non proprio arbitrio sufficienter inclinatur et hoc unde potest exire in actum credendi fidei christiane circumscripta quacumque apparentia credibilis: ut sepe dictum est. Et ad auctorem beati Augustini dicimus quod ad credendum christiane non sufficit liberum arbitrium ut pelagiani assererent sed requiritur donum diuine gratie interius mouentis et eleuantis hominem ad credendum id quod est

pelagiani & similes

supra humanā rōnem. Sed quia oportet q̄ credibilia determinent̄ et propo-
nantur credenti: quod quicq̄ sit per releuatōem interiorē: vel doctrinā exteri-
orem: inde est q̄ Aug⁹. dicit: q̄ nō credimus ex solo libero arbitrio: sed mira-
culo vel p̄suasiōe: vel aliqua doctrina exteriorē: que quibz p̄currat ad credē-
dum quicq̄: non tñ semp et necessario: sic q̄ sine miraculo vel p̄suasiōe nō cō-
tingat credere xp̄iane: vt ad experientia p̄ de multis: sicut statim patebit. Ad
argumenta Duradi rñdeo fm dñm Petru de palude negādo asis. Ad pro-
batiōem dicendum: q̄ qñ xpo predicāte et miracula faciente vnus credebāt
alius non: hoc non erat propter fidem cum miraculo inclinātem que sine mi-
raculo non inclinaret: quia non habentiū fidem quidā miracula dep̄auabāt
non credentes: alij vō honorabant credentes. et ita erat similiter de hñibus
fidem ante. sed verum est q̄ discredentes si prius fidem habebant: per infide-
litatem eam perdebant: habentes vō credēdo proficiebant. Quod ergo aliqui
credebant aliqui non: dico q̄ non erat: quia credentes haberent fidem et vi-
derent miracula: quasi hec duo sufficerent ad posse credere: non alterū: quia
aliqui sine miraculo sola fide credebant: vt Petrus et Andreas filij Zebe-
dei secuti sunt xpm ante q̄ vidissent miracula et alia signa xpm facientem. alij
ex oīso solo miraculo fidem recipiebant. sed quia istis deus inspirabat: illis
vō non: vel isti volebant: illi nō. ad volendū aut plus determinabat vtrūq̄
q̄ alterū tñ: sed neutru simul iunctū necessario inclinabat. Unde sicut tempa-
tus cum sermone suadente castitatem: magis determinatur ad resp̄endū for-
nicationem q̄ continens cum p̄suasiōe: et tñ contingit tempatum consen-
tire vīsa muliere et continentem resp̄uere. non q̄ habitus in nullo inclinēt: sed
quia non necessario inclināt. sic fides infusa per se sine alio inclināt: nō tamen
necessario. ideo habens fidem infusam quandoq̄ non credit: quicq̄ non prius
habens credit. vnde sicut habens intemperantiā acquisitā et temperantiā in-
fusam: temptatione surgente fm naturā corruptam et habitū viciōsum acqui-
situm inclinatur sufficienter ad necessaria salutis sue: libere tñ et contingenter.
Similiter habens rōnes p̄bōz vel hereticōz contra fidem: infusa sibi fide in-
clināt sufficienter ad credendū et efficacius q̄ fide acquisita per quascunq̄ ra-
tiones apparentes: quāto habitus infusus a deo est efficacior q̄ habitus ac-
quisitus. Ad aliud dicendum q̄ ecclesiam regi sp̄s sancto forte non est primū
creditum a nobis: cum multi explicitā fidē habeant de alijs qui hoc explicitē
non credunt. Item quia si habenti fidem p̄poneret hoc ip̄m: an ecclesia regat̄
sp̄s sc̄s. fides infusa inclinaret ad assentiendū magis q̄ articulis trinitatis et in-
carnatiōis: qui sunt magis supra naturā. bene tñ verū est q̄ ad credendū scri-
pturē bene est primū creditum: vt dicit Augustinus: Euangelio non crede-
rem et̄. vt supra allegatum est. nō tamen propter hoc sequit̄: q̄ ad omne cre-
dere requiratur: quia etiā ante oīem scripturā et ante ecclesiā que fm Gregoriū
incepit in Abel: in solo Adam fuit fides et actus credendi. Ad aliud dicendū
q̄ falsum est q̄ actus credendi fidei xp̄iane dependeat ex aliquo apparenti in
se: quia tunc non haberet meritum fm Gregorium. vel si dependet ex aliquo

apparenti; hoc est ex naturali cognitiōe; qua nō supposita nīhil credere; ut si
homo nō hēret vsum rōnis vel nō intelligeret terminos nō posset assentire;
nec per p̄s credere. Præterea per solā infusiōem posset homo credere si sibi
reuelaret quicqd alij p doctrinā credūt. et sic solus habitus infusus sufficere
pōt sine rōnis apparentia. Ad quid ergo valet doctrina exterior: et persuasio?
R̄sideo fm Tho. q̄ valet et requirit ad determinatōem credēdoz; et ad pro
ponendū intellectui suū obiectum materiale: et ostendendum quid credendū et
nō credendū. Tñ in. iij. sen. di. xxiij. dicit q̄ fides q̄tum ad istā determinatōem
credendoz acquiri per sciam theologie; que articulos distinguit; sicut hitus
principioz dicit acquiri per sensum q̄tum ad distinctiōem principioz. Et sic
patet q̄ persuasio vel predicatio nō causat aliquā adhesiōem vel apparentiā
adhesiū. Ad aliud dicendū q̄ si xp̄s nō fuisset locut⁹ vel miracula nō fecisset
nō credentes ei nō peccassent. nō quia aliter credere nō possent; sed quia aliē
credere nō tenebant; q̄ scriptura dicebat: Xp̄s cū venerit euangelizabit pau
peribus et faciet miracula signa et prodigia. vñ si nō predicasset nec miracula
fecisset credere nō tenebant. Credere tñ poterāt sine signis; quia signa infide
libus data sunt. vnde et nūc cū predicat hñtibus fidem nō sunt necessaria mi
racula; quia fides sufficienter inclināt; al̄s deus in necessarijs deficeret fide
libus magis q̄ infidelibus. Beatus tñ Tho. in quadā q̄one de quodlibet vbi
querit; si xp̄o facienti visibilia miracula hoīes tenebātur credere; videt dicere
q̄ iudei tenebant credere xp̄o nō solū facienti visibilia miracula; sed etiā non
faciēti talia visibilia miracula. Cuius rō est; quia homo tenet credere fm hoc
q̄ adiunat a deo ad credendū; cū sit donū dei ad Ephe. ij. Adiunat autē a deo
aliquis ad credendū tripliciter. Primo quidem per interiōrē vocatiōem; de
qua dicit Jo. vi. *Dis qui audit a patre et didicit venit ad me.* et ad Ro. viij.
Quos predestinavit; hos et vocavit. Secūdo per doctrinā et predicationē ex
teriōrem fm illud Apli ad Ro. x. *Fides ex auditu; auditus autē per verbū xp̄i*
Tercio per exteriora miracula. vñ dicit. i. ad Corin. xiiij. q̄ signa data sunt
infidelibus; ut scilicet per ea prouocentur ad fidem. Si autem xp̄s visibilia si
gna non fecisset; adhuc remanebant alij modi attrahēdi ad fidem; quibus ho
mines acquiescere tenerentur. tenebantur enī homines credere actori legis
et prophetarum. tenebantur etiam interiōri vocatiōi nō resistere; sicut Ysaīas
de se dicit; *Dominus deus aperuit mihi aurem; ego autem non contradico;*
retrosum non abij Ysa. l. sicut de quibusdam dicitur Act. viij. *Vos semp spi*
ritui sancto resistitis. Ex quo patet q̄ iudei tenebantur credere xp̄o nō solum
visibilia miracula facienti; sed etiam per alios modos ad fidem trahenti. Ve
rum est tamen fm Thomam ibidem; q̄ inter illa opera miraculosa que xp̄s
in hominibus fecit annumerari etiam debet vocatiō interiōr; qua quosdam
attraxit; sicut Gregorius dicit in quadam omelia; q̄ xp̄s per misericordiā
traxit Magdalenam interiōr; qui etiam per clementiam suscepit foris. An
numerari etiam debet eius doctrina; cum etiam ipse dicat; *Si non venissem*
et locutus eis non fuisset peccatum non haberent. et hoc magis mihi placet.

Ad confirmatiōem vō que inducit pro opinione Durandi: p̄t̄ solutio suffici-
enter ex his que statim dicta sunt ad argumēta principalia eiusdem.

Quod predicta conclusio de virtute sermo-
nis est erronea et heresim sapiens.

Quāvis ex prehabitis sit perspicuū et manifestū ad omne credere vo-
luntatem p̄currere: vt efficacius tñ osidatur predictā conclusiōez here-
sim sapere: rōibus et auctibus sacre scripture p̄bandū est: q̄ credere
articulū fidei esse verū sit in libera ptate hoīs etiā qñ sibi placet. Primo sic:
Intellectus humanus nō pōt necessitari ad credendū, ergo qcquid credit sic
libere credit: q̄ pōt non credere, et p̄ p̄s tale credere est in libera ptate hoīs
p̄s est nota, et aīs probat p̄ Aug. sup Jo, omel, vi, q̄ intrare ecclesiā pōt q̄s
nolens: accedere ad altare nolens: credere aīt nō nisi volens. Item in de sp̄s
et lra ad Marcellinū dicit: q̄ nihil aliud est credere nisi p̄sentire verū esse q̄s
dicat: consensus aīt est voluntatis. Ex qbus auctibus patet q̄ de mente bñ
Aug. est q̄ ad plures actus pōt homo necessitari: cū dicit q̄ homo pōt recu-
pere sacm nolens: sed ad credere non pōt necessitari, et p̄ p̄s in libera ptate
hoīs est credere. Confirmat ista rō: quia si aliquid p̄pelleret et necessitaret in-
tellectū ad credendū: hoc maxime esset deus per miracula sua, sed multi vidē-
tes miracula nō crediderūt, ergo nō necessitat intellectus, et p̄ p̄s libere cre-
dit homo. Secundo sic: ad credendum xpiane non sufficiunt intellectui appa-
rentie pro credibilibus adducte vna cum habitu infuse fidei: s̄m illos qui po-
nunt tales apparentias necessario requiri operatione voluntatis circumscri-
pta, ergo ad credere de necessitate requiritur imperium voluntatis, et per cō-
sequens homo libere credit, aīs probatur: quia non possunt apparentie tam
fortes adduci: que vna cum inclinatione luminis fidei cogant vel necessitent
intellectum ad credendum: vt experimento patet et ratione probatur: quia in-
tellectus discutiens tales apparentias videt eas non sufficere ad concluden-
dū veritatē articuloz, ergo virtute talis apparentie nō necessitat ad credendū
als talis apparentia foret in se ratio demonstratiua vel euidenter concludēs
articulos fidei nre altissimos: q̄s est hereticum. Lumen preterea fidei q̄uis
determinate inclinēt intellectū ad assentiendū firmiter: nō tñ necessario, et per
p̄s credere est in libera ptate hoīs. Tercio arguit sic: si credere nō esset in
libera ptate hoīs: tñ credere nō caderet sub p̄cepto: q̄s est 5 Aplm ad He-
bre, xi, q̄ p̄cipit q̄ accedentē ad deū oportet credere, et Saluator Math, vlt,
Qui nō crediderit p̄dēnabit, p̄s p̄bat: q̄a nullū est p̄ceptū nisi ad eius im-
pletiōez accedat libertas voluntatis: q̄a in his que nobis p̄cise a nā insunt nec
laudamur nec vitupamur, cū tñ s̄m Aug, in de sp̄s et lra p̄ magna laude scri-
ptū sit ab Aplo: Credidit Abraham deo et reputatū est sibi ad iusticiā, et itez
Credeti in eū q̄ iustificat impiū reputat fides ad iusticiā, s̄ q̄s nullo mō cadit
sub libertate voluntatis nō reputatur alicui ad iusticiā tanq̄ opus propriū
f. iij.

ergo credere fidei xpiane inq̃tum cadit sub precepto diuino et ecclesie est in libera ptate hois. Confirmat predicta rō: quia si homo tenet credere et nō libere pōt credere, ergo obligabit ad hoc quod nō est in libera ptate sua, ergo si illud omittat non libere omittit: ex quo non est in libera potestate sua, et per psequens non peccat: qđ est hereticū. Et ex hac rōne patz qđ ex quo credere cadit sub pcepto diuino et ecclesie: credens nō tenet querere apparētias nec rōnes ad credendū: sed pro rōne et apparentia sufficere sibi debet auctas dei et ecclesie: qui sine rōne non precipiunt aliquid credere. Quarto arguitur sic. Eua libere credidit diabolo sibi dicenti: Eritis sicut dī scientes bonū et malū ergo in ptate Eue fuit nō credere, et qua rōne in ptate sua fuit libere credere dictū diaboli: potest homo credere dictū dei, ergo in ptate cuiuscūq; hois est sic libere credere cui libet veritati sibi apparenti per imperiū voluntatis. Qđ autē Eua libere credidit et nō necessitata patet: quia si nō: tūc necessitata peccauit, et per p̃s non peccauit: quia nemo peccat in eo quod vitare nō potest. Item Eua bene sciuit qđ deus dixerat sibi oppositū: et sciuit qđ deus est maioris auctis qđ diabolus, ergo nō necessario credidit diabolo: sed libere. Quinto arguit sic: aliqui apostatant a fide: vel ergo hoc faciunt libere vel nō libere sed necessitati: et tunc necessitati peccant: et per consequens non peccant, et sic apostate a fide xpiana et heretici nō peccāt: qđ est hereticum. Finaliter arguit per rōem bti Tho. ij. q. ij. quia credere fidei xpiane est meritorium, ergo est in libera ptate hois, p̃na tenet: quia nihil est meritorium vel demeritorium nisi sit voluntariū, assis pz: quia actus nostri sunt meritorij inq̃tum procedunt ex libero arbitrio moto a deo per grām, vñ oīs actus qui subijcūt libero arbitrio si sit relatus in deū pōt esse meritorius: quia solos tales deus ordinat et accipiat ad vitāz eternā fm leges a diuina sapientia statutas, ipm autē credere est actus intellect⁹ assentientis veritati diuine ex imperio volūtatis a deo mote per gratiā, ergo credere fidei xpiane est meritorium eterne vite, vnde ad Iacob. xi. scribit qđ sancti per fidem adepti sunt repromissiones. Si dicat qđ iste rōnes non procedūt p̃tra p̃clusiōem principalem: nec contra propositiōem correlariā: quia nō negat simpliciter qđ credere sit in libera ptate hois: sed negat cū restrictiōe vel determinatiōe posita in ante, sic videlicet: qđ non est in libera ptate voluntatis credere articulū fidei esse verū qñ sibi placet, ita qđ nō p̃cise ex eo qđ voluntati placet vt intellectus credat: ipse credit. Vñ dupliciter dicitur aliquid esse in libera ptate voluntatis. Vno mō: qđ posita apprehensione in intellectu nullo alio actu intellectus requisito in potestate imperatiua voluntatis sit ponere actū illū, et sic negat in p̃clusiōe et correlariā propositiōe qđ actus credendi sit in libera ptate hois: quia nō sufficit ad credendū apprehensio terminorū articuli: sed requirit ṽtra persuasio aut aliqua rō p̃babilis fm Aug. Alio mō aliquid dicit in libera ptate hois: quia oībus alijs positis que requirūtur ad actū: pōt volūtas illū ponere in esse et non ponere: nec ad istū actū necessitat volūtas etiā quibuscūq; alijs positis, et hoc mō actus credendi articuli est in libera ptate hominis, hęc cauillatio et distinctio nec sunt ad

propositū; nec predicta argumenta impedīūt; quia nemo sane mentis dubitat
quin sola volūtas cū noticiā apprehensivā articuli sit causa precisa ponendi in
esse actū credendi. Tū primo; quia voluntas creata nō est oīpotens; ita q̄ p
suū velle ponat in esse omne quod vult esse. Tū secūdo; quia credere est actus
liberi arbitrii; et per p̄s̄s presupponit noticiā apprehensivā articuli et offitiam
quid credendū vel nō credendū sit. Presupponit p̄terea ex parte volunta-
tis appetitū finis et electionem conclusiōis sylogismi deliberativi. Presuppo-
nit finaliter divini auxiliū ex parte dei liberū arbitriū hoīs interius mouentis
et inclinātis. et hoc oēs qui recte sapiunt p̄cedunt et fatent. Relinquit igit̄ q̄
si dubitare cōtingat de libertate credendi; vertat in dubiū si voluntas per suū
imperii concurrat ad actū credendi vel non. Et si dicatur q̄ nō; ut defensor
predicte conclusiōis in suo apologetico tacite cū Olchot sentire videtur; conclu-
ditur q̄ conclusio principalis cū correlaria propositiōe non solū heresim sapere
sed heretice censeantur; ut argumenta vincunt. Si vō concedat̄ q̄ volūtas
per suū imperiū ad actū credendi p̄currat; cū nemo dubitet q̄ sola voluntas
non concurrat ut probatū est; sequit̄ q̄ quibuscunq; alijs p̄currētibus ex pte
intellectus sine sit noticiā apprehensivā sine p̄suasio vel rō probabilis; ex quo
voluntas de per se concurrat; credere fidei xp̄iane sit in libera ptāte hoīs; qñ
sibi placet. quod sic probat̄; quia in libera ptāte hoīs est adimplere preceptū
dei et ecclesie et mereri qñ sibi placet. et hoc negare est veritate sacre scriptur-
e puertere. sed credere cadit sub precepto dei et ecclesie et sub merito ut pro-
batū est. q̄ credere est in libera ptāte hoīs qñ sibi placet. Item qñ quis credit
aut credit qñ sibi placet; aut qñ sibi displicet; aut qñ nec sibi placet nec dis-
plicet. si primū habet̄ propositū. si secundū et terciū sequit̄ q̄ alijs credit no-
lens aut nec volens nec nolens; q̄ est cōtra b̄tūm Auḡ. P̄terea dato q̄
homo non credat q̄ vult credere; adhuc credere de facto est in libera hoīs
ptāte qñ sibi placet; quia qñ homo vult credere; aut pōt credere et nō credere
vel non pōt. Si pōt credere et non credere; ergo in libera potestate hoīs est
credere qñ sibi placet credere. Si nō pōt credere q̄ nunq̄ credit; q̄ est here-
ticū. p̄ha patet; quia nemo operat̄ nec agit quod nō pōt operari neq; agere;
quia q̄ non pōt fieri ab hoīe nō fit ab hoīe. libera enī potestas credendi et
non credendi p̄cedit oēm actū intellectus et voluntatis. ergo ipsis positis
vel circūscriptis homo libere pōt credere et nō credere qñ sibi placet credere
Item cū ostensum sit in terciā opiniōe p̄ rōes et auctes Apli et sctōr̄ doctor̄;
q̄ apparentia credibilis nō p̄ se requirat̄ ad credere fidei xp̄iane; sequit̄ q̄ cō-
clusio p̄dicta in sensu p̄ quo sit sit erronea et distinctio nulla. P̄terea dato
q̄ apparentia vel p̄suasio requirat̄ ad actū credendi; adhuc in libera ptāte
hoīs est credere qñ sibi placet; quia p̄suasio et apparentia nō auferunt neq;
dant homini liberā credendi ptātem; imo talis apparentia vel p̄suasio est in
libera ptāte hoīs qñ sibi placet; q̄ in libera ptāte hoīs est qñ sibi placet facere
q̄ in se est. sed libere facienti quod in se est occurrēt necessaria ad credendū
et per p̄s̄s si apparentie et p̄suasiones sunt necessarie fm te; sequit̄ q̄ apparentie

sibi occurrūt et per p̄s credet q̄n sibi placet. Preterea dato q̄ sola volūtas nō sufficiat ad actū credendi; adhuc credere est in libera ptāte volūtat̄is q̄n sibi placet; quia vt dicit Anselm⁹ in de libertate arbitrii. c. iij. nullā ptātem habemus que sola sibi sufficiat ad actū; et tñ cū ea desunt sine quibus ad actum minime pducitur nre ptātes; nō minus eas q̄tum in nobis est hēre dicimur; sicut hēmus ptātem videndi montē absente monte; et lucem etiā clausis oculis; q̄uis nō possumus videre montem nisi mons asit; et lux remoto impedimento si palpebre vel aliud sibi opponat. Et subdit, c. iij. Si igitur absente re que videri possit clausos siue ligatos oculos habētes q̄tum ad nos pertinet videndi quālibet rem visibilem ptātem hēmus; quid prohibet nos hēre ptātem seruādi rectitudinē etiā ipsa absente rectitudine? q̄diu ratio in nobis est qua eam valeamus cognoscere; et volūtas qua illā tenere possum⁹. Hec Anselmus. Ex qua aucte p̄ q̄ q̄uis voluntas se sola per suū imperiū non possit ponere in esse actū credendi; sed plura alia requirant; tñ quia in nobis est rō et volūtas quibus ptātem hēmus credendi et nō credendi; sequit̄ q̄ credere sit in libera ptāte volūtat̄is q̄n sibi placet. et p̄ p̄s predicta conclusio de virtute sermonis est erronea et heresim sapiens. Quid aut̄ sit propositio heresim sapiens; p̄ ex his q̄ dicta sunt de multiplici genere propositionū damnabiliū.

¶ Sexta Conclusio Apologetica Joannis

¶ Pici Adirandulani Concordie Comitis.

Qui dixerit accidens existere nō posse nisi inexistat eucharistie poterit sacramentum tenere etiam tenendo panis substantiam non remanere.

¶ Determinatio magistralis.

b Et cōclusio videt̄ nobis falsa et in fide erronea: Ad q̄ declarandum premittendū est quid p̄s sentiant de possibili existentia accidentis sine subiecto. Secūdo qd̄ theologi et fides tenent de accidentibus in sacramento a x̄po instituto. Tercio ex his demonstrabit̄ q̄ predicta conclusio de virtute sermonis est falsa et in fide erronea.

¶ Quid p̄s sequentes rōnem naturalem tenent de possibili existentia accidentis sine subiecto.

p Philosophorū oīum opinio est q̄ accidens nō pōt existere sine subiecto; sed si est necessario inexistit. Cui⁹ rō fundamentalis vna fm̄ eos est nēcia p̄nexio in fieri et p̄seruari accidentis cū subiecto. ponūt enī p̄s ordinē cāz simpliciter necessariū; ita q̄ prima causa nō pōt causare causatū secūde cause sine causa secūda; quia prima causa fm̄ eos necessario causat quicqd̄ ad extra causat. subiectū aut̄ habet aliquā cālitatem respectu accidentis

loquendo de ordine naturali causarum. et ideo sine ista causa in ordine sue causalitatis posita negarent accidēs esse. et pro tanto dicitur. i. ph. q. intellectus querens segregationem passionum a subiectis erit querens impossibilia. Altera vero causa et ratio quare accidens non potest existere nisi inexistat secundum philosophum philosophus est: quia de ratione quidditatiua accidentis est subiectum vel existere in subiecto. quod autem est de ratione quidditatiua alicuius: impossibile est sine ipso esse. Assumptum per maiorem patet autem philosophus. vii. metaphys. in primo. Accidentia inquit siue alia a substantia dicuntur entia: eo quia taliter entis. ergo formalis ratio entitatis in accidente est inherere taliter enti. i. substantie. et paulo post nihil ipsorum secundum se aptum natum nec possibile separari a substantia. Item. iiii. metaphys. ens dicitur de substantia et accidentibus: sicut sanum de sanitate in animali et urina: sed nihil formaliter de urina sanum dicitur: nisi habitudinem signi ad sanum dictum de animali. ergo nec ens dictum de accidente aliquid dicitur: nisi habitudinem inherentie ad substantiam. Similiter in. vii. c. iiii. videtur dicere: quod quemadmodum aliquid minus scibile est scibile equivoce: et medicabile: opus: et vas. ita et ista quantitas et qualitas dicuntur entia. Et sic patet secundum philosophum quod inexistere sit de ratione quidditatiua accidentis. Et confirmatur ista ratio quia si inexistencia vel inherencia non esset de ratione et essentia accidentis erit aliud et inerit ipsi accidenti: quia accidens dicitur inherens formaliter illa inherencia vel inexistencia. Querendum est ergo de inherencia qua inheret inherencia accidenti: aut est eadem accidenti vel ipsi inherentie. et si sic: pari ratione fuit standum in primo. vel illa inherencia inherentie est alia a suo fundamento et erit processus in infinitum. Patet igitur secundum philosophum quod accidens existere non potest nisi inexistat. Notandum tamen est secundum Scotum in. iiii. sen. quod prima ratio impossibilitatis existendi accidentis sine subiecto secundum philosophum philosophus est potius ex necessitate ordinis causarum: quam quod subiectum vel inexistencia sit de essentia accidentis: quia secundum philosophum philosophus ex subiecto et accidente constituitur ens per accidens. Contradictio etiam est quod in per se ratione absoluti includatur aliquis respectus: quia tunc esset absolutum et non absolutum. Preterea si illa esset prima ratio impossibilitatis: tunc tali impossibili posito: nulla posset servari regula disputationis: maxime quantum ad illa consequentia quorum opposita includuntur in antecedente. patet enim quod tunc tali impossibili posito statim concedenda sunt contradictoria. et ita in proposito concluditur maximum inconueniens scilicet redargutionis: ad quod duci potest respondens. nunc autem philosophus. iiii. ph. c. de vacuo. querit istam questionem: si esset spatium in quo tamen esset color aut sonus: utrum illud esset vacuum. Et respondet determinate ad alteram partem: quod si esset receptivum corporis esset vacuum. si autem ex primo intellectu eius quod est colorem esse includeret ipsum esse in subiecto: cum subiectum eius non posset esse nisi corpus: ex primo tunc intellectu positi haberetur corpus ibi esse. et ita illa hypothesis posita respondendum esset statim quod spatium esset vacuum et non vacuum. Istud dictum philosophus pro tanto adducit ut videatur philosophum illam contradictionem nolle esse in prima ratione quidditatiua accidentis: sicut nec posuit esse in subiecto esse de prima quidditatiua ratione albedinis: sed tamen est illa impossibilitas apud eum propter necessitatem quam ponit in ordine causarum. Hec autem philosophorum opinio est erronea et heretica secundum fidem: quia fides catholica tenet divinam potentiam

non determinari necessario ad istū ordinē quez in causis naturalibus experiri-
mur: ut patet in operibus miraculosis. Fides preterea catholica tenet qd qd
quid deus agit ad extra agit mere libere et volūtariē, et p pns pōt aliter age-
re qd agit: quia deus agit per intellectū et voluntatem: volūtas autē diuina nō
vult de necessitate alia a se nec tanqz finem: quia sicut potentia dei est primū
principiū oīum entīū: sic diuina bonitas est oīum finis. nec vult de necessitate
alia a se pp bonitatem suā: quia volentem aliquē finem non est necesse velle
illa sine quibz iste finis pōt haberi: et habitus cōseruari, sed sine rebus creatis
diuina bonitas perfectissime et plenissime habet et habita cōseruat: creature
autē solum sunt manifestatiue condescendentie bonitatis diuine, ergo deū vo-
lentem bonitatem suā nō est necesse velle alia propter ipsam: sed libere vult et
pōt nō velle, et per pns pōt agere preter ordinē a diuina sapientia rebus cre-
atis et causis naturalibus statutum. Item fides catholica tenet qd accidentia
panis et vini in sacramento altaris sunt sine subiecto, et per pns patz qd pboz
opinio de impossibili existētia accidentis sine subiecto est falsa et heretica.

Quid theologi et fides catholica tenent
de possibili existētia accidentis sine subiecto.

Clāus pboz opinio de impossibili existētia accidētis sine subiecto
in lumine naturali demonstratiue improbari nō possit: ex creditis tñ
quibusdā naturaliter cognitis coassumptis: a doctoribus theologis
erronea et impossibilis efficaciter esse concludit: quia certum et manifestū est
subiectum nō esse de essentia accidentis: ut probatū est, nec primā cām sed se-
cundā esse, et hoc oēs qui verā profitent philosophiā pcedūt, sed deus pōt se
solo et immediate facere et pseruare qd mediāte causa secūda facit et cōseruat
et hoc est creditū, ergo deus pōt facere et pseruare accidēs sine subiecto, et p
pns nō est impossibile qd accidens existat sine suo subiecto. Secunda rō talis
est: quia accidens absolutum vnde absolutum non requirit terminū nec ter-
minos: quia tunc non esset absolutū: sed requirit subiectū, oportet ergo qd hoc
sit propter aliā dependentiā ad ipm essentialem, sed nulla est dependētia sim-
pliciter necessaria alicuius absoluti ad aliquid qd nō est de essentia eius: sed
tñ causa extrinseca: nisi ad cām extrinsecā simpliciter primā: scz ad deū, subie-
ctū autē nō est de essentia accidentis: quia tunc homo albus nō esset ens per
accidens: qd est p pbm. v. metaphy. c. de ente, et. c. de vno. et. vñ. metaphy. c.
vlt. quia addendo alicui illud qd est de essentia eius: nō hētur ens p accidēs
precipue si illud in se sit ens per se, accidens autē fm se est ens p se fm pbm. v.
metaphy. c. de ente, vnde et p se est in genere: nec subiectum est causa extrin-
seca simpliciter prima: quia deus nō est subiectū accidentis, ergo dependētia
accidentis absoluti ad subiectū nō est simpliciter necessaria, voco simpliciter
necessariū cuius oppositū includit dictionēz, maior probat: quia causalitatem
cuiuscunqz cause extrinsece respectu cuiuscunqz causati pōt perfecte supplere

prima causa: quia habet in se o[mn]em talem calitatem eminentius q[uam] causa secun-
 da. Si dicat[ur] q[uod] subiectu[m] est causa materialis respectu accit[us]: deus aut[em] n[on] po-
 test supplere vic[em] cause materialis sicut nec formalis. Dico s[ecundu]m p[ri]m[u]m. viij. me-
 tap[hi]. q[uod] accit[us] n[on] h[ab]et materia[m] ex qua h[ab]et in qua: quia deus p[otes]t supplere. vel
 si habent ex qua illud n[on] est subiectu[m]: quia subiectu[m] cu[m] accid[ere] facit ens per
 accidens: ut dictu[m] est. p[er] se aut[em] intrinsecu[m] essentie accit[us] sine materia sine for-
 ma n[on] co[n]stituit ens per accidens: quia accidens ut totu[m] quoddam est: ex oib[us]
 p[ar]tibus ad essentia[m] eius est. Tercia r[ati]o s[ecundu]m theologos est: quia accidentiu[m]
 quedam sunt absoluta: quedam respectiva. vocat[ur] aut[em] ad p[ri]m[u]m accidens respectiuu[m]
 s[ecundu]m Durand[um]. in. iij. sen. n[on] ex respectu ad subiectu[m] vel ad fundamentu[m] in quo
 est: quia sic om[n]e accidens est respectiuu[m] et nullu[m] absolutu[m]. sed vocat[ur] respectiuu[m]
 id cuius essentia et esse est h[ab]itudo ad aliud se habere: ut est relatio et quocu[m]q[ue]
 includit respectu[m] essentialit[er]. Absolutu[m] aut[em] est cuius essentia non est habitudo
 ad aliud nec esse eius est ad aliud se habere: sed est in se quedam natura et non
 solu[m] modus nature ut quantitas et qualitas. Est aut[em] inter hec accit[us] duplex
 differ[en]tia. Prima est q[uod] accidens absolutu[m] est quedam natura in se cui co[m]petit
 aliquis modus essendi: accidens aut[em] respectiuu[m] solu[m] est modus essendi alteri[us]
 nature. Secunda differ[en]tia est: q[uod] accidentia absoluta proprie dicuntur esse in
 subiecto: sed respectiva in illa natura in qua immediate sunt magis dicuntur esse
 sicut in fundam[en]to q[uam] ut in subiecto. Quo supposito arguit[ur] sic: Illud de cui[us]
 intrinseca r[ati]one n[on] est h[ab]itudo ad alteru[m]: p[otes]t divina virtute esse absq[ue] quocu[m]q[ue]
 altero. sed om[n]e accidens absolutu[m] eo mo[do] quo expositu[m] est: est tale q[uod] de eius in-
 trinseca r[ati]one n[on] est habitudo ad alteru[m] in quo sit tanq[uam] in subiecto. ergo om[n]e
 accit[us] absolutu[m] p[otes]t divina virtute esse sine quocu[m]q[ue] subiecto. maior p[ar]t[is]: quia
 deus p[otes]t facere quicquid n[on] implicat co[n]dictio[n]em vel repugnantia[m] intellectu[m]
 q[uod] idem est. sed q[uod] illud q[uod] n[on] includit in r[ati]one sua intrinseca h[ab]itudin[em] ad al-
 teru[m] possit esse sine illo altero n[on] implicat co[n]dictio[n]em: ut de se p[ar]t[is]: quia n[on] est
 repugnantia intellectu[m] ubi aliquid intelligit absq[ue] eo q[uod] n[on] est de sua r[ati]one. &
 deus p[otes]t facere quocunq[ue] ens de cuius r[ati]one n[on] est habitudo ad alteru[m] sine illo
 altero. minor s[ic] p[ar]t[is] ex differ[en]tia accit[us] absoluti et respectivi: q[uia] vocamus
 accidens absolutu[m] id cuius essentia n[on] est respectus nec esse ad aliud se h[ab]ere.
 et ideo de r[ati]one intrinseca talis accidentis n[on] est habitudo ad aliud licet co[n]se-
 quas: et ideo deus p[otes]t facere quocunq[ue] accidens absolutu[m] sine subiecto. Iste
 tres r[ati]ones efficaciter co[n]cludit de accidente absoluto q[uod] possit fieri a deo sine
 quocunq[ue] subiecto. De accidente vo[lo] respectivo dicunt co[n]ter doctores theo-
 logi: q[uod] nullo mo[do] p[otes]t e[ss]e sine suo fundam[en]to. Cuius r[ati]o s[ecundu]m Durand[um] duplex
 est. Prima: om[n]e illud q[uod] p[otes]t p[er] se et in se existere est res habens modu[m] et non
 solu[m] modus rei. ex quo eni[m] est: res est. ex quo per se est: modu[m] essendi habet: sc[ilicet]
 q[uod] est per se. sed accidens respectiuu[m] prout de ipso loquimur est solu[m] modus rei
 et non res h[ab]ens modu[m]: ut dictu[m] est. ergo n[on] p[otes]t p[er] se nec in se existere. Secun-
 da r[ati]o: om[n]e illud q[uod] p[otes]t p[er] se et in se existere si aliq[ui]d vniat facit cu[m] eo p[ro]positio[n]em
 sed respectus vel accidens respectiuu[m] n[on] facit cu[m] suo fundam[en]to p[ro]positio[n]em

quia album simile nō est ppositius q̄ album tñ; vt Themistius videt dicere in predicamentis, ergo accidens relatiuū nō pōt per se et in se existere. maior probat: quia res p se et in se subsistēs nō est solus mod⁹ rei; vt dictū est; s; res hīs modū, talis autē est res simplr q̄ addita ali; facit ppositiōez; vt dictū est. ḡ accēs respectiū nō pōt p se et in se existere sine suo fundamento. Tercio probatur hoc idem fm Scotū in. iij. quia respectus est essentialiter habitudo int̄ duo extrema, et ideo sicut tollere terminū ad quē est respectus; est tollere vel destruere respectū; ita tollere illud cuius est respect⁹ est tollere respectū et destruere rōnem respectus, nō ergo quia accidens respectiū est accidens ideo requirit subiectū vel fundamentū, sed quia respectus est respectus; ideo requirit cui⁹ sit et ad qd sit etiā in diuinis. Et hoc est qd dicit Aug. in li. de trini. qd omne qd relatiue dicit̄ est aliquid excepta relatiōe. Per hoc pz fm Durandū in. iij. qd numerus qui est quātitas discreta; et multitudo que est de transcendentibus nō pnt esse sine suo fundamento; quia nō dicit̄ res sed modos rerū vnū enī qd est principiū numeri; et vnū qd est principiū multitudinis transcendentis circa naturā in qua fundant̄ nō dicit̄ nisi indiuisiōem; que cū sit priuatio nō est accidens separabile, numerus autē et multitudo transcendens nō dicunt nisi diuisiōem circa res quibus pueniūt; diuisiō autē nō est res habēs modū; sed solū modus rei, pp qd nec numerus pōt eē sine rebus numeratis; nec multitudo sine his que multa dicuntur. Simili mō dicendū est de motu; qd nullo mō pōt esse sine eo in quo imēdiatē fundat̄, fundat̄ enim motus localis in mobili mediātē quātitate fm quā habet prius et posterius; que sunt partes in trīsece motus; motus vō alteratiōis fundat̄ in mobili mediātē qualitate habente gradus intensiōis et remissiōis, sed motus localis sup quantitatē nō dicit̄ nisi modū se habendi p̄tinue aliter et aliter respectu loci, et motus ad formā nō dicit̄ nisi modū quo mobile habens formā aliquā se habz p̄tinue aliter et aliter respectu forme quo ad gradus eius, ppter qd lz motus localis possit esse sine substātia mobili; nō pōt tñ esse sine quātitate, et similiter motus alteratiōis pōt esse sine substātia; sed nō sine qualitate in qua imēdiatē fundat̄. P̄t̄z ḡ qd oē accēs absolutū pōt sine implicatiōe p̄dictiōis existere sine suo pprio subiecto, accēs vō respectiū nō pōt esse sine suo fundamēto; vtrūq; tñ potest esse sine substātia; vt ptz de accētibus absolutis et respectiuis in sacro altaris. Ex quibus pz solutiō ad fundamenta et motiua phoz que tanq̄ falsa sunt neganda; qā nec pp ordinē cāz nec pp inherentiā ad subiectū impedit̄; qn deus possit facere accēs absolutū et respectiū sine subiecto subali; vt dictū est.

Qd predicta conclusio de virtute sermonis est falsa et erronea in fide.

e X his que dicta sunt de existentia accētis sine subiecto; tñ fm phos tum fm theologos; pz qd proprius sensus et l̄alis predicte p̄clusiōis est; qd qui dixerit cū pbis qd accidens nō possit existere nisi inexistat;

pōt cū theologis ⁊ fide catholica tenere veritatē sacri eucharistie a xpo instituti: etiā tenēdo panis suba; nō remanere. Juxta quē sensus cōstat ⁊ pspiciū est cuilibz catholico pdictā conclusiōez nō solū falsā; s; hereticā; cū saueat p hōz error; vt habitū est. Preterea veritas sacri eucharistie eadē est nunc q̄ fuit a prima sui institutiōe. sed fides nunc tenet q̄ substantia panis ⁊ vini pueritur in corpus ⁊ sanguinem xpi: accētibus panis ⁊ vini idem numero per se manentibus. ad qd sequit sine subiecto esse; vt p̄ ex determinatiōe ecclesie; extra de sum. trini. ⁊ si. catho. c. firmiter credimus. ergo tenēs cū p̄bis q̄ accēs nō pōt existere nisi inexistat; nō pōt sine errore ⁊ heresi tenere veritatē sacri eucharistie a xpo instituti. Preterea ante determinatiōem ecclesie de transsubstantiatione sube panis ⁊ vini in corpus ⁊ sanguinē xpi: sine errore culpabili q̄s poterat opinari accētia manere sacraliter in aliquo subiecto; ex quo p̄ ecclesiaz nō erat determinatū oppositū; nūc autē stante determinatiōe vlis ecclesie q̄ suba panis ⁊ vini nō maneāt nec anihilētur s; transsubstantiētur: p̄stat nō posse sine errore defendi: q̄ accētia in sacro inexistāt. Si dicat q̄ predicta cōclusio non debet intelligi de sacro instituto; sed de possibili institui. Hec euasio ⁊ cauillatio stare nō pōt pp̄ tria. Primo q̄dem: q̄a nos loquimur de ppositiōe q̄stuz ad sensum quē de rigore facit sermonis ex quo trahi nō pōt nec hēri talis intellectus: vt pt̄ cuilibz p̄siderāti verbū pōt; q̄s in p̄dicta conclusiōe p̄iungit ad ly accidēs ⁊ ad ly qui dixerit ⁊ nō ad ly sacm eucharistie. ⁊ p̄ p̄his ly sacm fm verā logicā nō pōt ampliari ad supponendū pro illo q̄s est vel pōt eē. ⁊ maxime q̄ ly sacm sequitur verbū pōt. Secūdo quia dato ⁊ nō p̄cesso tali intellectu conclusio nō eēt dubitabilis nec disputabilis: q̄a nemo sine mentis dubitat q̄ deus pōt instituere vnū sacm eucharistie cū quo staret q̄ accēs se p̄sisteret; dato q̄ suba panis ⁊ vini nō manerēt nec anihilarent. pōt enī deus facere q̄ corpus ⁊ sanguis xpi sacraliter eēnt sub accētibus panis ⁊ vini in aere vel in aliqua alia substantia de nouo creata subiecta; q̄s nihil est dictū. Tercio: quia dato tali intellectu ⁊ p̄cesso: adhuc nō pōt q̄s sine errore tenere p̄dictā conclusiōem q̄a dato q̄ nō sit erroneū tenere; q̄ deus pōt instituere sacm eucharistie in q̄ accēs non est sine subiecto. hoc tñ est erroneū q̄ deus pōt instituere aliquod sacm in quo accēs nō pōt existere nisi inexistat; vt dicit conclusio: q̄a oñsum est hoc eē erroneū ⁊ p̄ fidē. Et sic p̄ q̄ p̄dicta conclusio in nullo sensu pōt defendi sine errore. Et si dicatur: vt defensor conclusionis in suo apologetico dicere videt: q̄ ex doctoribus catholicis fuit qui tenuit: vt Be. de palude refert in iij. di. xij. q. iij. q̄ sicut qualitas hic remanet nāliter: quia remanet suū imediatū subiectū q̄s est quātitas; lz tollat suū remotū q̄s est suba. ⁊ sic ipa qualitas nō subsistit s; inheret; sic etiā quātitas. caret q̄dem suo subiecto remoto q̄s est essentia sube; s; bz suū subiectū ppriū ⁊ ppinquū q̄s est eē sube; quo mediāte inest sube; q̄a tale eē possibile est remanere essentia nō remanēte; imo necesse est ipm remanere; q̄a fm Tho. essentia panis ⁊ cuiuslibz rei create distinguit realiter a suo esse. ⁊ p̄ p̄his nō implicat p̄dictiōem essentia panis non manente manere suū esse: quo manente deus potest subiectare et de facto subiectat

74
 accidentia panis in tali esse, et per ipsa non est erroneum cum Thoma et cum alijs the-
 ologis tenere accidentia panis et vini in sacro altaris inexistere: Rideo et dico
 quod verum est quod beatus Thomas opinatur quod essentia cuiuslibet rei create distinguit reali-
 ter a suo esse; sed non tenet quod esse possit separari et separatim conservari sine essen-
 tia: quia effectus formalis non potest fieri nec esse sine sua causa formali. modo secundum
 Thomas, esse est effectus formalis essentie. Preterea dato quod esse posset fieri et
 conservari sine essentia; adhuc non sequitur secundum Thomas, quod in tali esse accidentia pa-
 nis et vini possint subiectari: quia esse secundum Thomas, est ultima actualitas forme vel
 habentis formam; ut patet in i. pte. q. iij. v. vi. et fere per totum librum. et per ipsa de ra-
 one esse est actuare et a nullo actuari. sicut enim in entibus creatis est dare ul-
 timum subieibile sic non potest alterum actuare; ita est dabilis ultimus actus sic quod
 actuatur et a nullo formaliter potest actuari: quale est esse actualis existentie. et ideo
 si esse panis non perveniat sed maneat in accidentibus; ut quidam Thomistarum opi-
 nantur; relinquunt quod non maneat ut subiectum accidentium panis; sed ut forma et actu-
 alitas et subsistentia formalis accidentium panis et vini. et hoc est quod Thomas, dicit
 in iij. et ubicumque de tali materia loquitur: quod in sacro altaris concitatur virtute di-
 vina accidentibus illud idem esse quod habebat in substantia. Et sic patet secundum Thomas, quod
 erroneum est dicere accidentia panis inexistere subiective in esse panis; imo econ-
 verso esse panis se habere per modum actus et ut subsistentia accidentium panis. Se-
 cundo dico quod verum est quod dominus Petrus, de palude in preallegato loco refert illam
 opinionem; sed reputat eam impossibilem et in ipsa materia hereticam; quia incertum et im-
 manifestum est tam secundum fidem quam secundum rationem naturalem: quod essentia panis distinguitur
 realiter a suo esse; et quod maneat esse panis perversa essentia panis; imo communis
 opinio doctorum tenet quod sunt idem realiter. Certum autem et manifestum est secundum fi-
 dem quod accidentia panis maneant sine subiecto, ergo erroneum et hereticum
 est tenere et asserere quod accidentia panis sint subiective de facto et de possibili
 secundum Petrum de palude in esse panis. Et licet mihi aliis visum fuerit predictam con-
 clusionem non esse hereticam; sed falsam et erroneam; nunc autem diligentius
 consideranti videtur salvo meliori iudicio de virtute sermonis erronea et he-
 retica; contra veritatem sacramenti eucharistie quam universalis ecclesia te-
 net et credit.

Septima Conclusio Apologetica Joannis
 Picci Andrandulani Concordie Comitis.

Si teneatur communis via de possibilitate supposi-
 tionis respectu cuiuscunque creature: dico quod sine conver-
 sione substantie panis in corpus christi vel paneitatis
 annihilatione fieri potest: ut in altari sit corpus christi
 secundum veritatem sacramenti: quod sit dictum loquendo
 de possibili: non de sic esse.

Elm

Determinatio magistralis.

m **U**lti solennes theologi opinantur q̄ predicta conclusio non solū de sic esse; sed de possibili sit falsa ⁊ in fide erronea. Ad cuius veritatis inq̄sitioez ostēdet primo: q̄ p̄dicta p̄clusio est multiplex ⁊ ambigua in sensu quē de v̄i verborū facit. Sc̄do recitabīl̄ opinio maḡi Joh̄is Parisiēsi (cui defensor predictę p̄clusiōis innitit) de existētia corp̄is ⁊ sanguinis xp̄i in sac̄o per nouā assumptiōem subst̄tię panis ⁊ vini. Tercio ostēdetur q̄ p̄dicta opinio est heretica. Ex q̄bus patebit qd̄ tenendū sit de p̄clusiōe p̄dicta.

Quod predicta p̄clusio habet de virtute sermonis multiplicem ⁊ ambiguū sensum.

n **N**on est dubitandū sed firmiter tenendū: q̄ de⁹ possit facere corpus xp̄i esse p̄ns in altari sacramentaliter manente substantia panis: imo multi catholici tractatores sine errore culpabili s̄ tenuerunt; anteq̄ ecclesia determinaret modum existēdi corp̄is ⁊ sanguinis xp̄i in sacramēto a xp̄o instituto, sed quia in predicta cōclusionē ponitur ly s̄m veritatem sacramenti quod potest supponere pro veritate de facto aut de possibili: credo. q̄ referendo illam determinationem ad veritatem sacramēti de facto: p̄clusio sit falsa ⁊ heretica. Cuius rō est: quia veritas sacramenti a xp̄o instituti cōstitit in hoc q̄ verū corpus ⁊ sanguis xp̄i sunt sub speciebus panis et vini realiter: transubst̄tiatis pane ⁊ vino. ⁊ hec veritas fuit a principio institutiōis sac̄i: quia quod ecclesia determinat esse tenendū circa sac̄m eucharistie credendū est s̄ a principio fuisse institutū, si aut veritas sac̄i referat̄ ad veritatem possibilez; vt defensor predictę p̄clusiōis fateri videt̄ in suo apologetico: credo q̄ p̄clusio sit vera ⁊ catholica: vt subtiliter deducitur ⁊ defendit̄ a magistro Joh̄e Parisiēsi: quem defensor predictę p̄clusiōis in hac secta mate-ria, ⁊ hoc est quod sub alijs verbis a magnis doctoribus dic̄t: quia predicta cōclusio aut intelligit̄ de veritate sac̄i vniuoce quā nūc ecclia tenet; ⁊ sic cōclusio est falsa ⁊ heretica ⁊ p̄dictiōem implicans, aut intelligit̄ de veritate sacramenti equiuoce ⁊ alterius rōnis: ⁊ sic conclusio in hoc sensu est vera ⁊ catholica. Patet igitur q̄ predicta p̄clusio est multiplex ⁊ ambigua.

Opinio maḡi Jo. Parisiēsi de existētia corp̄is ⁊ sanguinis xp̄i in sac̄o altaris p̄ assumptiōem subst̄tię panis ⁊ vini.

q **V**ia maḡi Joh̄es Parisiēsi predictā p̄clusiōem nō solū de possibili s̄ de sic esse defendit; vt error p̄dictę opinionis magis appareat: recitandus est modus ponendi cū motiuis p̄dicti erroris. Absod⁹ igit̄ ponēdi talis est: Xps̄ inq̄t mediāte corpore humano vt noīat ptem nō totum assumit in vnitatem suppositi naturā panis prolati verbis cōsecratiōis: sicut

a principio persona filij assumpsit humanitatem. et rōne huius assumptionis natura panis assumpti cum sit corpus vel corporea est vere corpus xpi. et vltius verum corpus xpi sumptum de virgine mediante quo assumitur natura panis potest dici panis: et econuerso panis potest dici corpus xpi propter cōicationem idiomatum inter assumens et assumptum. sic ergo in hoc sacramento est realiter corpus xpi duplex quo ad naturam: licet sit vnū tm quo ad suppositum. quo ad naturam enim est ibi vnum assumptum tm quod est substantia panis: que ratione assumptionis est corpus xpi. et istud est realiter in sacramento: aliud fuit a principio assumptum et est medium assumēdi alterū: scilicet corpus assumptum de virgine. sed istud non est in sacramento nisi propter cōicationem idiomatum: qm̄s verum est dicere qd panis est illud corpus et illud corpus est panis. Pōnit ergo hec opinio duo in generali. Prīmū est qd suppositū filij de nouo assumat naturā panis. quā assumptionem dicunt fieri mediante corpe xpi pte et non imēdiatē nec mediātē totali hūanitate. Cuius rōem assignāt: qd si suba panis imēdiatē assumeref a supposito filij: verū esset dicere qd filius dei est panis: sicut verum est dicere filius dei est homo: qd imēdiatē naturā hoīs assumpsit. Rursus si substantia panis assumeretur a persona filij mediante totali humanitate idem sequeretur: sicut cum ad suppositū Sortis trahitur albedo mediātē totali superficie: verum est dicere qd Sortes est albus. Hoc autem non intendunt isti dicere: imo dicūt qd per talem assumptionem non est verum dicere qd filius dei sit panis: vel qd iste homo demonstrato xpo sit panis. pro eo qd in epistola de corpore xpi reputatur erroneum dicere verbum impanatū: sicut verbū incarnatum. et propter hoc dicūt assumptionem substantie panis fieri mediante corpore parte: ex qua assumptione non sequit̄ p̄dicta predicatio sicut in ethiope: qd ad suppositū ethiopis trahitur albedo: non imēdiatē nec mediante tota superficie: sed solum mediātē parte superficie que est in dente: ideo non dicūt ethiops albus sed solū dens eius. Secundū qd pōnit ista opinio est: qd in h sacro remanet suba panis non mutata quo ad naturā sed mutata quo ad suppositū: quia per assumptionem tracta est ad suppositū diuinū: et mediante hac substantia panis est in eodē sacro corpus xpi humanū qd dicit ptem: et est ibi solū propter cōicationē idiomatū: qd vnū ibi predicat̄ de alio et econuerso. Hāc autē opinionē de sic esse apparet fuisse approbatā in p̄cilio Romano p̄ Nicolaum papā et. Cxxiij. ep̄os ex confessione Berengarij ibidem facta et a concilio approbata. cuius verba recitantur de conse. di. ij. c. ego Berengarius profiteor panem et vinum que in altari ponuntur: et per consecrationem non solum sacramentum sed etiam verum corpus et sanguinem dñi nostri ihu xpi esse: et sensibili non solum sacramento sed in veritate manibus sacerdotum tractari frangi et dentibus fidelium arteri. Que verba nō videntur de plano posse verificari: sicut plane accipi debent verba confessionis sic sollemniter approbate: nisi per modum predictum: scilicet per assumptionē nature panis a corpore xpi parte. sic enim pōt dici qd corpus xpi nō solū specie exteriorē: s; in sua veritate sensualiter tractatur et frangitur

ratione panetatis assumpte que de corpe predicat: et tñ corpus xpi humanū in se et in natura sua manet integrū; sicut in passiōe verū erat qd deus moriebatur et vivebat fm diuersas naturas, et ita dicit magister iniaz quosdam dixisse: et haberi ex confessione Berengarij li. iij. di. xij. dicitur sic: Alij tradunt corpus xpi essentialiter frangi et diuidi et tamen integrū et incorruptibile existere: quod se colligere asserunt ex confessione Berengarij superius posita. Ostensis tamen et Sanfredus et Bernardus sup decretalibus, firmiter credimus, et cum marte, notant tres opiniones circa existendi modum corporis xpi in altari, quarum vna ponit qd panis sit corpus xpi: de conse. di. ij. panis, et quia corpus. Alia ponit panem non remanere sed conuerri et sola accidentia remanere: que videtur approbari per. c. firmiter credimus. Tercia ponit substantiam panis remanere et esse cum corpore xpi: de conse. di. ij. ego Bereng. et quelibet istarum ponit verum corpus xpi esse in altari: vt idem dicit Bartholomeus: de pse. di. ij. in sacroz. ecce qd panis substantia remanere dicitur eē opinionem: nec reprobata dicunt: imo potius referunt ad confessiōem Berengarij que fuit per concilium approbata. Ista etiā opinio videtur esse intelligibilior q̄ alia cōis et vsitata: que ponit corpus xpi in altari per conuersiōem substantie panis in ipsum: quod videtur esse mirabile et vix ab hoibus capi pōt quomodo aliquid sit in altari per illud quod in altari non est: imo per id qd iam oīno non est: scz per substantiā panis que in sua cōuersione esse desinit. facile autē capi pōt qualiter corpus xpi sit in altari per assumptiōem panetatis: quia cū panis sit corpus xpi et corpus xpi sit panis: sicut deus homo et homo deus, vbi est vñū et reliquū in p̄creto sumptū propter cōicatiōem idiomatum. Et sic p̄ qd hec opinio nō solū ponit possibilitatē assumptiōis panetatis: s̄ de facto ponit qd substantia panis et vini sint in sacro per assumptiōem et nō per p̄uersiōem: vt fides catholica tenet. Hūc autē opinioni inuitat defensor p̄dicte p̄clusiōis: quod probat p̄ hoc qd in suo apologetico n̄ritur et conat solvere argumenta que sunt p̄tra predictā opinionem inq̄tum p̄cludit p̄tra sic esse: qd est signū efficacissimū ad p̄cludendū predictū defensorem sentire cū magistro Johē Parisiēsi. qd corpus et sanguis xpi non sunt in sacramento p̄ p̄uersiōem substantie panis et vini: sed per nouam assumptionem.

**Confutatio opinionis Johis Parisiensis
cum solutione ad rationes ipsius.**

Quāvis determinatio ecclesie est de sum. trini, et fi. ca. c. firmiter credimus, et de cele. missaz. c. cum marte, sufficiat ad ostendendum opinionem magistri Joannis Parisiensis esse hereticam: rōibus tamē efficaciter probandum est esse falsam et impossibilem. Primo quidem in hoc qd ponit de assumptiōe sube panis et vini: quia ridiculum est qd omni die assumatur vna natura: imo multe a supposito diuino: et omni die deponantur, hoc autem esset si substantia panis in hoc sacramento de nouo assumeretur:
g. iij.

quia quot fiunt consecrationes tot substantie de nouo assumerentur et tot deponerentur; cum desinant esse per usum sacri. Quod si dicatur quod natura immediate assumpta nunquam deponitur; sed bene deponitur que est assumpta mediante alio; ut patet de fame siti et calore et frigore; carne fluente et resuente; que de nouo fuerunt in christo mediante humanitate, non valet; quia aliud est de proprietatibus naturam consequentibus que insunt vicissim mediante natura; quia tales non dicuntur de nouo assumi etsi de nouo insunt; quia de natura sua non habent esse in se sed in alio quod secundum naturam suam est talium proprietatum susceptibile; siue maneat in se siue sumatur ab alio, et aliud est de natura que nata est esse in se nec potest esse in alio nisi per miraculosam assumptionem, de tali enim eque inconueniens est quod immediate de nouo assumatur vel mediante alio. Secundo; quia non solum videtur inconueniens et ridiculum quod aliqua natura de nouo assumatur et statim deponatur; ut predicta ratio ostendit, sed videtur impossibile quod talis assumptio fiat mediante aliquo creato; sicut ponit predicta opinio; quia illud medium vel se habet in ratione efficientis talem assumptionem vel in ratione terminantis, sed nihil creatum potest se habere ad assumptionem aliquo istorum modorum secundum veritatem. Quod enim nihil creatum possit esse causa efficiens talis assumptionis; patet, quia talis assumptio fit per hoc quod res amittit suum proprium et naturalem modum essendi et accipit nouum et quasi oppositum, sed quod res aliqua manens in se et in sua natura amittat suum naturalem modum essendi et alienum induat non videtur posse facere nisi actor nature; qui sicut solus naturas rerum instituit; sic solus eas mutare potest, et per idem videtur quod nihil creatum possit terminare talem assumptionem; quia non potest tribui alicui nature quod est super naturam et super totum cursum nature, hoc autem est substantificare aliam naturam que nata est in se subsistere. Tercio; quia ponendo talem assumptionem panicitatis incidunt in id quod vitare intendunt, dicunt enim panicitatem assummi mediante corpore parte et non mediante humanitate; ne cogantur dicere quod per talem assumptionem verificetur; quod deus sit panis vel impanatus; sicut dicimus verbum caro factum est incarnatum. Istud autem non euadit; quia si aliqua forma accidentaliter eque perfecte omni modo perfectionis posset esse in toto mediante parte; sicut mediante toto; eque verificaretur de toto quod inesset mediante parte; sicut quod inesset ei immediate, ex neutra enim parte esset denominatio secundum quid; sed simpliciter, propter hoc enim solum dicitur ethiops albus non simpliciter sed secundum dentem; quia albedo non ita perfecte inest ethiopi ratione talis partis; sicut si inesset ei ratione totius. Cum igitur eque perfecte ponatur substantia panis assumi mediante corpore parte; sicut si assumeretur immediate vel mediante tali humanitate, patet quod eque vere potest dici deus panis vel iste homo panis; sicut diceretur si esset facta assumptio substantie panis immediate vel mediante totali humanitate. Secundo hec opinio est falsa et impossibilis in hoc quod ponit; quod per talem assumptionem corpus christi sumptum de virgine sit in hoc sacramento per coactionem idiomatum; non per veram existentiam sue nature quia relatiuum semper refertur idem numero quod precessit, sed christus instituit hoc

sacramētum dixit hec verba *Luce. xij.* Hoc est corpus meū quod pro vobis tradetur, et hic est calix in meo sanguine qui pro vobis effundetur, ergo illud idem corpus numero quod postea fuit traditum ad crucifigendum: fuit prius traditum apostolis in sacramēto ad edendū, sed corpus quod fuit traditū ad crucifigendū nō fuit de natura panis: sed fuit corpus ptinens ad naturā hūanitatis, ergo corp⁹ traditū aplis in sacramēto altaris fuit vere de natura hūanitatis, et pari rōne in sacro nō est corpus xpī ptinens ad humanitates, et per p̄ns non est ibi solū per cōicationem idiomatū ex assumptione paneitatis: vt predicta opinio dicit. Qd si quis dicat: q̄ relatiuū refert idem fm suppositum non idem fm naturam, et sic potest vere dici demonstrato pane assumpto: hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: quia idem suppositū est habens paneitatem assumptā et corporeitatem postea traditam, et sic idē suppositum fuit primo demonstratum et deinde traditum: licz fm aliam et aliam naturam. Hec inq̄ euasio non valet: quia cum dicitur hoc est corpus meū: corpus nō potest ibi teneri pro supposito habente corporeitatem: sed potius pro natura humana, vt notat pronomen possessiui quod ei addit cū dicitur: corpus meū hoc est corpus quod habeo, ergo eadez natura prius oñditur et postea refert et nō solū idem suppositū, cū igit referat natura corporis hūani que tradita fuit ad crucifigendū: p̄ q̄ eadē fm se prius in sacro fuit data discipulis ad edendū. Confirmat ista rō: quia aliud est dicere corpus qd est xps, hoc enī est genus ad aīal et dicit totū suppositū xpī: et aliud corpus xpī qd dicit partē hūanitatis, licz aut corpus vtroqz mō sumptū sit in altari tñ differenter: quia corpus qd est suppositū est ibi secundo tñ ex nāli cōcomitantia: s; corpus qd est pars est ibi virtute sacramenti et ex vi verborū directe, quod patet ex forma consecrationis ipsius corporis qua dicitur: hoc est corpus meum: qd nō potest intelligi de corpore qd est genus: sed solū de corpore qd est pars: quia genus nō predicat possessiue de suo inferiori sicut pars de toto, bñ enī dico humanitas mea et manus mea: non autem animal meū nec homo meus de meipso. Hoc idem apparet in p̄secratiōe sanguinis qua dicit: hic est calix sanguinis mei, sanguis aut nō est equiuocū ad genus et ad partem sicut corpus: sed tñ sumit pro parte. Dato igit q̄ corpus qd est xps per assumptionem eet ex vi sacramenti in altari: non tamen corpus xpī quod est pars: nisi tñ ex naturali concomitantia: quia per assumptionem non fieret vnio in naturis: sed tñ in persona, vnde per illam assumptionem fieret q̄ panis esset corpus quod est xps: non autem corpus xpī: quod est contra veritatem forme consecrationis. Tercio predicta opinio non potest saluare q̄ corpus xpī sit in altari nec realiter nec fm cōicationem idiomatū, non realiter: quia assumptio duarū naturarū ab vno supposito nō sufficit ad hoc q̄ vbi est vna natura ibi sit et alia: quasi suppositū filij a principio assumpsisset hūanitatem petri in Roma et pauli in Iudea: nō propter hoc vbi esset petrus ibi esset paulus et e conuerso: nisi quo ad suppositū qd de vtroqz predicat et de quo vtrūqz predicat p̄etue, filiter dato q̄ suppositū filij assumpsit hūanitatem et paneitatem: nō oportet q̄

ubi est natura panis ibi sit natura humanitatis. Nec rōne suppositi possz dici
 qd ubi est panis ibi sit corpus xpi pp cōicatiōez idiomatū: quia fm hanc opi-
 nionem nomen suppositi nō respicit predicatiōem panis assumpti nec corpis
 partis. Nō enim est verū dicere fm predictā opinionez: qd filius dei sit panis
 vel corpus qd est pars. ergo rōne cōisuppositi nō pōt vñ de altero p̄dicari
 vt sic dicat vñ esse alterū: vel vñ esse vbi est alterū. Propter qd predicta
 opinio nō solū de sic eē: sed de possibili a magnis doctoribus reputat falsa et
 impossibilis: et maxime stante forma p̄secratiōis a xpo instituta. nam data illa
 positiōe: forma p̄secratiōis esset falsa: quia contentū sub sp̄ibus q̄uis eēt cor-
 pus qd est xps: vt dicitū est: nō tñ nēcio corpus xpi. si enim ly hoc demōstra-
 ret substantiā et naturā panis: tñ locutio penitus est falsa. sicut hec: diuinitas
 est hūanitas: vel aia xpi est corpus xpi: quia natura nō p̄dicat de natura in
 abstracto q̄tumcūqz habeant idem suppositū. Si autē demōstret verū corpus
 xpi qd est pars hūanitatis: tñ virtute taliū verborū nec suppositū xpi nec na-
 tura panis est directe in sacro. et vltra hoc positiō illa nō pōt hoc ponere cū
 dicat ly hoc demonstrare nō aliquā naturā sed suppositū triplicis nature: scz
 diuinitatis hūanitatis et paneitatis. Nō fm illā opiniōem vel forma p̄secrati-
 onis falsa est: vel si vera est: nec suppositū filiū nec natura panis est ex directa
 vi verborū in sacro eucharistie: sed sola natura corporeitatis partis hūanitatis
 xpi cuius oppositū ponit ista opinio. et ita videtur implicare contradicōnem
 dum ex vna parte verificat formā p̄secratiōis: et ex alia falsificat eā. Et qbus
 pz qd opinio magri Johis Parisien q̄tum ad modū ponendi est falsa et here-
 tica. nec illud qd inducit de p̄fessiōe Berengarij facit pro opinione: nā sicut
 dicit glo. ibidem nisi sane intelligas verba Berengarij in maiore incidet he-
 resim q̄ ipse habuit: nisi oīa referas ad sp̄es ipas: que franguntur et dentibus
 atterunt. Nā de corpe xpi partes nō facimus: sed sub illis sp̄ibus fractis et at-
 tritis totū et integrū corpus xpi manducat et sumit. Hoc idem sentire videtur
 magr sen. vbi supra: qd postea inducit de glosatoribus: Sanfredo. Hostiens.
 et Bartholomeo sup decre. firmiter credimus et cū marte. Dicendū fm Bu-
 randū in. iij. qd l3 dñi canoniste recitent tres opiniones: nullā tñ approbāt vt
 verā nisi illā: qd corpus xpi est in altari p̄ transubstantiatiōez panis et vini. et
 si expresse nō dicāt aliquā erroneā: nō pp hoc nō est erronea. non enim sciue-
 rūt oēs passus sacre scripture a qbus discordat opinio supraposita: sicut oñ
 sum est prius. Ad illud quod adducit qd predicta opinio de assumptōe panei-
 tatis est intelligibilior: dico qd in his q̄ sunt fidei non semp est eligendū id qd
 est intelligibilior: nec id ad qd sequunt pauciores difficultates. sic enīz pone-
 remus in diuinis vñ solū suppositū absolutū qd est intelligibili⁹: et ad quod
 nulla difficultas sequit humanā rōnem. sed est ponendū magis id qd est con-
 sonū dictis scōz et traditioni ecclesiastice: licz plures difficultates occurrant
 Oportet enim intellectū nrm captiuare in obsequiū xpi iuxta sniam Apostoli
 Unde licet illa assumptio quā ponit predicta opinio magis saluaret fm Pe-
 trū de palude apparentiā ad sensum: tñ p̄uersio magis saluat apparentiā ad

Qui crucis non ad sensum p̄st
ad sensum

Intellectu: id est verba euangelij: que melius est saluare: que non possunt mē-
tiri sicut sensus possunt decipi. Patz igit q licz deus posset panem ⁊ vinum
assumere sicut pōt puertere: posset enim verba instituere ad quoz prolatoem
sequeret assumptio: sicut nūc ad hoz prolatoem sequit puerfio. de facto tñ
nō dedit talem virtutem istis verbis: nec posset saluari sensus verboz moder-
nus: si fieret assumptio nō puerfio. Ex quibus oibus pz quid tenendum sit de
predicta conclusione: quia in vno sensu est vera ⁊ catholica: in altero vō sensu
non solum est erronea sed heretica.

Octaua Conclusio Apologetica Joannis

Pici Abirandulani Concordie Comitis.

Illa uerba: hoc est corpus meum: que in consecrati-
one dicuntur: materialiter tenentur ⁊ nō significatiue.

Determinatio magistralis.

Non parua difficultatem apud canonistas inducit pronomen demon-
stratiuū ⁊ possessiuū in forma psecratiōis posita. Nam si demonstraret
per pronomen hoc substantia panis: forma psecratiōis esset falsa: quia
panis nō est corpus xpi. Si vō demonstraret corpus xpi: tūc ante totius forme
prolatoem fieret transsubstantiatio: quod est falsum. propter quod glosator de
creti de psecra. di. ij. c. timorem. volens predictā difficultatem euadere: dicit.
q pronomen demonstratiuū in predictis formis verboz nihil demonstrat: q
materialiter ponitur ⁊ nō significatiue. Et si arguatur: qualiter per dictionem
nihil significantes fiat transsubstantiatio. Item dñs utebat significatiue voce
illa: ⁊ nos utimur materialiter. ergo nō facimus ea que ipse fecit. Rñdet glo-
sator: oportet hic q magis ope fides qz rō differēdi. Vñ dicit q ea vis data
est ipsis verbis: q ad eoz prolatoem fit transsubstantiatio. Item ideo sacer-
dos ea non profert significatiue: quia nō posset ea vere proferre. mentiretur
eniz si diceret: hoc est corpus meū. Hec sunt verba glosatoris: quibus innitit
defensor predictę pclusiōis: vt pz per supradictā pclusiōem. In qbus quidez
verbis sunt plures errores periculosi in fide. Primus igit error est in hoc q
dicit q pronomen demonstratiuū in forma psecratiōis positū nihil demonstrat
quia certū ⁊ manifestū est q forma psecratiōis qua xps psecrauit et minister
euangelicus psecrat sunt vnius ⁊ eiusdē rōnis: sed pronomen demonstratiuū
in forma consecratiōis qua xps psecrabat aliquid demonstrabat. ergo in for-
ma psecratiōis qua minister xpi utit illud idem demonstrat. Si dicat q qñ xps
illa verba dixit nō transsubstantiauit panem in corpus suū: qd probat ex ver-
bis illius canonis: quia ibi premittit benedixit. vñ dicit q per illā bñdictiōem
precedentem psecrauit: nō per ista verba: hoc est corpus meū. cui concordat
Innocen. de offi. mil. parte. ij. c. vi. ⁊. xiiij. Hec euasio nō euacuat difficultatē
sed in maiorem incidit errorem: quia xps aut psecit sine verbis: quod non est

probabile nec consonū sacre scripture: quia euangeliste dicit: q̄ accipiens panem benedixit: hoc est benedictione sua consecrauit. oīs autē benedictio fit aliis quibus verbis: sicut ip̄m nomen sonat. ergo x̄ps confecit cū verbis. Et tunc queritur: aut cū istis: aut cū alijs. non cū alijs a predictis: quia nō est p̄babile fm̄ Scotū q̄ alia forma vtatur actor et ministri quibus cōmittit formā. si eis dem remanet difficultas de significatiōe et demonstratiōe pronominis: q̄d et si demonstrabat in forma x̄pi et in forma qua vtitur minister demonstrat. Si non demonstrabat: sequitur q̄ x̄ps p̄secrando et dicēdo: hoc est corpus meū mentiebatur: quod est hereticū. Preterea si x̄ps esset viator posset proferre ista verba et p̄ficere: et remanet eadem difficultas an p̄nomen demonstratiuū aliquid demonstrat vel nō. si nō: sequitur incōueniens deductū. si sic: habetur propositū. Dicendū est ergo q̄ illud idem q̄d pronomen demonstrauit in forma qua x̄ps institutor sacri et primus p̄secrator p̄secrauit: demonstrat in forma qua minister euangelicus p̄secrat. Secundus error est in hoc q̄ dicit q̄ predicta verba tenentur materialiter et nō significatiue: quia forma qua x̄ps consecrauit tenebat significatiue. ergo et forma qua minister cōsecrat tenet significatiue. dato q̄ put dicūtur a sacerdote et vt verba dñi recitata materialiter teneātur: quia prolatio et recitatio nō auferūt a verbis primariā significatiōem et personalem suppositiōem: vt p̄ de ista. Plato dicit q̄ Sortes est aīal. dato q̄ istud dictū supponat materialiter prout referē ad dicentem et ad dictū: q̄d non pōt esse nisi vox: referendo tñ oīonez prolata et dicta ad eius primariā impositiōem supponit personaliter et significatiue. als si quis diceret Sortem esse animal nō diceret verū: q̄d est cōtra oēs logicos antiquos et modernos. Preterea nō est rōni consonū vt arguit Alexander de Alis: q̄ verba quibus perscribit forma huius sacramenti materialiter tñ teneātur: sicut nec in alijs sacris. nec videt̄ probabile q̄ verbis materialiter tñ tentis ptulerit dñs virtutem transsubstantiādi: s̄ potius verbis que tenent significatiue. Preterea si verba predicta materialit̄ tñ et non significatiue tenerent: sequit̄ fm̄ Tho. q̄ predicta verba nō applicarent̄ ad materiā corporalem p̄ntem: sed ad materiā preteritā x̄po cenanti cū aplis p̄ntem. et ita nō perficeret̄ sacm̄: q̄d est hereticū. Dicit enim Auḡ. accedit verbū ad elementū et fit sacm̄. Item verba sacralia efficiūt q̄d significant fm̄ maḡm in. iij. sen. di. i. et hētur ab Auḡ. sup̄ Jo. sed predicta forma p̄secratiōis panis et vini sunt verba sacralia. ergo efficiunt q̄d significant. sed nō efficerēt q̄d significant si materialiter tñ et nō significatiue tenerent. ergo idem q̄d prius. Preterea si minister gerens x̄pi personam proferret tñ illa verba: hoc est corpus meū: cū intentiōe faciendi q̄d x̄ps fecit: vere p̄ficeret fm̄ doctores: quia in illis verbis et solis illis consistit suba forme p̄secratiōis panis. sed illo dato verba tenerent significatiue cū nihil precederet per quod verba designarent̄ teneri materialiter. ergo qualitercūq̄ proferant̄ tenent significatiue. Si dicatur q̄ per ista verba precise: hoc est corpus meū: nō expressis precedentibus: sc̄z qui pridie q̄d pateret̄ et c. non posset fieri consecratio: quia verba sacralia debent significare fm̄ istos id q̄d ptinet̄

in sacro, sed ista verba: hoc est enim corpus meum; sine alijs verbis precedentiibus prolatis non significant corpus christi realiter contineri sub speciebus panis; sed potius significant corpus sacerdotis proferentis contineri sub eis, ergo. Et perspicuum est; quia si ego dicerem Paulus dicit; hec est doctrina mea; non significo quod hec esset doctrina mea sed doctrina Pauli; ratione eius quod premitur, sed si nullo premissio dicatur; hec est doctrina mea; significo doctrinam esse meam et non alterius. Ita et in proposito si premittantur illa verba canonis: Qui pridie quam pateretur usque ibi; dicens accipite et manducate hoc est enim corpus meum, significatur corpus christi ibi contineri et non corpus ministrorum; pro quanto talia verba tenent materialiter et recitative, si autem eis non premissis dicat sacerdos; hoc est corpus meum; significatur corpus ministrorum ibi esse; non autem christi; quia sic tenent significantive et personaliter, talia autem verba non possunt esse verba consecrationis, ergo requiritur quod precedentia verba dicantur ad hoc quod propositio sit vera, et propter hoc dicit glossator decreti; quod predicta verba teneant materialiter. Ad hoc respondetur secundum Durandum in quarto; quod sufficit quod verba consecrationis significant corpus christi ibi esse ex institutione christi ordinantis et intentione ministrorum proferentis; quibus precedentia verba talem sensum non innuunt. Quod patet; quia si oporteret quod ex forma verborum insinuaret corpus christi esse ibi; non solum non fieret consecratio per verba hoc est corpus meum; alijs non premissis; sed etiam per eandem rationem non fieret eis premissis; quia precedentia verba recitantur ut dicta a christo; scilicet quod accipiens panes benedixit et fregit et dedit discipulis suis dicens; hoc est corpus meum, constat autem quod per hanc seriem verborum non significatur quod corpus christi sit sub speciebus panis quem sacerdos tenet vel coram se habet; sed solum sub speciebus panis quem christus accepit et benedixit, ergo per hec verba non esset corpus christi sub speciebus panis presentibus sacerdoti; quod est falsum et hereticum. Sufficit ergo quod verba consecrationis significant id quod continetur in isto sacro; non ex serie verborum precedentium; sed ex institutione christi et intentione ministrorum gerentis personam christi. Et ex hoc patet quod predicta verba quando proferuntur a sacerdote non tantum materialiter; sed etiam significantive accipiuntur. Nec obstat quod sacerdos ea recitative perfert quasi a christo dicta; quia secundum Thomam propter infinitam virtutem christi sicut ex contactu carnis sue mundissime vis regenerativa pervenit non solum ad illas aquas que christum tetigerunt; sed ad omnes ubique terrarum per omnia futura secula; ita etiam ex prolatione ipsius christi hec verba virtutem consecratiuam sunt consecuta a quocumque sacerdote dicantur; ac si christus ea personaliter et personalmente proferret, et hinc est quod hec oratio; hoc est corpus meum; secundum theologos est significatiua simul et operatiua, significatiua quidem ex prima sui impositione; operatiua vero ex forme sacramentalis institutione. Christus enim in institutione forme huius sacramenti contulit virtutem verbo predicto, ratione ergo qua est significatiua pronomen hoc demonstrat aliquid; ratione qua est operatiua insinuat aliud in aliud convertendum. Quod qualiter sit declarat subtiliter beatus Thomas, in. iiii. sen. di. viii. sic dicens; Ea que sunt in voce proportionantur his que sunt in anima, conceptio autem anime duobus modis se habet. Uno modo ut repositio rei tantum; sicut est in omnibus cognitionibus acceptis a rebus, et tunc veritas

conceptionis presupponit entitatem rei sicut propria mensura; ut dicitur in de
cimo metaphy. et per modum huiusmodi conceptionum se habent locutiones que causa signi
ficatiōis tamen proferunt. Alio modo perceptio anime non est representatiua rei; sed magis
presignatiua; sicut exemplar factiuum; sicut patet in scientia practica que est causa rei. et
veritas huius perceptiōis non presupponit entitatem rei; sed precedit ipsam na
turaliter quasi causa et simul sunt tempore. et ad hunc modum se habent verba premissa; quia
sunt significatiua et factiua eius quod significat. unde veritas et significatio huius
locutionis precedit naturaliter entitatem rei quam significat; et non presuppo
nit ipsam quous sit simul cum ipsa tempore; sicut causa propria cum proprio effectu. sed
quia significatio et veritas locutiōis que simul tempore est cum transsubstanti
atione surgit ex pre-significationibus partium successive prolata; ideo oportet
quod dictio ultimo prolata compleat significatiōem locutiōis; sicut differentia spe
cifica; et simul cum significatiōe sit entitas rei. et per pre-significatiōes primarum partium
precedit transsubstantiatiōem. que quidem non successive fit; sed in instanti ultimo
per significatiōem locutiōis iam perfectam. sic ergo hoc pronomen hoc neque de
monstrat terminum ad quem transsubstantiatiōis determinate; quia iam signi
ficatio locutionis presupponeret entitatem rei significate et non esset causa eius
Neque item demonstrat terminum a quo determinate; quia eius significatio impe
diret veritatem significatiōis totius locutiōis; cum terminus a quo non remaneat
in ultimo instanti locutiōis. Relinquit ergo quod pronomen demonstratiuum de
monstret hoc quod est commune utriusque termino indeterminate. unde sensus est; hoc con
tentum sub his speciebus est corpus meum. et hec est causa quare cum pronomine
non ponitur aliquod nomen; ne demonstratio ad aliquam speciem substantie determi
net. sicut enim in locutiōe que significat tamen alteratiōem per se subiectum est subie
ctum commune alteratiōis; ut cum dicitur hoc fit album. ita oportet quod in locutiōe que facit
transsubstantiatiōem subiectum sit hoc quod est commune transsubstantiatiōe. Ex quo
patet quod licet hoc in predicta propositione habet suppositiōem non simplicem nec de
terminatam sed confusam tamen; et si non ex virtute sermonis; tamen ex institutione christi ac
commodantis hanc locutiōem practica et factiua ex suo beneplacito ad tales sup
positiōem et significatiōem; et subiectum eius ad predictam demonstratiōem vniu
ersali confusi communi ad terminum a quo et ad terminum ad quem sine actuali expressiōe
vel demonstratiōe alicuius illorum per modum copulatiue vel disiunctiue; aut per
modum propositionis de disiuncto aut copulato subiecto. sed uterque terminus
ibi demonstrat in quodam communi confuse et potentialiter; sicut singulare in suo vni
uersali vel communi vel superiori. Et si queratur si licet hoc in predicta propositione demonstret suum
significatum sub certo tempore? Dico quod non; quia pronomen non habet significare nec
supponere cum tempore. et de hoc Bede. de palude exponens sententiam beati Thome. in. iiii. sic
dicit: Quidam inquit dicunt quod hoc pronomen hoc in predicta locutiōe facit demon
stratiōem ad sensum et intellectum simul; sic intelligendo quod demonstrat aliquid
quod est obiectum intellectus et aliquid quod est obiectum sensus. primum in recto; secun
dum in obliquo; ut sit sensus. hoc; id est aliquid preteritum sub hac specie sensibili
non restringendo existentiam sub hac specie sensibili ad aliquam rationis differentiam

210

determinatā, significatio enim nominis siue substantiui siue adiectiui nō restrin-
gitur ad aliquā differentia tēpōis, vñ fm Donatū tēpōis nō est de accidentib⁹ nois
et quia suppositio nois fundat sup eius significatiōe: ita qd nihil supponit nisi
in quo saluat significatū eius, ideo per hunc terminū subalem vel substantiū
pōt supponi substantia que est vel que fuit vel que erit. Cū ergo fm Donatū
ideo dicat pronomē: quia ponit pro noie: demonstratū per hoc pronomē
hoc: pōt intelligi aliqd pñs vel de propinquo futurū sub hac specie; fm enim
Donatū pronomini nō accidit tēpōis. Nec pōt dici qd restringat p verbū pñtis
tēpōis ad supponendū p aliquo qd est pñs sub illa specie: cū verbū futuri tēpōis
restringere nō possit terminū ad supponendū tm pro re futura. Cui⁹ ratio est
quia quū res significata per verbū sit imēdiatē vnita rei significatē p suppo-
sitiū: tm significat per modū distantis, id aut qd est significatū p modū distans
nō restringit id qd est significatū per modū distantis, cū enim dicat iste homo
est albus: iste terminus bō nō restringit ad supponendū pro albis tm: sicut cū
dicat homo albus, cū g sacerdos in persona xpī proferat hanc propositionem
hoc est corpus meū, sensus est: qd aliqd sub hac specie pñs vel de propinquo
futurū est corpus meū, et hoc est simpliciter verum: quia quū hęc disiectiua
rōne huius partis aliqd pñs sub hac specie nō sit vera nisi fm vsum loquēdis:
quo aliqd statim pueritendū in rem illā dicat res illa: vt aqua statim pueritēda
in aerem dicat aer: et humor statim cōuertendus in carnem dicat caro, tm rōne
alterius partis disiectiua ex vī locutionis vera est, orationi enim assistit vir-
tus opans in fine propositiōis rem significatā per eam, disiectiua aut est vera
si altera pars est vera, et indiffinita vel picularis similiter est vera: cuiusq; sup-
posito p subiectū pueniat predicatū. Sed hęc dicta de demonstratiōe q̄tum
ad intellectū indiuidui vagi vident bene saluare: qd non sit falsitas si addatur
qd simpliciter fiat demonstratio quo ad sensum et intellectū, nam si solū ad intel-
lectū fieret demonstratio: non esset necesse qd sacerdos hēret ante se materiā
cū demonstratio ad intellectū abstrahat ab hic et nunc, sed ex quo sensus est: cō-
tentū sub his spēsbus est corpus meū: vel illud quod ptinet sub his spēsbus est
corpus meū: est duplex demonstratio, vna ad sensum que refert ad spēs: et hęc
est indiuidui signati, alia aut ad intellectū: que est indiuidui vagi: et pōt eē ve-
ra sed pro diuersis: quia si dicat: id qd est contentū sub his spēsbus est corpus
verū est: quia corpus panis si dicat corpus meū: verū est, quia qū dicit meū:
tūc est ibi corpus xpī. Et pōt poni tale exēplū: ponatur qd deus ex aere faciat
ignē remanente quantitate et qualitate symbola: sicut aliq dicit fieri naturalit̄
et ponat qd alteratio qua fit hoc: incipiat me incipiente dicere: illud qd ptinet
sub hac quantitate et qualitate est ignis: et ppleat me pplente hāc oīone: tūc
oīo erit vera. Sed ptra istū modū dicendū videt rōnabiliter posse argui: qd
qū dico hoc, i. illud qd ptinet vel est ptentū sub his spēsbus: vtrūq; verbū est
pñtis tēpōis, vñ sensus est: illud qd ptinet nūc vel est contentum nūc: est illud, et
hoc est falsum: quia aliud cōtinet in principio oīonis et aliud in fine: nec vnū
est aliud, Rūdeo qd sermoni nō est res sed rei subiectus est sermo: et intentiōi

dicentis. et quia proferens non intendit de contento pro nunc; sed de contento
pro fine locutionis; ideo locutio est vera. Sed nec ista ratio valet; quia tunc esset
sensus: hoc. i. quod continendum est; et non id quod est contentum. et sic prius esset factum
quod significatum; et sic verba non efficerent sed supponerent. An videtur aliter esse
dicendum; quod sicut demonstratio ad intellectum est de individuo vago; sic etiam com-
significet tempus vagum. ita quod proferens intendat prius significare quod verificare;
et entitas rei sit media inter significationem et veritatem significantis; quasi di-
ceret; hoc est corpus meum. i. volo quod hic sit corpus meum; dum id diceret. et quia dice-
tur et vere diceret; verificaret. Sed finem hoc videtur quod non de virtute sermonis sed de
bonitate intellectus verificetur. Dicendum ergo aliter; quod aliud est loqui de rebus
factis in quibus locutio accipitur pro tempore quo incipit perferrī; vel ante. aliud de
fiendis in quibus etiam ex proprietate loquendi significatio refertur ad futurum.
et aliud de sermone speculativo qui sequitur rem. et de factivo qui precedit. et
talis est sermo iste. An non est intentio quod pro illo nunc propositio sit vera; sed pro
ultimo. sic ergo sensus est: hoc est corpus meum. i. contentum sub his speciebus est corpus
meum. et tunc pronomen supponit et demonstrat contentum abstrahendo ab omni
differentia temporis. unde potest verificari pro instanti ultimo locutionis. sicut contra-
dicti possit; hic est panis. i. contentum sub his speciebus est panis; et tunc verificaretur
pro primo instanti; nomen enim et pronomen ut dictum est abstrahunt a tempore; cum non
consignificent tempus. Nec obstat quod verbum substantivum est; consignificat tempus per se
ut dicitur in primo peribermenas; quia prior est eius significatio qua copulat
predicatum subiecto; quod significatio temporis que designat tempus illius copule. unde
cum copulatio non compleatur ante ultime dictionis prolationem; per se non designat
illud tempus. unde sensus est; contentum sub his speciebus est corpus meum nunc primo
cum hoc dictum est. Et si queratur an predicta propositio sit prius significativa quod
per se; dico quod est prius significativa; quia ut sepe dictum est verba sacramentalia
efficiunt quod significant. ut autem predicta propositio sit prius vera quod conversiva; vi-
detur dicere beatus Thomas. quod prius sit vera quod conversiva; quia in preceptis specu-
latis veritas preceptis presupponit entitatem rei sicut propria causam et mensuram
In practis vero preceptis que sunt causa rerum veritas preceptis non presup-
ponit entitatem rei; sed precedit ipsam naturaliter quasi causa; quibus sint simul
tempore. et ad hunc modum se habent verba promissa; quia sunt significativa et factiva eius
quod significant. unde veritas et significatio huius locutionis precedit naturaliter en-
titatem rei quam significat; et non presupponit ipsam. Scotus vero in. liij. sen. aliter
sentire videtur. dicit enim quod predicta propositio nec ut vera nec ut falsa sed
ut neutra et prior naturaliter sua veritate est conversiva. Cuius ratio est; quia
omne fundamentum prius est naturaliter relatione sua accidentali. propositio autem
seu conceptus est fundamentum respectu veritatis que est relatio accidentalis;
quia potest inesse et non inesse sicut potest esse conformis et disformis rei. Sorte enim
sedente vera est oratio que dicit Sortem sedere; ut dicitur in predicamentis. ergo
prius est naturaliter conceptus orationis ut in se talis; quod ut verus. tenendum est ergo
pro certo inquit Scotus; quod in ultimo instanti relationis primo finem ordinem nature

est conceptus propositionis ut neuter. Secundo ad illud sequitur operatio divina
causans illud quod oīo significat. Tercio sequitur veritas huius conceptus. et
sic non tū oīo ut vocaliter prolata prior est veritate: sed ut habens suū con-
ceptū propriū. Patet igitur ex dictis quod predicta conclusio cū opinione glossatoris
nō solū est falsa: sed scandalosa et cōtrā cōm opinionem scōrū doctorū.

¶ Bona Conclusio Apologetica Joannis
Bici Abirandulani Concordie Comitis.

**Magis improprie dicitur de deo quod sit intelligens
uel intellectus: quā de angelo quod sit anima rationalis.**

¶ Determinatio magistralis.

Iribit Aristoteles in libro topicorum: quod de quolibet proferente falsa
solicitū eē ridiculū est. Prīmū autē ens quod est deus cū sūm pbiat et sa-
crā scripturā propriissime sit intellectus et intelligēs; angelus quoque
magis distet et differat ab aīa rōnali: quā deus a pprīo intellectu et intelligere;
cū sint idem p identitatem reālē; pns est quod predicta cōclusio sūm se et oēs eius
exponentes sit falsa et heretica. Quod multipliciter (nō pp sapientes et doctos
sed proternos) demonstrandū est. Prīmo quidem sic: quia deus sūm pbiat et
theologos est ens vltier pfectum cui nihil deest ad perfectiōem ptinens, tale
autē ens necesse est hēre in se formaliter et identice oēm pfectiōem simpliciter
que sūm Anselmū in suo monologion in vnoquoque melius est esse ipm quā non
ipm, i. melius et dignius est habens ipam pfectionem simpliciter quā nō habēs
Intellectus autē et intelligere sūm se et suas rōnes formales sunt perfectiones
simpliciter: quia melius est et dignius esse intelligentē quā nō intelligentē. Et in
primo ente quod est deus formaliter et identice est intellectus et intelligere; su-
mendo intellectū substantiue pro virtute intellectiua et nō adiectiue, et per pns
deus non solū proprie sed pprīissime est intellectus et intelligens. Ex quo p
quod cū volūtas sequat virtutē intelligendi: quod in deo p eandē rōnem sit volun-
tas et actus volendi et oīa que ad intellectus et volūtatē pertinent pfectiōem
Secūdo hoc idēz probat sic: quia deus sūm pbiat et theologos vivit vita per-
fectissima: que est vita intellectiua vel intellectualitas; sic intelligēdo quod intel-
lectualitas siue vita intellectiua nō habet rōnem attributi quasi actus secūdi
aduenientis nature diuine: sed rōnem pfectiōis oīno intine; ptinēs ad primū
modū dicendi per se, ita quod si deus diffiniret: intellectualitas siue vita intel-
ctualis poneret in eius diffinitōe: et non esset extra eius diffinitiōem: sicut sa-
pientia vel bonitas, omne autē quod intellectualiter vivit habet virtutem intel-
ctinā per quā pōt intelligere; cū intelligere sit vltima perfectio vite intellectu-
alis, ergo deus propriissime est intellectus et intelligens. vñ Aug. xv. de trini.
loquens de vita dei dicit sic: Que vita inquit dicitur in deo ipsa est essen-
tia eius atque natura, hec autēz vita talis nō est qualis inest arbori nec qualis

inest pecori qđ habet sensum: sed nullū habet intellectū, at illa vita que deus
est sentit atq; intelligit oīa et sentit mente nō corpore; quia spūs est deus. Idē
vi. de trinit. c. ult. ait sic: Tūc est prima et summa vita ibi nō est aliud viuere et
aliud esse: sed idem esse et viuere: et quale sit illud viuere; quia intellectuale
subdit: Primus ac summus intellectus cui non est aliud viuere aliud intelli-
gere. Et qbus auctibus patet qđ in deo propriissime est intellectualitas intellectus
et intelligere. Tercio hoc idē probat sic: prime cause que deus est finis per se et
theologos appetit nobilissimus modus causandi; sicut ipsa est nobilissima causa.
nobilissimus autem modus causandi est per intellectū et voluntatem. Quod sic patet: quia
nobilius est habere deum sui actus qđ agere ex necessitate nature. sed sola illa
que agunt per intellectū et voluntatem habent deum sui actus; cetera vero nō habent
sed agunt ex necessitate nature. agere ergo per intellectū et voluntatem est nobilis-
simus modus agendi qui potest competere deo: imo finis theologos persone diuine
producunt per intellectū et voluntatem, et per personam in deo est propriissime intellectus
et voluntas intelligere et velle. Confirmat ista ratio: quia omne agens prestituens
sibi finem est agens per intellectū et cognitionem. deus autem est agens prestituens
sibi finem; quia deus produciendo res; aut agit a casu; quod est inconueniens: cum
casus et fortuna sint cause per accidens. aut agit per finem sibi prestitutū ab alio
quod similiter est inconueniens; quia tūc nō esset primū agens; quia quod dirigitur
ab alio habet rationem instrumenti; sicut serra dirigitur a trahente; et sagitta a sagi-
tante. prestituens autem finem dirigit illū qui agit per finem. quare agens per
finem prestitutū ab alio non potest esse primū; cū sit aliquo modo agens instru-
mentale. Relinquitur ergo quod deus cū sit primū agens; agat prestituendo sibi finem.
et per personam in deo est intellectus et intelligere voluntas et velle. Et si dicatur quod
vna persona producat aliam nō a casu nec propter finem quem sibi prestituatur vel sibi
prestituatur ab alio. et pari ratione idē potest dici de productione creaturarum a deo. Dicen-
dū est quod non est simile quod pro simili inducitur. tum quia actio et productio non
dicitur hic et ibi vniuersale. tum quia ubi nō est causa nō debemus querere finem
In diuinis autem respectu diuinarum productionū nō est causa. tum quia persone
producte non habent aliquid potius ad quod tanq̃ ad finem possent ordinari. propter
quod productio earum nō est propter aliquem finem quem sibi prestituatur persona
producens; vel qui sibi prestituatur ab alio. sed productio creaturarum est eorum
que habent aliquid melius se ad quod tanq̃ ad finem possunt ordinari. et ideo nisi
producantur a casu; oportet quod producantur per finem quem prestituatur sibi agens
vel prestituatur sibi ab alio. et per personam in deo cū sit agens per intellectū et volun-
tatem est propriissime intellectus et intelligere voluntas et velle. Quarta ratio
ad hoc idem demonstrandū est; quia quod est tale per essentiam est verissime et
propriissime tale; ut patet per Aristotē. in. ij. metaphy. unde ignis qui est causa quod alia
sunt calida verissime et propriissime est calidus. primū autem ens quod est deus
per essentiam est esse viuere et intelligere; est causa etiā quod alia sunt entia viuē-
tia et intelligentia. ergo deus est verissime intelligēs et intellectus. Confirmā-
tur iste ratio auctibus sacre scripture. dicit enim Job. x. de deo: Sapiens est

est et fortis robor. Item Job. xij. Apud ipsum est fortitudo et sapientia consili-
lii et intelligentia. et in ps. Mirabilis facta est scientia tua ex me. et ad Ro. xi.
O altitudo diuitiarum sapientie et scientie dei. Unde secundum Thomam libro primo
contra gentiles: Huius fidei veritas intantum apud homines inualuit: ut ab in-
telligendo nomen dei imponeretur. nam theos quod secundum grecos dei significat
dicitur a theaste quod est considerare vel videre. Aristoteles quoque loquens
in metaphysica. de sapientia dicit: quod solus deus habet hanc vel maxime deus. xij.
etiam metaphysica. attribuit primo enti vitam intellectuales et intelligere. unde dicit
quod deus non esset optima substantia nec quod honorabile: si intelligere esset aliud
a sua substantia. Ex quibus omnibus patet quod erroneum et hereticum est dicere quod
deus magis improprie dicitur intelligens et intellectus: quam angelus anima rationalis:
quia angelus et anima rationalis differunt plus quam genere secundum fidem et veram probationem
anima enim rationalis non est species neque aliquid propter in specie: sed pars speciei
humane: nisi vellemus incidere in errorem pmentatoris de unitate intellectus in
oibus hominibus: et quod anima rationalis non esset forma corporis humane: nec constitueret
hoiemi in esse specifico: sed esset forma per se subsistens de numero substantiarum
separatarum existens. Secundum quem errorem posset dici et procedi quod angelus est anima
rationalis. et credo quod defensor predictae conclusionis innitatur tacite predicto errori
dicendo quod minus improprie dicitur de angelo quod sit anima rationalis: quam de deo quod sit
intelligens vel intellectus. tenendo tamen secundum veritatem quod angelus et anima rationalis
differant plus quam genere: manifestum est quod in nullo vero sensu est concedendum
quod angelus sit anima rationalis: et tamen in vero et verissimo sensu imo propriissime con-
cedendum est: deum esse intellectum et intelligentem: ut demonstratum est. Et predicta
conclusio est erronea et heretica. Si dicatur quod predicta conclusio innititur modo loquendi
Dionysii. qui sepe dicit de deo quod non est intellectus neque intelligibile. et per ista verba
predictae conclusionis sunt accipienda eo modo quo verba beati Dionysii. Unde aduer-
tendum secundum Dionysium. quod sicut ratio dicitur noticiam discursivam hominibus propriam: que quidem
ratio improprie diceretur esse in deo: ita similiter dicit Dionysius. intelligere esse noticiam
appropriatam angelo: causatam ab angelo et intellectu angelico et ipsum informan-
tem et vitaliter imutantem. et tale intelligere non dicitur de deo proprie sed improprie.
Respondendo et dico primo: quod verba Dionysii. et sanctorum doctorum que de virtute ser-
monis falsum et improprium videntur habere sensum: non sunt extendenda sed exponenda
et in sensu per quo sunt accipienda et intelligenda. Sancti enim doctores per loquendi
ornatum quem in eorum scriptis et dictis servarunt: multa quidem improprie et enigma-
tice de rebus divinis scripserunt. et ideo non est rationabile: si dicta Augustini. et Dionysii.
quorum doctrina fulget ecclesia sunt exponenda et ad bonum sensum trabenda. Quod di-
cta defensoris predictae conclusionis sicut dicta sanctorum doctorum sunt exponenda et recipi-
enda: temerarium profecto et presumptuosum censeretur: quod de seipso tale quod sentiret vel
appeteret. Secundo dico quod nusquam in beato Dionysio. legitur: quod deus non sit intellectus nec
intelligibile. nec est probabile quod beatus Dionysius. vel quicumque alius sane mentis doctor
verbum intelligere restrinxerit et coartaverit ad significandum solam noticiam ange-
licam ab angelo et intellectu angelico causatam: ipsum angelum informantem et

vitaliter imutantem: vt defensor predictæ conclusiōis imponit **Dio.** hoc enim sentire de **btō Dio.** est ridiculū et inopinabile: cū intelligere et sapere significet absolute perfectiōem nature intellectualis cōm deo et creature. sed bñ verū est q̄ **Dio.** c. i. de diuinis noibz dicit: q̄ deus oībz incōprehensibilis est: et neq̄ sensus est neq̄ fantasia neq̄ opinio neq̄ nomen neq̄ sermo: q̄s p̄cordat cū sexta propositiōe de causis vbi dicit: q̄ causa prima superior est omni narratione. Item **Dio.** i. c. de mystica theologia scribit: q̄ duplex est theologia, s. mystica et symbolica: et s̄m vtranz deus trāslatiue nominatur: quia s̄m mysticam a nominibus creaturaz spiritualiū. s̄m vō symbolicam a nominibus creaturarum corporaliū. Ex quibus non habetur q̄ deus non sit propriē intellectus et intelligens et omne id quod est perfectius simpliciter: sed habetur q̄ deus non est ab intellectu creato comprehensibilis nec perfecte intelligibilis nec nominabilis. propter quod nomina dicta de deo s̄m **Dio.** verius negant de deo q̄ affirmantur. Qd̄ qualiter debeat intelligi est notandū s̄m expositores beati. **Dio.** q̄ p̄p̄iū diuidit p̄tra cōmune et p̄tra metaphoricū et trāslatū nomen aut non conuenit rei nisi sicut signū signato. et ideo nomen aliq̄s conuenire deo propriē potest intelligi dupliciter. Uno modo q̄ significet diuinā essentiā s̄m propriam et perfectā eius naturam quasi diffinitive: sicut animal rōnale significat hoīem. et hoc modo nullū nomen deo propriē conuenit. Cuius rō est: quia deū nō nominamus nisi s̄m q̄ eum intelligimus. sed pro statu vie nō intelligimus deū s̄m p̄p̄iā eius (vt ita dicā) specificā rōem. ergo nullū nomen deo a nobis impositū significat ip̄az eius propriā et oīno determinatā rōnem. ad hunc sensum loquitur beatus **Dio.** et actor de causis in predictis auctoritatibus. Alio mō potest dici nomen deo propriē cōuenire: quia non conuenit ei metaphorice vel transumptiue. vnde nomen propriē dicit alicui cōuenire: q̄n in eo est res ad quā significandam nomen est propriē et directe impositū: sicut ridere est propriē et directe et primo impositū ad significandū de determinatū actum oris: qui in solo homine inuenit. nomē aut dicitur metaphorice vel translatiue alicui conuenire: q̄n nō est res in illo ad quā significandā est directe et primo impositum. sed soluz aliqua eius similitudo vel proportio sicut in prato non est actus ad quem significādum est ridere primo et directe impositū: sed est in eo tm̄ quedā silitudo vel proportio: quia floritio prati pretendit quasi quandā iocunditatem: sicut risus in hoīe signū est iocunditatis. Ex quo patet q̄ nomen dicitur cōuenire alicui rei metaphorice vel transumptiue ex hoc q̄ res significata per nomē prius nota est nobis in alio q̄ in isto quia hoc non facit nisi ad ordinem cognitionis et impositionis nominis ad significandum. Ad propositum ergo nomina que dicuntur de deo possunt considerari q̄tum ad rem significatā vel q̄tum ad modum significandi. Si q̄tuz ad significatum: sic ad presens sunt quattuor genera nominum. Primum est eorum que solam imperfectionem important in suo formali significato: sicut esse creatū: esse finitū: esse corruptibile et filia. et hec nullo mō pueniūt deo nec propriē nec metaphorice. Secundum genus nominū est: que significāt exclu-

sionem imperfectionū creaturaz: sicut infinitus excludit limitatiōem potentie
imutabilis dependentiā nature: vel que importat pfectiōem in tali gradu qui
nullo mō conuenit creature: sicut oīpotens et eternus. et hec noīa soli deo cō
ueniūt proprie et non metaphorice vel trāsumptiue. Qd p3 dupliciter. Pri
mo: qā qd cōuenit alicui metaphorice vel trāsumptiue puenit tali pprie a
quo transsumitur. sed talia nomina nulli aliī nisi deo conueniunt. ergo non
pueniunt deo metaphorice vel trāsumptiue: sed proprie. Secūdo: quia illud
nomen cōuenit deo pprie qd est impositū ad significandū illud qd est in deo
sed talia noīa directe et primo sunt imposita ad significandū id qd est in deo:
siue sit remotio impfectionis siue affirmatio pfectiōis. Terciū genus nominū
est eoz q imponūt ad significandū pfectiōez simplr absolute et nō fm aliqū
determinatū modū qui est in deo tm vel in creatura tm: sicut esse vel cogno
scere intelligere vel sapere. et talia noīa nō solū proprie sed ppriissime deo cō
ueniūt: quia res significate per talia noīa formalit inueniūt in deo: oportet
enīz ponere in deo omīe id qd dicit pfectiōem simplr et absolute: quā meli⁹ est
hēre q̄ nō hēre. talia aut noīa sunt hmōi: vt dictū est. simpliciter enīz melius est
esse q̄ nō esse: et esse cognoscentē q̄ nō esse cognoscentē: et esse intelligentem
q̄ nō esse intelligentē. quare talia noīa ppriissime deo pueniunt. Est preterea
quartū genus nominū: eoz. s. que importat aliquā pfectiōem: tm fm modū cre
aturis puenientē: vt sentire leo et agnus. et talia noīa nō pueniūt deo pprie: s
transsumptiue: quia res significate p talia noīa nō sunt proprie in deo: sed ali
qua eoz silitudo. s. cognitio singulariū vt in sensu: fortitudo vt in leone: mālue
tudo vt in oue. pp que hmōi noīa transferūt a creaturis corpaliū in deū
oēs enim transferentes inquit Aristo. fm aliquā silitudinē transferunt. Si vō
noīa que pueniūt deo pprie q̄tum ad rem significatā considerent q̄tum ad
modū significandi: nō ita pprie attribuitur deo. Cuius rō est: quia oē tale no
men cū defectu et impfectione significat. nā noīe res exprimimus eo mō quo in
tellectu pcipimus. intellectus aut nī ex sensibilibus cognoscendi initii sumēs
illū modū nō transcēdit qui rebus sensibilibus puenit: in quibus aliud est for
ma et hīs formā: propter forme et materie ppositiōem. Forma vō in his reb⁹
inuenit quidē simplex sed imperfecta: vt pote nō subsistens. hīs vō formā in
uenit quidem subsistens sed nō simplex: imo pfectionem hīs. vñ intellectus nī
quicqd significat vt subsistens in concretōe significat: qd vō vt simplex nō vt
qd est: sed vt quo est significat. et sic in oī noīe a nobis dicto q̄tum ad modū
significandi impfectio inuenit: que deo non ppetit: q̄uis res significata aliquo
eminenti mō deo pueniat: vt patet in noīe bonitatis et boni: sapientis et sapi
entie. nā bonitas significat vt non subsistens: bonum autem vt concretum. et
q̄tum ad hoc nullū nomen deo conuenienter aptatur: sed solum q̄tum ad id
ad quod significandum imponitur. Possunt igitur vt Dio. docet de diuinis
nominibus: huiusmodi nomina et affirmari de deo et negari. affirmari quidem
propter nominis rationem que verissime et propriissime conuenit deo. negari
vō propter significandi modū imperfectū. modus tm significandi imperfectus

74.
et defectuosus non falsificat propositionem; quia veritas propositionis non consistit in hoc quod res sit conformis ipsi modo significandi; sed ei quod de ipso dicitur vel significatur. propter quod predicta conclusio cum de rigore sermonis neget a deo virtutem intelligendi et intelligere que dicunt perfectiones simpliciter; sequitur quod sit falsa et heretica.

**Decima Conclusio Apologetica Joannis
Pici Birandulani Concordie Comitis.**

Anima nihil actu et distincte intelligit nisi seipsam.

Determinatio magistralis.

Communis sententia omnium theologorum est: quod aliqua propositio cum modificatione est vera et catholica; quod simpliciter et sine modificatione adiuncta est falsa et heretica: ut patet in ista: Christus est creatura; vel Christus incepit esse; que libet enim istarum secundum magistrum in. iiij. sen. reputatur heretica vel saltem heresim sapiens cum faueat hereticorum erroribus. modificata tamen per determinationem humanitatem Christi specificantem est vera et catholica: ut si dicatur: Christus secundum humanitatem est creatura vel incepit esse. Predicta autem conclusio quousque modificata et specificata per intelligere abditum vel quacunque aliam determinationem possit habere aliquem sensum verum; simpliciter tamen ut ponitur de virtute sermonis est falsa et heretica: cum neget ab anima cognitionem aliorum a se. et per omnis similitudinem et felicitatem que promittitur nobis in vita futura Jo. xvij. Hec est vita eterna ut cognoscant te deum verum et quem misisti ihesum Christum. Quod autem predicta conclusio sit falsa patet sic: quia. iij. de anima scribitur: quod sic se habent fantasmata ad intellectum sicut sensibilia ad sensum. quod secundum commentatores et omnes expositores intelligendum est quo ad intellectus modum: sicut. n. sensus mouetur a sensibili; sic intellectus a fantasmatibus: quia vnumquodque mobile a suo proprio motore mouetur. fantasmata autem sunt similitudines et species rerum sensibilium et materialium: de quorum numero non est anima intellectiva. ergo anima actu et distincte intelligit aliud a se. Preterea anima intellectiva format propositiones de rebus alijs a se: cognoscit etiam diuinam et identitatem inter alia a se. hoc autem non potest contingere sine cognitione et intellectione aliorum a se. Hac via probatur per philosophum. ij. de anima necessitate sensus communis quod sensibilia et diuina sensibilia exteriorum sensuum cognoscit. ergo anima intelligit aliud a se. Item perfectio humane anime est scire et intelligere. vij. i. metaphys. scribitur quod omnes homines natura scire desiderant: scientia enim et intelligentia non solum habetur de anima: sed de alijs rebus ab anima. vij. vii. ethi. philosophus dicit: quod quicunque sunt quibus anima dicit verum. intellectus sapientia scientia ars et prudentia. constat autem quod predicti habitus sunt obiectiue de rebus alijs ab anima. ergo anima non solum se sed aliud a se actu et distincte intelligit. Preterea conclusio predicta si bene consideretur videtur fauere errori commentatoris de unitate intellectus in omnibus hominibus. nam in conclusione huius proxima et concatenata dicitur quod anima semper seipsam intelligit: et se intelligendo quodammodo omnia entia intelligit: quod non potest intelligi nisi de intellectu separato: qui secundum commentatorem seipsum substantialiter semper intelligit: ut ex dictis aristotelis in. iij. de anima probare nititur. et cum talis quodammodo sit omnia

entia: cū participet iuxta modū loquendi actoris de causis cum inferioribus
et superioribus; sequitur q̄ anima hominis sū cōmentatorem intelligendo se
ipsam omnia entia quodāmodo intelligat. Hoc autē de anima hūana dici non
potest; si cōcedatur sū veritatem phie et sacre scripturę q̄ sit forma corporis
humani; et q̄ multiplicet ad multiplicatiōem hominū; quia aīa sū Aristotelē
nihil intelligit sine fantasmate; nec seipsam nec alia a se semper actu intelligit
cum quandoq; intelligat quandoq; non intelligat: vt scribitur. iij. de aīa: imo
se habet ad formas intelligibiles sicut materia ad formas sensibiles. et per p̄s
predicta conclusio cum sibi annera et occulte concatenata fauet et innitit er-
roři Euerrois de vnitāte intellectus in omnibus hominibus. Secūdo predi-
cta conclusio est heretica: quia constat sū fidem q̄ Adam oīum rerum sciam
habuit sū quam animalibus omnibus nomina imposuit: vt patet Gen. iij. c. pa-
tres etiā ante legem et in lege deum et creaturas naturaliter cognouerunt; et
multas reuelationes de diuinis mysterijs habuerunt: vt patet de Abraham
Moysē ceterisq; patriarchis et pphetis. Apostoli quoq; mysteria ecclesie mi-
lantis et triumphantis perfectioni modo q̄ patriarche et prophete cognoue-
runt. de Paulo enim scribit q̄ raptus ad terciū celū vidit archana dei: que
non licet homini loqui. hoc enim de benedictissima xpī anima credendum est
cui non est datus spiritus ad mensuram sicut ceteris: sed plenitudinem gratie
et scie sap oēm intellectu creatū habuit. ergo hereticum est dicere q̄ aīa nihil
actu et distincte intelligit nisi seipsam. Preterea obseruantia preceptorū et con-
siliōrū preexigit necessariō cognitiōem: alis nō hēret laudes nec meritū. sed pre-
cepta et consilia danē de rebus alijs ab aīa. ergo idē q̄ p̄ius. Itē fides per-
tinet ad cognitiōem. sed fides est de rebus alijs ab aīa credētis. ergo aīa actu
et distincte intelligit aliud a se. Nec est opus ad hanc partē plures adducere
rōnes et auctes: cū falsitas p̄clusionis ad experientiā pateat sū oēm legem et
sectā. Unde querendū est a defensore predictę p̄clusionis: si aīa sua intelligit
actu et distincte aliud a se vel nō. si sic hētur propositū. si nō: sequit q̄ nō intel-
ligit neq; cognoscit conclusiōes magicas cabalisticas orpheicas platonicas
physicas et theologicas quas disputādas proposuit: quod est ridiculū. Si di-
catur q̄ predicta conclusio est intelligenda non simpliciter et absolute: sed de
intelligere abdito: cuius meminit Aug. in li. de trini. et Henrichus in quodlibet
Hec euasio nō saluat predictā p̄clusionem. tūz primo: q̄ talis sensus de rigore
sermonis: vt osūm est: nō pōt haberi de predicta conclusiōe. tum secūdo: q̄
Aug. li. x. et. iij. de trini. nō loquit de intelligere abdito actuali: quasi aīe semp
assit actualis intelligentia et amor suipius: s̄ loquitur de intelligere abdito habi-
tuali suipius. q̄ p̄ hoc q̄ subdit: q̄ nō semp se cogitat aīa discretā ab his
que non sunt quod ipsa. Ex quo patet q̄ anima sū Augustinū. xiiij. de trini.
semper intelligit et amat se non actualiter sed habitualiter. Pro quo notan-
dum: q̄ si per intelligere abditum intelligatur intelligere in habitu: sic est po-
nere in anima intelligere abditum a principio sue creationis sū intentionem
Augustinū. Vñ decimoquarto de trini. dicit: q̄ mens semp meminit sui: semp
b. iij.

intelligit se: quia semper est ibi presens per se et suam essentiam, et tale intelligere ideo dicitur abditum: quia occultum et absconditum ab actuali aspectu mentis. Si autem per intelligere abditum intelligatur aliqua noticia actualis quam anima semper se vel aliud a se actu intelligat, et propter hoc dicatur abditum: quia homo nunquam se habere talem noticiam actualem experiri quemadmodum videtur sentire Henricus quodlibet. ix. q. xv. dicimus sine preiudicio sanioris sententie: quod ponere tale intelligere abditum est falsum et impossibile et contra mentem Augustini. x. et xiiij. de trinitate. Quod autem hoc sit falsum et impossibile probatur sic: quia tale intelligere aut dicitur abditum: quia obiectum respectu cuius est talis cognitio lateat: aut quia latet intelligentem se intelligere illud obiectum: quia si obiectum patet et homo experitur se intelligere aliquo actu intelligendi: dicere tale intelligere esse abditum vel absconditum esset valde absurdum. sed neutro istorum modorum potest poni intelligere actualem abditum. Ad primum modo. scilicet quod obiectum cognitum lateat: quia unumquodque in tantum latet in quantum non est cognitum: et in tantum patet in quantum est cognitum. ergo cognitum actualiter non latet actualiter sed patet actualiter. sed obiectum cuius cognitio actualis est in mente est cognitum actualiter. ergo impossibile est ponere actualem cognitionem alicuius obiecti esse in mente et illud obiectum latere et non patere. Nec secundo modo esse potest. Primum quidem: quia dicere quod semper actu aliquis cognoscat aliquod obiectum quod ipsum non latet et semper sibi actu patet: et quod nunquam advertat neque advertere possit se illud intelligere: videtur satis fictitium. sed homo non solum experiri se talem cognitionem non habere: nec etiam pro toto posse suo quantumcumque nitatur experiri talem cognitionem: nihil tale experiri potest. ergo. Preterea ista experientia quam homo experiri se habere talem cognitionem non potest impediri per cognitiones que acquiruntur per sensibilia: quia secundum Augustinum. cum illa cognitio abdita quam anima habet de seipsa semper asserit. et per primum istae duae cognitiones stent simul: utraque etiam sit naturalis: quia utraque consequitur totam naturam speciei: dicere quod talia que sic naturaliter occurrunt et sese opponunt semper se impediunt: ita quod nullo modo homo non possit non esse impeditus in una per aliam: videtur valde inconueniens. nec potest hoc poni ex tenuitate cognitionis vel defectu mouentis: quia cum mouens sit lumen diuinum illustrans mentem secundum Henricum: mouens quantum est de se potentissimum est mouere: dummodo mobile sit natum moueri perfecte. dictum est autem quod ex parte mobilis quod est intellectus non est impedimentum propter cognitionem per fantasmas: que sola videretur ex parte nostra prestare impedimentum. neque etiam propter impotentiam intellectus reflectentis se super suum actum: quia intellectus est potentia immaterialis reflexiva supra se. ergo nullo modo potest impediri: quin pateat talis actus intelligendi. Secundo probatur quod dicere tale intelligere abditum esse noticiam actualem sit contra mentem Augustini. Dicit enim Augustinus. xiiij. de trinitate. c. xiiij. ubi non inquirendo sed confirmando exemplum quod posuerat in capitulo precedenti: quod dicere quod perfectus musicus dum actu non considerat musicalia: sed geometricalia: non intelligat nec amet musicam: est absurda sententia. Et ex hoc concluditur

esse in nobis aliquid intelligere abditū de rebus: dum eas nō cogitamus, cōstat autē q̄ nullus ponit: q̄ hīs p̄fecte habitū musice actu intelligat musicam: dū actu de ea non cogitat: sed de alio: sed tñ intelligit eā in habitu: nā nullus pōt ponere noticiā actualem: s̄m habitū acquisitū: nisi s̄m eū actu cogitet, ergo ponere talem noticiā actualem in nobis: sicut Henricus ponit: est ī mentem Aug⁹, sed verū est q̄ in, rñ, c. arguit Aug⁹, q̄ cū id q̄ est ante actualē cogitationē p̄tineat tñ ad memoriā: videt q̄ in mēte nō cogitāte actu nō sunt ista tria scz memoria intelligentia et volūtas. R̄spondet q̄ nō sequit quin in mēte nō cogitante sint illa tria, ostendens: q̄ musicus actu nō p̄siderās musicalia intelligit tñ ea et amat, sed difficile videt q̄ cū nō cogitans nihil hēat nisi q̄ p̄tinet ad memoriā: q̄io p̄ter memoriā hz ultra intelligentiā. Et ad hoc pōt dici s̄m intentiōem Aug⁹, ibidem: q̄ l3 intelligentia: vocando intelligentiā actualē noticiā: non sit memoriā: p̄tinet tñ aliquo mō ad memoriā: quia Quis in hīte tñ memoriā nō sit actualis intelligentia in actu: est tñ in eo in habitu siue in potentia propinqua. Et si dicat q̄ intelligere in habitu presupponit habitum mō p̄stat s̄m Aug⁹, q̄ aīa ante tale intelligere abditū nō hz aliq̄z habitū: cū habitus acquirat p̄ imutatiōem factā a sensibilibus, ergo p̄ intelligere abditū debet intelligi noticiā actualis et non habitualis. R̄spondeo q̄ in argumento est deceptio per equocatiōem habitus. Nam q̄nqz dicis habitus aliqd additū et acquisitū ipsi potentie ad eliciendū actū suū prompte, et talis habitus non est in aīa anteq̄ acqrat sciam a sensibilibus: nec s̄m talem habitū dicis aīa a principio sue creationis se habitualiter cognoscere: nisi vellemus incidere in errorem platonis: qui posuit aīam ante unīonem ad corpus scia et virtute p̄fectā. Alio mō dicis habitus quēcūqz aptitudo ad exeundū prompte in actu: etiā si hoc fiat p̄ solā potentiā nullo addito: sicut si diceret de dormiēte q̄ nō videt actu sed habitu. Et isto mō dicis aīa habitualiter se a principio intelligere s̄m Aug⁹, in q̄tum, s. in aīa est promptitudo intelligendi se esse: q̄a sicut in ipsa est naturaliter aptitudo ad intelligendū prompte prima principia: ita et ad intelligendū seipsam esse, hoc enim experit aīa intelligendo q̄cūqz aliud a se. Et sic patet q̄ predicta conclusio nō solum de virtute sermonis est falsa et heretica sed per intelligere abditum modificata est impossibilis: et cōtra mentem beati Augustini: ut probatum est.

Undecima Conclusio Apologetica Joannis

Pici Adirandulani Concordie Comitis.

Nulla est scientia que nos magis certificet de diuinitate christi q̄z magia et cabala.

Determinatio magistralis.

Predicta cōclusio de rigore sermonis est simpliciter falsa et heretica ad superstitiōem gentiliū et perfidiā damnabilem: indeo p̄tinentens. Quod
h. iij.

ut manifestius fiat declarabitur primum de magia quid sit et de partibus eius et
 speciebus. Secundo ostenditur per rationes et auctores quod magia in omni lege et secta ra-
 tionabiliter sit prohibenda. Tercio recitabitur quorundam magorum opinio quos de
 sensorum conclusionis in apologetico imitatur: quod preter magiam demoniacam et prohibitam
 sit quedam alia magia naturalis licita et non prohibita. Quarto probabitur per octo
 conclusiones quod magia naturalis sit illicita et prohibita. Quinto recitabitur aliorum ma-
 gorum opinio: quod cognitio et divinatio occultorum artis magice fieri possit naturaliter
 per inspectionem corporum luminosorum vel alias causas naturales. Sexto ostenditur
 quod predicta opinio magorum sit contra veritatem fidei catholice et philosophie naturalis.
 Septimo recitabitur alia opinio magorum: quod vis divinandum et predicandi occulta
 est ex astralitate et armonia celestium: et non ex pacto demonum. Octavo predicta
 opinio improbat et demonstrabitur ex principijs fidei et philosophie quod corpora celestia
 non possunt prestare hominibus vim divinandum et predicandi futura: ut magi fingunt.
 Nonno adiungetur opinio magorum imaginum: quod mirificentia operum que in arte
 magica fiunt per imagines figuras sigilla et characteres non ex demonum pacto
 sed per virtutem naturalem predictarum imaginum et sigillorum fiunt. Decimo pre-
 dicta opinio ostenditur esse contra fidem et philosophiam naturalem. Undecimo assignabitur
 causa et ratio mirificarum operationum que pervenire creduntur a predictis imaginibus
 et sigillis. Duodecimo recitabitur opinio magorum de vocibus et incantationibus
 quibus virtutem et efficaciam naturalem attribuunt in opere magico. Tercio decimo
 predicta opinio improbat et ostenditur esse contra philosophiam naturalem et fidem
 catholicam. Decimo quarto probabitur quod cabala est ars illicita et prohibita sicut
 et magia. Finaliter demonstrabitur quod predicta conclusio de virtute sermonis est
 falsa et heretica ad superstitiones gentiliam et perfidiam damnablem iudeorum pertinens.

**De magia quid sit et de
 partibus et speciebus eius.**

Magia secundum communiter loquentes est ars cognoscendi et divinandum occulta
 faciendi que magna et mirifica in natura. Et hac magia secundum Isidorum di-
 cti sunt magi: qui vulgo malefici ob facinororum magnitudinem nuncupan-
 tur. hi et elementa percipiunt: turbant mentes hominum: ac sine ullo veneni haustu
 violentia carnis interimunt. vñ Lucanus: Adens hausti nulla sanie polluta ve-
 neni: incantata perijt. Magorum primi auctores Zoroastres rex bactrianorum et
 Oromases secundum Apulejum in apologia de magia fuere: quos magicarum artium va-
 nitates ex traditione demonum credidit habuisse: et posteris tradidisse. Nam per scias
 quandam futurorum et infernorum et innotationes demonum inuenta sunt auspicia au-
 gurationes: et ipsa que dicuntur oracula ceteraque magie partes secundum Augustinum in de
 natura demonum. quibus qui predicti sunt: coniunctione quadam loquendi cum dijs im-
 mortalibus ad omnia que velint incredibilia quadam vi cantaminum pollent: ut
 Apulejus ibidem refert. Vñ de quadam famosissima maga scribit poeta: Hec
 inquit se carminibus promittit solvere mentes: quas velit aut alia duras im-

mittere curas : sistere aquam flumīis ⁊ vertere sidera retro: nocturnosq; ciet
manes : mugire videbis sub pedibus terram ⁊ descendere montibus omos.
Hanc artem fm Plinīū multis post Zoroastrem seculis Democritus ampli
auit: qñquidem ⁊ Ypocrathes medicine disciplina effloruit. vñ. xxx. naturalis
historie libro: vtrasq; artes effloruisse medicinā. s. magicēq; eadem etate scri
bit. illā Ypocrate: hanc Democrito illustrātibus circa peloponnesiacū bellū
quod gestū est a. CCC. vñ. anno. Ad hāc artes Pythagoras Empedocles
Democritus Plato discendā nauigauere: et illis verius inquit Plinius qñ
peregrinatiōibus susceptis: hanc reuersi p̄dicauere: hāc in archanis habuere
arbitrantes claritatē gloriāq; ex ea scia consequi posse. vñ Apuleyus scribit
Platonem dixisse ⁊ scripsisse magiā artem esse dñs immortalibus acceptā: co
lendi eos ac venerandi pergnarā: piā. s. ⁊ diuina scientē: a Zoroastre ⁊ Oro
maze auctoribus suis nobilem celitūq; antistitem. quippe inter p̄ma regalia
docetur: nec ulli temere inter persas concessum est magū esse hand magis qñ
regnare. propter qñ apud persas idē erat magus: qñ apud latinos rex ⁊ sa
cerdos. Hoc idem sentire videt Laertius Diogenes in libro de moribus et
institutis phoz. Huius autē magicę fm Plinīū plures sunt spēs: p̄ma nanq;
ea que a spheris. secunda ex aere. terciā ex stellis. quarta ex lucernis ac pelu
bus securibusq; ⁊ multis alijs modis diuina promittit: vñ. vñ. preterea inse
rorūq; colloquia. Isidorus vñ. viij. ethimo. species magicę numerat prestigii.
necromantiā. geomantiā. hydromantiā. aeromantiā. pyromantiā. arioliā
auspiciā. auguriā. phitonicā. genediaciā. aruspiciā. horoscopiā. sorti
legiā. ⁊ salisatoriā. Harū speciez rō ⁊ appellatio fm Tho. ij. q. bec est: qñ
in omni opere magico vñ. magus demonū consilio vel auxilio: quod quidez
vel expresse implozat vel preter hoīs intentōem occulte se demon ingerit ad
reuelāduz quedā hoībus occulta: eis autē cognita ⁊ manifesta. Demones autē
expresse inuocati solent reuelare hoībus occulta multipliciter. Qñq; qdem
prestigiōis quibusdā apparitiōibus se aspectui ⁊ auditui hoīm ingerentes ad
prenunciandū futura vel reuelandū occulta. et bec ps magicę vocat prestigii
ex eo qñ oculi hoīm prestingunt. quā artē Mercurius primū dicit inuenisse
fm Aug. de ciui. dei: vt recitat. xxvi. q. v. nec mix de magoz prestigijs. Qñq;
vñ occultoz reuelatio sit per mortuoz aliquoz apparitiōem ⁊ locutiōem. et
bec species magicę vocat necromantiā: quia vt dicit Isidorus: necron grece
mortuus: mantia diuiniatio nuncupat: quia qbusdā precantatiōibus adhibito
sanguine videntē resuscitati mortui diuinare ⁊ ad interrogata rñdere. Et quia
demones amare sanguinē dicunt: ideo quotiens necromantiā fit: cruoz aque
miscet: vt colore sanguinis facilius prouocent. Qñq; vñ occultā reuelant p
hoīs vñ. sicut in arrepticis ps. ⁊ bec spēs vocat phitonica: fm quam di
cunt phitones: velut Isidorus dicit: phitones dicti sunt a phitone appolline
qui actor p̄mus dictus est hmoi artis. Qñq; vñ reuelant occulta p aliquas
figuras vel signa: que in rebus inaiatis apparēt: que si apparēt in aliquo cor
pore terrestri: puta in igne vel ferro vel lapide polito vocat geomantiā. si autē

in aqua hydromantia, si aut in aere aeromantia, si aut in igne pyromantia, si aut in visceribus animalium imolatorum in aris demonum: vocatur ariolia vel aruspicia. Unde Varro divinationum quattuor genera esse dicit, terram, aquam, aerem, et ignem: ut habetur, xxvi, q. iiii, l. i. Reuelatio aut occultorum que sit absque expressa demonum invocatione sed tacita: in duo genera diuiditur. Quorum primum est cum aliquid considerat in dispositionibus aliarum rerum: et siquidem conetur aliquis occulta cognoscere ex consideratione situs et motus siderum: hoc pertinet ad astrologos: qui et genethliaci dicuntur pro natalium considerationes dicuntur, geneses enim hominum per duodecim celi signa describunt: siderumque cursu nascentium mores actus et euentus predicere conantur: id est quis quali signo fuerit natus: aut quem effectum habeat vite que nascitur. Hi sunt qui vulgo mathematici vocantur: cuius superstitionis genus constellationes latini vocant: id est notationes siderum quomodo se habeat cum quicunque nascitur. Si vero aliquis conetur occulta cognoscere per motus aut voces animalium seu quorumcumque animalium: siue per sternutationes hominum vel membrorum saltus: hoc pertinet generaliter ad augurium: quod dicitur a garritu animalium: sicut auspiciis ab inspectione animalium, quorum primum pertinet ad aures: secundum ad oculos. Isidorus tamen dicit: quod divinatio que fit ex saltu membrorum hominis vel cuiuscunque alterius animalis salizatoria dicitur, unde salizatores vocati sunt: qui dum eis membrorum quęcumque partes salierint: aliquid sibi exinde prosperum seu triste significare predicunt. Si vero quis conetur occulta cognoscere ex consideratione humanorum verborum absque intentione dictorum: que quis retorquet ad futurum quod vult precognoscere: vocatur hec species magie omen, de quo Valerius Maximus refert: quod romanis deliberantibus utrum ad alium locum migrarent: forte eo tpe Centurio quidam exclamavit: signifer statue signum hic optime manebimus. Quam vocem auditam pro omine acceperunt: transeundi consilium obmittentes. Ad hanc speciem magie reduci horoscopia: que attendunt penes considerationes horarum. Si autem considerent aliquę dispositiones figurarum in aliquibus corporibus visui occurrentes: erit alia species magie, nam ex lineamentis manus consideratis divinatio sumpta chiromantia vocatur: quasi manus divinatio, sed divinatio ex quibusdam signis in spatula alicuius animalis apparentibus spatulamantia vocatur, et sic de ceteris phisonomie partibus animalium. Secundum vero genus tante invocationis demonum est: cum quis conatur aliquid occultum vel futurum precognoscere ex consideratione eorum que ab hominibus serio fiunt: siue per protractiones punctorum siue per considerationem figurarum: que proueniunt ex plumbo liquefacto in aquam proiecto: siue ex quibusdam cedulis scriptis in occulto repositis dum considerat quę quam accipiat: vel etiam ex festucis inequalibus prepositis quis maiorem vel minorem accipiat: vel etiam ex taxilloz projectione quis plura puncta proiciat: vel etiam dum considerat quid aperiendi libri occurrat: que omnia cum sortium rationem habeant ad sortilegium pertinent. Hi sortilegi sunt qui sub nomine fictę religionis per quasdam quas sanctorum sortes vocant divinationis sciam profitentur aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt. Ad hanc magiam pertinent sunt Augures, ligature execrabilium remediorum: que ars medicorum condem-

nat: siue in precantationibus; siue in characteribus vel in quibuscumq; rebus suspendēdis atq; ligandis, in quibus oibus ars demonū est ex quadā pestifera societate hoīm & angeloz maloz exorta. vñ cūcta vitāda sunt a xp̄iano & oī penit⁹ execratōe repudiāda atq; dānanda: vt hētur. xxvi. q. v. nec mīz. Mo tandū tñ: q̄ cū dicit q̄ mag⁹ in oī ope magico vñ expresse vel tacite auxilio demonū ad aliquā occultā cognoscendā: intelligendū est hoc non solū de cognitiōe speculatiua: sed etiā prātica. magus enī per artem magicā nō solū pōt futura predicere & occulta reuelare: sed magna & mirabilia auxilio demonū in natura facere: vt p̄ de Circe & magis Pharaonis: & exp̄imētatoribus magie naturalis. propterea dicebat in descriptiōe magie: q̄ erat ars cognoscendi occulta faciendiq; magna et mirifica in natura. Patet igitur quid sit magia & que sint species eius.

Quod magia in omni lege & secta
rationabiliter est prohibita.

Ex quattuor aut proprietatibus que magicē arti conueniūt efficacit^r ostenditur: q̄ in omni lege & secta rōnabiliter sit prohibenda. est enī ars supstitiosa sacrilega fraudulentissima vana & falsa. Qd sit supstitiosa probat sic: quia ad supstitiōem pertinet nō solū cū sacrificiū demonibus offert per idolatriā: sed cū aliquis assumit auxiliū demonū ad aliquid faciendū vel cognoscendū: qd p̄prias vires excedit. oīs aut opatio magica ex opatione demonū prouenit. vel quia expresse demones inuocant: ad futura que humanā virtutē supant manifestanda & mirabilia pagēda. vel quia demones ingerunt se vanis inquisitiōibus futuroz: vt hoīm mentes implicent vanitate. Vana aut inquisitiō futuroz est: qñ aliquis futurū p̄noscere temptat vnde p̄noscī nō pōt. vnde Origenes in periarchon scribit: q̄ quedā est opatio demonū in ministerio p̄sciētie: que artibus quibusdā magicis ab his qui se demonibus mancipauerūt: nūc per sortes: nūc per auguria: nūc p̄ contemplatiōez vmbraz p̄prehendi videt: que oīa operatiōe demonū fieri nō dubitō. quicqd aut p̄cedit ex societate demonū & hoīm est supstitiosum: vt Aug⁹. dicit. ij. de doctrina xp̄iana. ars ergo magica est superstitiosa. Secūdo ars magica est sacrilega & impia: qui enim futura p̄nunciare aut p̄noscere quocūq; modo p̄sumpserit: nisi deo reuelante: usurpat sibi quod deo p̄prium est. et loquimur in proposito de cognitiōe futuroz que supant naturalem hoīs cognitiōem: & ex hoc sacrilegus & impius censet tanq̄ irreuerenter se habens ad deum qui sanctus sanctorū dicitur. vnde sacrileg⁹ s̄m Isidorū dicit: ab eo q̄ sacra legit: id est furat. magus aut per artē magicā conat̄ predicere futura soli deo cognita: a quoz p̄nunciatiōe diuini dicti sunt: quasi deo pleni. diuinitate enim se plenos magi simulāt: & astutia quadā fraudulentie hoibus futura p̄iectāt s̄m Isidorū. Confirmat ista rō: quia quilibz magus firmiter credit per opus magicū realiter assequi qd intendit: puta alicuius amorem: vel furti reuelatiōem

vel futuri euentus precognitōez. certū est aſit q̄ qui talia credit p̄ſequi poſſe
per artem magicam: oportet q̄ credat in illo actu aliquid exiſtere diuini nu-
minis. que aut a deo ſolo expectare debemus: aut que ſoli deo cōueniunt: vt
imutare volūtatē: aut p̄tingentia futura ad vtrūlibet certitudinaliter predi-
cere. ⁊ tunc talis fidem abnegat quā p̄ime veritati debet. ⁊ per p̄ſis infidelis
apoſtata ⁊ ſacrilegus eſt habendus. Tercio ars magica eſt fraudulentiffima
quia magus nō intendit niſi queſtum ⁊ inanem gloriā. ideo q̄ſtum in ipſo eſt
conatur leſionem organoz ⁊ deceptiōem potentiaz apprehenſiuaz cauſare:
paſſiones q̄z vebemētes in appetitu ſenſitiuo p̄citare. quo ſtante q̄cquid inte-
rius accidit per modū fantaſmatis: iudicat ad extra obiectiue exiſtere tanq̄
p̄ſis. ⁊ tales in rei veritate decipiunt ⁊ illudunt: q̄d maxime pertinet ad ma-
giā preſtigioſam. vnde Plinius. iij. nālīs hiſtorie libro: de magia loquēs dicit
Magicas vanitates ſepius q̄dem antecedentis opis p̄te coarguimus: tñ res
digna eſt de qua plura dicant: vel eo ipſo quo fraudulentiffima artiū plurimū
toto terraz orbe: plurimūq̄ ſeculis valuit. ecce q̄ magiā affirmat artem frau-
dulentiffimā ⁊ vanā. Quarto ars magica eſt falſa: verſat enim principaliter
circa naturalū rerū conuerſiōem ⁊ mutatiōem: circa futuroz diuinatiōem et
occultoꝝ reuelatiōem: q̄bus oībus non ſubiicit veritas: ſed oīmoda deceptio
⁊ falſitas: vt patz inducendo per ſingula. Legit enim de magis Pharaonis
q̄ virgas in veros ſerpentes nō p̄uerterūt ſm intentiōem Aug. de ciui. dei.
nec famoſiſſima maga Circes ſocios vlyſis in veras beſtias p̄uertit. nec phi-
toniſſa Saulis Samuelem propham ad colloquium Saulis impiſſimi regis
ſuſcitauit. ſed oīa hec ſm apparentiā tñ et nō ſm rei veritatem facta eſſe dictū
tur: vt ſcribit. xxvi. q. v. nec mix. Legit preterea de quibſdā mulieribus que
demonū illuſiōibus ⁊ fantaſmatib⁹ ſeducte credūt ⁊ p̄ſitent ſe ire cū Diana
paganoz dea: vel cū Herodiade: vel cū innumera mulierū multitudine equi-
tare: ⁊ multaz terraz ſpacia intempeſte noctis ſilentio p̄transire: eiūq̄z iuſſi-
onibus obedire. ⁊ certis noctibus ad eiū ſeruitium euocare: que oīa ad pre-
ſtigiū ⁊ illuſiōem pertinent: vt hētur. xxvi. q. v. c. epi. Futuroꝝ etiā diuinatiō-
nibus nō ſubest veritas: quia taliſ cognitio ſuperat facultatē cuiuſcunq̄ intel-
lectus creati: q̄d intelligendū eſt de futuris p̄tingētibus ad vtrūlibet indeter-
minatis. talia enim vt futura ſunt nō poſſunt cognosci certitudinaliter: niſi ab
illo intellectu qui futura vt p̄ſtia intuetur: qualis eſt ſolus intellectus diuin⁹
vel ille cui reuelare voluerit. ⁊ per p̄ſis qui talia aliūde nitit̄ cognoscere q̄z a
deo decipit ⁊ fallit. Reuelationi quoq̄ occultoz in quibus veritas eſt deter-
minata: quia vel ſunt p̄ſtia vel preterita: vt p̄z in furtis ⁊ hiſ ſilibus: admiſce-
tur vt in pluribus falſitas ⁊ mendaciū: quia q̄uis a demone certitudinaliter
cognoscat ⁊ maleficiis reuelent: veruntū quia demō mendax eſt ⁊ pater mē-
daciū: falſa vt in pluribus maleficiis reuelat: vt p̄z per eos qui ad tales magos
recurrūt. Hoc ſentire videt Plinius vbi ſupra: q̄ enumeratis ſpēbus magie
concludit: Que oīa etate n̄ra princeps Hero vana falſaq̄z comperit. Notan-
dū q̄ prediſte rōnes nō ſolū p̄cludunt contra magiā diuinatoriā ⁊ occultoz

151
 cognitiua: sed mirabiliū opoz factiua: vt pz cuilibet pſideranti rōnes p̄dictas
 Ex qbus sequūtur due p̄clufiōes. Prima: qz p̄pria ⁊ vera rō artis ⁊ ſcientie
 nō puenit magic: cuius rō multiplex eſt. Prima quidem: quia ars ⁊ ſcia ſunt
 habitus veridici: vt pz, vi, etbi, in illo, c. ſunt quinqz quibus aīa dicit verū, pro
 batū eſt aut̄ efficaciter magiā nō eſſe de veris ſ; de falſis, magia ergo nec rō
 nem artis nec ſcie habere pōt. Secūda rō: oīs ars bz certas ⁊ determinatas
 regulas quibus artifex certitudinalit ⁊ infallibiliter operat̄: al̄s nō eſſet recta
 rō factibiliū: vt hētur, vi, etbi, ſed exp̄imentatores artis magice vt in plurib⁹
 deficiūt ⁊ decipiūt in opatiōibus ſuis: quia demones aduocati a magis per
 ſigna inter eos inita nō ſemp adueniūt: nec rīſa nec colloquia cū eis hñt nec
 promiſſa ab eis faciūt: vt plures exp̄imentatores fatent̄. Cuius rō hec eſt: qz
 nec demones nec eoz opatiōes ſubiacent alicui virtuti corporali: vel quib⁹
 eunqz indiſtrijs hñanitus adinuētis: vt Porphiri⁹ ⁊ ceteri malefici fingūt
 ſed ſoli deo vel illis qbus propter merita ⁊ vite excellentiā dedit poteſtatem
 demones coercendi: vt ex doctrina euangelica hētur. Et ex hoc pz error cre
 dentiū demones p herbas ⁊ quedā alia corporalia in celi puerſione obſeruata
 poſſe cogi: ⁊ ad certa ⁊ determinata loca diffiniri ⁊ determinari, qd ſi contin
 gat referendū eſt ad pacta inter magum ⁊ demonem volūtariē inita: ⁊ nō ad
 vim coactiua que naturalit ſit in verbis vel in herbis vel lapidibus vel qui
 buſcūqz alijs rebus corporalibus, vñ btis Tho, in queſtionibus de potentia
 dei, q. vi, ar. x, tenz: qz demones p quos magice artes p̄plementū hñt cogunt̄
 ⁊ alliciunt̄, coguntur quidem a ſuperiori: qñqz quidem ab ipſo deo: qñqz vō a
 ſctis ⁊ angelis ⁊ hoibus virtute dei, nam ad ordinem ptātum ptinere dicitur
 demones arcere, ſancti aut̄ hoies ſicut dono virtutū participant inq̄tum mi
 racula faciunt: ita dono ptātum inq̄tum eijciūt demonia cogunt̄ etiā interdū
 ab ipſis ſuperioribus demonibus: que quidem ſola coactio p magicas artes
 fieri pōt. Alliciunt̄ vō demones rebus corporalibus per magicas artes: non
 quidem propter ſeipſas: ſed propter aliquid aliud. Primo quidem: quia per
 hmōi res corporales ſciunt facilius poſſe conſequi effectū ad quem innocan
 tur: ⁊ hoc ipſi appetūt: vt, ſ. eoz virtus admirabilis habeat̄, ⁊ propter hoc ſub
 certa conſtellatione aduocati adueniunt. Secundo inq̄tum hmōi corporalia
 ſunt ſigna aliquoz ſpūaliū quibus delectant̄, vñ Aug, dicit, xxi, de ciui, dei: qz
 alliciunt̄ demones his rebus non tanq̄ aīal cibis: ſed quaſi ſpūs ſignis: quia
 enim hoies in ſignū ſubiectionis ſacrificiū deo offerunt ⁊ pſtratiōes faciunt:
 gaudent hmōi reuerentie ſigna ſibi exhiberi. Alliciunt̄ aut̄ diuerſi demones
 diuerſis ſignis: ſm qz diuerſa ſigna ipſoz appetitui ⁊ voluntati magi pueniūt
 Tercio alliciunt̄ demones corporalibus rebus: inq̄tum hoies per eas in pec
 catū adducūtur, ⁊ inde eſt qz alliciunt̄ mendacijs ⁊ his que hoiem in errores
 vel peccatū inducere pñt. Ex quo pz qz nulla res corporalis q̄tumcūqz nobilis
 ⁊ perfecta pōt virtute proprie nature demonē cogere vel fugare alligare vel
 determinare ad aliquē determinatū locum vel operatiōem magicā: vt plures
 magoz falſo opinant̄. Secūda cōcluſio que ſequit̄ ex dictis: qz Apuleyus et

ceteri p[ro]fessores artis magice asserentes magiā esse d[omi]ni immortalibus acceptā
colendi ac venerandi pergnarā; fallunt[ur] et decipiunt[ur]. constat enī; et supradictis
magiā esse artē supstitiosā et fraudulentissimā. et p[er] p[ro]p[ri]os non esse d[omi]ni immor-
taliū acceptā; sed odiosā et detestandā. intelligēdo p[er] deos immortales subas
separatas pias et iustas. constat secūdo magiā esse artem sacrilegā; et p[er] p[ro]p[ri]os
impiā et irreligiosā. constat tercio magiā esse artem falsā et vanā; et p[er] p[ro]p[ri]os
re[rum] diuinā[rum] ignarā. constat quarto apud gentiles non fuisse cultū vnus veri
dei; nec p[er] p[ro]p[ri]os verū sacerdotiū nec veram religionem; sed cultū demonū et
idolatriā. et p[er] p[ro]p[ri]os ars magica non est ars nobilis nec celestis antistes; vt Jo-
roastres et Ormazdes; quos imitat[ur] defensor[um] predictę conclusiōis; falso credi
derunt. Ex quibus oib[us] p[er] q[uod] magia in omni lege et secta rōnabiliter sit pro-
hibenda; et ab omni politia merito repellenda; cuius rō p[er] ex dictis. Et hinc
est q[uod] studiū et vsus magicar[um] artium prohibetur in sacra scriptura multiplici pe-
na; mortis etiā corporis et aīe. vnde Leuitici. xxi. scribit[ur]; q[uod] aīa que declina-
uerit ad magos et ariolos et fornicata fuerit in eis; ponam faciem meā contra
eam; et interficiā eam de medio populi mei. Item ibidez. xx. c. Vir siue mulier
in quibus phitonicus vel diuinus spūs fuerit moriatur; lapidibus obruet[ur] eos
sanguis eor[um] sit super eos. vnde p[ro]pter hoc peccatū Ochusias infamis mor-
tuus est. iij. Reg. i. et Saul. i. Paral. i. c. Secūdo prohibetur studiū et vsus
magicar[um] artium fm canones. c. f. si diuinato[rum] et maleficor[um] peccatū occultum sit
imponit[ur] penitentia quadraginta die[rum]. si notoriū; eucharistia negat[ur]; de conse-
di. ij. pro dilectiōe. si sit clericus; deponendus est et in monasterio detrudendus
si laicus; exco[m]municandus. xxi. q. v. non oportet. tales etiam infames sunt; et qui
ad eos concurrunt. vnde nec ad accusationem debent admitti. ij. q. viij. quis
quis. Tercio prohibet[ur] fm leges ciuiles; nam tales debent plecti pena capitis
et si accedant domū alterius debent cremari; et bona eor[um] oīa debēt publicari
C. de maleficis. l. nemo. l. culpa. et l. nulla. contra oēs diuinatores et maleficos
iura ciuilia seuissima sunt. vnde li. ix. C. rubrica. de maleficis et mathematicis et
ceteris filibus; vt dicit Azon in summa; diuinātes circa somnia vel in garritu
quā et in similibus; talibus nō permittit[ur] ad limen alterius accedere; alioquin
concremant[ur]. nec aliquis debet eos suscipere vel p[ro]sulare; alioquin deportat[ur] in
insulā; et oīa bona publicant[ur]. qui aut[em] arte magica vite innocentis insidiantur;
aīos mulier[um] ad libidinem flectunt; hi bestiis obijciunt[ur]; vt. l. mulier. imo etiā fm
iura. ff. de lib[er]is. libri magici dicunt[ur] improbate lectiōis; qui statim sunt corrumpēdi.
Item nemini p[er]mittit[ur] diuinare; alioquin supplicio capitis feret gladio vltore
prostratus; vt in supradictis legibus p[er] 3. Item Aug. dicit in de ciui. dei. et hē-
tur. xxi. q. viij. nō obseruabitis. vbi enumeratis multis superstitiōibus sic con-
cludit; qui has et quascunq[ue] diuinatiōes aut fata aut auguria obseruat aut at-
tendit aut consentit obseruantibus aut talibus credit aut ad domū eor[um] vadit
aut in suā domū introducit aut interrogat; sciat se fidem xpianā et bapti sm
p[re]uariat[ur] et paganum et apostatam et dei inimicum; iram dei graniter me-
ternū incurrere; nisi eccl[esi]astica penitētia emendatus deo recōciliat[ur]. Et igit[ur]

60
q̄ ars magica lege diuina; lege canonica; et lege ciuili; et per consequens lege naturali sit prohibita.

Opinio magoz q̄ preter magiam illicitam et prohibita est quedā alia magia nālis licita et nō prohibita.

Propter magiam superius descriptam: quā illicitā et prohibita esse demonstrauimus: opinantur aliqui esse quandā magiā naturalem licitā et non prohibita: que s̄m Guillelmum Parisiensem in li. de fide et legibus inter pres totius scie naturalis vndecimū obtinet locū. Per hanc magiā cognoscunt rōes seminales: quas a principio deus p̄didit rebus creatis: cognoscunt filiter actiuitates agentium naturalium et applicatiōes p̄portōesq̄ adinuicē et ad sua passa naturalia: qd p̄st virtute p̄p̄a et qd nō. Ad hanc magiā p̄tinet subita generatio ranarū et pediculorū vermium et aliorū animalium quorundā: in quibus oībus sola natura opatur adhibitis tñ per magiū adiutoris: que ipsa semina nature confortant et acutit: adeo vt opus generatiōis intm accelerat: vt ab ip̄is qui hec nesciūt non opus nature videat: que tardius talia consueuit efficere sed potius virtutis nature cuiuslibet imperantis. qua de causa si quis talia taliter operaret malus et maleficus apud xp̄ianam religionem haberet: et nō virtute nature: sed magis adiutorio et potentia demonū huiusmodi opera facere putaret. Qui autē in naturali magia docti sunt talia nō mirant: vt dicit Guillelmus Parisiensis: sed solū creatores in his glorificant: sciētes q̄ sola om̄ipotentissima dei voluntate ipsius natura operat: et iuxta p̄suetudinē notā hoībus: et preter consuetudinē nō solū nouis modis: sed etiā res nouas. non enim dubitandū est in nouis seminū p̄mixtionibus et ip̄orū adiutoris noua animalia et nedū visa gigni posse: sicut aperte docet in libro nezimū magi: vt Guillelmus Parisiensis ibidem refert. Ad hanc magiā naturalem pertinet mirificentia operū que in medicina alchimia mathematica agricultura et ceteris mechanicis artibus fiūt: de quibus oībus Guillelmus Parisiensis. Albertus magnus. Rogerius bacho et plures alij theologi tam antiqui q̄ moderni plura experimenta mirifica referunt et scribūt. vñ Plinius narrat. iij. li. naturalis historie: q̄ si quis cor talpe recens palpitantis deuozarit: diuinatiōis et rez efficiendaz euentus p̄mittit. Guillelmus quoq̄ Parisiensis narrat in libro de vniuerso q̄ si quis heliotropium lapidem gestat: radios solis in sanguine p̄uertet: facit enim eos apparere sanguineos: et iste est primus effectus eius mirabilis. sed mirabilior est eius secundus effectus: qui est in oculos seu visum hominū: quoz aciem ita perstringit vt videri nō p̄mittat illū portantem. veruntū hoc facere non videt sine adiutorio virtutis herbe eiusdem nominis: que vocat heliotropiū. Aliā magiam narrat Guillelmus Parisiensis ibidem: que ad prestigiosam et ludicatoriā p̄tinet magiā. sunt enī quedā spēs lucernarū seu luminū: que mirabiles h̄nt effectus vt est lucerna que conficit ex cera et corio serpentis puluerizato. si enim inde accendatur candela in loco vbi aliud lumen nō luceat: loco inq̄ paleis vel

luncis strato; singule festuce et singuli lunci videbunt serpentes per domus dis-
silientes. Huius rei admiranda causa in hoc est: quia varietas colorum a pulvere
pellis serpentine faciet apparere varietatem similem in luncis atque festuciis. mo-
tus vero illius flammæ faciet apparere dissolutus siue dissilitiões. Cuius signum eui-
dentissimum est: quia solium quercum vel alterius arboris similis de nocte videtur
buxus vel rana, nec mirum: cum putredines et squame piscium et extrema quorundam
vermiculorum videntur ignes vel flammæ de nocte. Dixerunt etiam experientatores
magie naturalis: quod si de semine asinino et cera predicto modo fieret candela in
loco ubi illa sola luceret; quicumque homines ibi viderent apparerent asini. Hoc idem
sentiant de lachryma eiusdem asini; que si admiscetur cere; similem apparentiam
operabitur. plura alia experimēta breuitatis causa obmitto; que si vera sunt ad-
miranda profecto iudicari debent. Inter hæc autem magiam naturalem et prohibitam
magna imo maxima ut dicitur est disparitas et dissimilitudo: quia prohibitam
non modo christiana religio; sed omnes leges: omnes bene instituta respublica damnat et
execratur. naturalem vero omnes sapientes omnes celestium et diuinorum regum studiose na-
tiones approbant et amplectuntur, illa artificum fraudulentissima; hec altiorum scitorumque
philosophia, illa irrita ac vana; hec firma fidelis et solida, illam quisque coluit semper
dissimulauit: quod in auctoris esset ignominia et contumelia; ex hac summa sicut
claritas gloriaque antiquitas et pene semper petita, illius nemo unquam studiosus
fuit vir philosophus et cupidus discendi bonas artes; hec altissimis plena mysterijs pro-
fundissimam rerum sacratissimarum contemplationem et demum totius nature cogniti-
onem complectitur; hec inter sparsas dei beneficio et inter seminatas mundo virtutes
quasi de latebris euocantur in lucem; non tam facit miranda quam facienti nature
sedula famulat. hec in mundis recessibus; in nature gremio; in promptuarijs
archanisque dei latitantiaque miracula: quasi ipsa sit artifex promittit in publicum
et sicut agricola vltimos viribus; ita magus terram celo. id est inferiora superiorum
dotibus virtutibusque maritat. Ex differentia posita inter magiam naturalem et
prohibitam consequitur necessario: ut dicunt fautores magie naturalis: quod opera ma-
gorum Pharaonis Appollonii Theophrasti ceterorumque magorum quos christiana damnat re-
ligio; facta sunt virtute nature hominum ministerio et non demonum adiute. Et hinc
est quod propter futurorum diuinationem et occultorum reuelationem ac mirabilium effe-
ctuum operationem non oportet consulere demones vel substantias alias sepatas:
sed virtutes occultas nature: quas qui cognoscunt: omnium predictorum causas et ratio-
nes reddere possunt. Huic autem opinioni seu potius errori innititur defensor pre-
dictæ conclusionis: ut patet per eas quas de magia naturali iuxta Pythagoricorum et
Platoniorum philosophiam scribit conclusiones. Nec mouere debet (ut aiunt) virum ali-
quem doctum; magus vocabulum: quod maleficium significare videtur. hoc enim nomen
magus nec latinum est nec grecum; sed persicum: et ideo lingua persica significat quod
apud nos sapiens, sapientes autem apud persas idem sunt qui apud grecos philosophi
dicuntur: sic vocati a Pythagora; qui prius dicebantur sapientes, fere enim apud
diuersas gentes diuersis nominibus sapientes eorum nuncupabantur: ut druides apud
gallos; prophetes apud hebreos vel pharisæi vel cabaliste; apud indos gymnoso-

phiste; apud egyptios sacerdotes; apud grecos pbi; apud persas magi. Et in hac significatōe euāgelista Mathe⁹ scribit; q magi venerūt ab oriēte adoraturi xpm; nō erāt illi magi necromātes et cū demonibus p̄federati; qui hostes demonū imo dñm; et de eis mor triūphaturū veniūt adorare. sed erāt veri sapientes celestīū et terrenarū rex sciam edocti; q ip̄am patris sapiam in hūmno corpe factā visibilē coluerūt et venerati sunt. Hāc autē dr̄ctam aptissime dat intelligere Hiero. in eplā ad Paulinū; in qua mentōez faciēs de Appollonio Tbianeo ait; Appollonius Tbiane⁹; siue magus vt vulg⁹; siue pbs vt pithagorici dicūt. in qbus verbis exp̄sse significat Hiero. q illud qd ē vera pbia a vulgarib⁹ qñqz credit eē illud qd ip̄i appellāt magiā. Et q p̄ q nomē magia fm op̄inōez istā est equocū ad magiā sup̄stitiosam et nālem. vñ Guill⁹ Parisiensi. in de vniuerso scribit; q magi a magia nāli dicti sunt; q̄i magna agētes; qdā male interpretati sunt magos; q̄i male et mala agētes. q autē mīsterio demonū talia opant; reuera et male et mala agētes et hīdi et dicēdi sūt. P̄z igit qd fit magia nālis fm sic op̄inātes; ad qd et ad q se extēdit ei⁹ cognitio et opatio.

¶ Improbatio eoz que dicuntur de magia naturalī per octo conclusiones probabiles.

e Consideratis rōibus p̄tra magiā primo. c. descriptā inductis; luce clarius p̄z q magia nālis illicita et p̄hibita sit censenda. p̄stat enī q magia nālis est ars cognoscēdi occultā faciēdiqz mirifica opa in natura vt ip̄i fatent. quare si magia sic a nobis descripta tanqz sup̄stitiosa et fraudulētissima oī lege sit p̄hibita; cōsequit̄ nccio q nālis magia sit illicita et p̄hibita. P̄terea certū est q Plini⁹. iij. nālis historie libro de magia naturali disserit et scribit; ad quā vt inq̄t P̄thagoras Empedocles Democritus Plato discendā nauigauere. et s̄ defensores magie nālis fatent. s̄ manifestū est Plini⁹ ex aucte Hieronis tanqz vanā et frudulentissimā illā dānare; vt ibidē p̄z. s̄ hētur p̄positū. Itē ad magiā nālem p̄tinet fm Plī. ea magia q a hēsp̄eris ex aere ex stellis ex lucernis ac peluib⁹ securibusqz; et ex vmbraz inferiorūqz collogis et mult⁹ alijs diuina p̄mittit. s̄ p̄stat talem esse p̄hibita oī lege ciuili etiā romanorū. scribit enī Plinius vbi. s̄. q galloz druides et s̄ genus vati medi corūqz Tiberij cesaris p̄ncipatus sustulit. druides autē et vates fm defensorē p̄dicte p̄clusiōis idē qd vocabulū magus a magia nāli dictū significat. P̄terea exp̄imentū de talpa et eliotropio et lucerna ex cera et semie asini cōfecta ad magiā naturalē p̄tinet. s̄ Plini⁹ dānat exp̄imentū de talpa et eliotropio in. xxx. et vlti. nālis historie li. p̄ q̄to vt credo sup̄stitio quedā in his admiscei vires enī religionis in talibus operibus dicit magos addere; qd sup̄stitiosum censetur. eadem ergo ratione damnanda vident̄ cetera exp̄imēta arte magica inuenta et exp̄erta. Si dicatur q p̄dicte rationes non concludunt; q magia naturalis sit illicita et p̄hibita; nisi ostendatur efficaciter q mirificentia operum que in magia naturali fiunt; virtute demonum et non virtute

nature ministerio magorum adiute fiant, dictum est autem supra quod in rebus creatis sunt virtutes quedam occulte et mirifice; quas qui cognoscunt et applicare sciunt; mirifica opera facere possunt. propter quod in experimentis magorum naturalium si veritas quicquid non inueniatur; referendum est potius ad ignorantiam experimetatorum; quam ad defectum virtutum occultarum nature. Preterea in magia de qua Plinius differit et scribit; plura narrant que ad magiam prohibitam pertinet; quare allegandus non venit in peritatem magie naturalis. Ideo quod rationes predictae efficaciter concludunt contra magiam naturalem quia cum virtutes occulte non possint euidenter cognosci per humanam inquisitionem; ut statim patebit; necesse est in operibus magorum auxilium demonum expressum vel occultum intervenire. Quod octo conclusionibus probabiliter tamen et non assertive ostendo. Prima igitur conclusio et fundamentalis omnium dicendorum in presenti materia est hec: Preter virtutes nature quas ceteris philosophantes in rebus naturalibus expeririunt; non sunt dabiles tales virtutes occulte et mirifice quas magi fingunt; quia non est probabile aliquid esse in natura quod efficaci ratione aut experimento non deprehendatur. sola enim hec via intellectui humano relinquitur ad philosophandum. virtutes autem occultas quas magi fingunt; nec ratio efficax convincit; nec experientia docet; ut ex incertitudine et deceptione operum magicorum apparet. Preterea si entia imperfecta ut mineralia vegetabilia et plantae animalia quoque imperfecta et celestia corpora habent tales virtutes occultas et mirificas; ut magi fatentur; rationabile est per locum a minori ad maius; quod animalia perfecta et maxime homo tales virtutes habeat; qui supremum locum obtinet inter res naturales. non apparet autem nec exprimur in animalibus perfectis nec in homine tales virtutes occultas et mirificas; nisi dicatur secundum intentionem Avicenne; quod virtus imaginativa et intellectiva in homine pro virtute occulta et mirifica habetur quod ridiculum et insuperabile in promptu apparet. Item certum et manifestum est apud omnes philosophantes; quod Aristoteles philosophorum princeps et subtilis inquisitor veritatis sufficienter et complete tradidit et scripsit scientiarum naturalium secundum se et omnes eius partes; in quibus non numeratur scientia virtutum occultarum et mirificarum nature; quam isti magiam naturalem dicunt. Relinquitur ergo quod tales virtutes occulte et mirifice non sunt dabiles. Si dicatur quod irrationabile videtur tales virtutes occultas negare; apparet namque magnetem ferrum attrahere; et eundem ne attrahatur ab adamante ligari; visum est sepe zaphirum entracem fugare; aurum cor letificare; et iaspidem undecumque fluxum perescere; et plura his similia; que cum ab omnibus vulgata sint; impossibile est veritatem non in maiori parte habere. Ideo; quod hec ad virtutes ceteris expertas reducuntur; cum contingat in pluribus; ut medici dicunt; quorum est tales virtutes considerare. Secunda conclusio; processis talibus virtutibus occultis nature et mirificis; impossibile est intellectum humanum sue nature relictum tales virtutes distincte et per certitudinem cognoscere; cuius causa et ratio duplex colligitur ex dictis Petri de Ebano Consiliatoris. lxxi. dicitur. Prima quidem ratio et causa est; difficultas cognitionis proportionis mixtionis in qua forma cum eius virtute occulta suscipitur; cognitionem namque simplicium causantium homini mixtionem ignoramus; quod cum vixerimus in hoc mundo. vnde Averroes quinto colligitur. Impossibile inquit est scire per arbitrium mensuram mixtionis; per quam operatio

specifica fit in ipso ente: quoniam comixtio totius duorum cum toto alterius ex opere
 dei est benedicti et summi et opere nature. difficilis preterea est talium virtutum
 occultarum cognitio propter ignorantiam principiorum proventus huiusmodi virtutis
 occulte: cum ipsa non educatur omnino de potentia materie; sed ad hoc agens
 operatur extrinsecum; ut corpus celeste; deinde intelligentia plena formis; de
 minimisque primus benedictus. Secunda vero causa et ratio est separabilitas et cor-
 ruptio talium virtutum occultarum a suis propriis substantiis; quod evenire
 potest aut propter indispositionem materie cum distemperata complexionem
 in qua fuit suscepta; cui innitebatur forma, vel ex parte loci; eo quod a locis in quibus
 producte fuerunt et conservabantur remoueantur, est enim patria principium
 generationis velut et pater. locus enim virtutem habet continentiam et saluativam
 locati. iiii. phy. aut hoc evenit ex parte eorum a quibus illa forma imprimitur cum
 virtutibus. cum enim unumquodque periodo terminetur; ut. ij. de generatione scribitur
 virtutes celorum ad tempus determinatum in formis et materiis sustentantur. et ex
 hoc apparet multoties defectus et deceptio illorum qui virtutes has occultas et
 mirificas experientes non observant tempus signatum et determinatum. inveni-
 tes namque substantiam et propositum credunt experimentatores et illic virtutes occul-
 tas invenire; in quo maxime falluntur et decipiuntur. quare videmus moderno tempore
 multos lapides virtutibus olim sibi attributis deficere. tunc propter eorum sepa-
 rationem a locis propriis. tum etiam propter temporis antiquitatem. Porro igitur incertitu-
 do et ignorantia humane nature circa tales virtutes occultas; deceptio quoque
 et fallacia in experimentis illarum. Tercia conclusio: homo sue naturali virtuti re-
 lictus non potest mirabiles et insolitos effectus per modum artis causare applican-
 do. scilicet predictas virtutes occultas et mirificas adinvicem. et notanter dicitur ho-
 mo sue naturali virtuti relictus; quia adiutus et instructus a deo vel angelo.
 potest non solum mirabiles; sed miraculosos effectus causare; ut post patebit; si sua
 propria et naturali virtute hoc reputo impossibile. Cuius ratio est; quia agere per
 modum artis est agere per cognitionem et appetitum; applicando. scilicet activa passiva. omni-
 busque est autem quod homo sue nature relictus non potest cognoscere certitudinaliter et di-
 stincte virtutes tales occultas nature; nec proportionem nec applicationes earum
 adinvicem ad mirificos effectus producendos. nec est opus ad hoc plures ratio-
 nes adducere; cum experientia hoc doceat. Ex quibus conclusionibus patet quod magia na-
 turalis non est per se scientia naturalis; ut Guillielmus Parisiensis credidit; et in suo libro. de
 legibus asserit; quia magus non habet certitudinem neque evidentiam distincte et in-
 particulari de virtutibus occultis et mirificis rebus naturalibus; nec de ipsarum propor-
 tionibus et applicationibus; ut deductum est. scientia autem naturalis certitudinem et eiden-
 tiam facit de suo obiecto; aliter non esset scientia. Hoc etiam probatur ex alio; quia magia na-
 turalis est noticia experimentativa que circa singularia et singulares circumstantias
 versatur; in quibus ut in pluribus deceptioes et errores contingunt. asserere autem
 talem noticiam experimentativam esse scientiam vel partem scientie naturalis est
 ridiculum. unde tales magi experimentatores potius quam scientes appellantur.
 Preterea magia secundum sic opinantes est noticia practica. scientia autem naturalis secundum

se et omnes eius partes est noticia mere speculatiua: cum sit de his quorum principium non est in sciente; quod est probere et voluntas, vi. metaphy. Et ex eadem radice patet quod magia naturalis non est perfecta sapientia: ut defensor predictae conclusionis sine probatione asserit: quia sapientia non est quocumque noticia, vi. ethi. sed diuinissimorum entium a motu et materia tam sensibili quam intelligibili separatorum. magia autem naturalis est de virtutibus occultis et mirificis rerum naturalium secundum sic opinantes: que non abstrahunt a motu nec a materia sensibili: ut scribitur, vi. metaphy. Quarta conclusio: intellectus angelicus sua naturali virtute potest certitudinaliter et euidenter cognoscere et de facto cognoscit virtutes occultas et mirificas rerum naturalium: quaecumque filiter concurrunt et concurrere possunt ad insolitas et mirificas illarum operationes. Hec conclusio quousque nulli philosopho nec theologo dubia videri debeat: efficaciter tamen potest demonstrari: quia certum est secundum philosophos intelligentias separatas mediante motu corporum celestium et istorum inferiorum causare predictas virtutes occultas et mirificas, talis autem calitas sit per intellectum et voluntatem secundum omnes recte philosophantes, quod eas distincte et euidenter cognoscunt. Preterea cognita distincte et euidenter natura subiecti proprii alicuius virtutis cognoscit distincte et euidenter virtus consequens tale subiectum, et hec est per se nota cuilibet philosophanti: cum principium cognoscendi distincte et demonstrandi que insunt subiecto: sit ipsum quicquid est alterius extremi, id est posteriorum, manifestum est autem quod quolibet subiecta separata cognoscit euidenter et distincte quidditates rerum materialium: aut per species inditas: aut per species a rebus acceptas secundum ponentes species intelligibiles: aut quodam alio modo: per noticiam intuitiuam, id est vel abstractiuam secundum modernorum theologia. Quinta conclusio: substantie separate sua propria et naturali virtute possunt mirabiles effectus per modum artis facere: applicando, id est actiua passiuis: in quibus tales virtutes occulte et mirifice reperiuntur. Hec conclusio non potest in lumine naturali efficaciter demonstrari: quia non est per se notum nec ex se notis deductum: quod materia corporalis generabilius et corruptibilius ad nutum obediat substantiis separatis vel ad motum localem vel ad motum ad formam, nec est per se notum quod intelligentie possint virtute sua naturali immediate mouere localiter hec corpora inferiora, et ideo ex principijs fidei probanda est: ut beatus Thomas probat, q. vi. de potentia dei, ar. iij. ubi sic dicit: Fidei autem initium est quod angeli non solum corpora celestia suo imperio moueant localiter: sed etiam alia corpora deo ordinata et permittente, mouent ergo localiter suo imperio corpora in quibus est vis actiua naturalis ad aliquem effectum producendum: que Augustinus appellat nature semina in li. de trinitate, et sic operatio eorum non erit per modum miraculi: sed per modum artis. In miraculis enim produciuntur effectus absque actionibus naturalibus a causa supernaturali, producere autem aliquem effectum quem vel natura producere non potest: vel non ita conuenienter mediante actione principiorum naturalium artis est, vnde philosophus dicit, ij. phy. quod ars imitatur naturam: et quedam perficit quod natura facere non potest, in quibusdam etiam naturam iuuat: sicut medicus iuuat naturam ad sanandum: alterando et digerendo per appositionem eorum que ad hoc naturale virtutem habent. In effectibus autem hominum producendis ars angeli boni vel mali efficacior est

et meliores effectus facit quam ars humana: propter tres rationes. Prima quidem: quia cum effectus corporales in inferioribus maxime dependant a celestibus corporibus: tunc precipue ars potest sortiri effectum: quoniam virtus celestis corporis ad hoc coopatur. Vnde in opibus agriculture et medicine valet consideratio motus et situs solis et lune et aliarum stellarum: quarum virtutes situs et motus multo certius cognoscunt angeli naturali cognitione quam homines. unde horas eligere potest melius in quibus virtus celestis corporis ad effectus intentos magis cooperetur. et hec videtur esse ratio quare necromantici in inuocationibus demonum situs stellarum obseruent. Secunda ratio est: quia virtutes actiuas et passiuas in corporibus inferioribus melius nonerunt quam homines: et facilius et celerius applicare potest ad effectum: utpote qui imperio suo corpora localiter mouent. unde etiam medici mirabiliores effectus in sanando faciunt: quia plura de virtutibus rerum naturalium sciunt. Tercia ratio quia cum infirmum agat non solum in virtute sua: sed in virtute mouentis. vnde etiam corpus celeste aliquem effectum habet ex virtute sube spiritualis mouentis: sicut quod est causa vite: ut patet in animalibus ex putrefactione nature generatis. et calor naturalis in quantum est infirmum anime vegetabilis agit ad spiritum carnis: non est inconueniens ponere: quod ipsa corpora naturalia in quantum sunt mota a spirituali suba sortiantur maiorem effectum: quod videri potest ex hoc quod Beatus Hieronymus. vi. scribit: Gigantes erant super terram in diebus illis. postquam enim ingressi sunt filii dei ad filias hominum: ille que genuerunt: isti sunt potentes a seculo viri famosi. vbi glossa. dicit: quod non est incredibile a quibusdam demonibus qui mulieribus fiunt incubi: homines gigantes esse procreatos. Has duas conclusiones pertractat beatus Augustinus. iij. de trinitate. Sicut inquit pariter non dicimus creatores hominum nec agricolas frugum: quous eorum extrinsecus adhibitis motibus ista creanda dei virtus interius operetur. Ita non solum malos sed nec bonos angelos fas est putare creatores. sed per subtilitatem sui sensus et corporis semina istarum rerum nobis occultiora nouerunt: et ea per agruas contempationes elementorum latenter expergunt: atque ita augendarum rerum atque accelerandarum incrementorum prebent occasiones. Sic igitur patet secundum intentionem Augustini. quod angeli boni et mali virtute naturali semina rerum nobis occulta cognoscunt: et mirabiles effectus per modum artis facere possunt. hoc idem sentire videtur super Beatum Hieronymum. ad Ieremiam. Serta conclusio: homo auxilio subarum separatarum adiutus et instructus potest occulta cognoscere et mirifica opera causare. Cuius ratio est: quia id quod est proprium superiori nature non conuenit inferiori nisi communicetur a superiori natura. hoc patet de calore: qui cum sit proprius igni non conuenit mixtis nisi dicatur ab igne. cognoscere autem virtutes occultas rerum naturalium: et mirifica opera facere: est proprium nature angelice: et probatum est. si ergo homo tales virtutes occultas cognoscit et mirifica opera facit: dicatur sibi ab intelligentia separata. Hoc autem fit multipliciter secundum doctores. Primo quidem reuelando hominibus noticiam talium virtutum occultarum: modum etiam applicationis ipsarum ad effectus mirificos et insolitos. quod credit fuisse reuelatum primis inuentoribus et scriptoribus artis magice quorum curiositati malignitas spirituum quandoque expresse quandoque occulte deo permittente se ingerit: ut Augustinus videtur sentire in libro de natura demonum

Secundo fit per pacta et signa inter hominem et substantias separatam inita: quibus
stantibus substantia separata per verba vel signa inuocata aduenit: et occulta
mago reuelat et effectus mirabiles facit. Septima conclusio: substantia sepe
cuius auxilio magus occulta cognoscit et mirifica opera facit est mala et non bo
na: quia si deus permitteret bona substantia hoc facere posset. Cuius ratio est
quia prestare patrocinium aliquibus que sunt contraria virtuti: non est alicuius
substantie bene dispositae secundum effectum, hoc autem fit in hominum artibus magicis et di
uinationibus occultorum: plura namque adulteria furti homicidia et alia hominum ma
leficia procurantur arte magica: que constat contraria esse virtuti, ergo substantia
separata que ad hec prestat auxilium mago non est sancta et iusta sed mala. Hoc
videtur in simili tangere beatus Augustinus super Genesim ad litteram: ubi sic dicit: Scitendum
est quoniam a mathematicis vera dicuntur: instinctu quodam occultissimo dicitur: quod ne
scientes humane mentes patiuntur: quod tamen ad decipiendos homines fit spiritum impu
ndorum et seductorum operatione: qui vera quicquid de temporalibus rebus nosse permittun
tur, quapp bono christiano siue mathematici siue quilibet impie diuinantur. Quis
quicquid vera dicentes cauendi sunt: ne consortio demoniorum animam deceptam pacto
quodam societatis irretiant. Hoc idem sentiendum est de mirificentia operum: quod
de diuinatione occultorum, et hinc est quod Guillielmus Parisiensis in libro de legibus scri
bit: quod libri magicarum artium sunt scripti a magis ex demonum reuelatione: aut a de
monibus sub nominibus magorum, quod intelligendum est de primis inuentoribus et
scriptoribus artis magice: ut in primo capitulo dictum est. Octaua conclusio in operibus
mirificis et insolitis que arte magica fiunt: magus se habet solum per modum in
uocantis: et demon per modum applicantis actiua passiuus: vel rem de loco ad
locum transferentis: quia non est probabile quod corpora in quibus tales virtutes
occulte sunt obediunt mago ad nutum quo ad motum localem: cum virtus motiua
hominis magi sit materialis et extensa contrarietatem hominis et resistantiam ad talia cor
pora, et per prius non ita velociter et imperceptibiliter virtutes tales occulte sunt
applicabiles a mago: sicut requirit productio talium effectuum. Substantie autem
separate cuius omnis virtus tam cognitiua quam appetitiua et motiua secundum locum est
immaterialis et inextensa: materia generabilis et corruptibilis ad motum localem
obedit ad nutum, quare concluditur euidenter ad talia opera insolita et mirifica
magum nihil aliud facere et operari quam demones ad hec peragenda per signa in
eos inita inuocare. Et hinc est quod opera magorum Pharaonis non dicuntur fuisse
facta simpliciter a magis: sed tamen secundum quid per incantationes videlicet egypciacas
et archana quedam: ut scribitur, Exo. vii. et viii. c. Super quo loco Nicolaus de
Lira recitat tribus opinionibus: solum illam tenet et probat que dicit: quod puer
sio virgarum in dracones per magos facta fuit secundum apparentiam aut secundum imperce
ptibilem suppositionem serpentium alibi naturaliter generatorum loco virgarum: quorum
quodlibet certum est magos virtute eorum naturali non posse facere: sed demo
nem ad hec facienda inuocare. Notandum pro solutione eorum que defensor pre
dicte conclusionis inducit de vocabulo magus: quod sicut albus ab albedine dicitur
et denotatur formaliter album: et sciens a scia: et sapiens a sapientia, sic a magis

15
primo descripta dicitur et denominatur quis formaliter magus. Cuius ratio est
quia in vocabulorum significatiōibus sequi debemus usum cōmū, et hinc est quod
Aristo. philosophorum princeps in philosophicis et dialecticis libris semper probat quid
nōis vocabulorum per cōmū modū dicendi. usus autē cōiter loquentiū appellat
magū illū tūm qui scit futura predicere et diuinare; maxime quo ad hominis bona
vel mala et mirifica opera facere, et quia per astroz peritiā et virtutū occultaz
noticiā solent philosophi diuinare et mirifica opa facere; hinc est quod astrologi magi di
cunt. propter quod Dion in quinto historiāz libro et Hermodorus tradit Zo
roastrem magice predictionis et diuinationis principem astroz fuisse cultorem;
ut Laertius Diogenes in libro de morib⁹ et institutis philosophorum refert. Hoc idē
sentire videtur Isidorus in Etimologijs; ubi scribit: quod primū stellarū inter
pretēs magi nuncupabant; sicut de his legimus qui in euangelio natū xpm annū
ciauerunt. postea hoc nōie soli mathematici cuius artis scientia vsq; ad euan
gelium fuit cōcessa; ut xpo edito nemo exinde natiuitatē alicuius de celo inter
pretaret. Cuius prohibitionis ratio est; quia in talibus futuroz diuinationibus pp
vanā curiositatem et inquisitionē hūanam demon ut in pluribus se ingerit; ut
sepe dictū est. propter quod philosophantes de talibus non solū magi; sed male
fici apud cōiter loquentes appellant. quare sequitur quod nomen magus nō in bo
nā sed in malā significatiōem apud xpianos est accipiendū. significat enim di
uinandi artem lege diuina prohibitā. vnde Rogerius bacho quem defensor
predicte conclusionis in defensionē sui erroris allegat in libro que ad Clemē
tem papā scribit; mathematicā prohibitā et maleficā; mathematicā magicā ap
pellat. per quod dā intelligi quod nomen magus prohibitā artem et maleficam
apud cōiter loquentes significat. Magi autē qui adoraturi xpm ab oriēte ve
nerunt; non dicebant magi ab arte magica; ut defensor conclusionis in apolo
getico scribit; sed a magnitudine sciē; non naturaliter inuente; sed diuina inspi
ratione tradite; ut magi Nicolaus de Lira ad Mat. ij. c. dicit. isti enim vidētes
nouā stellā; cognouerūt per diuinā inspiratiōē quod illa erat stella que predicta
fuerat per Balaham; qui in oriē tali plaga prophetauerat. Nec dictū Hiero
nymi de Appollonio Tybiano iuuat defensorem predicte conclusionis; quia no
men magus nec apud veteres nec apud modernos philosophiam aut sapiām vltē
et simpliciter significat. hoc enim esset ridiculū ut dictū est; sed significat ptem
illam philosophie que de astroz cursu et situ est; aut de virtutibus occultis superiorz
corpoz et inferiorz. propter quod philosophantes de talibus magi apud persas
nuncupabant; apud nos vō diuinatores vel malefici, nec prophētes nomen
apud hebreos idem quod apud persas magus significat; ut defensor conclusionis
sonniat; quia prophēta sūm hebreos ex diuina inspirationē futura prenunciat
vnde prophetia donū dei est; et nō ab astris vel hominibus allata. magus autē ex
causis naturalibus aut demonū reuelatione futura predicit. Relicta ergo cō
tentione de verborū significatiōibus; que apud sapientes vana et inutilis est;
cū de rebus pster; tenendū est firmiter sūm xpianam religionem; quod nomen ma
gia a quo magus quis appellat significat artem quandā superstitiosā; qua

ministerio demonum magus occulta cognoscere et mirifica facere falso promittit. Cuius superstitionem et fraudulentiam sub falso nomine sapientie naturalis multi etate nostra probant imitantur et defendunt. de cuius partibus et speciebus ad ampliozem destructionem erroris ipsorum in speciali magis et in particulari differendum est.

Opinio quorundam magorum quod diuinitio occultorum artis magice fieri potest naturaliter per inspectionem corporum luminosorum et aliarum causarum naturalium.

Et conclusiōibus predictis et his que dicta sunt. h. c. perspicuum est quod tanta diuinitio occultorum: quā mirificetia operum artis magice fit auxilio demonum. vix quia fautores magie naturalis conantur predicta reducere ad causas mere naturales: ingrendum est si occultorum diuinitio et mirificetia operum virtute nature fieri possit. Et primum de occultorum diuinitationibus: de quibus aliqui dicunt et scribunt: quod tribus modis quis potest naturaliter per virtutem anime occultata cognoscere et diuinare. Primus quidem modus est per inspectionem corporum et instrumentorum luminosorum. Cuius ratio est: quia mentis humane acies eius quod aspicit in talibus instrumentis reflectit in seipsam. prohibet enim luminositas instrumenti ipsum aspicientem faciem mentis in exteriora intendere seu dirigere et repellit eam atque reflectit in se. propter quod cogitur intueri in semetipsa: in qua iuxta Platonis philosophiam: si purgata sit et tersa a sordibus: que a parte corporis adueniunt et adherent anime: vel ut in speculo claro et terso videntur: vel omnia occulta vel partem eorum vel occultum quod queritur. nec mirum si anima in seipsam reflecta videat talia occulta: quia secundum Platonem anima humane creata est perfecta inscripta formis omnium cognoscibilium: et hoc quantum ad eius virtutem intellectiuam: ornatam autem ac decoratam tota pulchritudine ac varietate virtutum quantum ad eius virtutem appetitiuam. propter quod Plato dicebat nos nihil omnino posse addiscere vel innuere: nec in animabus nostris nouam scientiam per doctrinam aut disciplinam aut experientiam sensum fieri: sed veteres et inatas nobis: que quasi sepulte fuerant et obtece detegi per exercitationes doctrinales et experientias: et apparere etiam nobis ipsis: quas prius apud nos esse non videbamus. Secundum igitur istorum magorum sententiam hec operantur luminosa corpora et instrumenta et singulariter specula: ut ad se ipsas reuersa aspicientis anima in semetipsam pfundet intuitum et figat intimius aciem intellectus. quod quanto amplius intimius figet: et ampliora et lucidius in semetipsa intuebitur et cognoscet et diuinabit occulta. et a deo intimatur et pfundatus poterit esse: ut dicunt in animam ipsius hominis intuitus: adeoque ad seipsam poterit esse conuersa et quasi infra semetipsam collecta: ut vel raptus sit hominis collectio vel pre-raptus: vel extasis vel prope extasim. propter quod in hominis operibus exercitati statim consummato opere hominis claudunt et clausos fortiter tenent oculos puerorum: quibus facte sunt apparitiones hominis: donec anima reuersa sit ad statum pristinum a collectione hominis et effusa iuxta consuetudinem atque sperfa in corpus suum

129
et eius organa. et hoc est dicere: donec resumpserit vires et organa que dese-
ruisse saltem ad modicum videbat; alioquin immineret puero ut dicitur periculum
corporis aut forte insania. et hic est vnus modus iuxta platonicoꝝ phiam sal-
uandi occultoꝝ diuinatiōes per cās mere naturales sine quocūq; auxilio ex-
pressio vel occulto demonū. Est preterea alius diuinandi modus et cognoscē-
di occulta naturaliter: per medicinas. s. et virtutes occultas mineraliū et her-
barū et aialium; de quibus Guillius Parisiensis scribit in de vniuerso: q; oculus
indice testudinis et cor huppue et oīa huiusmodi hñt virtutes attrahēdi vapores
qui ingrauant somnū et generāt fantasias somnioꝝ. et propter hoc suis virtu-
tibus liberāt et expeditā faciūt aīam a grauedine et crassitudine; quibus impe-
diť apte corporis aīa: ne possit in seipsam reflecti et intueri: velut in speculo
claro pñtia pñtita et futura. Terci⁹ mod⁹ diuinādi et cognoscēdi occulta na-
turaliter magis aptus et pformis aīe hñane q̃s modi supradicti: qui non fiunt
sine aliquo horrore et periculo ut dicunt: est per armonias. i. concentus musi-
coꝝ instrūtoꝝ. Cuius rō est: qm̃ pcentuū quorundā suauitas mirabiliter est de-
mulcens aīas hñanas et rapiens eas in se: et propter hoc eripiens eas a passi-
onibus que impediebant intuitū oculoꝝ in seipsa. propter qd̃ Plato in libro
qui vocat̃ Timæus: magnā armoniis attribuit ptatem. dicit enim q; poten-
tissima artiū musica est: et mirificā habet virtutem armonia ad mitigādos do-
lores aīarū hñanarū et ad incutiendos eosdē. s. lites ad letificandas ipsas et ad
oēs passiōes ingerēdas eisdē. tantaq; est vis armoniarū in pmouēdis aīabus
ut etiā eas cogat mouere corpora sua motibus gesticulationū: quibus q̃tū
possibile est effigiāt motus passionū suarū interiorū. Per armonias etiam fu-
gātur naturaliter maligni spūs: siue recedūt ab aīabus quas vexant. cuius cā
in hoc est fm̃ Platonem: q; virtus armoniarū adeo rapit aīas humanas in se
adeoq; abstrahit illas non solū ab alijs passionibus et sollicitudinibus: s; etiā
a seipsis. nimirū igit si recedant a malignis spiritibus et seorsum fiāt a passioni-
bus: per quas tenebant̃ ab ip̃is; qm̃ a semetipsis quodāmodo abstrahunt et in
ipsarū armoniarū suauitatem rapiunt. Ex quibus manifestū est q; armonie nō
mediocriter adiuuant aīam ad diuinorū contemplatiōem et occultoꝝ diuinati-
onē. His igit tribus modis supradictis disponit et iuuatur aīa hñana ut in se
ip̃am conuersa et reflecta posset videre naturaliter oīa occulta vel partes eoꝝ
vel occultū qd̃ querit absq; auxilio demonū: iuxť Platonis phiam: ut dicitur.

Quod supradicta opinio magoꝝ est contra
veritatem fidei catholice et phie naturalis.

b Ecce aīst opinio de occultoꝝ cognitione et diuinatiōe p inspectionem
corpoꝝ luminosoꝝ est ptra fidez catholicā et veritatem phie. fundat̃
eni in tribus ppositiōibus falsis et erroneis. Prima: q; aīe hñane cre-
ant̃ a deo pfecte q̃tūq; ad scias et virtutes. Secūda: q; vnio aīe ad corpus nō
est naturalis sed violenta et penalis. Tercia: q; per inspectiōem corpoꝝ lumi-

nosorum vel virtutem medicinarum et ceterarum rerum naturalium; aut musicalium armoniarum anima humana inuatur et disponitur ad videndum in seipsa tanquam in speculo claro et terso imagines rerum omnium occultarum. Primum fundamentum Plato, est secundum Aristotelem expressit; cuius philosophia apud omnes recte philosophantes tanquam rationi et experientie conformior est magis recepta et probata; quam philosophia Platonis, scribit enim Aristoteles, in libris posteriorum et de anima; quod omnis humana scientia causatur ex preexistente cognitione; et quod intellectus noster se habet in potentia ad formas intelligibiles sicut materia ad formas sensibiles; et quod nihil horum actu est anima; sed potentia tantum; et quod intellectus possibilis est omnia fieri; sicut intellectus agentis omnia facere; et plura his similia, per quod datur intelligi; quod anima non habet scientias et virtutes innatas; sed per usum et exercitium circa sensibilia generatas et acquisitas, unde deficiente aliquo sensu deficit scientia que circa illum sensum est; ut scribitur in libro posteriorum. Preterea contra opinionem Platonis rationibus sic arguitur: Quod enim est perfectionis in natura inferiori non est remouendum a superiori et perfectiori; sed magis attribuendum secundum modum sibi pertinentem, hec propositio est per se nota cuilibet philosophanti, manifestum est autem quod animalia bruta que sunt infra hominem accipiunt de nouo species et cognitiones rerum sensibilibus, acquirunt preterea imaginationes memorias et stimulationes; ex quibus dispositiones et habitus in parte sensitiva generantur et acquirunt; quod est perfectionis in animalibus brutis, ab anima ergo intellectiva non est neganda acquisitio nona species intelligentium et virtutum intellectualium. Confirmat ista ratio; in quacunque natura est principium actuum et passiuum accipiente perfectionis; ibi potest acquiri talis perfectio; aliter frustra et ociose ponerent in tali natura principia predicta, anima autem humana habet in se actiua principia et passiua respectu scientiarum et virtutum; quare sequitur quod de nouo potest scientias et virtutes acquirere, et negare ab anima humana acquisitionem scientiarum et virtutum est incidere in errorem philosophorum antiquorum; qui negabant ab agentibus naturalibus actiones proprias et virtutes agendi; reducunt omnes effectus in deum tanquam in causam totalem; ita quod ignis non causabat calorem secundum ipsos; sed prima causa ad presentiam ignis, nec sensibilia imutabant sensus nec causabant cognitiones et noticias suas in animam; sed deus ad presentiam sensibilibus, et sic de virtutibus moralibus; que omnia sunt contra veritatem philosophie et fidei catholice. Preterea tam scientes quam non scientes consentiunt se addiscere et addiscendo de nouo acquirere doctrinales et disciplinales scientias et cognitiones, et nemo est qui non experiat apud se vacuitatem et ignorantiam ab hominibus scientibus et cognitionibus antequam per experientiam sensum aut doctrinam percipiat hominibus scientias et noticias in eo gigni et fieri, propter quod addiscendum nemo dicit; ostende mihi scientiam que latet in anima mea; sed fac me scire quod ignoro; fac me videre quod non video quia reuera illud scio quod ego me nescire indubitate sentio, unde in fine primi posteriorum scribit Aristoteles, contra Platonem; quod inconueniens est nos habere nobilissimos habitus et latere, Item si anima humana secundum Platonem affert secum habitus scientiarum et virtutum; contrarii habitus et qualitates erunt in animabus nostris ab ipsa creatione animarum, Quod sic patet; quia virtus et scientia non possunt oboleri ab anima humana nec

127
66

de nono fieri fm Platonem; cum naturaliter et indelebiter insint, p eandem ergo rōnem nec habitus istis contrarij. Qd si dicat q virtutes tā intellectu-ales qz morales sunt naturales animabus nostris eisq innate atqz concreate vitia vō et ignorantia prave dispositionis aduenticia, hoc nō valet; quia querendū est a Platone; vtz tales habitus p contrarij possunt fieri in anima; vel nō. Si primū hētur propositū, s. q habitus contrarij sunt simul in anima, et p pns aīa humana simul scit et errat; scit et ignorat; simul est virtuosa et viciosa; simul bona et mala, quod est impossibile; cum vnū contrariorū expellat alterū. Si dicatur secundū; q habitus contrarij nō pnt fieri nec causari in animabus nris sequitur q nemo hoīm erit ignorans vel errans; cum naturaliter sit sciēs, nec malus cum naturaliter sit bonus, quare soli boni homines peccant; soli boni omnia mala faciunt; soli boni furant; soli boni rapiunt fraudāt iniuste iudicāt; cum mali nulli sunt vel esse possunt; postq malicia nec naturaliter est aīabus innata; nec aduenire possit eisdem fm platonicos, hoc idem de errore et ignorantia sequi necesse est; que omnia sunt contra experientiā pbicam et veritatē sacre scripture. Secundū fundamentū predictę opiniōis; videlicet q vnio aīe ad corpus non sit naturalis sed violenta et penalis; est falsum et hereticū, constat enim aīam humanā esse formā et endelenchiam corporis humani; cum sit tali corpori primū principii viuendi sentiendi mouendi fm locū; vt expimēto patet, forma vō et actus proprius vnitur de per se et inclinatione naturali suo proprio perfectibili; quia actus proprius naturaliter sit in propria materia et potentia, vnio ergo anīe ad corpus non est innaturalis et violenta. Itēz homo cū sit ens naturale et sensibile nō est sola materia nec sola forma; s vtrūq simul; vt, vii, metaphy. probat et in symbolo Athanasij scribitur; q sicut anīa rōnalis et caro vnus est homo; ita deus et homo vnus est xps, sed manifestū est q homo est ens vnū et ppositū ex partibus de per se, ergo ptes adinuicem vniuntur de per se et naturaliter; quia si partes de per se adinuicēz nō vniunt nec in toto de per se vniuntur, et per pns homo non esset ens nec vnū de per se; sed per accidens; quod est incōueniens manifestū in metaphy. Preterea si anīe humane repugnaret vniri de per se et per modū forme corpori hūano; esset hoc fm Platonem et Auerroem qui Platoni consentit propter ei⁹ immaterialitatem et subsistentiā, implicatio namq videtur p contradictionis fm Platonem q forma imaterialis et subsistens vniatur materie corporali tanq forma, ex quo enim est imaterialis non potest esse forma materie, ex quo est subsistens; non pōt cū quocunq alio formaliter et intrinsece componere aliquod terciū de per se, hoc aut nō impedit quin vnio anīe et corporis sit naturalis et de per se; quia anīa intellectiua non subsistit subsistentia complete speciei; quēadmodum forma separata angelica, nec est forma imersa materie; sed sup greditur eius naturā non vtens organo corporali in suis operatōibus ppijs vt forme materiales; quare nec eius imaterialitas nec subsistentia impedit; q sit forma et pars intrinseca humane nature, propter qd separata a corpore remanet imperfecta; hīs esse et opari imperfectū; donec vnita sit proprio corpori

Ex quo p[er] vanitas opinionis platonicoꝝ: qui credunt q[uo]d anima intellectiua
propter vnionem ad corpus moriatur ⁊ impediatur in suis nobilibus opera-
t[i]o[n]ibus ⁊ v[is]u sci[en]tiar[um] ⁊ virtutū cum quibus fuit creata: quia nō videt[ur] r[ati]onale
q[uo]d anima patiat[ur] detrimentū in suis proprijs op[er]ationibus propter id quod est
sibi naturale. quod enim est alicui naturale: non impedit eius p[ro]pria op[er]at[i]o[n]em
sed conseruat ⁊ auget. vniri autē ad corpus est anime hūane naturale: vt pro-
batū est. per hoc enim differt f[er]m[ite] fide[m] ab angelis. ergo per vnionem ad cor-
pus nō mori[n]t[ur] nec impeditur a[n]i[m]a: sed viuit vita intellectuali sibi p[ro]pria. Item
vnio a[n]i[m]e intellectiue ad corpus organicū non est nisi aptatio ⁊ applicatio vir-
tutū op[er]atiuar[um] a[n]i[m]e ad organa sua p[ro]pria ⁊ sibi proportionata. sed nemo sane
mentis dicit ex h[um]o[n]i applicatione vel aptatione ad organa sua virtutes op[er]-
atiuas mori vel impedi[n]t[ur]: sed potius iuuari ⁊ vigorari in op[er]at[i]o[n]ibus proprijs.
quod experimento probatur: quia lesis organis potentiar[um] sensitiuar[um] p[er] quas
conseruantur ⁊ comprehendunt[ur] fantasmat[ur]: impedit a[n]i[m]a in considerat[i]o[n]e etiā
ea quor[um] sci[en]tiam habet. ergo vnio anime ad corpus non impedit p[ro]prias a[n]i[m]e
operat[i]o[n]es. Si dicat[ur] q[uo]d virtutes que per corpus ad membra corporis op[er]ant[ur]
non moriunt[ur] vel impediunt[ur] p[er] applicat[i]o[n]em ad organa quibus perficiunt op[er]-
ationes suas: sed vis intellectiua que per h[um]o[n]i organa nō op[er]at[ur] vt dictū est:
corpori iniungit[ur] ⁊ quodāmodo in eo moritur ⁊ sepelitur: iux[ta] illud Sap[ientie]: Cor-
pus quod corrūpitur aggrauat a[n]i[m]am. Contra hoc arguit[ur]: quia querendū est
a Platone qualiter ⁊ quā ob cā[m] p[ro]ueniat a[n]i[m]e intellectiue ex corpore mori ⁊
impedi[n]t[ur] a suis proprijs op[er]at[i]o[n]ibus imaterialibus: cū vnio ad corpus sit ei na-
turalis q[ue]stio[n]em ad esse ⁊ op[er]ari vt dictū est. virtus preterea intellectiua quasi
seorsum ⁊ longe est valde a corpore f[er]m[ite] statū suū ⁊ sublimitatem essentie sue:
cū sup[er]grediat[ur] naturā materie. tū manifestū est multas bonas ⁊ nobiles op[er]-
ationes ⁊ influentias ex ipsa in corpus ⁊ partes eius p[ro]uenire. ipsa enim est
que totū corpus viuificat totū corpus regit ⁊ toti p[ro]uidet. Nec est dicendū:
vt platonici dicūt: q[uo]d merito peccatoꝝ que p[er]miserit in p[ar]tibus stellis anteq[uam]
corpus intraret: infligit[ur] ei h[um]o[n]i vnio ad corpus ⁊ impedimentū ad penam
quia nihil putari debet pena quod non cognoscit nec sentitur. a[n]i[m]a autē hūana
nec in corpore nec extra corpus sentit vel cognoscit se sic punitā. Hec opinio
de vnione anime ad corpus dā[n]atur in clemen. vnica. de sum. trini. q[uo]d substan-
tia a[n]i[m]e r[ati]onalis seu intellectiue vere ac per se hūani corporis non sit forma: er-
ror. Terciu[m] quoq[ue] fundamentū predicte op[er]ationis: q[uo]d per inspect[i]o[n]em cor-
por[um] luminosor[um] vel medicinas aut musicales armonias quis posset diuinare
occulta: est falsū ⁊ hereticū. Q[uo]d sic o[n]dit[ur]: quia hūana a[n]i[m]a nō p[otes]t diuinare
nec cognoscere occulta p[re]s[en]tis p[re]teritoꝝ ⁊ futuroꝝ p[er] supradicta nisi altero
triu[m] modor[um]: vel q[uia] talia in se ⁊ per se causant noticiā sensitīuā aut intellectīuā
taliū occultor[um]: aut quia in ipsis ⁊ maxime in corp[or]ibus luminosis relucēt ima-
gines sensibiles vel intelligibiles occultor[um]: aut quia talia iuuant ⁊ disponunt
a[n]i[m]am vt in seipsa videat ⁊ intelligat imagines occultor[um]. manifestum est autē q[uo]d
nullo istor[um] triu[m] modor[um] a[n]i[m]a hūana potest diuinare nec cognoscere naturaliter

occulta. De primo quidem modo sic patet: quia talia ut talia sunt in se non cau-
 sant nec nata sunt primo causare: nisi propriam noticiam sui et communem sibi et
 alijs. et hoc loquendo de prima noticia rei apprehensiva. scilicet et incompleta. quod si cau-
 sant noticiam alterius rei: talis noticia non est prima et incompleta: sed completa et
 deductiva per modum cause vel effectus vel signi vel alicuius huiusmodi. quod non perti-
 nit in proposito: quia nullum predictorum habet rationem cause aut effectus respectu
 occulti quod queritur: ut est manifestum. Nec secundus modus est possibilis: quia oc-
 cultum quod queritur non potest naturaliter loquendo relucere in armonijs musicalibus nec
 herbis nec lapidibus nec quibusvis medicinis: cum talia non sint susceptiva huiusmodi
 impressionum sensibilium vel intelligibilium: ut est manifestum. Nec potest relucere in
 corporibus luminosis de quibus est magis rationabile: quia tale occultum quicquid non
 habet existentiam in re. vel si habet: est in tanta distantia situatum et positum quod non
 potest quovis modo naturaliter causare vel imprimere imaginem sensibilem sui in corpore
 luminoso. quod si tale occultum non sit ens susceptibile et materiale sed intelligibile et
 immateriale: ut patet de pluribus occultis que querunt ostendi a divinatoribus: hoc
 est magis impossibile cum corpora luminosa non sint susceptiva huiusmodi impressionum
 intelligibilium. Preterea certum et manifestum est quod in corporibus et instrumentis lu-
 minosis neque res sunt que querunt ostendi a divinatoribus: neque res similitudi-
 nes vel forme que videri videantur. alioquin necesse esset ut ab aspicientibus
 omnibus eque clare videntibus equaliter viderentur: cum talis visio secundum ipsos sit na-
 turalis ex parte causarum suarum. claruit autem multis experimentis: quod cum decem vel
 septem pueri et virgines ad huiusmodi visiones applicantur vix unus ex eis invenit
 qui videat rem cuius revelatio queritur: videlicet furtum aut latronem aut aliquid aliud
 de occultis. Ex quo patet falsum et impossibile esse quod Zircelius magus de inspe-
 ctione corporum luminorum dixit et scripsit. dixit enim per solam eque refulgentiam
 ex superpositione gladii eliminati et tersi visionem omnium occultorum quocumque inspe-
 ctorem obtinere posse. Nec tereius etiam modus est possibilis: quia quicquid per cor-
 pora luminosa et armonias musicales possint invariari et disponi virtutes orga-
 nice sensitive tam exteriores quam interiores: ut liberius anima sentiat imagines et
 intelligat: quia bona dispositio imaginatiue et fantasie inuat intellectivam. ex
 hoc tamen non sequitur quod anima in seipsam conuersa et reflexa videat tanquam
 in speculo terso et mundo imagines et similitudines occultorum presentium prete-
 ritorum et futuro: cum probatum sit quod anima tales imagines non affert secum
 nec habet in se. et dato quod haberet per creationem tales imagines in se: ut Pla-
 to dixit: adhuc per eas non posset diuinare nec occulta cognoscere: quia tales
 species et imagines representant res in quadam vniuersalitate et abstractione
 a materia et conditionibus materialibus: a quibus occultum quod queritur
 non abstrahit: sed a divinatoribus hoc queritur et peritur. Relinquitur ergo
 quod per supradicta haberi non potest occultorum diuinitio et cognitio modo etiam supra-
 dictis. Et quibus patet solutio ad rationes per opinionem magorum inductas de corporibus
 luminosis et armonijs musicalibus.

*Opinio Aristotelis magis de
 viciis eius intellectus ob
 iuncta*

67.
Quod diuinitio occultorum que arte magica fiunt
in corporibus lucidis fit virtute demonum.

Postquam demonstratum est efficaciter animam humanam nec per corpora lucida nec armonias musicales nec per quascunque herbas vel medicinas habere vim naturaliter diuinandi occulta que a magis queruntur; restat ostendere per quid habet anima vim diuinandi et cognoscendi talia occulta: Ad quod dicimus secundum doctrinam sacre scripture et determinationem ecclesie; quod hoc habet anima a demone. Cuius ratio est; quia diuinitio diuinitatis quedam imitatio est secundum propriam nominis rationem: licet visu strictissimo sola malignorum spirituum reuelatio diuinitio nomine est. neque enim beati illos ac sublimes spiritus diuinare dicimus; cum aliqua de secretis creatoris reuelant hominibus; sic nec prophetas sanctos diuinare ullus hominum dicit; sed magis prophetare; neque diuinos sed prophetas sancti vocare consueuerunt. contra autem et proprie diuini nominantur qui ex reuelatione malignorum spirituum secreta aliqua vel occulta loquuntur; et sic loqui proprie diuinare est. Adhuc autem quod interdum sanatores hominum et mores predicunt ex peritia artis sue; quodque occulta alijs hominibus dicant nemo diuinare eos dicit; quia diuinare non ex arte vel artificio est; sed ex reuelatione. sic nec astronomos diuinos homines dicunt; quoniam non ex reuelatione sed ex arte et peritia astroz multa alijs hominibus occulta reuelant. sed cum per stellas de rebus particularibus et singulariter contingentibus ad vtrumlibet nulla certitudo vel scientia haberi possit; astronomi qui de talibus certitudinaliter et infallibiliter vera predicere promittunt; tanquam diuini habendi et nominandi sunt. Ariolos etiam et phanaticos et arepticios diuinos vocant antiquitas. et nostra etiam consuetudo siue cum furore siue alio modo diuinent hoc est ex reuelatione diabolica loquantur occulta. illos similiter diuinos nuncupat; qui instrumenta aliqua luminosa adhibent in quibus inspiciantur occulta; sicut speculum et vnguis puerilis; quibus omnibus additur unctio ex oleo ut augeatur instrumentorum luciditas. addunt etiam diuinatores sortisinata quedam siue adiurationes et obseruantias temporum et horarum tanquam virtute rerum huiusmodi fieret apparitio vel visio in instrumentis prenominationis; quod auxilio demonum fieri non est dubium. maligni enim spiritus imiscunt operationes suas operibus istis; vel ut noceant hominibus lesione visus eorum et inspectione luminosorum corporum que reuera notia est oculis humanis ut dictum est. vel hoc faciunt demones ut assuefactione reuelationum et diuinationum pertrahant homines ad aliqua que sine periculo et offensa creatoris exerceri non possunt. Unde multi ex hominibus auaritia et nimio desiderio sciendi occulta in impietate cultus demonum. id est idolatriam prolapsi sunt; et usque hodie placentur; quod percul debet esse a quolibet christiano. Hoc sentire videtur beatus Augustinus. xx. super Genesim. ad litteram; quod tres modos et causas diuinandi ponens; quorum altero necesse est ut hoc fiat; premittebat quod quidam volunt animam humanam habere vim

quandam diuinationis in seipsa, quā opinionem excludit per hoc: quia si aīa in sua potestate hoc haberet; semper posset homo diuinare cum vellet; quod patet esse falsum, cōcludit ergo Augustinus; q̄ anima indigeat ad hoc ab aliquo extrinseco adiuari; non quidem a corpore sed a spiritu. Queritur autem ulterius; quō aīa iuncta a spiritu ad aliqua vidēda; utz. s. in corpore sit aliqd ut inde quasi relaxetur et emittatur eius intentio; quo in idem veniat ubi in se ipsa videat; significantes similitudines que ibi iam erant nec videbantur; sicut multa habemus in memoria que non semper intuemur; an sunt illic que ante non fuerunt. et subdit terciū membrū; vel in aliquo spiritu sunt; quo illa erumpens et emergens ibi eas vidit. hoc autem terciū reputat Augs. impossibile anima enim humana fm presentis vite statum non potest in tantū eleuari ut ipsam essentia; spiritualis et incorporee substantie videat; quia in statu p̄sētis vite non intelligimus absq; fantasmate; per quod cognoscere non possumus de aliqua spiritali substantia quid sit. multo autem minus potest inspicere species intelligibiles que sunt in mente spiritualis substantie; quia que sunt boīs nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est. Et quicquid sit de intellectu ali cognitione anime humane; certum est q̄ imaginaria eius visio vel sensuālis nullo modo eleuari potest ad videndam incorpoream substantiam et species in eis existentes; que non sunt nisi intelligibiles. Secundum similiter dictorum trium modorum esse non potest fm Augustinum; ut fiant scilicet de nouo in anima que ante non fuerant. non enim potest demon nec bonus angelus fm Augustinū ibidem influere nouas formas in materiam corpoream nec in sensum nec imaginatiōem in quibus nihil recipitur sine organo corporali. vnde relinquitur primū membrum fm Augustinū per quod fiat diuinitio; ut scilicet aliquid preexistat in corpore quod per quandam transmutatiōem localem spiritū et humorum reducitur ad principia sensuālium organoz; ut sic videantur ab anima imaginaria vel sensuali visione. hec autem transmutatio localis spiritū et humorū fit quandoq; ab angelo bono; ut in propheticiis et diuinis reuelationibus. quandoq; a malo scilicet demone; ut in diuinationibus magorum et mathematicoz. quandoq; a causa intrinseca naturali. vnde ex transmutatione locali spiritū et humorū fm nature operationem contingit aliqua fm imaginatiōem vel sensum videri. dicit enim p̄bs in libro de somno et vigilia; assignās causas apparitiōis somniorū; q̄ cū aīa dormierit descendēte plurimo sanguine ad principii sensitiuū; simul descendūt mot^o siue impresiones relictę ex sensibiliū motionibus; que in spiritibus sensibilibus conseruātur. et mouent principium apprehensiuū; ita q̄ aliqua apparent ac si tūc principium sensitiuū a rebus exterioribus imutaretur. et hoc modo demones fm intentiones Augustini in diuinationibus et reuelationibus occultoz imutant imaginatiuam et sensum; non solum dormientium sed etiam vigilantium. Sic igitur patet q̄ diuinitio et reuelatio occultoz que per artem magicam fiunt; auxilio demonū et non virtute naturali fm Augustinū fieri dicuntur.

Opinio aliorum magorum quod vis diuinandi et predicandi
occulta est ex astralitate celesti non ex pacto demonum.

Sunt vero alij philosophi qui ad armonias et virtutes occultas celorum vim
diuinandi et cognoscendi occulta reducunt. Quod qualiter intelligē-
dum sit vnus magorum in libro de stellis radijs hoc modo declarat:
Quelibet inquit stella irradiat spherifice influentiam suam vnde quaqz orbis
culariter diffundēdo per totum vniuersum; cuius partes variatur secundum propin-
quitatem et distantiam ad agens: vel ad ipsum obiectum radios suos imittēs
vel secundum varietatem angulorum ab huiusmodi radijs supra passum constitutoz;
nam radius perpendiculariter cadens fortior est radio oblique incidente. iste
autem irradiationes et influentie sunt alterius speciei: secundum quod stella differt spe-
cifice ab stella in virtute et claritate: vt Aristoteles scribit in libro de celo et mundo.
tales autem radij stellis ex quo vnde quaqz multiplicantur orbiculariter per
totum vniuersum cōmiscantur simul: ex quibus resultat armonia celestis: que
continue variatur propter motū et applicationes varias: ex quarum variati-
one: vt dicunt resultant varie et diuerse combinationes; quarum aliquę sunt
note vulgo quędam ad effectum: vt patet de motu solis et de accessu et recessu
ipsius a nobis. Ex quo multa mutatio et variatio fit in sphaera generabilium et
corruptibilium. vnde Aristoteles scribit in libro de generatione: quod per acces-
sum et recessum solis in obliquo circulo: sunt generationes et corruptiones in
his inferioribus. Alia est combinatio et armonia celestis nota superioribus. scilicet
philosophis et astrologis: et ignota vulgo. Tercia vero combinatio et armonia
est que se habet ad secundam sicut secunda ad primam. vnde sicut cōmunes
philosophi cognoscunt particulariter aliquas influentias et virtutes corporum celestium
vltra vulgus: ita sunt alie influentie et virtutes magis occulte que non sunt
note nec experte cōmuniter philosophantibus: note vero sapientibus: id est ma-
gis et cabalistis: quia secundum istos ars cabala circa istam combinationem terciam
virtutum occultarū et influentiarum corporum celestium proprie versatur. ab hac
armonia celesti et irradiationibus infunduntur vt dicunt hominibus a natiui-
tate virtutes prophetandi et diuinandi occulta: a quibus per vices et perio-
dos proueniunt operationes mirabiles: eo quod ad huiusmodi nati sunt illi tanquā
impetum habentes sine doctrina quidem ac disciplina seu instructione morali
et hi quidem in talibus doctore non indigentes nec arte: de sublimioribus sunt
gradu prophetarum. Sunt autem et alij qui proculdubio sicut et primi ex vi
quarundam constellationū et armonie predicte ad hoc nati sunt: quod neque scien-
tiam neque vite bonitatem habentes extranea quedam operantur et mira tanquā
inter prophetas ac diuinantes monstra quedā existentes et portenta propter
futura quedam iudicanda seu portendenda: quemadmodum primo meta-
physice scribit Aristoteles de quibusdam experimentatoribus qui sicut inani-
matorum quedam faciunt quidem aliqua: scilicet extranea: non scientia autem
faciunt ea que faciunt: vt ignis exurit: scientiam inquit actionis proprie

126
non habens; sicut nec adamas neq; magnes; et hi nihilominus huiusmodi mirabilia facientes et occulta predicantes ac diuinantes propter maiorem vniuersi perfectionem et varias hominum utilitates rationabiliter in rerum natura seu entium ordine locum habent. Alij vero sunt qui similiter ex astroz configuratione quadam et armonia sunt nati quodammodo potentes ad quasdam operationes magicas exequendas; quemadmodum et hi qui ad medicinam, hi autem ad edificatiam seu fabilem aut statuariam et protracturam; alij vero ad agriculturam aut militiam aut ad ceteras artes, sed potentiam huiusmodi per se perficere seu ad perfectum actum completere perducere nequeunt; quinimo requiritur ultra potentiam huiusmodi naturalem in quibusdam ars aut scientia necnon et usus forsitan et exercitium seu assuetudo, et in hoc concordati sunt astroz sapientes; quod electiones quorundam operabilium seu ad quedam operabilia peragenda non prosunt neq; valent nisi potentibus ad hoc natis; eo quod aliter perducere nequeunt ad effectum. Quamobrem tam in astrologia quam in quadam prestantissima parte magice documentum quoddam et regula est: potentem signatum operari non debere; nisi vel in die sui planete vel sub constellatione congrua, illi vero qui virtute celestis armonie potentes nati non sunt ad operationes huiusmodi; tales proculdubio frustra se ingerunt seu imiscunt; scilicet quod omnium astrologorum concursus auctoritas testatur, unde Isthobolomeus in quarto sui quadripartiti, c. v. scribit; quod si locum operatum obtineat luna a coniunctione cuiusdam faciens cum mercurio in sagittario quidem et piscibus in mortuis diuinatores demum comotores facit; in virgine autem et scorpiione magos astrologos prenuntiatores et prescientias habentes, in libra autem et arietem et leone raptos somniorum iudices et coniuratuos. Magnitudinem autem huiusmodi operationum ex virtute astroz dominantium oportet accipere, et quemadmodum hec ita fore de mirabilibus operationibus huiusmodi aiunt; sic etiam diuinationes et prophetales anime passionis et corporis hinc provenire et causari dicunt principaliter. Sic igitur isti erronei de sensoribus magie naturalis asserunt et defendunt; quod propter diuinationem occultorum et mirificentiam operum non oportet recurrere ad demonum pacta sed ad predictam armoniam et virtutes occultas astroz et planetarum.

Quod predicta opinio de astralitate celesti est contra veritatem fidei et contraria rationi naturali.

Predicta autem opinio de stellaris radijs et armonia celesti propter subtilem et gratum imaginandi modum; magnam videtur habere probabilitatis apparentiam; cum in rei veritate sit fidei catholice et rationi contraria; diabolico instinctu seminata et introducta; ad inducendum simplices ad cultum et idolatriam corporum celestium et planetarum credentes in talibus aliquid numinis et diuinitatis esse. Quod etiam potest sic argui. Et videtur primo quod
liij.

id qđ dicitur de stellis radijs & de triplici illa combinatione & armonia cele-
sti sit pura fictio & sine rōne adiumentum; quia preter influentiam generalem
corpoz celestium in hec inferiora nec ratio nec experientia philosophica nec
astrologica conuincit tales irradiatiōes occultas & armonias quas magi fin-
gunt; quia tales irradiationes & armonie celestes aut sunt cause totales & suf-
ficientes hmoi effectuum qui contingunt in sphaera generabiliū & corruptibiliū;
vel sunt cause partiales & insufficientes, hec propositio est manifesta cui
libet philosophanti; quod enim dependet ab aliqua causa dependet ab ea vel
totaliter vel partialiter, corpora autē celestia cause totales & sufficientes esse
non possunt; quia cū necessario & naturaliter causent oēs effectus dependen-
tes ab eis; necessario euenirent a corpibus celestibus; qđ est ptra fidem & ex-
perientia. Preterea si tales irradiatiōes & armonie celestes tanqđ cause tota-
les & sufficientes concurrunt ad tales effectus mirabiles; sequeretur qđ sine
causis particularibus & vniuocis possent causari effectus omnes dependen-
tes a predictis irradiationibus; quod videt esse contra experientia, videmus
enim qđ homo hominem generat; & asinus asinū & sic de similibus. Hanc rō-
nem tangit Auerrois contra Auicennā & Platonē de gñatione aialium post
diluuiū, tenet enim Auicenna qđ post diluuiū vlt per quod animalia perfecta
destruxa fuerunt; adhuc virtute stellaz & predictaz armoniaz possent hmoi
animalia qđtum ad species gigni & produci. Hoc idem sentire videtur Plato
in thimeo dicens; qđ deus creauit sementem deoz; id est virtutem seminalem
producendi corpora oīum speciez & indiuiduoz & tradidit stellis incorporan-
dum & exequendū, vnde Auicenna & Plato videntur reducere ad corpora
celestia totalem causalitatem & virtutem causandi quemlibet effectū in sphaera
generabilium & corruptibilium; quod si verū est; ratio predicta efficaciter solu-
dit; quia nō videtur naturalitē possibile qđ homo & cetera aialia pfecta possint
causari nisi ab agente vniuoco & ex semine virtualiter organisatiōem et pfecti-
onem taliū aialium continente; & cum hoc in loco ipsius cōseruatiuo, s. in ma-
trice, non stat ergo hoīem vel equū virtute stellaz posse totaliter produci; vt
Plato & Auicenna dicunt; quos defensor pclusionis imitatur, & per eandem
rōnem nec quicūqđ alius effectus ad cuius productiōem requiritur agens vni-
uocū. Si dicat qđ pdictae irradiatiōes & armonie celestes sunt cause ptiales cū
agentibus particularibus concurrentes ad productionem hmoi effectū mi-
rabiliū, hoc stare nō pōt; quia cum causa particularis & imediata sit causa vni-
uoca respectu effectus producēdi; necesse est qđ sit talis formaliter qualis est
effectus pductus ab ea, & p pps si ex astralitate celesti aliquis nascit magus
vel diuinatoz seu ppha; vt dicit predicta opinio; causa particularis & vniuocā
concurrentis cū predicta armonia celesti erit talis formaliter, et ita magus
non generabitur nisi a mago; & propheta nisi a propheta; & diuinatoz a diui-
natoze; quod est contra experientiam; cum videamus generans et genitum
nō cōmunicare in predictis accidentibus indiuidualibus. Si dicatur qđ nō
oportet agēs pticulare esse tale formalitē qualis est effectus; sed sufficit qđ sit

tale virtualiter, hoc est contra rationem agentis particularis et vniuersi: et contra opinionem predictam: quia cum effectus sit magis reducendus in causam proximam et immediatam: quam remota et vniuersalem: vis diuinandi occulta reducenda esset ad causas particulares et non predictas armonias celestes: quod ipsi negant. Secundum predicta opinio falsa et erronea multipliciter ostenditur: in hoc quod vim diuinandi et prophetandi prouenire dicit hominibus ab astralitate celesti: quia futurorum predictio et diuinatio conuenit homini secundum partem intellectiuam que immaterialis et incorporea est secundum omnes recte philosophantes. corpora autem celestia cum omnibus suis irradiationibus et armonijs non possunt agere in animam intellectiuam nisi per modum obiecti: nec possunt quancumque dispositionem in eam imprimere: nec materialem nec immaterialem: cum corpus non agat nisi in corpus. ergo ex virtute celestium corporum non consequitur homo vim diuinandi futura et cetera que ad partem intellectiuam pertinent. Item vis predicendi futura et diuinandi occulta pertinent necio ad habitum naturalem et innatum aut acquisitum: quia omne quod quis nouit aut naturaliter aut per doctrinam vel inuentionem propriam nouit, manifestum est aliter quod habitus naturales sunt a generante: cum simul incipiant cum ipsa re. pars autem intellectiuam secundum philosophos non causatur ab aliquibus principijs corporalibus sed est omnino ab extrinseco. scilicet deo. et vis predicendi futura et diuinandi occulta non causabitur a corporibus celestibus: sed a deo creante animam. Si dicatur quod vis predicendi futura sit habitus vel dispositio per doctrinam vel inuentionem acquisita: cum talis doctrina et disciplina cause virtute luminis intellectus agentis: quod corporali virtuti non subiicitur: sequitur idem quod prius. Item omne quod recipit impressionem ab aliquo corpore oportet esse corpus vel virtutem corpoream: quia corpus actione propria et reali non agit nec mouet nisi corpus nec aliquid mouet nisi corpus: ut probatur. vi. philosophia. anima autem intellectiuam nec est corpus nec virtus in corpore. et vim diuinandi et predicendi futura non potest a corpore celesti accipere. Confirmatur ista ratio: quia que sunt omnino extra tempus et motum non possunt causari a corporibus celestibus que nihil possunt causare nisi per motum et transmutationem. ea vero que proueniunt homini secundum partem intellectiuam sunt omnino extra motum et tempus: ut Aristoteles probat. vii. philosophia. Cuius signum est: quia per quietem a motibus sit anima prudens et sciens: ut ibidem scribitur. et vim diuinandi et predicendi futura non habet homo ab astralitate et armonia celesti. his rationibus fidem faciunt que circa hoc sunt a philosophis dicta. antiqui enim philosophi naturales ut Democritus Empedocles posuerunt quod intellectus non differt a sensu: ut patet. iij. metaphysica. et. iij. de anima. ad quod sequebatur quod intellectus sit quedam virtus corporea sequens corporum transmutationes. vnde dixerunt quod cum transmutatio corporum inferiorum sequatur transmutationem corporum superiorum: intellectualis etiam operatio sequatur celestium corporum motum: secundum illud Homerus. Talis est intellectus in dijs et hominibus terrenis: quale inducit per viros deorumque. scilicet sol vel magnus Iupiter: quem summum deum dicebant: intelligentes per ipsum totum celum: ut Augustinus in libro de ciuitate dei scribit. hinc etiam processit stoicorum opinio: quod dicebant cognitionem intellectus causari ex his: quod imagines corporum nostris mentibus imprimuntur: sicut speculi quoddam: vel sic pagina recipit litteras

l. iij.

impressas absq; hoc qd aliquid agat, fm quoz infas sequebat qd ex impressiōe
corpoz celestium intellectuales notiones nobis imprimerent, vñ Stoici fue-
runt qui necessitate quadā fatali hoīm vitam duci posuerūt; qd experientie ⁊
rōni contrariat, intellectus enim humanus componit ⁊ diuidit ⁊ suprema ad
infima comparat ⁊ simplices formas ⁊ vlla cognoscit; que in corporibus non
inueniuntur. ⁊ sic manifestū est qd intellectus non est recipiens tm̄ imagines
corpoz; sed habet aliquā virtutem corporibus altiozem; nam sensus exterior
qui solū imagines corpoz recipit ad predicta se nō extendit, ⁊ hinc est qd vis
diuinandi ⁊ predicendi futura nō pōt conuenire homini fm cognitiōez ⁊ vir-
tutem sensitīuā, ⁊ ideo oēs sequentes pbi intellectū a sensu discernentes; cām
nostre scie non aliquibus corporibus; s; rebus imaterialibus attribuerūt; sicut
Plato ydeis; Aristoteles aut intellectui agentī, Ex quibus omnibus est ac-
cipere; qd ponere corpora celestia esse causam hominibus diuinandi ⁊ predi-
cendi futura vel habendi quācūq; artem vel sciam aut dispositiōem intel-
lectualem; vt astronomi ⁊ magi asserunt ⁊ scribūt; est psequens opiniōe oīm
coz qui ponebant intellectū a sensu non differre, quod non solum ptra fidem
sed contra veritatem pbiē est; vt Aristoteles scribit in li. de aīa, Sciendum tm̄
est qd l3 corpora celestia directe ⁊ per se non possint esse causa eoz que ad in-
tellectuam pertinent cognitiōem; quasi intellectū illuminādo ⁊ in ipm influ-
endo; aliqd tm̄ ad b operant; indirecte; quia licz intellectus non sit virtus co-
porē; tm̄ in nobis operatio intellectus compleri nō pōt sine operatiōe virtu-
tum corporeaz; que sunt imaginatiua ⁊ vis memoratiua ⁊ cogitatiua, ⁊ hinc
est qd impeditis haz virtutū operatiōibus propter aliquā indispositiōem cor-
poris impeditur opatio intellectus; sicut ptz in freneticis ⁊ letargicis ⁊ alijs
bmōi. Et propter hoc etiā bonitas dispositiōis corporis humani facit aptum
ad bene intelligendū; inq̄tum predictę vires ex hoc fortiores existunt, vnde
in. ij. de anima scribitur; qd molles carne aptos bene mente videmus, Dispo-
sitiō aut corporis humani subiacet celestibus motibus, dicit enim Aug; in. v.
de ciui. dei; qd non vsq; quaq; absurde dici potest ad solas corpoz drūtiās af-
flatus quosdā valere fidereos, ⁊ Damasc. in. ij. li. scribit; qd alij ⁊ aliq planete di-
uersas pplexiōes habitus ⁊ dispositiōes in nobis constituūt; ⁊ ideo indirecte
corpora celestia ad bonitatem intelligentie operātur, propter qd sicut medici
possunt iudicare de bonitate intellectus ex corporis complexionē sicut ex dis-
positione ⁊ causa proxima; ita astrologus ex motibus celestibus ⁊ astralitate
sicut ex causa remota ⁊ vli talis dispositiōis, Et per hunc modū pōt verificari
quod Porbo. in centiloquio dicit; Cū fuerit inq̄t mercurius in nativitate ali-
cuius in aliqua domoz saturni ⁊ ipse fortis in esse sup; dat bonitatem intelli-
gentie medullitus in rebus, quod ad corporis dispositiōem tm̄ ⁊ non aīe refe-
rendū est, Eisdem rōnibus ostendi potest qd corpora celestia non possunt esse
causa voluntati ⁊ electionū humanaz; quia voluntas in rōne est; id est cogni-
tionem intellectiua in suis actibus ⁊ operatiōibus seqtur, Si ergo impossibile
est aīam humanam fm ea que ad intellectum pertinent dependere a motibus

corporum celestium ut probatum est: eadem ratione voluntates et electiones humane ab astralitate dependere non possunt. Preterea inditum est homini naturaliter ut in societate vivat: cum sit animal politicum et sociale per naturam, ordo autem divine providentie non aufert alicui quod est sibi naturale: sed magis providet unicuique secundum suam naturam, per ordinem ergo divine providentie non est sic homo ordinatus ut vita socialis tollatur: tolleretur autem si voluntates et electiones humane ex impressionibus corporum celestium provenirent: sicut naturales instinctus aliorum animalium, frustra enim darentur leges et precepta vivendi si homo suorum voluntatum et electionum et operationum exteriorum deus non esset, frustra etiam adhiberentur pene et premia bonis aut malis: ex quo non est in nobis hec vel illa velle aut eligere aut operari, his autem desinentibus statim socialis vita dissolvitur et corrumpitur: quod est contra experta ab omnibus hominibus. Sciendum tamen est quod licet corpora celestia non sint directe causa voluntatum et electionum humanarum quasi directe in voluntates humanas imprimantur: ut efficaciter rationes inducte probant: indirecte tamen ex his aliqua occasio humanis prestatur electionibus: secundum quod habet impressionem super corpora, quod contingit dupliciter. Uno quidem modo secundum quod impressiones corporum celestium in exteriora corpora sunt nobis causa alicuius electionis: sicut cum per corpora celestia disponitur aer ad frigus intensum: eligimus calefieri ad ignem vel aliqua homini facere que congruit tempori. Alio modo secundum quod imprimuntur in corpora nostra aliqua ad quorum mutationem insurgunt in nobis aliqui motus passionum: vel per talium impressionem efficimur habiles ad aliquas passiones, sicut colerici sunt prout ad iram vel secundum quod ex eorum impressione causatur in nobis aliqua dispositio corporalis que est occasio alicuius electionis: sicut nobis infirmantibus eligimus accipere medicinam. Interdum etiam ex corporibus celestibus actus humani causantur: in quantum ex impressione corporis aliqui efficiuntur dementes usu rationis privati: in quibus proprie electio non est: sed moventur aliquo naturali instinctu sicut et bruta, manifestum est autem et experimento cognitum quod tales impressiones celestes siue sint interiores siue sint exteriores non sunt causa sufficiens et necessaria voluntatum et electionum humanarum: cum homo per rationem possit ei resistere vel obedire, sed plures sunt que naturales inpetus sequuntur, et propter hoc dicit Ptolemaeus in centiloquio: quod anima sapientis adiuvat opus stellarum: et quod non poterit astrologus dare iudicia secundum stellas nisi vim anime et complexionem bene cognoverit, et quod astrologus non debet dicere rem specialiter sed universaliter: quia scilicet in pluribus stellarum impressio sortitur effectum in eo qui non resistit inclinationi que ex corpore est: non autem semper in hoc vel in illo: qui forte per rationem inclinationi naturali resistit. Ex quo patet vanitas mathematicorum nostri temporis: qui permittunt se posse predicere in speciali per certitudinem non solum futurorum eventus qui a causis naturalibus et necessariis: sed voluntariis et liberis dependent: quorum quodlibet in particulari et distincte est impossibile per certitudinem predicere. Vnde quod aliqui volentes defendere opinionem predictam de astralitate et causalitate celorum ad predicta confidunt: quod corpora celestia non solum indirecte et per occasionem: sed directe

71
et de per se in intellectū et voluntatez humanā possant imprimere, ponūt enim corpora celestia esse aiata, vnde oportet qd cum motus celestis sit ab aia et sit motus corporis; qd sicut inq̃tum est motus corporis habet virtutem trāsmittendi corpora; ita inq̃tum est ab anima habet virtutē imprimēdi in aias n̄as dispositiones imateriales ad intelligendū et volendū, ad qd etiā redire videt opinio Albumasar in primo sui introductorij; et pluriū astrologorū; vt ex supra dictis patet. h̄ aut̄ r̄f̄sio et defensio irrōnabilis multipl̄ apparet. Primo: q̄a oēm effectū qui est per instrumentū aliq̄ ab efficiente procedēs; oportet esse proportionatū instrumento sicut et agenti, non enim quolibet instrumēto vtimur ad quēlibet effectū, et ideo illud non potest fieri per aliq̄ instrumentū ad qd nullo modo se extendit actio instrumenti, actio aut̄ corporis nullo modo se extendit ad imutationem intellectus et voluntatis nisi per accidens; inq̃tum ex his corpus imutatur; de quo non loquimur, motus ergo corporis celestis a quocunq; sit siue ab aia siue ab intelligentia separata; non pōt imprimere vel influere per se et directe in intellectū et voluntatem. Secūdo: quia s̄m Auicēnam qui auctor est h̄mōi opinionis; intellectus agens est quedā substantia separata que agit in aias n̄as inq̃tum facit intellecta in potentia intellecta in actu, hoc aut̄ sit per abstractiōem a motu et materia s̄m eos, et per se quens aia celi vel intelligentia separata per motū corporeū nō agit nec imprimit directe et per se in aiam intellectiua. Patet igitur qd vis diuinandi et predicēdi futura et his similia de quibus vulgus miratur non conuenit homini ab astralitate et armonia celesti; vt magi et mathematici opinātur; sed a malignis spiritibus; vt Augustinus et ceteri sancti dicunt.

Opinio magistroz imaginū et sigilloz; qd mirificentia op̄e que a talibus fiūt; est p̄ virtutem naturalem imaginum et sigillorum.

Estructo magoz errore; qui omnem vim diuinandi et predicēdi futura ad astralitatem et armonia celestez reducant; inquirendū restat vterius; si corpora artificialia; vt figure imagines sigilla et characteres fusi siue liquati aut quouis alio modo sculpti et fabricati ab astralitate et armonia celesti sortiant̄ virtutem faciendi mirifica illa opera que vulgus miratur; quod certissimū et verissimū esse quidā magoz pluribus rōibus declarāt et probant. Primo quidem ex intentiōe astrologorū; quia s̄m Ptholomeum in centiloquio; vultus huius seculi subiecti sunt vultibus et configuratiōibus celestibus. i. imagines que in sphaera generabiliū et corruptibiliū siue a natura siue ab arte fiunt; subiecte sunt et dependentiā habent a vultibus et imaginib⁹ siderū; a quibus esse virtutem et op̄atiōem consequit̄. Hoc sentire videt Aristoteles in i. metheororū dicens; qd necesse est mundū hunc inferiorē p̄guari lationibus corporū celestium, propter quod sapientes imagines fabricātes planetarū introitū in celestes vultus observant et p̄siderant, et tūc ad p̄structionem

et destructiōem quod expedit operantē. et hinc est quod celestis scorpion non solum natu-
 ralibus dñatur scorpionibus; et serpens serpentibus; et sic de alijs spēbus rez
 naturalium; h artificialis figura vel imago scorpionis celestis que fusa vel scul-
 pta vel alio figurata fuerit sub ascensione scorpionis celestis dñatur scorpionibus
 naturalibus; et hoc propter virtutem et splendorem celestem quem talis
 imago recipit a scorpiōe celesti. Idem censendū est fīm istos de rebus alijs na-
 ralibus; cū quelibet res huius mundi inferioris suū obtineat sidus in mundo
 superiori. Secūdo hoc idem ostendūt ex intentione Alberti magni in. ij. li. mi-
 neralium; quia certū et manifestū est inquit Albertus figuras et imagines celoz
 primas eē; et ante oīm generatoz natura et arte figuras et imagines. Quod autē
 primū est genere et ordine generantiū absq; dubio causalitatem suam p modū
 cuiq; congruū omnibus insuit sequētibz. habebit ergo figura et imago cele-
 stis causalitatem in omni figura et imagine generata a natura et arte; et eo ma-
 xime; quod ars resoluit in principiū nature; quia principiū artis natura est fīm quod
 exiit a suo celesti principio; cuius principiū est intellectus praticanus; sicut idē
 intellectus est principiū artis. Ex his autē de necessitate cōcluditur fīm Alber-
 tum; quod si obseruare ad celestem figurā imprimis figura in materia per naturā
 vel arte; quod celestis figure aliqua vis insuit operi nature et artis. et inde est
 quod obseruare ad imagines celi precipiūt fieri opera et exitus et introitus et
 incisio vestitiū et vestitura. hinc etiā est quod in scia geomantie figure punctoz ad
 imagines tales reduci precipiunt; quia aliter non sunt vtilēs. Idac ergo indu-
 stria p̄siderata inquit Albertus primi preceptores et professores phisici Ada-
 goth. s. grecus et Berma babilonicus et Hermes egiptius imprimis gēmas et
 imagines metallicas ad imagines astroz obseruatis temporibus qñ vis cele-
 stis fortissima ad imaginem eandē esse probatur; vtp̄ta celestibus multis vir-
 tutibus admixta; sculpi precipiebant et mira per tales imagines operabātur.
 vnde quēadmodū ab ipsis constellatiōibus obseruatis cum fauste et fortunāte
 sunt; quedā sup̄minentie ipsis hoibus sub ipsis nascētibz puenire videmus
 vt quod reges et principes prophete et sapiētes sint ante alios; lapidibus quoq;
 et gēmis virtutes quasdā mirificas et diuinas a predictis constellatiōibus pro-
 uenire videmus; vt zaphirus virtutem habet naturalē curandi antracem ex-
 tinguendiq; ardores et reprimendū tumores. et ad hunc modū carbunculus et
 diamas ceteriq; lapides p̄ciosi; sic figure et imagines anuli et characteres vir-
 tutes his similes rōnabiliter credendū est ab astralitate et armonia celesti ac-
 cepisse. vnde quedā imagines et figure; vt narrat Albertus; hñt virtutem p̄e-
 standi his pro quibus fiunt honores dñationes prelatiōes artes eloquentiā
 inuincibilitatem temperantiā castitatem et gratiositatem apud homines. Ex
 eadem radice procedit; quod imago musce sub certa constellatiōe sculpta habet
 virtutem fugandū omnes muscas a loco in quo talis imago est; et imago scor-
 pionis habet similiter virtutem fugandū oēs scorpiones a ciuitate et regione
 in qua sculpta est. eodem mō et imagines quorundā aialium hñt virtutes cō-
 gregandū. similiter quedā specula fīm ipsos habent virtutē liberādū quēcunq;

De virtute zaphiri Car-
 bunculi & Diamantis

captiui vel carcerati. Imagines preterea et figure sigilla et characteres habent
virtutem et efficaciam naturalem ab astralitate et armonia celesti inducendi sa-
nitatem et morbos grauissimos et infirmitates usque ad mortem inclusive: quod
non solum in individuo sed patrie toti contingit: ut recitat Thebit de Fedice:
qui construxit imaginem regionem destruentem, hinc etiam procedit quod tales
imagines fuisse ac fabricate sub determinatis constellationibus causant odia et
amores et mirabiles passiones in appetitu sensitivo usque ad mentis alienationem.
Ligant preterea tales imagines et figure corpora naturalia ne suas proprias
et naturales exerceant operationes: ut quod ignis ad combustibile applicatus
ardere non possit nec extinctus reaccendi: neque latrones in aliqua regione fu-
rari nec fornicari: nec mercatores vendere nec emere: nec molendina quacunque
vi ventorum aut aque molere: nec a puteis aut fontibus aqua hauriri quia vasa
aquaria quantumcumque fortia frangantur: nec fulgura nec tempestates similiter
in aliquibus locis nocere: nec naues vlla vi ventorum a portu egredi. Unde
Guilielmus Parisiensis in de vniuerso narrat de vectanabo mago: quod hostes su-
os et naues ipsorum periclitari faciebat in mari et in alijs aquis: ex eo quod imagi-
nes nantium hostium suorum cereas faciebat. et eo modo et artificio: ut cum ipse imagines
mergebatur submergerentur et naues hostium. Tercio hoc idem probatur ex inten-
tione medicorum: quod predictis figuris imaginibus sigillis et characteribus in opi-
bus suis empiricis vtuntur, quod non esset nisi tales figure et imagines ab astral-
itate et armonia celesti virtutes mirificas et diuinas reciperent, unde Petr^{us}
de Albano consiliator et medicus prestantissimus dicitur. lxiij. contra theologos
qui mirifica opera predictarum imaginum et figurarum ad malignitatem spirituum. i. demo-
num reducunt: scribit et tenet: quod materia stellis proportionali suscepta et liquata
sic aut aliter ut consonum est illis et pro quo sit figurata tempore convenienti
lux celestis que intelligentiarum est velut instrumentum motu et radijs in hac dis-
posita imprimatur materiam: ut virtus quedam decidatur intentionaliter seu spi-
ritualiter vim estimatiuam illius pro quo agitur primitus imitari: quia alijs
spiritualior est virtutum allegatarum. huiusmodi tunc intentio sic lumine stellarum cum
intelligentijs suscitatur: ut quod intentionale existit: sibi proportionabilius am-
plius imutetur ad amorem vel ad odium incitando, unde huiusmodi operatur de no-
cte plus quam die: ne virtute solis radijs aliorum corporum celestium obtenebrentur et
dissoluantur, conantur etiam radios directe super id quod funditur facere incidere:
et quod simplices magis alijs consequantur effectum fortassis euenit quia firmitus in
his credunt, et ideo in his magis possunt estimatiuas illorum pro quibus talia
sunt alterare et imutare, concludit igitur Consiliator quod quicquid homini natu-
raliter euenit opus est materia disposita et eius astralitate quocunque modo
consurgere: inuari tamen arte, si namque Ptolemaeus sapiens opus adiuuat stellarum
ut seminatio fortitudines naturales, unde dicitur. Cuius narrat de seipso: quod ima-
go fabricata capite cum ioue in medio ente celi et luna eunte ad ipsum conuulit sibi
plurimum ad sciam, quod reges inquit grecorum cum volebant aliquid suis peti-
tionibus exaudiri observabant, dicitur preterea. r. expertum se dicit figuram

leonis auro impressam certa sub dispositione celi auferre dolorem renū. Hoc sentire videtur Plinius, li. xix. naturalis historie: Si cū lacerta inquit viridi et excecata in vitreo vase includatur anulus aureus vel ferreus tantū lacerta visum recipiet; et anulus contra lipitudinem oculorū maxime confert. Quarto hoc idem probatur ex intentione beati Tho. li. iij. cōtra gentiles. c. Cv. qm̄ reprobata opione magorū de characteribus figuris et vocibus quibus in opibus magicis vtitur: cōcludit per hec verba: Quia vō figure in artificialibus sunt quasi forme specificę: potest aliquis dicere: qd̄ nihil prohibet quin constitutiōem figure que dat speciem imagini consequat̄ aliqua virtus ex influētia celesti: non s̄m qd̄ figura est; sed s̄m qd̄ causat spēm artificiati quod adipiscitur virtutē ex stellis, sed de litteris quibus scribitur aliquid in imagine vel alijs characteribus nihil aliud potest dici q̄ qd̄ signa sint. vnde non habent ordinē nisi ad intellectū, quod etiā ostenditur per sacrificia prostratiōes et alia h̄mōl quibus malefici vtunt̄: que non possunt esse nisi signa reuerentie exhibita alicui intellectuali nature. Ex quibus verbis patet s̄m b̄m Tho. qd̄ figure et imagines sortiuntur ex astralitate et armonia celesti virtutes naturales mirificas et diuinas. vnde quidam modernus theologus Hispanus; in libro quem scripsit de cathenarū virtutibus beati Petri: credens predictam opinionem esse beati Thome probabiliter defendit fabricationem et vsum imaginum et sigillorū esse licitū et non prohibitū. dicit enim qd̄ aliter faciunt magi figuras et anulos; aliter astronomi atq; alit̄ medici. De characteribus vō et l̄ris alia est rō s̄m Tho. magi aut̄ quia faciūt imagines et sigilla per pacta cū demonibus inita aperta vel occulta; illicita et prohibita sunt. imagines vō et sigilla que ab astronomis obseruata figura celesti fiunt; si nihil superstitiōis imisceat̄ a fide; ribus virtutem accipiūt et in vsum licitū accipi possunt. imagines vō et sigilla que a medicis cū herbarū succis vel certis quibuscūq; rebus fiunt inspecta imagine celi; si nihil superstitionis misceat̄ in eorū constitutiōe et applicatiōe virtutem naturalem ab astris recipiunt et in vsum licitū sine preiudicio xp̄iane religionis accipi possunt. Hanc opinionē tenet et defendit defensor p̄dicte pelusitiōis, dicit enī qd̄ necesse est p̄stari ex principijs phie plus posse characteres et figuras in ope magico; q̄ possit q̄cunq; qualitas m̄lis. qd̄ tali rōne in suo apologetico probat: quia vt pithagorici dicunt: sicut mathematica sunt formaliōra p̄hysicis; ita etiā actualiōra. et sicut in suo esse minus dependent; ita etiā in suo operari. vnū enim quodq; sicut se habet ad esse; ita ad intelligi et operari. Et sic s̄m pithagoricos characteres et figure habent ex se actiuitate naturalem et in agendo et patiēdo et in modo agendi et patiēdi. Notandū tñ qd̄ magistri h̄mōi imaginū et anulorū aliqui opinant̄: qd̄ tales imagines fule vel sculpte h̄mōi virtutes mirificas et diuinas nō recipiūt ab astralitate et armonia celesti; nisi mediantibus quibuscūq; consecratiōibus fumigatiōibus et benedictionibus; quibus in fabricatione ipsarū vtunt̄. Si enim vt inquit forme ceree que vtiq; similitudinē habent agnorū hanc virtutem celestem et diuinā accipiunt per benedictiōem Romani pontificis; vt fulgura arceant et p̄pescant

ne ledant eos qui illas detulerint, si campane que vtrique nec formā hñt aiales
vllā; similem virtutem in consecratiōe sua seu benedictiōe recipiūt; vt tempe-
states et fulgura nihil ledere possint in regiōibus qbus sonitus earū eo tpe au-
ditus fuerit, si sal et aqua per exorcismos et benedictiōem virtutem effugandā
et abijciendi demones recipiūt, si cerei qui benedicunt in festo purificationis
beate virginis virtutē arcendi fulgura ex benedictiōe illa suscipiūt, que virtu-
tes oēs celestes et diuine esse dubitari nō pōt; verisimile apparet vt dicūt isti
magistri imaginū; q imaginibus et sigillis mediātibus pdictis cōsecratiōibus
ab astralitate et armonia celesti virtutes celestes et diuine darentur. Alijs autē
magistris imaginū videtur magis probabile et rōnabile; q sine talibus benedi-
ctiōibus et consecratiōibus imagines fusc sub tali constellatiōe vel astralitate
recipiant naturaliter predictas virtutes, et quēadmodū res naturales debito
modo approximate sine quibuscunq; verbis suas complent actiones natura-
les; sic suo modo predictae imagines et figure sigilla et characteres per artem
applicati, Sic ergo patet opinio magorū de imaginibus figuris sigillis et cha-
racteribus.

Quā opinio de virtute imaginū et sigilloz est suspecta
de idolatria gentiliū et contraria pbie principijs.

q **U**ānis predicta opinio de imaginibus et characteribus magnā vi-
deatur habere probabilitatis rōnem, tum propter motiua et ratiōes
inductas, tum propter defensores quos habet magne auctis viros;
a nullo tñ catholico debet teneri neq; defendi propter duo. Primo quia sus-
pecta de superstitiōe et idolatria gentiliū. Secūdo; quia contraria pbie princí-
pijs. Prīmū sic ostendo; Constat enim q predicta opinio ortū habet a pbia
Egiptiorū et Chaldeorū; a quibus idolatrie impietas oīs et supstitio emanauit.
pbī nāq; egiptij et chaldei vnicuiq; celoz spūs ppios presidere et ministrare
opinati sunt; quoz ministeria iuxta distinctionem circuli signoz qui zodiacus
grece vocatū distinxerunt, vñ quidā eoz presidebāt prime triplicitati eorūde;
signoz; quidā secūde; alij tō terciē, et eodez mō de circulis alioz planetaz di-
cendū est, posuerūt insup proprios spūs qui pesserent terre et mari et igni et ce-
teris elementis et rebus alijs oibus. Itaq; fm egiptiorū pbiam oīa erāt plena
dijs; iuxta quoz ppietates imposuerūt noīa eis; que scripturis imaginibus
figuris et instrumentis lris et characteribus descripserūt; quibus in inuocatio-
nibus hñdi spiritus utebant; prout credebāt congruere operibus suis, verbi
grā; cū intendebant operari in rebus pertinentibus ad saturnū; inuocabāt per
noīa sua vel etiā p imagines saturni predictos spūs quos credebāt presidere
circulo saturni siue celo eius, et cum volebāt operari in rebus ad venerē per-
tinentibus inuocabant spūs quos credebant presidere circulo veneris, et ad
hunc modū de alijs. Vñ Thos magus in libello detestabili quem scripsit de
statiōibus ad cultū veneris promittit culturā exercentibus; q; venus mittet

Thos magus

septem angelos obediētes vniuersis beneplacitis eorū et iussis. hoc idē sentit de saturno: videlicet quod spiritum de celo suo mitteret in ortu suo: qui loqueretur in imagine erea tunc fusa: vt refert Guillus Parisiensis. que oīa manifestissimū idolatrie continent errorem. contra quos Paulus Ap̄lus. i. ad Corinthios. xiiij. scribit idolū nihil esse. eodē mō faciebāt operari volentes in rebus ignis et in rebus maris et in rebus terre. sicut legi et docetur in libris septem planetarū: quos demones s̄m Guillum Parisiensis. in libro de legibus sub nominibus perditōrū hōim scripserūt. Ex quo patet quod ars fabricanday imaginū et sigilloz sub astralitate celesti peruenit primū ad nos ex reuelationibus demonū. Ex hac igitur p̄bia processit opinio Mercurij egiptij: quod deos ficticios humana arte fieri posse credidit: cū a spiritibus. s. celestibus vel stellis et celis ac luminibus splendor quidam deitatis et virtus numinis infundebat seu imprimebat imaginibus fuis vel fabricatis. iuxta obseruationes magorū sub certis horis et cōstellatiōibus: quibus idolis et imaginibus subsumigia siue subsumigationes verbaq et decantatiōes: ac si veri dī essent fictici: predictus Mercurius egiptius constituit. vnde in libro quem scripsit de Ellera: hoc est deo deorū ad Esclepiū discipulū eius sic rīder: Proauū nostri inuenerūt artē qua deos efficerent: cui adiunxerūt de mundi natura puenientem materiā: eamq miscētes: quā aīas facere nō poterāt: euocantes aīas deorū vel angelorū eas indiderunt imaginibus sanctis diuinisq mysterijs: per quas idola et benefaciendi et malefaciendi virtutes hēre potuissent. et infra. o Esclepi. de lapidibus et aromatibus vim deitatis naturalem in se habent. et propter hāc causam sacrificijs frequentibus oblectantur hymnis et laudibus et dulcissimis sonis in modū celestis armonie cōcinentibus. Ex quibus manifestū est p̄dictos p̄hos dei honorem et gloriā et virtutem transfuisse in hōi imagines et idola. nec solum in imagines: sed in stellas ipsas et luminaria. nec in ipsa solum: sed etia in figuras quasdā: quaz alias sigilla planetarū alias characteres alias imagines vocant. que omnia manifestū est ad superstitiōem et impietatem idolatrie pertinere. Ex hac igitur radice processit s̄m Guillum Parisiensis. idolatria demonū stellarū luminū elementorū imaginū figurarū verborū nominū temporū et partū eius: horarū videlicet et quattuor partū anni: initiorū et instaliū reū inuentiōū et inuentiarū reū: que oīa perditī hōies colebant et vt deos venerabant falso credentes in talibus aliquid numinis seu diuinitatis esse. sicut legi Sapientie. xiiij. ignem aut spūm aut citatū aerem aut giriū stellarū aut nīmīā aquā aut solem aut lunā rectores orbis terrarū deos putauerūt. Itē igitur quod opinio magistroz imaginū de figuris imaginibus et sigillis liquandis et fabricandis sub certis cōstellatiōibus planetarū ortū habet ab idolatria et supstitiōe egiptiorū et chaldeorū: propter quod xp̄iana religio tanq supstitiosam et illicitam dānat et prohibet. Secundo predicta opinio est cōtraria p̄bie principijs: quod multipliciter ostenditur. Primo q̄tum ad hoc quod dicit p̄dictas figuras et imagines ab astralitate recipere virtutes celestes et diuinas non elementales neq mixtas: quia cū predicta virtus sit accidens ab extrinseco totaliter proueniens

Mercurij egiptij s̄m
s̄m Ellera

fm magistros imaginū. necesse est qd imago vel figura recipiat talem virtutes celestem ⁊ diuinā vel ex parte materie in qua est vel ex parte forme imaginis scz figuratiōis vel lineatiōis; vel ex parte amboꝝ simul. qd si a parte materie videlicz metalli vel ligni vel cere vel cuiuscunqz rei naturalis; consequitur necessario qd in omni materia eiusdem rōnis eidem planete applicata. talis virtus recipiat; quia qd cōuenit alicui inq̃tum tale; cuiuslibet eiusdem rōnis cōuenit. si ergo materia cupri inq̃tum cuprum est rō recipiendi talem virtutem celestem ⁊ diuinam; cuprū omne recipiet vbicūqz sit sub eodem aspectu saturni vel alterius planete. ⁊ sic de quacūqz materia figurabili; ⁊ tunc frustra ⁊ sine necessitate talis materia figurat. vnde si figuratio fiat ad superstitiōem pertinere videt. Si vō hmoi virtus celestis ⁊ diuina recipiat in figura; vel imagine ex parte figure; puta lineatiōis vel protractiōis artificialiter facte (quia de talibus figuris nunc loquimur) idem sequit incōueniens; quia cū talis figura in differenter possit fabricari in quacūqz materia naturali figurabili; omnis materia sub figura eiusdem rōnis cōsimilē virtutem posset recipere a corporibz celestibus. ⁊ sic quodlibet corpus naturale ⁊ q̃libz artificiale et ois domus quadrata vel quolibz alio mō angulata posset recipere talem virtutē celestem qd est ridiculū. Et p eandem rōnem quelibet figura mathematica angularis scz vel pentagona vel circularis cōsimilem virtutem celestem ⁊ diuinā posset recipere; non solū descripta in materia naturali; sed etiā cōsiderata ⁊ existens in se; vt de pentagono Salomonis a superstitionis credit. Si vō dicat qd predicta virtus celestis non recipit in predictis figuris et imaginibus rōne materie tm nec rōne forme tm; sed rōne vtriusqz simul; vt videtur dicere sanctus Tho. li. iij. contra gentiles. dicit enim qd figure in artificialibus sunt quasi forme specificę. ⁊ ideo nihil prohibet quin constitutiōem figure que dat speciem imagini consequat aliqua virtus ex influētia celesti; qd nō ptingit de litteris ⁊ characteribus que inscribunt in imagine vel quacūqz alia materia. Vult ḡ dicere bñs Tho. qd materia naturalis que est habitura virtutem celestem p figuratiōem celesti coaptat imagini; vt neqz virt⁹ celestis sit figure fm se neqz materie figurande; sed materie figurate; fm qd inspecta imagine celi pstituitur sub tali figura. Contra hoc arguitur; quia enti per accidens nihil conuenit de per se nisi rōne suay partiū. cū igitur figure ⁊ imagines artificiales nō sint entia de p se s de p accñs; vt cois fateb pbia; sequerē qd si figura vel imago nō recipit talem virtutē celestē ex pte materie nec ex pte forme; qd nō recipiat ex parte vtriusqz simul; cū tales partes nō pstituant aliquod vnū terciū de p se; rōne cuius aliqd pōt puenire toti quod nō parti. Preterea figura nō causat speciem artificiati nisi sub rōne figure. sed figura fm Tho. inq̃tum figura non est rō recipiendi predictā virtutem. ergo nec inq̃tum causat spēm artificiati. Preterea; sicut figura constituit spēm artificiati in imaginibus ⁊ statuis sic in litteris et characteribus. q̃libet enim illoꝝ est figuratū. si ergo figura nō vt figura sed vt constituit speciem artificiati est rō recipiendi virtutes celestes necessario sequitur qd characteres ⁊ lre habebūt predictas virtutes celestes

77
et diuinas: quod ipsi negant. Si dicat quod non quelibet figura est ratio recipiendi
tales virtutes celestes: sed ea tantum que appropriatur corporibus celestibus vel
que assimilatur et conformat materiam naturalem imaginibus celestibus: iuxta
illud Ptolemy: Vultus huius seculi sunt subiecti vultibus et imaginibus ce-
lestibus, talis autem assimilatio et conformitas non inuenitur in characteri-
bus et litteris: ideo characteres et littere non possunt recipere a corporibus
celestibus aliam virtutem naturalem preter eam quam habent ex parte mate-
rie naturalis. Contra hoc arguitur: quia nullum patiens ordinatur ad susci-
piendas impressiones agentis nisi per hoc quod est in potentia quodammodo
naturali, figura autem artificialis quantumcumque assimilet et configuret corpora
inferiora superioribus: non disponit materiam ut sit in potentia ad aliquam for-
mam: quia figura abstrahit secundum suam rationem ab omni materia et forma sensibili: cum
sit quoddam mathematicum, et si hoc verum est in figuris corporum naturalium: verissi-
mum erit rationabiliter in figuris corporum artificialium, non ergo per figuras siue na-
turales siue artificiales determinatur aliquod corpus ad suscipiendam aliquam influ-
entiam celestem et diuinam. Preterea corpora in quibus sunt impressae huiusmodi figu-
re et imagines sunt eiusdem habilitatis ad recipiendum virtutem celestem cum
alijs corporibus eiusdem speciei, quod autem aliquid agat in vnum eorum que sunt equa-
liter disposita propter aliquid sibi appropriatum ibi inuentum et non in aliud: non
est operantis per necessitatem nature: quod vniuersimode agit in passiva eiusdem ra-
tionis. Relinquitur igitur quod figure qualitercumque considerentur non determinatur
neque disponitur materia ad recipiendum predictas virtutes celestes et diuinas.
Preterea si celestes imagines prestent sic factis imaginibus et figuris preno-
minatas virtutes: quia imagines rerum sunt: rationabilius videtur quod imagi-
nes naturales tanquam propinquiores et similiores ordine nature imaginibus ce-
lestibus recipiant predictas virtutes ab imaginibus celestibus, verbi gratia:
si super imaginem scorpionis mortuam: utpote eream vel auream vel ex alio
metallo arte factam descendit virtus congregativa scorpionum vel diffuga-
tiua eorum aut virtus inductiua sanitarum vel morborum: secundum quod dicunt ma-
gistri imaginum: cum scorpio viuus et naturalis sit propinquior ordine natu-
re et similiores scorpionem celestem: videtur magis rationabile: quod huiusmodi virtus
descendat super scorpionem viuum: et sic de ceteris rebus naturalibus corre-
spondentibus imaginibus celestibus: quod non est expertum. Dicere autem
quod materia metallica lapidum et gemarum per artem figurata sit magis apta
et idonea ad recipiendum predictas virtutes celestes: est voluntarie sine ratione
dictum: ad defendendum superstitiones imaginum: que ad questum magorum astronomorum
et medicorum pertinere videntur. Preterea figura in quantum causat speciem artificiatam de-
pendet ab arte et non a natura, id autem quod dependet ab arte non potest esse ratio recipiendi ali-
quid a natura. Cuius ratio est: quia licet ars possit innuare naturam applicando actiua passiuis
ad quam applicationem sequuntur effectus naturales non quidem ab arte sed a natu-
ra, nulla tamen ars nec intellectus creatus potest dare alicui rationem agendi

vel patiendi: quia ratio agendi et patiendi necesse est quod sit quid absolutum: et non respectuum. ars autem et intellectus practicus non possunt imprimere directe et per se entitates aliquam absolutam in rebus naturalibus: ut omnes probati philosophi dicunt: sed solam compositionem et ordinem partium: quod per subtractionem vel iuxtapositionem vel motum alium localem fit. unde figura super res naturales non addit nisi ordinem et situm partium. talis autem ordo et compositio cum sit respectus non potest esse ratio cuiusque rei naturali recipiendi a corporibus celestibus tales virtutes mirificas et divinas: quales magistri imaginum fingunt. Secundo predicta opinio est contraria philosophie principis quantum ad hoc quod dicit predictas imagines prestare hominibus bona intrinseca anime: ut scientias et virtutes: quia nullum corpus nec virtus existens in corpore potest causare per se et directe dispositiones quascunque spirituales in animas nostras: ut scientiam sapientiam et his similia: ut ex supradictis patet. Manifestum est autem quod figure et imagines fulse vel sculpte corpora quedam sunt naturalia et artificialia: omnis denique virtus earum ab intrinseco siue ab astralitate causata virtus corporea et in corpore est: non excedens naturam proprii subiecti: nec actus nec potentia tales imagines habent scientiam aut quamcunque dispositionem spirituales. Irrationabile ergo videtur quod his pro quibus tales imagines sunt vel qui eas apponunt: preestent scientiam aut eloquentiam et cetera intrinseca bona anime. nec videtur ratio nabile quod imago mortua et omnino inapprehensa et immobilis moneat viventem ad aliquam predictarum dispositionum. et maxime ad amorem vel odium et alias animi passiones: ut magistri imaginum dicunt. Quod si dixerint quod imago regis omnino mortua: utpote vel cerea vel plumbea vel aurea mouet imagines viuentes: id est homines et inclinat voluntates eorum ad faciendam voluntatem regiam: et hoc facit virtute imaginis viue que est rex. sic imagines huiusmodi quia imagines sunt imaginum celestium: que utique viue sunt: ut ipsi ponunt: virtute illarum scilicet celestium faciunt omnia hec: et multo maiora facere possent: si materia hec inferior esset capax et disposita. et hoc est quod dicit Porphyrius in centiloquio: quod imagines terrestres subiecte sunt celestibus imaginibus et eis obediunt. Hec ratio non est ad propositum: nec soluit argumentum. Ad propositum quidem non: quia nos loquimur de causalitate imaginum naturali et reali: non autem intentionali et obiectiva: de qua loquitur philosophus ratio. certum est enim et manifestum quod imagines vel quecunque corpora virtute propria et naturali non possunt causare dispositiones spirituales et imateriales per se et directe in animam nostram: ut supradicta ratio efficaciter concludit. Imagines preterea quous apprehense et cognite per modum obiecti possint causare motus spirituales et cognitiuos ipsarum et aliarum rerum quarum sunt imagines: prestare tamen non possunt animabus nostris scientiam et sapientiam et cetera bona intrinseca anime. Secundo predicta responsio non soluit argumentum: quoniam imagines regaliu sigillorum: nisi apprehense sint neminem mouent: nisi motus

apprehensionis. nec ad voluntatem regiam faciendam: nisi ipsa voluntas regia vel scriptura cui appensa sit imago regia: vel modo aliquo alio innotescat. imagines vero et figure que secundum istos talia bona spiritualia prestant: nec apprehense nec cognite: sed omnino inapprehense et occulte talia bona spiritualia prestant. Tercio predicta opinio est contraria philosophie principijs: quoniam ad hoc quod dicit figuras et imagines prestare hominibus extrinseca bona fortune et anime: ut principatus et honores et his similia: quia manifestum est quod dignitates et honores et potentie seculares et ecclesiastice: aut hereditario iure aut largitione maiorum proueniunt: aut etiam electione multitudinis. Si ergo imago aliqua sculpta vel fusa vel descripta prestaret honorem vel dignitatem que aliqua predictarum causarum alicui de iure competit: posset quis per artem imaginum auferre hereditarium honorem. et ad hunc modum de alijs que quisque inuisibilissime possidet: et pro libito sue voluntatis preferre seu preficere rebus humanis nequissimos ac peruersissimos homines: et sic necesse est per artem imaginum turbari res omnes humanas: ac omnia iura subverti: quod est intolerabilis error. Item quod aliquis non obtineat dignitatem per electionem: aut erit per impedimentum electionis: aut per aliquem alium defectum aut impedimentum. non videtur autem rationabile quod imago aliqua sub astralitate fusa et sculpta recipiat virtutem mouendi corda hominum: vel ad concordiam vel discordiam: vel flectendi iudices ad iniquitatem: vel procurandi et inducendi mortes hominum. secundum enim hoc nihil esset in potestate hominum positum vel voluntate: cum tota potestas hominum omnesque voluntates subdite essent hominibus imaginibus ut contra eas omnino nihil posset humana voluntas. et sic periret libertas arbitrii et humanum consilium et redditio premiorum et penarum pro actibus bonis et malis. Item ars fabricandarum imaginum apud Egypcios Chaldeos et Arabes maxime viguit: si ergo tales imagines possunt prestare imperia principatus et regna et inuincibilitatem et cetera his similia: sequitur Egypcios Chaldeos et Arabes absque viribus et armis totum mundum subuertisse: et inimicos suos per ligationes atque prestigia imaginum exterminasse. quod non legitur factum fuisse: immo cum igne et gladio omnique genere bellandi contra hostes pugnasse. Preterea data ista opinione de imaginibus sequitur de necessitate quod omnia regna terrarum omnis dominatio et omnis principatus terrenus esset in potestate unius modici hominis magi: cum per artem faciendi tales imagines posset omnia hec auferre et conferre quibus ei placeret. et quod est apertioris insanie elementis et animabus tam hominum quam aliorum animalium: et toti nature imperare et dominari: quod est contra rationem et experientiam. Preterea sint duo magi ambientes unum et eundem principatum vel imperium: et quilibet eorum fabricet imaginem pro obtinendo principatu et imperio: casus est possibilis. aut ergo quilibet obtinebit totum principatum: quod non est possibile. vel neuter: et ita ars faciendarum imaginum est falsa et mendosa. vel uterque obtinebit partem: et iterum mentitur ars que faciebat imaginem pro obtinendo totum principatum. Eodem modo dicendum est de imagine

pro obtinenda victoria. Unde in talibus imaginibus fabricandis pro aliqua re obtinenda: advertere debet magistri imaginum: ne aliquis eis contra opere-
tur: aliter tales imagines nullius essent efficacie neque virtutis. Quarto et vlti-
mo predicta opinio est contraria philosophie principijs quoniam ad hoc quod di-
cit de ligaturis virtutum naturalium: quia ligare virtutes agentium naturalium
adinvicem approximatorum: Tertio gratia: quod combustibile in medio ignis
non comburatur: quod aqua profluens inveniens non fluat: et sic de ceteris li-
gaturis causarum naturalium: inter opera miraculosa computatur: cum su-
peret facultatem nature create. Manifestum est autem quod nulla creatura quoniam
cumque nobilis potest facere miracula: ut infra patebit. ergo imagines et figure
artificiales ligare non possunt virtutes causarum naturalium: nec suspendere
eas ab actibus propriis. Preterea non est possibile secundum naturam quod ab uno agē-
te vel patiente aliud agat vel patiat loco et subiecto distinctum: et maxime actione
vel passione eiusdem rei: nisi per aliquam ligaturam et convenientiam inter illa: ut patet
de anima et corpore: que propter unionem et identitatem suppositi humani
patientis corpore patitur et anima: et e converso. Hoc etiam patet de duobus
amantibus inter quos est adeo fortis ligatura amoris: ut interdum quod pa-
titur alter eorum: pati velit et reliquus. sed unitas amoris vel quecumque alia
coniunctio amantium efficere non potest quod si unus mergatur alter mergatur:
vel si unus priuatur actione propria alter priuetur. hoc enim videtur esse con-
tra nature ordinem. cum ergo inter imaginem et imaginatum nulla sit ligatura
vel habitudo nisi representantis ad representatum: non videtur rationabile quod
si imago alicuius patiat vel agat: quod imaginatum agat vel patiat. Preterea
tales imagines et figure non operantur per intellectum et voluntatem: cum nihil
horum habeant: sed operantur per virtutem corporalem per modum nature
operationes autem corporales per modum nature sunt per contactum aut me-
diatum vel immediatum secundum philosophie principia. huiusmodi autem imagines
manifestum est quod non agunt in terram vel in locum quo sepulte sunt vel ab-
sconse: quem ex omni parte contingunt. ergo impossibile est quod agant in cor-
pora magis distantia actione reali et naturali: que sit ex virtute corporis siue
generabilis et corruptibilis siue celestis. Patet igitur quod predicta opinio de
virtute imaginum et figurarum sub astralitate celesti fabricatarum a quolibet christiano
tamquam suspecta de superstitione et idolatria gentiliu est fugienda et vitanda.

Quod mirificentia operum que falso provenire cre-
dunt ab imaginibus et sigillis sit virtute demonum.

Respondeo: Rursusque argumenta et motiva a magistris imaginum inducta solvamus
reddenda est causa et ratio huiusmodi mirabilium effectuum: qui pro-
venire creduntur ab huiusmodi imaginibus fuis et sculptis sub ima-
ginibus celestibus. Ad quod intelligendum premittendum est primum secundum hunc

catholicam; q̄ licet natura angelica fuerit a deo omnipotentissimo creata bona et recta, iuxta illud Genesis, i. c. Vidit deus cuncta que fecerat et erat valde bona; nihilominus tamen pars eius auersa a deo per liberum arbitrium peccando cecidit a loco sue creatōis eternaliter misera et damnata, pars v̄o ad deum conuersa remansit in celo eternaliter beata, primi appellantur demones; secundi v̄o angeli boni sancti et iusti, primi propter superbiam et inuidiam inseparabilem inimicissimi sunt generis humani et dei altissimi, iuxta illud ps. Superbia eorum qui te oderunt semper ascendit in celum, et ideo omni astutia malignitatis sue hominibus nocere; et diuini cultus honorificentiam minuire; et etiam ad seipso trahere intendunt. Ex qua radice omnes species et modos idolatrie suggererunt et cōtinue suggerunt hominibus; ut ipsos deo altissimo offensos et odibiles reddant et in potestatem suam redigant; ut patet ex historia veteris et noui testamenti, vnde beatus Petrus in Canonica sua scribit; Aduersarius vester diabolus tanq̄ leo rugiens circuit querens quem deuoret; cui resistite fortes in fide. Demonibus igitur diuina prouidentia et bonitas propter multiplices vtilitates et propter pulchritudinem iusticie sue omni genere temptationis temptare homines et multipliciter etiam impugnare permittit; quemadmodum videmus inter homines q̄ boni a malis iusto et occulto dei iudicio vexari et turbari permittuntur. Ex suggestionibus igitur demonū hanc opinionem de virtutibus mirificis imaginū et figurarum dico habuisse originem; ut homines traherent ad idolatriam stellarū; et a cultura et seruitio dei altissimi auerterent, quemadmodū enī cū ignis presto sit ad calefaciendum; non a creatore calefactio petitur; sed ad ignem recurritur; quia scitur virtutem habere calefaciendi, sic qui tot et tantas virtutes stellis esse crediderunt et adhuc credunt; pro oibus bonis temporalibus; et multis etiam ac magnis spiritualibus recurrēdū esse putauerūt ad stellas et imagines eis correspondentes fabricatas; et etiam in bonis et malis; quorum largitio vel a quibus liberatio soli deo est possibilis. Nihil enim idolatre maius censerunt de idolis; nihil adeo magnum eis attribuerunt; q̄ ut isti magistri imaginū sentiunt de imaginibus sepultis et absconditis et de quibusuis alijs, quis enī vnq̄ sane mentis homo regnum vel imperiū petere vnq̄ cogitauit ab imagine aliqua vel ab aliquo demone; presertim cum ipsi magistri imaginū opinentur se posse ligare spiritus huiusmodi et incarceratione ipsum principem eorum. Dico igitur q̄ sicut homines multa procurant circa obtinendos honores et dignitates principatus similiter et dominationes; et interdum beneplacitum est dei altissimi ut fiat quod intendunt, interdum v̄o iudicio suo vel occulto vel manifesto fieri illud permittit; videlz ut mali dñentur et malos subditos p̄mant ad correctōes ip̄orū; vel etiā bonos ut meliores efficiant; sic et demonibus possibile est; et etiā facilius suggerere multa hōibus; et etiā inducere eos ut aliqua velint aut nolint tanq̄ suggestores cōsultores et suatores, cogere autem eos nunq̄ illis permittitur, et de multis credit q̄ h̄mōi procuracionibus demonū

m. iij.

*De rasi angelorū
reliq̄ p̄ sup̄. am.*

*Com. p̄mittit turbis
a malis*

summas dignitates obtinuerunt tam ecclesiasticas q̄m seculares, quod utiq̄
deus altissimus sicut et alia mala ppter bona que inde nouit sustinuit; sic et de
amatoris carminibus vel alijs operibus que propter amorem mulierū stulti
et decepti homines faciunt sentiendum est, si enim possibile est viro aut mulie
ri suggestionibus aut suasionibus mulierem aliquam seducere et in consensu
turpitudinis inclinare; q̄to facilius istud est demonibus; si fuerit in hoc per
missio creatoris, tales etenim et etiam fortiores suggestiones mulieri que cō
cupiscitur ingerere; et quia spirituales substantie sunt siue per cogitationem siue
per somnū formas viroz eas cōcupiscentiū et alia amoris hūmōi incentiua in
imaginationibus earum pingere, quia igitur delectabile imaginatum mouet
desideriū fm Aristotelem in libro de anima; manifestū est ex hoc; qualiter de
mones procurent fieri occultis suggestionibus opera hūmōi, suggerunt tamen
fieri eas per imagines et figuras et characteres; ut sic trabāt homines ad ve
nerationem et seruitiū stellarum; cum omnes virtutes imaginū hūmōi et cha
racterū stellis tanq̄ causis influentibus attribuant. Hoc idem sentiendū est
de iuultuatione imaginū, non enim dubitandum est quin omnipotens altissi
mus suo semper laudando iudicio pmittat aliquos ex hominibus vexari mul
tis modis a demonibus; et quosdam fieri demoniacos; quosdam arrepticios;
quosdam lunaticos, quid ergo mirū si ea hora qua malus hūmōi imaginū vel
figurarū operarius; vel pungit imaginem vel in aquam feruentē mittit; demo
nes similes passiones infligant eis interdū quibus ascripte sunt et ptra quos
fabricate. Opinantur autem deceptissimi homines q̄ talia fiant per virtutes
imaginū a corporibus celestibus impressas; quod ostensum est esse superstiti
osum; et philosophie principis contrarium. Cuius signū evidentissimū est;
q̄ frequenter falluntur et frustrantur intentionibus suis operatores hūmōi ima
ginum; quod virtutibus naturalibus non conuenit, natura enim vniformiter
et vno modo operatur, nec est dubitandum hoc ideo esse; quia bonitas crea
toris non permittit nisi raro; ut demones operentur pro voluntate hominū,
et hoc ipsum est propter multiplices vtilitates ipsorū hominū. Prima est de
clinatio ab erroribus et seductionibus demonū. Secunda est declinatio ne
pharioz operum ad que paratissimi homines multi sunt; si opportunitatem
vel facultatem demones eis faciendi talia procurarent, nulla enim mulier spe
ciosa incorrupta remaneret; nullus principū vel magnatum incolumis persi
steret; si demones malis voluntatibus hominum adesse et satisfacere permit
terentur. Tercia causa est; ut honor proprius et gloria debita creatori ser
uetur; que huiusmodi operibus leditur et minuitur ultra modū; dum ea que
ipsius solius dona sunt; ab eius inimicis capitalibus petuntur; et ab eisdem ob
tineri queruntur. Patet igitur q̄ mirificentia operū que falso prouenire cre
duntur ab imaginibus et sigillis fit virtute demonum.

100

Responſio ad rationes magiſtroꝝ
imaginum ſuperius inductas.

His igitur premiſſis & rōnabiliter creditis rñſio facilis p̄t ad ratōes
magiſtroꝝ imaginū. Cū enim primo arguit̄ ex intentione aſtrophoꝝ:
q̄ vultus huius ſeculi ſunt ſubiecti vultibus & cōfiguratiōibus cele
ſtibus; vera eſt hec p̄poſitio Ptholomei q̄tum ad figuras & imagines que
ſūt a natura & nō ab arte; vt precedenti. c. probatū eſt. dicit enī bñs Tho. ij.
ij. q. xcvi. ar. ij. ad ſecundū: q̄ virtutes naturales corpoꝝ naturalū p̄ſequunt̄
eoꝝ formas ſubales quas ſortiunt̄ ex impreſſiōe celeſtiū corpoꝝ. & ideo ex eo
rundem impreſſione ſortiunt̄ quaſdā virtutes actiuas. ſed forme corpoꝝ arti
ficialiū procedūt ex p̄ceptione artificis. & cū nihil aliud ſint q̄ p̄poſitio ordo
& figura; vt dicit in. ij. phyſicoꝝ; non p̄nt habere naturalē virtutez ad agendū
& inde eſt q̄ ex impreſſiōe celeſtiū corpoꝝ nullā virtutē ſortiunt̄ inq̄tum ſunt
artificialia; ſed ſolū ſm materiā naturalē. falſum eſt q̄ Porphirio videbat̄
vt Aug. dicit in. x. de ciui. dei; herbis & lapidibus & animātibz & ſonibz certz
quibz dā ac vocibz & figuratiōibz atqz figmentis quibz dā et obſeruat̄ in
celi conuerſione motibz ſiderū fabricari in terra ab hoībz poteſtates ido
neas ſiderū varijs effectibus exequendas: quaſi effect⁹ magicaz artiū ex vir
tute corpoꝝ celeſtiū prouenirent. ſed ſicut Aug. ibidem ſubdit; totum hoc ad
demonē pertinet ludificatores aīaz ſibi ſubditaz. vnde etiā imagines quas
aſtronomicas vocant; ex opatione demonū habent effectū. cuius ſignū eſt q̄
neceſſe eſt eis inſcribi quozdāz characteres qui nālīter ad nihil operant̄. non
enim eſt figura actiōis naturalis p̄ncipiū. ſed in hoc diſtāt aſtronomice ima
gines a micromanticis; quia in micromāticis ſūt expreſſe inuocatiōes & preſti
gia quedā. vñ pertinet ad expreſſa pacta cū demonibz inita; ſed in alijs ima
ginibz ſunt quedam tacita pacta per figuratū ſeu characterū quedam ſigna
Ihec Thomas. Ex quo patet q̄ vſus imaginū & figuraz tam in arte magica
q̄ aſtronomia & medicina eſt illicitus et ſuperſtitioſus. Ad ſecundam rōnem
que ſumitur ex dictis Alberti magni dicendum: q̄ licz figure & imagines ce
leſtes ſint p̄ime natura & ordine figuris & imaginibz que ſunt tam a natu
ra q̄ ab arte. ex hoc tamen non habetur q̄ corpora artificialia vt artificialia
ſub quacunqz aſtralitate fabricata recipiant virtutem agendi ex impreſſione
corporum celeſtium. ſed ſi aliquam recipiunt; hoc eſt ratione materie; vt di
ctum eſt: quia artificialia vt artificialia dependent ex conceptione artificis;
que non ſubjicitur per ſe et directē cauſalitati corporum celeſtium. Et hec eſt
ratio fundamentalis quare forme rerum artificialiūz non ſortiuntur aliquam
virtutem agendi a corporibus celeſtibus; ſicut forme rerum naturalium. Ex
quo patet falſum et ſuperſtitioſum eſſe quod Albertus magnus ibidem dicit;
de obſervatione ad imagines celi & de figuris punctoꝝ; quibz ars vtitur
geomantie. Et multo falſius patet eſſe quod dicitur de p̄ceptis Magoꝝ
greci et Serme babilonici in fabricandis imaginibz metallicis et lapideis.

Ad experientias vō adductas dicendū: q̄ nec ex virtute astroꝝ nec imaginū
talīa sunt; vt precedēti. c. oñsum est; sed ex virtute demonū vel alterius cause
superioris. Ad terciā rōnem que sumit̄ ex intentione medicōꝝ: dicendū q̄
effectus qui prouenire credunt̄ ex applicatiōe aliquoꝝ de quibus nō est ma
nifestū habere virtutem ad tales effectus causandos; necesse est tales effect⁹
reduci in aliquā causam superiorem corporali natura. Cōstat aut̄ q̄ figure et
imagines characteres ⁊ sigilla quibus medici in opibus suis empiricis vtun
tur: non habent virtutem naturalem ad morbos curandos; vt probatum est.
¶ Kelinquit̄ ergo q̄ talia nō adhibeātur ad hos effectus causandos tanq̄ cāe
sed solū quasi signa ad pacta significatiōnū cū demonibus inīta. Ex quo pat̄
solutio ad rōnem Consiliatoris. falsum est enim q̄ materia sic vel aliter figu
rata sub alia ⁊ alia astralitate celestī recipiat aliquā virtutē agendi ex impressi
ōne corpoꝝ celestīū rōne figuratiōis: quia figura non est rō alicui recipiendī
talem virtutē. asserere enī hoc: est supstitiosum. sed si aliqua virtus in rebus
artificialibus recipiat̄ est ex pte m̄e n̄alis ⁊ nō rōne forme artificialis: vt sepe
dictū est. Ad autētem Ptholo. q̄ anima sapiens iuuat opus stellarū: dicendū
q̄ stāte determinata influētia celi: si cāe naturales nate recipe talē influentiā
debito mō applicent̄ ab aīa sapiente et sciente h̄mōi influētiās sequentur effe
ctus: aliter non. figura aut̄ artificialis non est dispositio actiua nec passiua co
adiuuans vel cooperans astralitati celestī ad aliquē effectū causandū in hec
inferiora: vt dictū est. Ad experientiā Consiliatoris ⁊ Plinij dicendū vt pri⁹
q̄ talia sunt superstitiosa ad altiorē cām reducēda: q̄ ad imagines ⁊ sigilla
Ad quartā vō rōnem que sumit̄ ex dictis bī Tho. in. iij. p̄tra gentiles dicen
dū q̄ non loquit̄ s̄m propriā op̄inōnem: vt p̄ per verba sua. dicit enī sic: q̄
vō figure in artificialibus sunt quasi forme specificę: pōt aliq̄s dicere q̄ nihil
prohibet quin constitutionem figure que dat sp̄m imagini consequat̄ aliqua
virtus ex impressione corpoꝝ celestīū. Ex quibus verbis pat̄ q̄ non loquitur
Tho. s̄m propriā intentiōem: sed s̄m op̄inōnem magistroꝝ imaginū: quam ibi
reprobat quo ad figuras ⁊ quo ad characteres. Hoc etiā p̄ ex his que dicit
ij. ij. q. xvi. ⁊ xij. quodlibet. Et dato q̄ in. iij. cōtra gentiles loquat̄ s̄m p̄priā
intentionem: tenenda est tñ sn̄a. ij. ij. tanq̄ vltima retractās priores. Nec va
let distinctio data ab actore libri de catenarū virtutibus bī Petri: de imagi
nibus que sunt a magis astronomis ⁊ medicis: quia oīm taliū imaginū ⁊ si
gilloꝝ fabricatio est illicita ⁊ superstitiosa ad pacta demonū pertinētia. dicere
enim q̄ si nihil misceat̄ supstitiōis: licite talibus quis potest vti: videt̄ ridiculū
quia eo ipso q̄ aliquid habens tñ rōnem signi: adhibetur vt causa in aliquo
opere: est superstitiosum ad pacta cum demonibus inīta aperta vel occulta.
Ad illud vō quod a defensore conclusiōis additur: q̄ necesse est p̄steri ex prin
cipijs phie plus posse characteres ⁊ figuras in opere magico: q̄ possit que
cunq̄ qualitas materialis. Dicendū q̄ hoc est falsum: vt oñsum est: ⁊ ab ec
clesia damnatū. ⁊ concessio q̄ mathematica sunt formaliora phisicis: quia ma
gis abstracta: abstrahunt enim a materia sensibili: quā phisica entia includūt.

1229
ex hoc tñ non habet q̄ sint magis actiua: quia mathematica se tenent ex pte
materie cui repugnat agere. Ad illud vō qđ vltimo adducit de imaginibus
agnorū & campanarū & aliarū rex artificialiū quibus vtitur xp̄iana religio. Di
cendū qđ similitudo que inducitur non est ad propositū: quia manifestū est qđ
hec que sunt in religione xp̄iana non sunt virtute stellarū vel vocū: vt p̄dicti
magistri imaginū credunt de suis imaginibus: sed sunt oipotenti virtute crea
toris. vnde non petit xp̄iana deuotio ab aqua benedicta vt fuget demones:
neq; a cāpana neq; ab agno nec a cereo benedicto vel cādela vt arceat ful
gura & tempestates: sed ab omnipotenti creatore. Patet igitur qđ imagines
figure & characteres hūmōi magorū nō ex virtute sua naturali operantur misē
fica illa opera que eis attribuūtur: sed ex demonū pacto: quo cultoribus suis
per hūmōi signa se adesse polliciti sunt, propter quod dicit Aug. qđ oīa hec pa
cta sunt demonū & non operatio virtutū naturaliū, & ex hoc vt dicit Guilielmus
Parisien. p. iusticia diuine legis: que oīa predicta tanq̄ nepharia prohibet:
vt pote hūmāni generis pollutiōes viliissimas & creatoris intolerabiles iurias.

Opinio magorū de vocibus & incantationibus
quibus vtiuntur in operibus magicis.

E magia vocum & nominū quā multi magorū credunt esse naturales
differendū est quibus tantā virtutem imposuerunt magi: vt ipsis au
ditis vel visis hoies & aīalia occiderent & etiā inspectione figurarū
seu lras quib⁹ inscripta eēnt hūmōi verba & nomina: sicut dicebat iudeus qui
dam magus: qui sola insurratōe quorundā verborū taurū visus est occidisse
asserbat quippe qđ verba illa nec homo nec aliud aīal audire poterat qm mo
reretur p̄tinuo: nec etiā lras inspicere quibus verba illa inscripta essent. Re
fert preterea Guilielmus Parisien. in li. de vniuerso: qđ Adercurius in libro quē
scripsit de captionibus aīalium & ferarū: docet per verba & incantationes ani
malia q̄tum cūq; fera deposita feritate induci & inclinari ad veniēdū & dādū
se in manus capere volentiū ad oēm eorū volūtatez. Quā opinionē Petrus
de Albano Consiliator dñi. Clvi. rōne & experientia nitit̄ corroborare. Rōne
quidem sic: quia incantatio habet virtutem & efficientiā naturālē respectu in
cantati. incantatio aut̄ pertinet ad genus vocis sūm Aristoteli in primo peribery
mentas. ergo voces & noīa habent virtutem naturalem & efficaciaz in opere
magico. assumptum pro vtraq; sui parte probatur per diffinitōem incantatio
nis: que sūm cum talis est. Incantatio est oratio admiranda affectiōe in sub
sidiū incantati precipue confidentis explicata. dicitur aut̄ oīo ad dñitiam ter
minorū non significatiuorū. dicitur admiranda affectiōe: quia incantatio cum
sit de miris & occultis amplius eam reputans incantatus eidem cōferret ma
gis. & ideo q̄tum possibile occultatiōe est vtendū. deitatem enim minuit qui
secreta mystica vulgat. ars notoria precantans etiā vt dicit cū grandiori dili
gentia debz ipam p̄mere: vt tam ab ipso qđ ab incantato dignissima reputata

Diffinitio incantationis

possit amplius conferre, cum enim fuerit de ipsa amplius confidens eundem
 incantatum iunabit maxime, iuxta illud: Ille plures sanat egritudines de quo
 plures pfidunt. Precantator preterea debet esse astutus credulus affectuo-
 sus anime fortis impressiue, incantandus vo auidus speras q̄maxime ac dis-
 positus omnimode; vt actio incantatoris concidat in materiā preparaturā, et
 merito; quia cum incantatio sit quid intentionale; non agit efficaciter nisi in-
 terneniant predicta; cum actus agentii sit in passum et susceptiū predisposi-
 tum, et ideo pertransmutat et alterat quod est maxime permutabile; sicut vir-
 tutem animale, et maxime in somnijs; cū motus reliqui tūc cessant corporei
 Ex quo pz precantatiōem conferre in egritudinibus et sanitatibus humanis.
 Secūdo hoc idem probatur experientia; videmus inquit q̄ verba sacramen-
 talia habent virtutem et efficaciam causandi et efficiendi aliquid, nomina etiam
 id confirmant diuina notorie artis, magicis etiam verbis prolatis in auriculā
 tauri; cum incantator prosternebat in mortez in p̄stia Siluestri; hunc et reuol-
 scere denuo effecit. Et etiā p̄firmat mor⁹ panis ad furtū iueniendū aut p̄alterij
 vel cribi, verba etiam quedā in aurem cuiuscunq; hominis prolata; fatagit eū
 tibi quecūq; petieris elargiri, incantatiōe similiter prolata vel scripta ne vnq̄
 pandant qui cruciantur, ea etiam super gladiū ambulāt acutissimū et prunas
 viuaces; digito; q̄ vno applicantes alterutrūq; hoīem aut pondus subleuāt
 in altū grauissimū; serpentēq; stupefaciūt vt nō ledat; equos furibundos car-
 mine quietant eosq; castrant cū alijs; immobiles eadem redditi, hoc etiam mō
 trucidati euadunt periculū, prima similiter astronomie oratione placant et in
 subsidū concitant nostrū; vt orationū epilogus insinuat planetaz, vñ Albu-
 masar insadan; reges grecoz cū volebāt obsecrare deū p̄pter aliq̄s negociū
 ponebant caput draconis in medio celi cum ioue aut aspectum ab eo figura
 amicabile; et lunam coniunctam ioui aut recedentem ab ipso et coniunctionem
 a dño ascendens petentem, adhuc aut et cum caput amicabile figura; tuncq;
 dicebant ipoz petitiōez exaudiri, vñ Almanfor in Afforismis; si quis postula-
 uerit a deo aliquid capite existente in medio celi; non preteribit quin breuiter
 adipiscatur quesitū, et ego quidem in hmoi orbis q̄sq; configuratiōe scientiā
 petens a primo visus sum amplius in eam proficere, Incantatione quoq; q̄s
 dormire non valet; rep̄tationem p̄tinue incantantis imaginās, ipsa etiā pol-
 lutōez inducit in somnis; quid erit futurū taliter aperit de aliquo, sagitta etiā
 ossi adeo infixa vt alio nequit ingenio digitis laterali duobus facile ac sine
 dolore dulci applicatis foras educitur, cancerq; mortificat; lumbrici occidun-
 tur; sanguis ea et caractere vndecunq; fluens sistitur, paroxysmus epileptie
 quietatur, noibus magoz in aure prolatis aut portatio super se cessare cogit
 omnis, epilepticus sanat et lunaticus incantatione, vnde cū pater aut mater
 in quattuor tempoz seria quarta cū ad ecclesiā deducat; et seria sexta et dein-
 de sabbato super ipm cantetur et suspendat illud dñicum euangelij; hoc ge-
 nus demonioz nō ejicitur nisi oionibus et ieiunijs, caractere similiter et car-
 mine passio curat renalis; et furtū prenoscitur, vnde qui dicunt precantatiōez

De incantatiōe p̄stia
 rora Siluestro
 Et lū p̄ mōi p̄stia
 furtū dñi

De v̄tute illius cuius
 hoc genus demonioz

non conferre; nec nomina et verba efficaciaz in opere magico habere; negant experientiam tanq̃ grossi et increduli; non putantes aliquas actiones provenire nisi materiali et grossiori quodā contactu mediantibus qualitatibus primis sensibilibus valde, q̃d accidit propter immersionem plurimā ipsorū materie corporali, unde nec p̃s̃tia utcunq̃ denudata futuraq̃ minus concipere p̃sit. Idē igitur s̃m Petrus de Abano Consiliatorem noīa et verba et oīones efficacīa habere in opere magico. Q̃d si querat a quo characteribus et precationibus evenit talis virtus et efficacia? R̃s̃idet vbi. s̃. q̃ necesse est hoc provenire aut ab aīa incantatoris et incantati; tanq̃ a causis proximis et immediat̃ aut a solo deo immediate; qui sollicitudine; habet humanarū rerū; aut ab angelo bono nos custodiente; aut a demone; aut a corporibus celestibus propria intelligentia motis; quēadmodū de imaginibus fuis et liquatis sub determinato astro dicebat. et hinc est q̃ multi magorū in predictis incantationibus invocant iovem saturnū vel aliū planetā nomine intelligentie; quā credūt prestare efficacīa predictis incantationibus. Et hāc ultimā viam tenere videtur Petrus de Abano; ut p̃ verba sua consideranti predicta dīa. Hāc opinionem de virtute et efficacīa vocum sequit̃ et imitatur defensor predictę conclusionis, dicit enim q̃ voces et verba in magico opere efficaciaz h̃nt inq̃stuni dei voce format̃, et q̃ non significative voces plus p̃sit in magia q̃ significative. unde si aliqua noīa significativa per se sumpta in magico opere virtutem habet; illa sunt hebreica vel inde proxime derivata; quod Origenes ut dicit sentire videt q̃ dicit; q̃ quedā noīa hebraica in sacris l̃ris sicut osanna, sabaorh, alleluia et similia fuerunt sic reservata et non mutata in aliā linguā in qua nō retinissent suam naturalem significatiōem; et consequent̃ virtutem. Hoc idem sentire videtur defensor predictę cōclusionis de numeris s̃m pitagoricoz p̃biam. vñ dicit q̃ sicut characteres sunt proprii operi magico; ita numeri sunt proprii operi cabale, quod consimili rōne probat que de characteribus et figuris; quia sunt formaliores inter oīa mathematica; et per consequens actualiores et actiuiores q̃d etiā auct̃e sanctorū doctorū p̃bat; qui numeris efficientiā et virtutē tam ad bonū q̃ ad malū attribuit. An Hilari⁹ in cōmento suo sup psalmos; inquirendo causam cur psalmorū ordo non sit s̃m historiam; sed sepe p̃s̃, qui prius fuit compositus; posterior in ordine collocat̃, sic inquit. Non est aut̃ ignorandum indiscretū apud hebreos esse numerū psalmorū et sine ordinis advocatōe esse conscriptos, non enim illic primus aut secundus aut tercius aut quinquagesimus aut centesimus prenotant̃; sed sine prescriptione aliqua ordinis in vnū permixti sunt. Desdras enim (ut antīque traditiones ferunt) incōpositos eos et pro auctorū et temporū diversitate dispersos; in vnū volumen collegit et retulit, sed septuaginta seniores s̃m Moyse traditionem ad custodiā legis atq̃ doctrine in synagoga manētes postea q̃ illis a rege Antiocho transferende ex hebreo in grecū sermonem totius legis cura mandata est; spiritali et celesti scientia virtutem psalmorū intelligentes; in numerū eos atq̃ ordinē redegerunt singulis quibuscq̃ numeris pro efficientia sua et absolutōe perfectis; p̃sectorū

et efficientiā psalmoz ordine deputantes. Ex quibus apertissime patet quod numerus virtutem dat et efficientiā. Hieronymus quoque contra Iovinianū in faustum dicit numerū vicesimū: in quo seruivit Jacob et venditus est Ioseph: et quem dilexit Esau in eo quedā munera accipiens. in eodē loco laudat denariū dicens de eius laudibus se sepius dixisse. et in eodem libro. c. viij. dicit: quod ideo in secūda die nō fuit dictū: Et vidit deus quā bonū: quia binarius numerus sit malus: quinimo ex numero binario sumit argumētum cōtra bigamos. et propter hoc dicit omnia animalia imunda in archam Noe bina ingredi. septena autem que sunt munda. Hoc idem de numeris Basilius. Nazanzenus Ambrosius. Origenes. Augustinus et alij doctores catholici sentiunt. quā Rabanus insignis doctor ecclesie de numeroz virtutibus: ut inquit: specialē librum composuit. Patet igitur secundum opinionem magoz quod voces et numeri virtutem et efficaciam habent in opere magico.

Quod opinio magoz de virtute vocum et numeroz est falsa et ab ecclesia damnata.

Predicta autē opinio de virtute et efficiētia vocū et numeroz est contra philosophie principia et ab ecclesia tanquā superstitiosa dānata. Quod sic potest ostendi: quia nullus agens naturale virtute proprie nature agit ultra suā spēm. et hec propositio est per se nota in philosophia: quia si agit actiōe vniuersali uoca: agit simile secundum spēm. si equiuoca: non potest agere se solo. id est virtute proprie nature aliquid nobilius se: sed virtute alterius nobilioris secū concurrentis. et hinc est quod omne agens equiuocū est prestantius eo quod fit: secundum philosophiam. iij. de aia. et Augustinū octogintatritū questionū. Et sic patet quod nullū agens virtute proprie nature agit ultra suā spēm. vox autē siue sit complexa siue incomplexa siue significatiua siue nō significatiua secundum se est quid imperfectius et alterius rationis quā opus magicū a voce causatū: ut patet discurrendo per effectus quos magi vocibus attribuūt. ergo nulla vox secundum se et virtute proprie nature habet efficaciam in operibus magicis. Confirmat ista ratio: quia si vox secundum se haberet virtutem et efficientiā in opere magico: et omnis vox: cum non sit maior ratio de vna voce quā de alia: omnis enim vox est eiusdem rationis inquantum talis est cum alia voce: cōsequens est in promptu falsum: quia vox inquantum vox non alterat de per se corpus ad sanitatem velegritudinem: nec causat alios effectus mirabiliores qui in arte magica fiunt: cum sanitas inducat naturaliter alteratione. vñ Aristoteles. ij. et iij. de aia. Manifestū est inquit quod neque lumen et tenebra neque sonus neque odor nullū facit in corpore effectū: videlicet nisi per accēs: puta si simul sono de pulso fiat ictus: et in tonitruo scindente lignū. et a visis similiter et odoratis sit motus corrūpentibus accidētaliter tactū vel meatū. ex primis enim qualitatibus constamus: non autē ex tertijs. Patet igitur quod voces non habent virtutem et efficientiā in opere magico. Preterea si vox haberet virtutē et efficientiam in opere magico: talis virtus inesset vocibus et verbis de necessitate vno

quattuor modorū: vel ex parte materie quę est aer; aut ex parte forme quę est sonus vel sonatio, vel ex parte significati in vocibus significatiuis; aut ex omnibus his aut ex aliquibus illorum. Primum dari non potest; nisi cum aer venenō vel alia causa corruptus fuerit vt mortē inferat. hec autē virtus veneni est aut alterius pestis; non verbi nec vocis; qualis virtus apparet in aere quem spirant dracones et cetera animalia venenosa. Nec secundū est possibile; quia sonus siue sonatio non potest nocere audientibus nisi per vehementiā acuminis sui aut magnitudinem suā per quā interdū est terrificus; sicut fragor tonitruī; et rugitio leonis. vñ et per terrorem seu timorem possibile est mori audientes vt homines vel alia animalia. manifestum est enim omnem passionem animarū vehementia sua mortem posse inferre patienti, et hoc apud vulgus famosum est; videlicet nimio amore vel odio; nimio dolore et gaudio; et sic de alijs passionibus vehementibus anime; mori homines et animalia in quibus tales passionēs vehētes reperiuntur, et hoc modo ex vehementi cōcussione siue percussione ossis petrosi in quo fit auditus; potest tāta perturbatio fieri in interioribus capitis; vt mortem inducat. hoc autē est de per accidens et non de per se vt dictū est; rōne imutationis realis et corruptiue. Nec terciū est possibile; vt videlicet ex parte significati voces habeant hanc efficaciam et virtutē; quia si malicia et nocumentum significati prestarent hanc virtutem nocendi verbis atq; nominibus; nomen mortis et inferni mortem et tormentum intolerabile necessario inferrent audientibus; quod est ridiculū, et per contrarium salubritas et bonitas significati prestaret virtutem verbis atq; nominibus; et hoc proportionabiliter iuxta quantitatem et magnitudinem bonitatis rei significatę. quare tanta virtus eēt vnicuiq; nominis vocaliū creatoris; vt ad prolatōem ipsius omnia mala tolleretur ab audientibus et omnia bona prestarent eis dē. quare et mors tolleretur et omnis infirmitas, et ex hoc sequitur vltterius qd virtute nominis vocaliū resurrectio mortuorū fieret; et sanatio cuiuslibet generis infirmorū; et ablatio omnium penitus nocumentorū. Preterea ista virtus quā habent voces et verba ex parte significati; aut inest vocibus et verbis quia significant; hoc est rōne significatiōis; aut quia res; hoc est propter ipsam rem quę significatur. Si rōne significatiōis; tunc necesse est vt quę magis significant maiorem habeant huiusmodi virtutē quare imagines reū huiusmodi siue pictę siue sculptę siue fuscę magis habent huiusmodi virtutem qm verba et nomina; cū euidentius et exprelius significant, et ita fortior erit imago aliqua vel similitudo ad occidendū rem inspicientes eā qm nomina quęcunq; vel verba, et ita inspectione alicuius imaginis vel visu morietur quicunq; visor vel inspector ipsius, et de omni signo naturali similiter est dicendum; cū naturalia signa magis significant qm positiua, id est ad placitū significatiua. Si dicat qd vocibus et verbis inest predicta virtus propter res quia res; non quia significatę nec rōne significatiōis; hoc est falsum et impossibile. res enim quia res non pertinent ad verba et nomina; non enim pertinent ad ea nisi propter significatiōem, et ita non potius prestant eis virtutē huiusmodi qm alijs quibuscunq; rebus, quare nulla erit virtus a parte illa nominibus et verbis. Preterea cū signa

ficatio nihil possit nisi rōne imaginatiōis aut intellectiōis; cum vox nō signi-
ficet nisi sit imaginata et cōcepta; vt habetur. ij. de aīa. ipsa vō imaginatio et in-
tellectio significationes sunt maxime atq; fortissime; vt scribit primo periber-
menias; tales virtutes erunt necessario imaginatiōis aut intellectiōis primi
q̃ ipsarū vocū et verborū. et ita aīa imaginando et intelligendo absq; nominib;
et verbis faceret mirifica illa opera; que virtute verborū et noīi magi facere
opinant; quod est ridiculū et contra experientiā. Et quibus oībus p̃z q; si vo-
ces et verba hūmōi virtutem non habent rōne materie nec rōne forme nec rō-
ne significationis nec rei significate; q; non habeant rōne oīi istorū simul nec
aliquorū. Si dicat q; l̃z voces et verba ex propria natura specifica vel ex pte
predictorū non hēant talem virtutē; vt argumenta facta conuincūt; tñ vt sunt
instrumenta magi recipiunt quandā virtutem causandi effectū a mago princi-
paliter intentū. et hoc mō aliqd pōt agere vltra suā spēm; vt p̃z de calore; qui
vt instrumentum anime attingit ad carnis generatiōem. Contra hoc arguit
quia cum magus ad opus magicū non se habeat nisi per modū artis applicā-
do. s. actiua passiuis; non pōt prestare vocibus et verbis nisi motum localem.
per motū aut localem nō habet vox formaliter virtutē agendi quā prius non
hēbat; cū motus localis non sit principū agendi nec patiendi. Itēz quicquid
agit magus circa voces et verba; agit p virtutes imaginatiuā vel intellectiua.
virtus aut imaginatiua et intellectiua non pōt causare aliquā entitatem abso-
lutā a dextra; qualis est virtus agendi vel patiendi. Et in hoc errauit Auisen-
na qui voluit q; anima per solā imaginatiōem et intellectiōem potest alterare
et transmutare substantialiter corpus extrinsecū; vt post patebit. Ex quo patz
q; neq; desiderū neq; spes vel quecunq; passio interior appetitus sensitiui ex
parte magi vel incantatoris; neq; fides neq; confidentia ex pte incantati pōt
prestare incantatiōi vel voci virtutē aliquā agēdi vel patiēdi; vt Petrus de
Ebano Cōsiliator falso opinat. bene tñ verū est q; predictę passiones pōt alte-
rare corpus intrinsecū ad egritudine; vel sanitatē vel ad alias qualitates cor-
rumpentes vel saluantes naturam propriū subiecti; vt dictū est. Preterea vo-
ces et verba in opere magico non habent rōnem cause; sed signi tñ. sunt enim
signa inter magū et demonem inita; vt statim probabit et ex dictis patz. voces
ergo et verba vt instrumenta magorū non recipiūt virtutem aliquā. Si dicat
vterius q; voces et verba a mago prolata sub certo tempore et certa constel-
latione recipiūt ex impressione corporū celestium virtutem aliquā causandi mi-
rifica illa opera que arte magica fiunt. Idēz similiter stare non potest; quia vo-
ces humane et verba non recipiūt ex impressiōe corporū celestium nisi virtutes
consequentes esse specificū vocis; quia virtus vniuscuiusq; rei consequit esse
ipsius. talis aut virtus est naturalis; et per p̃ns non se extendit vltra operatio-
nem proprie speciei vel imutatiōem spūalem et intentionalem ad potentiā au-
ditiuā. Itēz si voces et verba humana ex impressiōe corporū celestium reciperēt
tales virtutes mirificas quas magi fingunt; cū oēs voces inq̃tum hūmōi sint
eiusdem rōnis; voces aīalium eodem tempore et sub eadem constellatiōe for-

mate reciperent ex impressione celesti consimiles virtutes. et sic voces non si
 gnificatiue aialium haberent efficientiam in operibus mirificis artis magice
 quemadmodum voces et verba humana; quod est ridiculum. Confirmant iste ro-
 nes per rationem beati Thome, xij. quodlibet, quia in rebus naturalibus omnia que ha-
 bent aliquam virtutem ex corpore celesti; habent illam consequentem aliquam formam sub-
 stantialem: quia forma substantialis est radix et fundamentum omnis virtutis et
 operationis naturalis. unde nihil agit ad spiritum nisi virtute corporis celestis:
 et sic forma substantialis est prius in unoquoque quam virtus ad talia. remoto ergo
 priori remouetur posterius. Si ergo homines virtutes attribuitur aliquibus; oportet
 quod radicentur super formam substantialem. vox autem cum sit qualitas quedam et
 accidens nullam talem formam habet. forme autem artificiales non sunt nisi figure
 quedam. et hoc idem dicendum est de numeris. et ideo falsum est quod voces et ver-
 ba corpora etiam artificialia et numeri virtutem aliquam habeant ex impressione
 corporum celestium. Si dicatur finaliter ut dicit defensor conclusiois quod voces et
 verba recipiunt homines virtutem in quantum voce dei formantur. hoc stare non potest
 Tum primo: quia ridiculum est asserere quod deus formet voces: cum non habeat
 in se instrumenta formande vocis. Secundo: quia non constat nobis per rationem
 vel autem sacre scripture quod deus dederit vocibus et verbis magicis virtutem
 causandi illa mirifica opera que arte magica fiunt. quemadmodum fide tenemus
 quod verba sacralia ex institutione diuina virtutes et efficaciam habent causandi in anima
 gratiam sacramentalem. Tercio: quia non est probabile quod deus conferat verbis quibus-
 cunque virtutem ad effectus contrarios virtuti: vel qui vergunt in iniuriam creato-
 ris: quemadmodum contingit in operibus magorum. Quarto quia dicere quod voces
 et verba magica formantur voce dei: est defendere artem notoriam: que homines vo-
 cibus et orationibus diuinis: ut dicitur: maxime vitatur. Ars autem notoria ab ecclesia
 est damnata: ut habetur. xxvi. q. v. Patet ergo quod opinio de virtute vocum et ver-
 borum in opere magico est contra prime principia. Per easdem rationes potest similiter
 probari quod numerus ex se nullam habeat efficientiam in opere magico. In speciali
 tamen arguitur sic: quia secundum Aristotem. iij. physicorum: numerus tripliciter dicitur. est nu-
 merus numerans: et hoc est anima. est numerus formalis quo numeramus: et
 hoc est quantitas discreta. de quo dicitur quod idem est numerus decem hominum
 et decem canum. est tercius numerus numeratus et materialis: ut homines animi leo-
 nes et sic de similibus: que per diuisionem materie plurificantur. Costat autem
 quod numerus numerans et numerus numeratus suas virtutes proprias et natu-
 rales habent agendi vel patiendi cum sint entia naturalia. sed quod numerus forma-
 lis quo numeramus habeat virtutem naturalem ex sua natura specifica agendi
 in opere magico videtur omnino impossibile: quia talis numerus est quid ma-
 thematicum: ut omnes recte philosophantes procedunt. mathematica autem abstrahit
 ab actione et passione. iij. metaphysicorum. et per se non habent ex se virtutes actiue.
 unde si voces et verba humana de quibus magis videtur probabile: cum sint qua-
 litates sensibiles non habent tales virtutes ut probatum est: sequitur quod nec numeri
 nec aliqua quantitas continua habet virtutem aliquam actiuam. Preterea in

Ans notoria

*De ipso numero
 primo modo
 secundo modo
 tertio modo*

possibile est accidens absolutū idem numero esse in pluribus subiectis loco et situ discretis, sed virtus actiua est qualitas absoluta; numerus autē est quantitas discreta et discontinua hīs partes loco et situ discontinuas, ergo impossibile est quod in numero sit aliqua virtus actiua vna numero. Preterea numerus formalis secundum cōiter loquentes habet esse ab aīa, quod sic ostendo: quia binarius duorum hominum quorum vnus est Rome alter Parisius non pōt esse accēsus reale: quia nullū tale idem numero potest esse subiectiue in pluribus loco et situ distantibus, oportet ergo quod sit ab aīa; in cuius p̄spectu res numerate cūcūq; discrete et distantes sunt simul obiectiue, quod autē habet esse ab anima non sōit virtutem aliquā actiua, ergo numerus non habet aliquā virtutem realem actiua. Si dicat quod numerus formalis abstractus non habet virtutem neq; efficientiā in opere magico; sed applicatus rebus numeratis; vt patz de numero sonoro in armonia musicali; cuius consonantia et dissonantia virtutē hēt maximā et fortissimā, propter quod et Plato dicit in Timæo: quod potentissima artiū est musica. Hoc idem sentiendum est de numero applicato rebus medicinalibus et rebus alijs naturalibus. Rñdeo et dico quod hmoi virtus que est in armonia musicali vel in numero rez naturalis nō est virtus numeri secundum se nec numeri applicati ad voces sonoras; sed est virtus naturalis ipaz vocū adinuicem ordinataz vel proportionataz; secundum quā virtutem imutatur intentionaliter potentia auditiva; quēadmodū se habet de pulchritudine colore sapore odore et alijs qualitibus sensibilibus, hoc mō armonia musicalis p̄fert ad passiōes aīe incitandas et mitigādas; ad egritudines quoq; et morbos corporales curandos. Item si numerus applicatus ad res numeratas ex hmoi applicatione hēret virtutem et efficientiā in opere magico; talis virtus inesset potius numero ex parte rez numerataz; q̄ ex rōne specifica numeri, et sic numerus non daret efficientiā rebus numeratis; sed res numerate numeris; quod ipsi negant. Patet igitur quod voces et numeri non hēt efficientiā et virtutē ex se in opere magico; sed si aliquā hēant; vt decepti boies credunt; est ex maliginitate spiritūū inuicem; qui secundum Tho, vt, s, imiscunt se verbis hominū vt decipiant eos secundum Aug, unde tales voces et verba potius se hēt per modū signi; q̄ per modū cause, et hinc est quod demones aliqui vtunt verbis fabulosis et falsis et vanis; quibus ad illudendū boies se imiscunt, unde oīa ista frivola et superstitiosa sunt. Imagines quoq; astronomice in quibus etsi nō adsit aliqua expressa inuocatio demonū; tñ est ibi quidā tacitus consensus. Hoc idē sentire videtur Guillus Parisiensis, in li. de fide et legibus, dicit enī quod quemadmodū veri cultores dei altissimi pronūciando sermones eius et etiā scriptos interdū differendo ipm venerant; et p hmoi veneratiōem mira interdū a creatore obtinent; sic et malefici non virtute verborū que vel proferunt vel scripta deferunt sed veneratione quā vel proferendo illa vel deferēdo demonibus impendūt; ab eisdem obtinent multotiens que boies admirant, multotiens autē nō obtinent; vel quia demones dei altissimi creatoris imperio illa facere prohibētur vel malicia vel fraude ipoz qui forsitan cū possint petita cultoribus suis non

Potētia actiua et passiva

...
...
...

annuūt vt eos gratis seruos possideant : dum eorum seruitiis nihil rependūt
 Per hunc modū ad prolatiōem quorundā verborū ligantur interdū serpen-
 tes a maleficiis et aggregant; non quidem ipsorū virtute; sed ministerio occul-
 to demonū. scribit enim Augustinus. xi. super Gēsi. ad lram; q̄ gaudēt demo-
 nes hanc p̄tatem sibi dari; vt ad incantatiōem hoīum serpentes moueant vt
 quolibet modo fallāt quos possunt. hoc autē facere permittunt ad p̄mi facti
 memoriā p̄mendandā; q̄ sit eis quedam cū hoc genere familiaritas. Et hinc
 est q̄ ecclesia damnat et reprobāt tanq̄ falsam et superstitiosam predictā opi-
 nionem. vnde. xvi. q. v. scribit; Si quis ariolos aruspices vel incantatores
 obseruauerit; aut filaterijs eorū vsus fuerit; anathema sit. Et infra: Non opor-
 tet sacris officijs deditos : vel clericos magos aut incantatores existere; aut
 facere philateria; que animarū suarum vincula probantur. hos autem qui ta-
 libus rebus vtuntur; p̄iici ab ecclesia iussimus. Hoc idem. c. nō liceat xp̄ia-
 nis; prohibetur. Plura capitula contra incantatores et magos; que ponun-
 tur in predicta causa per totum possent allegari; sed breuitatis causa hec di-
 cta sufficiāt. Notandum tamen q̄ licet voces et verba ignota et non significa-
 tiua prohibeantur per dicta capitula; verba tamen dei et sacre scripture si bo-
 na et recta intentione dicantur et apponent non sunt prohibita sed licita. nec
 ad incantationem; sed ad preces et orōnes pertinent. Si vō cū verbis sacris
 contineantur aliqua vana; puta aliqui characteres inscripti p̄ter signū cru-
 cis; aut spes habeatur in modo scribendi aut ligandi aut in quacūq; hmoi va-
 nitate; que ad diuinā reuerentiā nō pertineant; est illicitum et superstitiosum. Et
 ad hanc intentiōem reprehendit Chrysostomus sup illud Mathei; Dilatāt
 philateria illos qui collo verba euangelij suspendunt; dicens : Quidam ali-
 quam partem euangelij scriptam circa collum portāt; sed nōne quotidie euā-
 gelij in ecclesia legūt et auditur ab omnibus : cui ergo in auribus posita euā-
 gelia nihil profunt; quomodo possunt cum circa collum suspensa saluare; de-
 inde vbi est virtus euāgelij; in figuris l̄rarū; an intellectu sensu. si in figuris
 bene circa collū suspendis. si in intellectu; ergo melius in corde posita p̄sunt;
 q̄ circa collum suspensa. Dicendum ergo q̄ remota omni superstitiōe nō est
 illicitū sup se gerere euangelij ex deuotiōe; quia de b̄a Cecilia legūt; q̄ euā-
 gelij xp̄i semper gerebat in pectore : sine tñ aliqua additione vel verborū vel
 characterū vel ceterorū suspectorū. Patet igitur q̄ predicta opinio de virtute
 et efficientia vocum et numerorū est contra pbie p̄incipia et ab ecclesia tanq̄
 illicita et superstitiosa damnata.

**Solutio ad rōnes magorū de
 virtute vocum et numerorum.**

e X his que dicta sunt precedenti capitulo contra magiam vocum et
 numerorū patet solutio ad rationes pro opinione magorū inductas.
 Quod enim primo inducūt de indeo mago : q̄ in p̄ntia b̄i Siluestri

*non ff. est sup
 hōs p̄ntia euāgelia
 vel p̄ntia ibi i collo*

in susurratone quorundam verborū occidit taurum: Dicendum q̄ hoc non
fecit virtute verborū et nominū: sed ex pacto et virtute demonū. Hoc idem de
inspectione litterarū vel characterū predicta nomina significantius dicendum
est. Ad secundum argumentum quod inducitur de Mercurio: qui per verba
et incantationes docet capere animalia quęcumq; fera: Dicendum q̄ cum
animalia non intelligant nec audiant predicta verba ut significatiua sunt: nō
videt̄ probabile q̄ talia verba agant in predicta animalia auferendo ab eis feri-
tatem, et ideo referendū est hoc ad virtutem malignorū spiritū: ut dictum est.
Ad terciā rōnem que est Petri de Ebano Consiliatoris: neganda est maior
sc̄z q̄ incantatio habeat virtutem formaliter ad causandū opus magicū. Nec
valet eius probatio: quia ut probatum est: nec admiratio nec affectio neq; si-
des neq; confidentia ex parte incantatoris vel incantati confert virtutem ali-
quam incantationi: licz quodlibet illorū aliquo modo disponat subiectum ad
recipiendam impressionem agentis: qualecunq; sit illud agens. Ad experien-
tias adductas dicendū: q̄ non est simile de verbis sacramentalibus et de ver-
bis artis notorie et artis magice: quia verba sacramentalia sunt instituta a deo
ad significandum et causandum gratiam sacramentalem, deus autem qui est
auctor nature potest dare verbis sicut et rebus virtutem causandi effectum
realem, quod non potest cōuenire homini nec angelo bono vel malo, et ideo
verba et nomina ab eis instituta solum se habent in ratione signi: et nullo mo-
do in ratione cause. Et cōsequenter dicendum ad omnes experientias: q̄ ta-
les effectus non causant̄ virtute incantationū: sed virtute demonū: vel a cau-
sa quosdā: in illud posteriorū primo: Te ambulāte choruscant, vñ cū nobi-
lis quis pauperculā docuerit vetulā precātare: dicendo duo et tria constituunt
quinq; et tria siliter et duo, dū aut̄ hic spina piscis gutturi eius infra cruciaret̄
tur: eaq; tñ vocata: perueniēs ad eū dixit se aliā nescire medelā: nisi eā quam
ab eo didicerat, is aut̄ in vehementiorem risum concitatus spinā cū sanguine
foras mandauit: q̄ a casu vel fortuna euenisse certissimū est. Quod additur de
lunaticis et arrepticis q̄ sanant̄ p̄ verba euāgelica sup̄ eos. *plata*. Dicendū:
q̄ verba euāgelicā cū deuotiōe dicta vel apportata sine admixtiōe alicuius su-
perstitionis: impetrāt a deo plura bona aīe et corporis: quēadmodū et orōnes ad
deū directe: q̄ nō ptingit in incantatiōibus. Nec negando virtutē et efficien-
tiā formale a vocibus et verbis negamus experientiā: s̄ sequimur rōem: que pre-
fer̄ experientiē: cū in talibus experientia sit fallax. Sequimur preterea autem
ecclie et sacre scripture que p̄dictos effect⁹ attribuit malignitati spiritū: et nō
virtutibus vocū et incantationū. Ad illud vō q̄ vltius inducitur de vocibus
nō significatiuis: q̄ pl⁹ p̄nt in ope magico q̄ voces significantiue. Dicendū q̄
nulle voces ut pbatū est h̄nt virtutē et efficiētiā in ope magico, vñ si voces
et verba aliquo mō pcurrūt in ope magico: rōnabilius est q̄ tales voces sint
significatiue: quia voces ut dictum est in talibus operibus se habent per mo-
dum signi tñ, voces autem significantiue magis habent rationem signi q̄ non
significatiue: licz voces non significantiue magis pertineant ad superstitionem

*Vñ euāgelij dicit
sup̄ op̄os magice
superstitionis*

100
vt dictum est. Ad illud vō quod dicitur de nominibus hebreis; dicendum q
nullū nomen siue hebreū siue grecum siue latinū siue barbarū habet virtutem
aliquā causandi effectū realem ex parte significatiōis. Cuius rō est; quia cum
significatio sit respectus rōnis ex hūana institutiōe voci pueniens; vt oēs grā
matici et logici dicunt; nō pōt esse rō vel causa ipsi voci recipiendi virtutē ali
quā realē. et p pns noīa illa hebreā; nec quia hebreā nec qā significāt; habent
talē virtutē. nec innat defensorē pclusiōis dictū origenis de vocabulis illis
hebreis; qā si talia noīa sunt reseruata apud latinos et grecos; nō est pp effica
ciā et virtutē noīm hebreorū; s; pp dignitatem et primitatē lingue hebreē et rei
significate per talia noīa. hoc enīz asserere esset incidere in errorem magorū et
astronomorū; qui virtute cuiusdā noīs creatoris vt refert Guillus Parisiens.
in libro de legibus opinati sunt se operari omnia mirabilia artis magice. cui
etiam id honoris et reuerentie impendī volunt; vt librum in quo scriptū esset
nemo tangere presumeret nisi mundus et mundis vestibus indutus; quod ad
superstitionem pertinet. et tale nomen vel vox est vox barbara; et non est ali
quid ex decem nominibus quibus apud hebreos nominator creator. Dicen
dum ergo q nomina et verba diuina significātia deū ipm in se quo ad propri
etates absolutas et respectiuis sibi proprias siue sint hebreā siue greca siue
latina siue barbara nullam habent ratione sui nec ratione significationis vir
tutem et efficiētiam causandi effectum realem; sed ratione significati quod est
deus benedictus. Unde si cum deuotione et reuerentia debita audiuntur pro
ferantur et portentur; credibile est deum pro tali deuotione tanq; merito de
congruo conferre suis deuotis bona spiritualia et temporalia. Ad illud vero
quod ultimo adducitur de numeris; dicendum q numerus sequitur diuisiō
nem quantitatis continue se tenentis ex parte materie; que ita est principium
patiendi; q non agendi. quantitas ergo omnis siue sit continua siue discreta
q;uis sit accidens et forma; non propter hoc est actiua quia consequitur ma
teriam. si enim quelibet forma accidentalis esset actiua; tunc forme omnes re
spectiue essent actiue. quod est falsum et contra Aristotelem. v. physicoz. licz
ergo omne quod agit sit forma vel habens formam; non tamen omnis forma
accidentalī agit vel est principiu agendi; nisi sit forma absoluta consequens
formam substantialem. quod nec de numero nec de quantitate continua con
tingit; quorum quodlibet consequitur materiam. Et hec est ratio fundamēta
lis et potissima quare quantitas a toto genere non est actiua. hoc idem dicen
dum est de figura; cum sit passio quantitatis. Ad ar: cōtōitates vō sanctorum
dicendū; q sancti non attribuūt efficientiam et virtutem numeris nisi ratione
materie; id est rex numerataz; vt patet consideranti verba Hilarij. dicit enim
q. lxx. seniores spiritali et celesti scientia virtutem psalmoz intelligētes in nu
merum eos atq; ordinem redegerunt; attribuētes proportionaliter perfectis
perfectū et pfectioribus pfectiorē numerum. Ex quo patet q virtus psalmoz
non est ex numero et ordine eis attributo; aliter anteq; essent a. lxx. senioribus
ad numerum et ordinem reducti; nullam habuissent virtutem; qd est hereticū
n. q.

24
Cōcedimus tñ q̄ sicut in numeris est ordo specificus: ita est ordo maioris et minoris p̄fectōis: vt scribit̄, viij. metaphy. ⁊ fm̄ hoc Hieronym⁹ ⁊ Rabanus ⁊ ceteri sancti ⁊ arismetrici cōsiderātes nās ⁊ pp̄ietates numeroꝝ scribūt de laudibus ip̄oꝝ. h̄ ex maiori ⁊ minori p̄fectiōe numeroꝝ arguere maiorem vel minoꝝ actiuitatē: est fallacia p̄stis. Notandū q̄ multa dicunt ⁊ scribuntur a sc̄tis de laudibus numeroꝝ: que potius p̄tinet ad sensuꝝ mysticū q̄ l̄ralem: vt p̄ ea que defensor p̄clusiōis adducit de Jacob ⁊ Esau. q̄d certū est debere intelligi mystice ⁊ allegorice: ⁊ nō fm̄ pp̄ietatem nālez numeri. Ex sensu aut̄ mystico nō pōt sumi argumentū efficac̄ ad p̄uincendū aduersariū: sed ex solo sensu l̄rali: vt Aug⁹. dicit in eplā ad Vincentiū Donatistam. Patet ḡ solutio ad rōnes pro opinione magoꝝ inductas.

¶ Quid Cabala q̄stum ad rem noīs
est ars illicita ⁊ prohibita.

a Ars cabala sicut ⁊ magia est illicita et prohibita q̄stum ad rem noīs
versat̄ enim circa diuinatōez occultoꝝ ⁊ mirificentiā opeꝝ fm̄ defen
soꝝ p̄clusiōis. dicit enī in suo apologetico: q̄ ars cabala est duplex.
Vna que dicit̄ ars combinandī. Alia est de virtutibus rez sup̄ioꝝ que sunt
sup̄a lunā: ⁊ est ps̄ magie nālis sup̄rema. Prima vocat̄ alphabetaria reuolu
tio. Secunda que de virtutibus rez sup̄ioꝝ. i. coꝝpoꝝ celestiuū est: vno mō pōt
capi vt est pars magie nālis: Alio mō vt res distincta ab ea. de qua vt dicit lo
quū in p̄stī conclusiōe: q̄ magia ⁊ cabala certificāt nos de diuinitate xp̄i. Ex
q̄bus verbis p̄ q̄ per easdē rōnes per quas probatū est magiā esse illicitā et
p̄hibitā: per easdē probat̄ cabalā esse illicitā ⁊ prohibita: ex quo cabala est ps̄
sup̄rema magie nālis: vt dicit̄. ⁊ sicut magia est ars vana sup̄stitiosa ⁊ fraudu
lentissima reuelatiōe demonū introducta: vt probatū est: hoc idē tenendū est
de cabala. Et notant̄ dicit̄ q̄stum ad rem noīs: quia l̄ apud latinos ⁊ xp̄ianā
religionem tale nomen nō sit in vsu: nec res sub tali noīe significata sit probi
bita: ex q̄ tñ idem significat̄ p̄ vocabulū cabala q̄d p̄ vocabulū magus ⁊ dru
das: vt defensor p̄clusiōis fatef̄: sequit̄ q̄ res noīs apud xp̄ianam religionem
sit prohibita tanq̄ illicita ⁊ sup̄stitiosa. Cuius signū est: q̄ quidā hebreoꝝ ca
balistaz dixerūt se hēre secreta dei noīa: ⁊ virtutes q̄bus demones ligarēt et
miracula facerēt: ⁊ xp̄m nō alia viā fecisse miracula q̄ p̄ artē cabalisticā: quā
vt dicit̄ deus reuelauit Moysi. q̄d q̄ falsum ⁊ erroneū sit p̄ ex dict̄. Notan
dum q̄ defensor p̄dictē conclusionis ad ostendendum q̄ cabala non sit sci
entia illicita et prohibita: sed a deo reuelata: ponit in suo apologetico quat
tuor notabilia. Primum: q̄ sicut magia est duplex: quedam illicita ⁊ probi
bita auxilio demonum introducta. quedam vero licita et non prohibita: que
vocatur magia naturalis totius scientie naturalis pars nobilissima: sic dicen
dum est de cabala. quedam enim est illicita et prohibita: quedam vō licita et
non prohibita reuelatione diuina habita. fm̄ enim sapientes hebreoꝝ p̄ter

legem quam deus dedit Moyſi in monte: et quā ille quinque libris contentam
ſcriptam reliquit: reuelauit quoque deus eidem Moyſi verā legis expoſitiōem
cum manifeſtatione omniū myſteriorum et ſecretoꝝ: que ſub cortice et rudi facie
verboꝝ legis continerent. Denique duplicē accepit legem Moyſes in monte
litteralem et ſpiritualem, litteralem ſcripſit et ex precepto dei populo cōmunica
uit, de ſpiritali mandauit deus ei ne ipſam ſcriberet: ſed ſapientibus ſolum qui
erant, lxx. cōficaret, quos idem Moyſes ex precepto dei elegerat ad cuſtodien
diendā legem: eiſque itidem precipere ne eam ſcriberent: ſed ſucceſſoribus ſuis
vina voce reuelaret: tum et illi alijs: et ſic ordine perpetuo. Ex quo modo tra
dendā iſtā ſcientiā per ſucceſſiuā, ſ. receptiōem vnius ab altero: dicta eſt ipſa ſcīa
ſcīa cabale, quod idem eſt quod ſcīa receptiōis: quia idem ſignificat cabala apud he
breos quod apud nos receptiō. Fuerūt autē poſtea h̄ myſteria l̄ris mandata tpe
et cā infradicendis, et illi libri dicti ſunt cabale: in quibus l̄ris multa imo pene
oīa inueniuntur conſona fidei noſtre, fuerūt enī et ab ore dei traditi: et a iudeis
ante xpm ſcripti: quo tpe nulla paſſiōe moueri poterāt ad viciandā vel corri
pendā ipſam veritatē. Quod autē ita ſit quod deus Moyſi p̄ter l̄ralem legē quā ipſe
ſcripſit dederit etiā et reuelauerit myſteria in lege cōtenta: h̄etur ex quinque te
ſtibus: Eſdra, ſ. Paulo, Origene, Hilario, et Euangelio. Primo enim habet
hoc ex textu Eſdre: apud quē loquens dñs ſic inq̄t: Reuelas reuelatus ſum
ſup rubū et locutus ſum Moyſi: quā populus meus ſeruiebat in egipto: et miſi
eum et eduxi eum de egipto et adduxi eum ſuper montem ſynai: et detinebam
eum apud me diebus multis: et enarraui ei mirabilia multa: et oſtendi ei tem
porum ſecreta et finem, et precepi ei dicens: hec in palam facies verba: et hec
abſcondes. Secundo hoc idem probatur auctoritate Origenis: qui ſuper il
lud Pauli ad Romanos, iij. Quid ergo amplius iudeo: aut que vtilitas cir
cumciſiōis? multū per oēm modū. Prīmū quidem: quia credita ſunt illis elo
gia dei: dicit Origenes, Conſiderandū eſt: quia nō dixerit l̄ras eſſe creditas: ſed elo
quia dei. Ex quo dicto Origenis h̄etur: quod p̄ter l̄ralem legem aliud quod tra
ditū fuit iudeis: quod hic vocat Paulus eloquia dei, l̄ras enim, ſ. l̄ralem legem
eis fuiſſe traditā nemo negat, ſed nō imputat eis ad prerogatiuā: quia l̄ra per ſe
occidit, et niſi aſſit ſpūs viuificās: oīno per ſe eſt res mortua, ſed p̄ter has l̄ras
tradita ſunt eis eloquia dei: de quibus merito gloriāntur: que niſi aliud ſunt quā quod
apud hebreos dī cabala, ſ. verus legis ſenſus ab ore dei acceptus, vñ et apud
hebreos quicquid vocat lex de ore nata: que per illā ſucceſſiuā receptiōem deinde
dicta fuit cabala. Et quod iſtam ſcientiam deinde Moyſes iam a deo acceptam
lxx. ſenioribus tñ cōficaret: apte teſtaſ Hilarius: qui in expoſitiōe pſalmi i ſecūdi:
Quare fremuerunt gentes: ſic ſcribit: Erat autē iam a Moyſe ante inſtitutum
in omni ſynogoga, lxx. eſſe doctores: Nam idez Moyſes quāvis veteris teſta
menti verba in l̄ris cōdidieſſet: tñ ſeparatim quedā ex occultis legis ſecretiora
myſteria, lxx. ſenioribus: qui doctores deinceps manerent: intimauerat, cuius
doctrinē etiā dñs in euāgelijs meminit dicēs: Super cathedrā Moyſi ſeden
tes ſcribe et p̄bariſei: oīa ergo quecūque dixerint vobis facite et ſeruare: ſm vō
n. iij.

Deinde op. ſua Cabale

facta eorum nolite facere: doctrina vero eorum mansit impoſteꝝ. Hec Hilarius ad
verbuſ. Ecce q̄ Hilarius expreſſe teſtaſ fuiſſe preter legem ſcriptā doctrinam
quandā aliaꝝ ſecretioꝝ; quā Moyses ipſis, lxx. ſapientibus intimabat. Quod
auſt ꝛ iſta ſecretioꝝ et verioꝝ de myſterijs legis expoſitio oibus paſſim nō pu
blicaretur; ſed ſolū Moysi ſpecialiter a deo; et ab eo alijs tñ. lxx. ſapientibus
fuerit reuelata; teſtaſ etiā Origenes in loco preallegato ſic dicēs: De Moyſe
ſe prophetiſqꝝ ꝛ ceteriſ horꝝ ſimilibus hec intelligenda ſunt dici: quibus ſunt
credita eloquia dei. adde: Et ſi quis apud eos ſapiens hec intelligens audī
toꝝ et mirabilis conſiliarius fuit. Hec Origenes. Per hos autem mirabiles
conſiliarios illi intelliguntur quos vocant hebrei ſenedrin; id eſt. lxx. illos ſe
niores quos elegit Moyses ex precepto dñi. Secūdo notandū q̄ ad imita
tionem numeri illoꝝ, lxx. ſenioꝝ vt nunc declaratū eſt: fuerunt redacta myſte
ria cabale in, lxx. libꝝ ꝛ principales tempore Eſdre. vſqꝝ enī ad tps Eſdre de
iſta doctrina nihil eſt ſcriptū; ſed ſolū per ſucceſſiuā receptiōem tradebatur:
vnde cabaliſtice nomē accepit. poſtqꝝ autem a babilonica captiuitate reſtituti
fuerunt per Cyrū ꝛ Zorobabel inſtauratū fuit templum; tunc Eſdras qui fuit
prefectus ſynagoge; poſtqꝝ reparauit legem ſcriptā a Moysi ꝛ correxit teſta
mentū vetus: voluit etiā vt iſta ſecreta dei eloquia que vſqꝝ ad illud tempus
ſcripta nō fuerant ſcriberent. ꝛ hoc quia propter captiuitatem gentis nō po
terant ſeruare illū ordinē tradendī ſibi illā doctrinā per manus. ꝛ merito erat
dubitandū: ne propter diſperſionem eozꝝ: ſi non inueniebant ſcripta; tandē pe
rirent. Statuit ergo Eſdras vt ſcriberent adhibitis ad hoc ſpecialitꝝ notarijs
ꝛ qui erant, lxx. ſeniores ſiue conſiliarij inter quos erat hec doctrina: iuſſit vt
redigerent oīa illa ſecreta in, lxx. volumina principalia: que tñ deinde etiā nō
niſi ſapiētibus cōficarent. ꝛ hoc eſt quod apud Eſdrā legitur his verbis. Ex
actis, xl. diebus locutus eſt altiſſimus dicens: Priora que ſcripſiſti in palam
pone; legant digni ꝛ indigni. nouiſſimos auſt. lxx. libros cōſeruabis: vt tradas
eos ſapientibus de populo tuo. in his enī eſt vena intellectus ꝛ ſapiētie ſons
ꝛ ſcientie flumen; ꝛ ſic feci. Hec Eſdras ad verbuſ. Habet auſt de iſto concilio
in quo fuerunt ſcripti iſti libri mentio lata ꝛ diſfuſa apud hebreos in libro qui
dicitꝝ Sederolam; id eſt liber ſeculoꝝ. vbi hētur qui ſederunt in cōcilio: ꝛ de
niqꝝ totius concilij geſta: ꝛ ordo. Ex quibus oibus ſatis patere pōt: non eſſe
confictū q̄ preter legem ſcriptā Moyses verā quoqꝝ legis expoſitiōem a deo
acceperit: ꝛ q̄ illa deinceps ꝛ ſucceſſiōem a Moysi. lxx. ſenioribus; ꝛ ab illis
alijs ſuis ſucceſſoribus fuerit reuelata: vnde ꝛ nomen accepit vt diceretꝝ Ca
baliſtica: ꝛ tpe Eſdre in plures libros fuerit redacta: qui dicuntꝝ libri Cabale
Tercio notandū q̄ iſta expoſitio biblię proportionatur modo exponendi bi
bliam: qui apud nos dicitur anagogicus. ſicut enī apud nos eſt quadruplex
modus exponēdi bibliā. Litteralis. Myſticus ſiue Allegoricus. Tropologi
cus. ꝛ Anagogicus. Ita eſt apud hebreos. Lſalis apud eos dicitur Pefar.
Allegoricus Midras. Tropologicus dicitꝝ Sechel. Anagogicus dicitꝝ La
bala. Et hoc quia illa expoſitio que dicitꝝ ore dei tradita. Moysi: ꝛ accepta ꝛ

Lxxxij

successionem modo predicto; quasi semper sensum sequit̃ anagogicū; qui etiā inter oēs est sublimior ⁊ diuinior; sursum nos ducens a terrenis ad celestia; a sensibilibus ad intelligibilia; a temporalibus ad eterna; ab infimis ad suprema; ab hūanis ad diuina; a corporalibus ad spūalia. Et hinc est q̃ validissima inde argumenta habentur cōtra iudeos; quia discordia que est inter eos ⁊ nos; vt maxime pt̃z ex eplis Pauli; hinc tota precipue dependet; q̃ ipsi sequunt̃ litteram occidentem; nos aut̃ spūm viuificantem. Qd̃ vnico exemplo declaratur; nam cuz eis in prophetis promittit̃; q̃ Messias eos liberabit de captiuitate ⁊ adducet in terrā promissionis; ⁊ ciuitas destructa et diruptū fuit templū. qd̃ si noluerint simul cum cabalisticis anagogice exponēdo scripturā intelligere illa de celesti hierusalem; de captiuitate spirituali; de celesti terra viuentium. agnoscāt ⁊ p̃stent nēce est; illū verū fuisse Messiam; p̃ quē totus pene orbis de manu demonis; cui per idolatriā seruebat; fuit liberatus. que; fore effectū precipuū aduentus xp̃i ipsoꝝ cabalistaz̃ firma est opinio. Quarto notandū; q̃ qñ doctores nostri. s. Hieronymus Augustinus Eusebius maxime ⁊ Origenes ad probandū quod dicūt; allegant hebreoz̃ sapientes; non est dubitandū de doctoribus cabale eos intelligere. Qd̃ euidenti rōne pōt demonstrari; Est enī omnis schola hebreoz̃ in tres sectas diuisa; in Phos; in Cabalistas ⁊ in Talmudicos. Talmudicos allegari ab antiq̃s doctoribus n̄ris nō est credendū. Tum quia Clemens ⁊ multi alij qui hebreos allegāt; fuerūt ante cōpositionem ipsius Talmuth; que fuit post xp̃i mortem plusq̃ per centum quinquaginta annos. Tū quia doctrina Talmudica est totaliter p̃tra nos cōficta ab ipsis hebreis iam cōtra xp̃ianos pugnantibus. quare illi doctrine talē honorē nō detulissent n̄ris; vt tūc maxime aliquid dictū ab eis firmū putarēt; cum iudeoz̃ testimonio corroborať. Phos pariter certū est eos nō allegare; quia ⁊ isti qui. s. fm̃ phiam exponere ceperūt bibliā; ceperūt a modico tpe. primus enim fuit Rabi Moyses de egipto; quo adhuc viuēte floruit Auerrois Cordubēn. nondū aut̃ fluxerūt. CCC. anni a morte Auerrois. Relinquit̃ ergo; vt hec hebreoz̃ doctrina cui doctores catholici ex Hieronymi testimonio tantū deferūt; ⁊ quā adeo approbant; sit illa quā ipsimet n̄ri doctores fatentur ⁊ credunt a deo Moysi; ⁊ a Moyse per successiōem alijs sapientibus fuisse reuelatā. ⁊ est illa que ex hoc mō tradendi dicitur Cabala; quā sepe etiā video a n̄ris auctoribus hoc modo designari; dicēdo vt dicit antiqua traditio. Hec sunt verba defensoris conclusionis in apologetico.

Confutatio eoz̃ que defensor conclusionis inducit de cabala cum solutione rationū ipsius.

Predicta aut̃ sententia de cabala iudicio nostro multa falsa et sibi inuicem p̃tradiciōem continet. Qd̃ vt manifestius fiat; inquirendū est qui libri apud iudeos tanq̃ auctētici recipiunt̃; vt intelligat̃ si cabalistarū libri sint de numero taliū. Pro quo sciendū fm̃ Hieronymū in p̃logo

libri apud iudeos
tanq̃ auctētici recipiunt̃

galeato: q̄ libri canonici veteris testamēti sunt a iudeis recepti tanq̄ deo in-
spirante scripti, et sunt in vniuerso, xxij. fm antiquā computatiōem: et, xxiij. fm
modernā: quia lamentatiōes Hieremie et liber Ruth ponunt̄ mō pro duobus
libris: a libris Hieremie et Iudiciū separatis. De istis aut̄ libris aliqui dicunt̄
legales, s. quinq; libri Moysi: et sunt in primo ordine apud iudeos. Alij dicū-
tur prophales, s. Josue, Iudiciū, Samuel: id est primus et secundus Regum.
Malachin: id est tertius et quartus Regum. Ysaías, Hieremias, Ezechiel, et
liber, xij. prophaz qui dicūt̄ Thareasra, et isti octo sunt in secundo ordine. Re-
liqui vō dicunt̄ Agyographi, i. scripture sancte; vel setōz scripture: et sunt isti.
liber Job, liber Psalmoz, Parabole, Ecclesiastes, Cantica canticoz, Pa-
ralipomenon, Daniel, Esdra: qui in duos libros diuisus est, et Iester, Ruth.
lamentatiōes Hieremie, et isti sunt in tercio ordine. Isti aut̄ libri fm Nicolauū
sunt apud iudeos multipliciter cōscripti. Vno mō pure hebraice: et sic primo
traditi sunt: videlz sermone hebraico cū lris hebraicis. Alio mō hebraice s̄ nō
pure: videlz sermone chaldaico sed lris hebraicis. Sed q̄a hebraicum et chal-
daicū sunt idiomata propinqua eundem numerū lraz habentia: que lre q̄uis
discrepent in figura: tñ pueniūt in sono et virtute: vt scribit Hiero, in prologo
galeato: ideo vnū idioma pōt facilliter scribi per lras alterius. Hoc igit̄ modo
plures scripserunt vetus testamentū, et maxime Jonathan filius Oziel, cuius
scriptura est ita auctentica apud hebreos: q̄ nullus adhuc ausus fuit sibi con-
tradicare, propter quod in libris notabilibus iudeoz ponit̄ hebraicū purū in
vna colūna: et chaldaicū scriptum ab isto Jonathan lris hebraicis in altera, et
vtunt̄ iudei isto chaldaico: quasi pro expositione: quia aliqua que erāt multo
obscura in hebraico puro: clariū ponunt̄ et quasi exponunt̄ in isto chaldaico
propter quod illa trāslatio est necessaria xpianis ad disputandū p̄ra iudeos.
Similiter translatio, lxx. interpretū apud iudeos hētur et recipit̄ tanq̄ auctē-
tica saltem apud aliquos str̄ diōsos, illi enim, lxx. fuerūt electi de toto populo
israel tanq̄ excellentissimi et studiosissimi ac periti in lingua hebraica et greca
fm q̄ dicit Joseph⁹ in, xij. li. antiquitatū, ipsi aut̄ nō semp transtulerūt de he-
braico in grecū verbū ex verbo: sed frequēnt̄ sensum ex sensu: mutātes aliqua
vel occultantes ex industria ea que possent esse causa erroris Ptholomeo
regi, hanc aut̄ translatiōem voluerūt habere studiosi hebreoz: tanq̄ factū sa-
pientiss̄ mox viroz. Et dato q̄ nūq̄ ab eis haberef: nō tñ possunt ipsam ne-
gare: cū fuerit facta a sapientissimis et valentioribus de toto populo et in tan-
to numero, et ideo ex illa possunt sumi argumenta ad probandū aliquid cōtra
iudeos. Præter scripturas aut̄ canonicas sunt alie scripture a iudeis recepte
tanq̄ auctentice, s. Talmuth, et fm eos scriptura ista nō differt a scripturis ca-
nonicis: nisi sicut lex data verbo a lege data scripto: q̄a ista fuit reuelata moy-
si a deo: sicut illa que sunt scripta in libris Moysi, sed tunc Moyses vt dicūt̄
hebrei non scripsit ea que continent̄ in Talmuth, et hoc potuit esse duplici de
causa fm Nicolauū de Lira. Primo: quia non erat necessarium vt populus
sciret talia: sicut erat necessariū de preceptis in lege. Secundo: quia ista erāt

magi in secretis habēda. Moyses tñ tradidit ea Josue et alijs senioribus verbo: sicut habuerat a dño: et alijs alijs posterioribus eodem mō: et sic pñter: quousq; scripta sunt talia per posteriores doctores: ne cederent in obliuionē. hāc autē doctrinā talmudicā scripsit post mortem xpī: vt dicunt hebrei: Rabi Israhel rauina. Preter scripturas canōicas et talmudicas sunt alie scripture doctorū hebreorū q; glosarūt vetus testamentū: auctētice et recepte apud iudeos: multo magis q̄ apud nos dicta Hieronymi et Augustini et aliorū doctorū catholicoꝝ. et hoc potissime per id quod scribitur Deutero. xvij. Non declinabis a verbis eorū ad dexterā siue ad sinistram. vbi loquitur scriptura de sacerdotibus et doctoribus ad quos precepit scriptura in dubijs recurrere: et eorū sententiam in discusse tenere. Ijs autē scripture canonicę sint vere: vtpote diuina inspiratione cōscriptę: scriptura tñ talmuth et glose doctorū hebraicoꝝ in magna pte sunt falsę et fidei catholice contrarie. per eas tñ pñt xpiani contra iudeos efficacit̄ arguere: ex quo sunt ab eis predicto mō recepte. Patz igitur q̄ apud iudeos tria sunt tñ genera libroꝝ: quos tanq̄ auctēticos et veros recipiūt: in quos libri cabale nō pnumerant̄. Primiū genus libroꝝ est canon veteris testamētī. Secundū libri talmuth. Terciū libri doctorū qui sacrū canonem exposuerunt. Ex quo sequit̄ q̄ si ars cabalistica est auctētica et recepta apud iudeos: vt defensor pclusionis affirmat et predicat: necesse est q̄ cōtineat̄ aut sub doctrina libroꝝ canonis: aut sub doctrina talmudica: aut sub doctrina canonis expositiua. et hoc pz ex sufficienti diuisione libroꝝ quos iudei recipiūt. Manifestum est autē fm defensore conclusionis q̄ sub nullo genere istorū ptinet̄. Relinquit̄ q̄ talis doctrina cabalistica aut nullius sit auct̄is: aut tanq̄ falsa habeatur: a iudeis videlz hereticis conficta et inuenta. Preterea si pcedat q̄ scia cabalistica reducat̄ ad aliquā illarū triū doctrinarū: hoc maxime erit ad doctrinā talmudicā. est enī doctrina talmudica fm hebreos lex ore dei prolata. Moysi verbo et nō scripto data: per successiuā receptiōem tradita et tandem scripta: que omnia defensor conclusionis attribuit scie cabale. sed doctrina talmudica fm fidem nostrā pro maiori sui parte est falsa et heretica. ergo doctrina cabalistica. Si dicatur q̄ reducitur ad doctrinā expositiuā canonis iudeorū: videlz ad expositiōem anagogicā: vt dicūt in tercio notabili: hoc non valet. Tñ primo quia expositiōes tam l̄ales q̄ mystice doctorū hebreorū reputant̄ falsę et contrarie fidei nostre: vt patet ex dictis. et per pñs doctrina cabalistica a nullo catholico est imitanda nec defendenda: sed tanq̄ falsa et fidei nostre p̄traria habenda. Tum secundo: quia cum doctrina cabalistica fm defensores pclusionis fuerit viue vocis oraculo Moysi tradita: est maioris auct̄is et probabilitatis q̄ mystica expositio doctorū hebreorū. et per pñs cabala non continet̄ sub doctrina expositiua canonis: sed sub doctrina talmudica: que fm fidem est falsa et fidei catholice contraria. Si dicat̄ secūdo q̄ cabala ad nullā predictarū doctrinarū enumeratarū reducitur. hoc stare non pōt: quia non est ponenda pluralitas absq; necessitate. sed ad fidem antiquorū sufficebat lex scripta que in canone continetur: et lex ore dei prolata: que fm iudeos continetur in doctrina

Rabi Israhel rauina

Doctrina talmudica
et liber talmuth

talmudica et doctrina expositiva et defensiva sacri canonis hebreorum, si & cabala non continetur sub aliquo istorum trium membrorum: ut predicta ratio dicit et defensor conclusionis in suo apologetico scribit, ergo frustra et preter necessitatem talis scia cabalistica fingitur. Nec valet quod adducitur et allegatur in primo notabili ad probandum sciam cabalisticam esse Moysi reuelatam, concedimus enim quod deus preter legem quam dedit populo iudaico: ut habetur Exodi, xx, c, reuelauit Moysi veram legis expositionem cum manifestatio omnium mysteriorum et secretorum que sub cornice et rudi facie verborum legis continebantur: ut dictum est, rationabile enim erat: quod Moyses qui fuit a deo electus doctor et duplex iudeorum: haberet legis intelligentiam israhelitam et mysticam seu spiritalem, sed quod occulta legis intelligentia pertineat ad sciam cabalem: et quod deus preceperit Moysi ne ipsam scriberet sed verbo, lxx, legis sapientibus conciperet: non habetur ex ista Exodi: sed a iudeis predictae artis cabalistiche inuentoribus est confictum. Illud autem quod ex sacra scriptura non habet autem: eadem facilitate qua dicitur: eadem preternit secundum Hieronymum. Nec dictum Esdre iuuat defensorem conclusionis. Tum primo quia liber tercius Esdre apud sapientes hebreorum grecorum et latinorum apocriphus iudicatur et habetur. Unde contra defensorem conclusionis dici potest quod Hieronymus contra Vigilantium scribit epistola, xi. Tu inquit vigilans dormis et dormiens scribis: et proponis mihi librum apocriphum: qui sub nomine Esdre a te et filiis tuis legitur, ubi scriptum est: quod post mortem nullus pro alijs audeat deprecari quem ego librum nunquam legi, quid enim necesse est in manu sumere quod ecclesia non recipit? Ex quo patet quod ex libro Esdre non potest sumi argumentum ad probandum artem cabalisticam a deo Moysi esse reuelatam. Tum secundo: quia dato quod liber Esdre haberetur in auctoritate: adhuc non habetur quod talis occulta intelligentia legis pertineat ad sciam cabalisticam: sed ad doctrinam talmudicam: ut patet ex dictis Nicolai de Lira. Ad autem verbum Pauli apostoli dicendum: quod non facit ad propositum: quia Paulus per eloquia dei non intelligit sciam cabalisticam: ut defensor conclusionis inepte exponit: sed doctrinam in lege et prophetis populo iudaico traditam. Quod sic patet: quia Paulus Apostolus ad Romanos, iij, c, intendens probare meliorem esse conditionem iudeorum quam gentilium per hoc quod deus iudaico populo specialiter dedit legem: querit: quid melius iudeo quam gentili: aut que utilitas circumcisionis a deo date patribus sanctis? Et respondet quod multum per omnem modum. Primum quidem: quia tradita sunt specialiter iudeis eloquia dei in lege et prophetis que in deum dirigunt et ad susceptionem christi disponunt, unde ad Galatas, iij, scribitur: quod lex pedagogus noster fuit in christo. Ex quo patet quod per eloquia dei non intelligitur cabala: sed lex illi populo data, et in hoc consistebat prerogativa iudeorum super gentes, propter quam merito gloriabantur. Preterea certum et manifestum est secundum Apostolum ibidem: quod eloquia dei in lege et prophetis contenta sunt credita, id est tradita populo iudaico, per hoc enim differt populus ille deo peculiaris a gentibus: que legem non habebant, sed cabala fuit reuelata Moysi tantum: et non populo secundum defensorem conclusionis, ergo per eloquia dei non intelligit Paulus Apostolus cabalam: ut iste nouus expositor sacre scripture dicit: sed legem illi populo traditam.

Si dicatur q̄ traditio littere, i. legis litteralis nō imputabatur iudeis ad prero-
gatiuam; sed verus legis sensus ab ore dei acceptus, propter quod Paulus
Aplūs, ij. ad Corinth. iij, ponens differentiā inter lram et spiritū, i. litterale et
spiritalē sensum; dicit: q̄ littera occidit spūs aut viuitificat, hic aut spūs viuiti-
ficans nihil aliud est fm̄ hebreos q̄ cabala. R̄spondeo q̄ deus qui humanā car-
nem assumpsit ex populo iudaico; non solum dedit illi legem et prop̄has; s̄ ve-
ram intelligentiā litteralem et mysticā legis et prop̄hetarū, deus enī nunq̄ de-
fuit fidelibus suis in necessarijs ad salutem, et in hoc consistit magna imo ma-
xima prerogatiua illius populi, hec aut mystica et occulta intelligentia legis et
prop̄hetarū quā maiores tm̄ illius populi habuerunt; non pertinet ad scia; ca-
bale; vt probatū est, sed ad sciam legis et pp̄harū; quā propriō vōcabulo theo-
logiam greci appellāt; de qua Origenes et Hilarius et Saluator in locis pre-
allegatis loquuntur. Nec auctas Pauli, ij. ad Corinth. iij, L̄ra occidit spiritū
aut viuitificat; facit ad p̄positū; s̄ ad oppositū; quia Paulus in predicta aucte
non intendit distinguere inter sensum lralem et spūalem seu cabalisticū, s̄ inter
legem veterē que fuerat data in lris scriptis, s. in tabulis decalogi et in libris
moysaice legis et inter legē nouā; que data fuit in spū sancto in cordibus; put
fuit pp̄hetatū Hieremie, iij. c. Unde lex vetus dicit lex lre; et lex noua lex spi-
ritus. Et quia testamentū vetus cognitōem peccati dabat; ex qua augebatur
concupiscentia occasionaliter ex malicia humana; que semp n̄ritur in vetitū
non aut dabat gratiam qua homo adiuuaretur ad implenda diuina precepta
Idcirco dicit Aplūs; L̄ra occidit, s. lex lre; que occasionaliter occidit mō pre-
dicto, et hoc est quod dicit Aplūs ad Ro. viij, Occasiōe aut accepta peccatū
per mandatū operatū est in me oēm concupiscentiā, sine lege enim peccatum
mortuū erat; ego aut viuebam sine lege aliquādo, sed cū venisset mandatū
peccatū renixit, Lex aut noua que lex spiritus dicit viuitificat inq̄tum est lex
gratie; qua homo adiuuat ad implenda diuina precepta. Hāc aut differentiā
inter litteram occidentem et spūm viuiticantē ponit Aplūs ad Ro. viij, dicēs
Cum essemus in carne passionē peccatorū que p̄ legem erant operabant in
membris nostris vt fructificarent mortū, nunc aut soluti sumus a lege mortis
in qua detinebamur, ita vt seruiamus in nouitate spūs et non in vetustate lre.
Patet igitur q̄ per lram occidentem et spūm viuiticantē non intelligit Pau-
lus Aplūs sensum lralem et spiritualem seu cabalisticū legis moysaice; s̄ leges
veterem et nouam, Ad secundū vō argumentū quod sumitur ex secūdo nota-
bili dicendū; q̄ liber, iij, Esdre est apocriphus; vt probatū est ex aucte Hiero.
Et cū dicit; q̄ ad imitatōem, lxx. senioz fuerūt redacta mysteria cabale in, lxx.
libros principales tpe Esdre; Dico q̄ est fabulosum; quinimo Esdras, xiiij. c.
libri tercij oppositū scribit, dicit enī in predicto, i. c. hoc modo: Et r̄spondit ad me
scz altissimus; vadens cōgrega populū et dices ad eos vt non querāt te die-
bus quadraginta, tu aut prepara tibi buxos multos; et accipe tecum Saream
Dabriam Selemiam Echanū et Alsyl quinq; hos; qui parati sunt ad scribē-
dum velociter; et venies huc; et ego accendam in corde tuo lucernam que nō

extinguetur quousq; finiantur que incipis scribere: et tunc perfectis quedam palam facies: quedam sapientibus absconfe tradas. Et sequitur infra: Altissimus dedit intellectum quinq; viris: et scripserunt que dicebant excessiones notis: quas non sciebant, scripti sunt per quadraginta dies libri. CCiij. et facti est cum ppleuissent, xl. dies locutus est altissimus dicens: Priora que scripsi sti in palam pone: et legant digni et indigni, nouissimos aut. lxx. pseruabis tradens eos sapientibus de populo, in his enim est vena intellectus et sapientie fons et scientie flumen: et feci sic. Hec Esdras. Ex quibus verbis patet primo q. lxx. illi seniores non scripserunt libros cabale: vt dicitur in tercio notabili: sed illi quinq; quos Esdras ex precepto dñi secum assumpsit. Secundo sequit q. illa que Esdras tunc scripsit: non a prioribus sapientibus legis: sed a deo immediate accepit: quod est contra defensorum conclusionis. Tercio sequitur q. in illis, xl. diebus scripti fuerunt, CCiij. libri: quoz. Cxxiij. mandauit deus manifestarent populo vt legeret digni et indigni, quod non potest intelligi de libris legis: qui non sunt in tanto numero, reliquos vo. lxx. precepit deus cōseruari: vt sapientibus de populo traderentur, qd non pōt intelligi de cabalisticis libris: vt pz ex dictis defensoris cōclusionis. Relinquit ergo q. libri illi CCiij. qui tpe Esdre fuerūt scripti ptineat ad aliā sciaz qd cabale. Et si querat ad quā doctrinā ptinent: rñdeo q. solutio querenda est ab his qui tales libri recipiūt, sufficit enim nobis osidisse q. ex illo libro qui imponit Esdre: non habetur q. Esdras scripserit libros cabale: nec. lxx. seniores legis. Ad terciū vo argumentū qd sumit ex tercio notabili: q. cabala proportionat modo anagogico exponendi sacra scripturā. Dicendum q. illud dictū in se est falsum et ad oppositū sue opinionis. Qd sit falsū sic pz: quia cabala est lex ab ore dei nata vt in primo notabili dicit: cui nō lz p̄dicere fm hebreos, et hinc est q. apud sapientes hebreoz libri cabale in maiori aucte habent: qd dicta quorumcūq; expositoz. expositiōibus aut quibuscūq; doctoz sacre scripture licet p̄radicare. Vñ Aug. sup Gen. ad lram dicit: q. cū scriptura diuina multipliciter exponi possit: nulli expositioni ita precise aliquis inherere: q. sensum scripture hñc asserere presumat, ex hoc enim scriptura ab infidelibus derideretur: et eis p̄cluderetur via credendi, ars ergo cabala non pertinet ad expositionem anagogicā sacre scripture. Preterea fm defensorem p̄clusionis cabala pertinet ad occultā et secretā intelligētiā legis: quā deus Moyse reuelauit: et Moyse. lxx. sapientibus legis: vt dicit in primo notabili, talis aut occulta et secreta intelligentia nō solū pertinet ad sensum anagogicū sed litteralem: qui principali⁹ intenditur ab auctore sacre scripture, et hinc est q. sensus lralis est radix et fundamentū oīm alioz sensuū: ex quo argumenta sumenda sunt p̄tra iudeos, sensus etiā allegoricus et tropologicus ad occultā intelligentiā et secretā ptinet legis et prophaz magis qd sensus anagogicus: cum ptineat ad ecclesiā militātem: in qua militamus, anagogicus aut ad triūphantem: quā speramus, ergo si cabala pertinet ad expositionem sacre scripture: vt in tercio notabili dicit: videt magis rōnabile q. ptineat ad sensum lralem: qd anagogicū: vel ad omnes

CCCC

pertineat sensus. Ex quo sequitur falsum esse quod in tercio notabiliter dicitur, scilicet, quod ex sensu anagogico que cabala considerat in sacra scriptura; efficacissima argumenta inde habentur contra iudeos: quia secundum Augustinum in epistola ad Vincentium donatistam: ex solo sensu litterali efficaciter argumentum sumitur contra aduersarium: et non ex sensu mystico vel spirituali. Confirmatur ista ratio: quia secreta et occulta intelligentia legis quam deus reuelauit Moysi et Moyse, lxx. senioribus extendebatur ad totam sacram scripturam et quolibet passum eius: alio Moyses et lxx. seniores non fuissent sufficientes doctores illius legis: si aliquid contineretur in scriptura eis occultum: sed sensus anagogicus non se extendit ad quemlibet passum sacre scripture, ergo cabala que pertinet ad occulta et secreta intelligentiam legis non pertinet ad expositionem tantum anagogicam. Assumptum pro minori probatur euidenter: quia duo precepta charitatis in quibus tota lex pendet et propheta: ut habetur Malachia, xxiij. scilicet, tamen sunt exponenda et non mystice nec anagogice, unde beatus Thomas, viij. quodlibet, q. xiiij. dicit, quod sacra scriptura quicquid est exponenda quattuor sensibus: quicquid tribus: quicquid duobus: quicquid uno tantum. vnde ea que secundum litteralem sensum ad facta veteris testamenti spectant possunt, iij. sensibus exponi, similiter ea que ad litteras de christo capite dicuntur: possunt exponi litteraliter de christi gestis: et allegorice referendo ea ad corpus christi mysticum: et moraliter referendo ea ad actus nostros: qui secundum ipsum debet regulari: et anagogice in quantum in ipso christo est nobis iter glorie demonstratum. Illa autem que secundum sensum litteralem dicuntur de ecclesia: possunt exponi moraliter et anagogice, ea vero que secundum litteram moraliter dicuntur: non consueuerunt exponi nisi anagogice, illa vero que secundum sensum litteralem pertinent ad statum glorie: nullo alio sensu consueta sunt exponi: eo quod ipsa non sunt figura aliorum: sed ab omnibus alijs figurata. Sic ergo patet quod cabala non solum pertinet ad expositionem anagogicam sacre scripture: sed ad omnem modum exponendi eam. Secundo predictum dictum est ad oppositum sue opinionis: quia secundum fidem nostram expositiones doctorum hebreorum tam litterales quam mystice pro maiori parte sunt falsae et fidei nostre contrarie: ut patet ex dictis, et per ipsas a nullo catholico sequende et imitande. Si ergo cabala pertinet ad mysticam expositionem: ut dicitur in tercio notabili: hinc est a quolibet christiano tanquam falsa et fidei nostre contraria: cuius oppositum in primo notabili dicitur. Ad quartum argumentum quod sumitur ex quarto notabili dicendum quod doctores hebreorum quos Hieronymus, Augustinus, Eusebius, Clemens et Origenes allegant ad probationem fidei nostre: non sunt doctores cabalistici sed talmudici: aut veritatis hebraice expositores, quod quibus in multis nobis predicant: aliqua tamen vera et persona fidei nostre scripserunt: a quibus tanquam ab iniustis possessoribus argumenta sumuntur a nostris per perfidiam eorum: ut patet per magnum Nicolaum de Lira et Hugionem et dominum Episcopum Burgesium, in scrutinio scripturarum. Et si dicatur quod non est credendum doctrinam talmudicam allegari ab antiquis doctoribus nostris: Tamen quia Clemens et multi alij qui hebreos allegant fuerunt ante compositionem ipsius talmuth, que fuit post christi mortem plusquam per quadringentos annos. Tamen quia doctrina talmudica est totaliter contra nos conclusa ab ipsis hebreis iam contra

Liber cabalisticus fuit
 christi mortem plusquam
 quadringentos annos

xpianos pugnantes: quare illi doctrine talem honorem non detulissent nisi: ut aliquid dictum ab eis firmum putarent. Relinquit ergo quod hebreorum doctores qui allegant a nostris: non sint talmudici aut veritatis hebraice expositores: sed cabalistici. Rursus quod vera intelligentia legis et prophetarum incepit a Moyse: ut sepe dictum est et duravit usque ad christi aduentum: quo tempore propter cecitatem et infidelitatem iudeorum: et maxime sapientium apud quos erat defecit et successit in apostolis et ecclesia christianorum: quibus lux intelligentie et veritas legis et prophetarum per christum orta est: ut Paulus Apostolus testatur, et quibus sapientes in deorum propter infidelitatem et ingratitude amiserint veram intelligentiam legis et prophetarum, credibile tamen est: quod talis intelligentia in eis totaliter extincta non fuit: sed in schola eorum aliquantulum remansit: ut ad viam veritatis possent redire, propter quod aliqui eorum, varia et vario modo scripserunt: inter quos ut dicitur sapientes hebreorum Rabi Juda Amas primus post christi mortem scripsit Amasina, post quem Rabi Hyrranina scripsit libros talmuth in quibus secundum hebreos vera intelligentia legis et prophetarum continetur, propter quod Amasina et talmuth apud eos secundum locum obtinent auctoritatis post legem et prophetas: ut dictum est. De cabala vero dicunt sapientes hebreorum: quod post excidium et destructionem hierosolymorum fuit a Rabi Simeone filio Jobay in sexaginta libros redacta: quibus Abraham (ut dicunt) primus a deo habuerit: et tres libros scripserit, de qua scientia inter ceteros Iosephus in libris antiquitatum iudeorum non fecerit mentionem: nec nostri doctores, si tam sancta tam vera et tam consona fidei nostre est: ut iste Cabalanorum princeps affirmat et predicat. Quare pro certo tenendum est: quod sicut libri talmuth et Amasina a discipulis phariseorum contra christianos pugnantes in fauorem iudaice perfidie scripti sunt: sic dicendum est de libris cabalisticis. Ex quo patet quod si doctrina talmuth, et expositiones hebreorum post christi aduentum scripte a iudeis cum christianis pugnantes sunt falsae et fidei nostre contrarie: per eandem quoque rationem cabala est a christianis habenda ut falsa et fidei contraria, et per consequens non licet cuiquam christianorum sequi tales doctrinas: imo qui sequuntur et imitantur doctrinam cabalisticam et talmudicam habendi sunt tanquam suspecti de perfidia iudaica. Unde Joannes Andree doctor egregius in, c. quod super his, de voto, dicit hec verba de talmuth: Papa punit iudeos cum contra legem suam hereses inveniunt et observant, et hac ratione motus Gregorius papa et Innocentius quartus mandauerunt comburi librum quem iudei vocant talmuth: in quo multe hereses continentur: et puniri illos qui docerent illas hereses vel seruant. Hoc idem sentiendum et tenendum est de libris cabale. Clemens vero et ceteri doctores primitive ecclesie christianorum: qui preceperunt doctrinam talmudicam: non argumentantur ex auctoritatibus cabale: sed ex auctoritatibus sacre scripture et expositionum eiusdem: ut Paulus Apostolus frequenter facit in epistolis suis, et ipse in doctrina euangelica, nec est inconueniens ex libris talmudicis et expositionibus doctorum hebreorum contra christianos pugnantes: sumere argumenta contra perfidiam eorum: quia tales libri quibus

122

contra nos scripti: multa vera et fidei nostre consona continent; ut magister Nicolaus de Lira scribit sicut dictum est. Notandum quod contentio inter christianos et iudeos orta de aduentu Messie et trinitate personarum: non fundatur in sensu mystico veteris testamenti: ut defensor conclusionis in suo apologetico falso scribit: quia ex tali sensu non possunt convinci iudei: ut dictum est. sed fundatur in sensu literali qui communis est nobis et iudeis. et ideo ubi inter nos et ipsos est contentio et differentia in littera: recurrendum est ad veritatem hebraicam: a qua translatio nostra dependet et originem trahit. et hinc est quod doctores nostri sepiissime dicunt: hebraica veritas sic habet: quibus Nicolaus de Lira affirmet: quod ipse non vidit aliquam bibliam iudeorum antiquam: que non sit in passibus pro fide christianorum facientibus corrupta. Ex quo patet quod per antiquam traditionem quam sepe nostri allegant contra iudeos: non sunt intelligendi libri cabale: ut defensor conclusionis in. iij. notabili dicit. sed hebraica veritas in qua translatio. lxx. interpretum et Symachi Theodotionis Aquile Origenis et beati Hieronymi fundantur. Patet igitur ex dictis quod fundamenta defensoris conclusionis ad probandum artes cabalisticas fuisse Moysi a deo reuelatas: et tempore Esdre a. lxx. sapientibus et senioribus legis ex precepto dei litteris mandatas: sunt falsa et sibi invicem contradicentia. propter quod tenendum est cabalam quantum ad rem nostris esse prohibitam tanquam ad perfidiam iudaicam pertinentem.

¶ Quod supradicta conclusio est simpliciter falsa et heretica
ad superstitionem gentiliam et perfidiam iudeorum pertinens.

r Regula generalis apud dialecticos quod artem exponendam propositionum scripserunt est: quod propositio vltima negativa nec copulativa nec disiunctiva exponitur: sed per sua singularia aut contradictoria probatur. predicta autem conclusio est vltima negativa cuius aliqua singularis est falsa: vel eius contradictoria est simpliciter verum. scilicet quod aliqua scientia demonstrata theologia certificet nos magis de divinitate christi quam magia et cabala: quia sola theologia tractat de christo et eius mysteriis. et maxime per illa que pertinent ad novum testamentum. et oppositum dicere est hereticum. scilicet magia et cabala non pertinent ad habitum theologie. sed predicta conclusio est simpliciter falsa et heretica. Preterea christum esse deum et facere miracula divinitate eius attestantia est articulus fidei. et per ipsum pertinet ad scientiam fidei. scilicet sacra theologia et sola illa est scientia fidei: ut patet per beatum Augustinum. xiiij. de trinitate. dicentem: Non vti quicquid sciri potest ab homine in rebus humanis: ubi plurimum superuacue vanitatis et noxie curiositatis est: huic scientie est tribuendum: sed illud tantummodo quo fides saluberrima que ad veram beatitudinem ducit gignit nutrit defendit et roborat. quia scientia non pollent fideles plurimi: quantum polleant ipsa fide plurimi. aliud est enim scire tantummodo quod homo credere debeat pro adspicienda vita beata: que non nisi eterna est. aliud autem scire quemadmodum hoc ipsum et per ipsum opituletur et contra impios defendatur. quam proprio appellare vocabulo scientiam videtur. Applus. Ex qua auctoritate patet quod sola theologia est scientia fidei. et per consequens magia et cabala non certificat magis de divinitate christi quam theologia.

o. ij.

Præterea omnis certitudo sive doctores theologos aut est evidentie aut fir-
me adhesionis, sed magia et cabala non certificant nec certificare possunt vi-
atorem certitudine evidentie; quia Christus sit verus deus et homo: aut quia eius mira-
cula sint vera miracula; cum talis evidentia non fiat cum fide, nec magia et ca-
bala possunt certificare certitudine firme adhesionis; quia Christus sit verus deus et
homo: quia talis certitudo pertinet ad solam fidem infusam vel acquisitam, quarum
quolibet est alterius generis et speciei a magia et cabala. Præterea si magia et
cabala sunt scientie et non revelate; sed per humanam investigationem acqui-
site; ut defensor conclusionis dicit: sequitur quod sunt scientie facientes evidentiam
de suis conclusionibus, et per consequens quilibet magus et cabalista eviden-
ter cognoscit quia Christus sit verus deus et homo: et quia eius miracula sint vera mi-
racula, et per consequens non est necessaria fides ad talia credenda: quod est
hereticum. Si dicatur quod predicta conclusio est intelligenda de scientia non
revelata: sed humanitus adinventum et acquisita: qualis non est theologia.
Unde sensus et intellectus conclusionis est: quod si aliqua scientia humanitus in-
venta et non revelata certificet de divinitate Christi per miracula eius: hoc maxi-
me facit scientia qua cognoscuntur virtutes et actiones agentium naturalium
et eorum applicationes ad invicem et ad sua passiva naturalia, et per quam co-
gnoscitur quid possunt agentia naturalia virtute propria: et quid non, hoc enim
cognito: videntes deinde opera Christi excedere gradum et terminum illorum que
possunt fieri per agentia naturalia: concludimus necessario quod fuerunt facta
virtute divina, quod scire non possumus illo non cognito: nam ignoratis ter-
minis potentie et virtutis rerum naturalium: stat nos dubitare illa eadem ope-
ra que fecit Christus posse fieri per media naturalia, cum ergo talia maxime cogno-
scat illa pars cabale que est de virtutibus corporum celestium, et illa pars scien-
tie naturalis que a pluribus catholicis vocatur magia naturalis, ideo non he-
retice sed catholice: non superstitiose sed verissime et scientifice dici potest: quod
magia et cabala certificant: id est adiuvant nos in cognoscenda divinitate Christi
Hæc autem defensio et declaratio conclusionis non salvat conclusionem: sed
continet plures errores in fide periculosos. Primum sic patet: quia signum uni-
versale distribuit terminum communem non distributum pro quolibet suo signifi-
cato, cum ergo theologia sit scientia et verissima scientia: ut ex auctoritate beati
Augustini patet: sequitur quod theologia non excluditur a subiecto predictæ co-
clusionis: sed includitur. Secundo: quia data quod scientia revelata non continet
res nec intelligeret sub illa distributione: magia et cabala non certificant nec certifi-
care possunt scientifice, id est evidenter de divinitate Christi: ut probatum est. Tercio: quia
sive doctores: præter theologiam revelatam primis scriptoribus sacri canonis
necessaria est theologia per studium et exercitium librorum sacri canonis et ma-
gistri sententiarum et expositorum acquisita, manifestum est autem quod talis theolo-
gia acquisita magis certificat nos de divinitate Christi quam magia et cabala. Quar-
to: quia sive defensorem conclusionis cabala pertinet ad scientiam divinitus
revelatam: et non ex humana adinventione acquisitam, fuit enim primo revelata

Moyſi: ⁊ a Moyſe ſapiētibus legis ⁊ prophetarū vſq; ad tpa Eſdre. ⁊ p pſis
ſi cōcluſio intelligit de ſcīa acquiſita: ſequit̃ q; cabala nō ſit ſcīa reuelata: ſed
acquiſita, in quo manifeſte ſibi p̃i contradicit. Secundū: ſcilicet q; predicta de-
ſenſio ⁊ declaratio contineat plures errores periculoſos in fide: patet indu-
ctiue. Primus quidem error eſt q; magus vel cabaliſta poteſt per magiā vel
cabalā cognoscere ſcientifice de aliq; effectu: an ſit miraculū vel nō. Secund⁹
error: q; mag⁹ vel cabaliſta pōt cognoscere ſcientifice: q; opa que xps fecit ex-
cedebant gradum et terminū eorum que poſſunt fieri per agentia naturalia.
Tercius error: q; magus ⁊ cabaliſta videntes opera xpi poterant cōcludere
neceſſario ⁊ ſcientifice: q; talia opera fuerunt facta virtute diuina. Quartus
error: q; magus vel cabaliſta videns xpm talia opera facientem poterat con-
cludere ſcientifice xpm eſſe verū deum. Qd̃ autem predicti errores ſequātur
ex dicta deſenſione ⁊ declaratione: patet per id quod dicit: q; magus ⁊ caba-
liſta videntes opera xpi excedere gradum ⁊ terminū illorū que poſſunt fieri
per agentia naturalia: concludunt necceſſario: q; fuerunt facta virtute diuina.
⁊ infra concludit: q; cū talia cognoscat pars cabale: que eſt de virtutibus cor-
porum celeſtium: ⁊ magia naturalis: vere ⁊ ſcientifice magia ⁊ cabala certi-
cant nos de diuinitate xpi. Qd̃ autem quodlibet iſtoꝝ ſit, erroneum ⁊ in fide
periculoſum: vnica generali ratione pro omnibus ſic oſtendo: quia certum et
maniſeſtum eſt ſm deſenſorem concluſionis: q; ſcribe ⁊ phariſei cum quibus
xps diſputabat erant veri magi ⁊ cabaliſte. dicit enī in apologia de magia: q;
ſapientes gentis hebreorū appellabantur prophete apud hebreos vel ſene-
drin vel phariſei vel cabaliſte. ſed tales magi ⁊ cabaliſte videntes xpm ⁊ opa
eius: negabant xpm eſſe deum: ⁊ opera eius fieri in virtute dei. quinimo dice-
bant in nomine belzebu xpm eiicere demonia. vnde xps deteſtando infidelita-
tem phariſeorū ⁊ cabaliſtarū dicit Jo. xv. Si non veniſſem ⁊ locutus eiſ non
 fuiſſem et opera non feciſſem in eiſ que nullus alius fecit peccatū non habe-
rent. ⁊ loquitur de peccato inf. delitatis ſm Aug⁹. ſuper Joannē. ergo magus
vel cabaliſta videns xpm ⁊ opera eius non cognoscit nec cognoscere poteſt
ſcientifice per magiā ⁊ cabalā: q; xps ſit verus deus ⁊ eius opera ſint vera
miracula. Confirmatur iſta ratio: quia omnis argumentatio ſcientifica neceſ-
ſitat intellectum ad aſſentiendum cōcluſioni. Si ergo magus vel cabaliſta vi-
dens xpm ⁊ opera eius poteſt pcludere ſcientifice: q; xps ſit deus ⁊ eius opa
ſint vera miracula ſola virtute diuina facta: ſequitur eos ad talia conſtitenda
neceſſitari. ⁊ per pſis omnes magi ⁊ cabaliſte qui xpm et eius opera viderūt
conuerſi fuiſſent ad xpm per ſcientiam magie ⁊ cabale ſine fide: quod eſt he-
reticum. tenendum eſt ergo q; xpm eſſe deum: ⁊ miracula feciſſe veritateꝝ ſue
doctrinæ atteſtantia ſemper fuit creditum: ⁊ per nullam ſcientiam humanitus
inuentam (qualis eſt magia ⁊ cabala: vt deſenſor concluſionis fatetur) ſcitū
aut concluſum. Et ſic patet q; predicta concluſio de virtute ſermonis eſt falſa
⁊ heretica ſuperſtitioni gentiliū ⁊ perfidie iudeorū conſentiens.

o. iij.

Duodecima Conclusio Apologetica Joānis

Pici Mirandulani Concordie Comitis.

Miracula christi non ratione rei facte sed ratione
modi faciendi sue diuinitatis argumentum sunt cer-
tissimum.

Determinatio magistralis.

Predicta conclusio quo ad eius primam partem non videtur nobis ve-
ra: sed cōmuni doctrine theologorum contraria. et quia posita inter
conclusiones magicas et cabalisticas habenda est etiā ut suspecta de supersti-
tione gentilitatis et dānabili perfidia iudeorū; propter duas rationes. Primo
quia magi: ut dictum est precedenti determinatione: miracula omnia et mirifi-
centiam operum que nos reducimus ad virtutem diuinā; reducant ad cau-
sas naturales, ad quod sequitur miracula xpi non fuisse facta virtute diuinā;
quod est hereticum. Secundo: quia cabaliste dicunt et asserunt ut dictum est
in rubrica de cabala: qd miracula que xps fecit nō ut deus sed ut homo fecit
per scientiam cabale vel virtute quorundam diuinorū nominū hebreorū; que
in femore scripta portabat, que omnia sunt ridicula et contra fidem catholicā
Et ergo sciatur quid veritatis contineat predicta conclusio; inuestigabimus
primū rationem miraculū: species quoq; et gradus miraculorū. Secundo reci-
tabitur opinio phorū et singulariter Auicennē de potestate et virtute faciendi
miracula. Tercio predicta opinio ostendetur falsa fm principia fidei et phie
peripatheticorū. Quarto que quarto ad rationes fundamentales predictę opi-
nionis respondebitur. Quinto ponetur sentētia fidei: qd solus deus miracula
facere potest. Sexto inquiretur qua potestate et virtute xps miracula fecit.
Ex quibus manifestum erit quid tenendum sit de predicta conclusione.

Quid sit miraculū: et quot sunt
gradus et differentie miraculorū

Miraculi nomen fm cōmuniter loquentes ab admiratione est sumptū
Et admirationem autem duo cōcurrunt: ut potest accipi ex verbis
phi in principio metaphysice, quorum vnū est: qd causa illius qd ad-
miramur sit occulta, secundum: qd in eo quod miramur appareat aliquid per
quod videat contrariū eius debere esse qd miramur: sicut aliquis posset mi-
rari si videret ferrum ascendere ad calāmitam: ignorans calāmitę virtutem;
cum videatur qd ferrum naturali motu debeat tendere deorsum. hoc autem
contingit dupliciter, vno quidem modo fm se; alio modo quo ad nos, quo ad
nos quidem; quando causa effectus quem miramur non est occulta simpliciter
sed occulta huic vel illi, nec in re quam miramur est dispositio repugnans
effectui; que miramur fm rei veritatē; sed solū fm opinionem admiratōis, et ex

hoc contingit qd id quod est vni mirū vel admirabile: nō est mirū vel admira-
bile alteri: sicut sciens virtutem calamite per doctrinam vel experimentū non
miratur predictū effectū: ignorans aut miratur, sū se aut aliquid est mirū vel
admirabile: cuius causa simpliciter est occulta et quādo in re est cōtraria dis-
positio sū naturā effectui: qd apparet. Ex quo sequit̃ qd miraculi nomen du-
pliciter accipit̃. Uno qde3 mō gñaliter p oī effectū insolito hñte cām occultā
vel simpliciter vel quo ad nos. et hoc mō nō solū deus: s; ars et natura et sub-
stantie sepe tā bone q̃ male miracula facere pñt: vt p3 de mīrsificentiā opez
art; magice: que virtute demonū vel nature a mago adiute fieri dicunt̃. Alio
mō accipit̃ miraculū pprie: pro effectū insolito hñte simpliciter cām occultā
et hoc sonat pprie miraculi nomen: vt. s. sit de se admiratiōe plenū: nō quo ad
hñc vel illū tm; s; simpliciter quo ad oēs. causa aut simpliciter occulta oī ho-
mini et a sensibus nris remotissima est diuina virtus: que in rebus omib; se-
cretissime opatur. Tñ illa que sola virtute diuina fiunt in rebus illis in qbus
est naturalis ordo ad p̃trariū effectū vel ad contrariū modū faciendi: dicūt̃
pprie miracula. ea sū que vel etiā natura facit alicui nrm occulta: vel etiā
que deus facit nec aliter nata sunt fieri nisi a deo: miracula pprie dici nō pñt
sed solū mira vel mirabilia. propter quod in diffinitione miraculi quam ponit
Aug. in libro de vtilitate credendi dicens: qd miraculū est arduū aliquid et in-
solitū supra facultate3 nature et spem admirantis apparens. ponit aliquid qd
excedit nature ordinem: in hoc qd dicit̃: supra facultatē nature: cui ex pte rei
mirabilis respōdet qd dicit̃: arduū. ponit etiā aliquid qd excedit nrām cogni-
tionem in hoc qd dicit̃: p̃ter spem admirantis apparens. cui ex parte rei mi-
rabilis respondet qd dicit̃ insolitū. Ex quo pt3 qd accipiēdo hoc mō miraculū
nihil pōt dici miraculū ex p̃paratiōe ad potentiā diuinā: quia quodcūq; factū
diuine potentie p̃paratū est minimū: sū illud Ysa. xl. Ecce gentes quasi stilla
situle et quasi momentū stature reputate sunt. Sed dicit̃ aliqd miraculū p cō-
paratiōem ad facultatē nature quā excedit. et ideo sū qd magis excedit facul-
tatem nature: sū hoc maius miraculū dicit̃. Excedit aut aliqd facultatem na-
ture tripliciter: vt dicit sc̃s Tho. parte. i. q. Cv. Uno mō q̃tum ad substan-
tiā facti: sicut qd duo corpa sint simul: vel qd sol retrocedat aut stet: aut qd cor-
pus humanū glorificet̃: et qd mare diuisus transeūtibus iter prebeat. que nullo
mō natura facere pōt. et ista tenent summū gradū in miraculis: inter que etiā
ordo attendit̃: nā quanto maiora sunt illa que deus opatur: et quāto sunt ma-
gis remota a facultate nature: tanto miraculū maius est. sicut maius est mira-
culū qd sol retrocedat vel stet: q̃ qd mare diuidatur. Secūdo modo aliquid
excedit facultatē nature: non q̃tum ad id qd fit: s; q̃tum ad id in quo fit. sicut
resuscitatio mortuorū: et illuminatio cecorū et similia. pōt enim natura causare
vitā s; nō in mortuo: pōt prestare visum s; non ceco. et hec tenent secundū lo-
cū in miraculis: inter q̃ etiā gradus attendit̃: sū qd id qd fit magis est a facul-
tate nre remotū. Tercio mō excedit aliqd facultatē nature q̃tum ad modū et
ordine3 faciendi: sicut cū aliquis subito p virtutem diuinā a febre curat absq;
o. liij.

curatiōe et consueto processu nature in talibus, et cū statim mare diuina virtute in pluuias densatur absq; naturalibus causis; sicut factū est ad preces Samu-
elis et Helie. Et hmoi miracula tenent infimū locū in miraculis que hnt etia;
diuersos gradus: fm q; diuersimode excedunt facultate; nature. Preter aut
istos tres gradus et differentias miraculoꝝ ab antiquis doctoribus positas
ponunt theologi moderni quattuor gradus et spēs miraculoꝝ a causis secun-
dis iussu et imperio dei prouenientiu. Quod sic declarat ab eis: dicunt enī q;
aliqua causa pōt hēre triplicem causalitatem seu triplicem modū causandī ef-
fectus suos. Primus est fm naturā propriā specificā et indiuidualem, et hoc
modo quelibet res pcurrit ad opatiōes sibi pprias; sic enim terra collocat in
centro mundi et tendit ad ipm qm est extra, et sic de alijs rebus nālibus, vnde
Aug⁹, in libro de trini, scribit: q; sic deus cōdidit res vt pprios motus agere
finat. Secundus modus agendī est fm nām vlem et cōem; hoc est fm vlem in
stinctū rebus oibus et spēbus et indiuiduis inditū; quo quelibz res appetit de
cozem vniuersi et bonū totius, et hoc mō si dare; vacuū; grauiā tenderent na-
turaliter sursum et leuiā deorsum ad illud replendū et impediendum. Tercius
modus agendī est fm iussu et imperiū supremi agentis; cui tota latitudo se-
cundoꝝ agentiu ad nutū obedit respectu cuiuscunq; effectus quem pducere
velit, et hoc mō sol stetit tpe Josue ex precepto et volūtate diuina Josue. x. c.
quia certū et manifestū est: q; Josue nō hēbat ex se autem nec virtutē faciēdi
sistere solem: s; p modū meriti impetrauit preceptū a deo quo pcciperet soli; q;
staret, ad quā stationem nō hēbat sol inclinatiōem nālem; sed obedientialē tm
Hoc idem dicendū est de suspensione actiuitatis ignis in camino vbi erāt po-
siti tres pueri, et sub isto tercio modo causandī aliquem effectū continent oīa
miracula proprio modo sumpta: quoz quattuor sunt spēs et drstie fm istam
opinionem. Prima spēs est: qm aliqua causa producit aliquem effectū supra
eius causalitatem naturalem et virtutem proprie nature, et hoc vel q̄tum ad
spēm ascendendo vel q̄tum ad gradū vel q̄tum ad mediū vel q̄tum ad tps
vel locū vel quantitātē. Exemplū q̄tuz ad spēm: vt si spēs inferior pduceret
effectū supioris spēi; hmoi effect⁹ eēt miraculose pductus, nā hmoi cā inferi-
oris spēi pducēdo effectū supioris spēi ageret supra causalitātē sibi ppriā et
nālem a principio inditā; qā ex cālitate a principio sibi indita talis causa non
potest producere effectū supioris speciei, absolute tm pōt ad hoc supra suā na-
turā eleuari; et tūc miraculose talis causa operaret. Exemplū q̄tum ad gradū
vt si caliditas vt duo produceret caliditatem vt centum; q̄tum ad spēm non
esset miraculū; qā caliditas fm naturā suā specificā est caliditatis productiua
sed q̄tum ad gradū esset miraculū; quia eius prima et naturalis inclinatio nō
est nisi ad pducendū caliditātē vt duo. Exemplū de medio: vt si aliqua causa
que fm cōem cursu operat aliquem effectū ad certā distantā; si ageret illū
vel similem in specie ad duplā distantā; tūc ageret miraculose. Vnde sit ita q;
spera actiuitat; alicuius cāe terminet ad A. pūctuz; si illa causa agat vltra A.
diceret agere miraculose respectu medij. Exēpluz de tpe; vt si aliqua causa sit

nata pducere aliquē effectū in vna hora; et velociter mot^o nō aucta eius acti-
uitate; tunc illa causa ageret illū effectū miraculose q̄tum ad tps. Exemplum
de loco: quod multipliciter pōt ptingere, vel quia vna res pōt esse in diuersis
locis: cū vna res vnicū sitū sibi determinat, vel quia in eodem loco preter suū
naturalem modū quem naturaliter requireret stat; vt pz in sacramēto altaris
vbi totū integrū corpus xpi in quolibet puncto hostie continet, et hoc est mi-
raculū. Exemplū de quātitate: nam quelibet res determinat sibi certā quanti-
tatem et habet certos terminos sue quantitatis; vt hētur. ij. de aia. vñ si vltra
habeat quantitatem maiorem vel minorem; miraculū est. Secunda vō spēs
miraculoz est qñ aliqua causa producit aliquem effectū sub sua naturali cau-
salitate descēdendo; vel q̄tum ad spēm vel q̄tum ad gradū vel q̄tum ad me-
diū vel q̄tum ad tempus vel locum vel quantitātē. Exemplū q̄tum ad spēm
vt si homo produceret lapidem; esset miraculū; quia infra suā naturalem cau-
salitatem ageret. Exemplū q̄tuz ad gradū: vt si caliditas vt decem applicata
passo summe disposito remotis impedimentis oibus preter voluntatem diui-
nā nō pduceret nisi caliditatem vt duo; esset miraculū. et ita de medio et de
alijs oibus discurrendo per singula est dicendū. Tercia species miraculoz
est: qñ effectus aliquis pducit a causa fm quā nō cōsuevit produci fm cōem
et solitū cursum nature; vt si deus se solo causaret ignem. q̄uis enim a natura
sit producibilis ignis; quia tñ nō pducit a suis causis a quibus cōsuevit pro-
duci; hmoi effectus vocaretur miraculosus in ordine ad causas a quibus natu-
raliter p̄suevit pducit; et sine qbus etiā nō pduceret fm cōem et solitū nature
cursum. Ex quo pz q̄ deus producendo aiam intellectiuā nō agit miraculose
sed si pduceret se solo aiam asini ageret miraculose. Prīmū pz: quia aia intel-
lectiua non est nata pducit a causis secundis; sed a solo deo, et ideo nō est eius
productio miraculosa; lz excedat totius nature facultatem. Consimiliē dicen-
dū est de gratia fide et spe et de alijs donis superhālibus: que q̄uis sint dona
supnaturalia; nō tñ miraculosa; ex eo q̄ nō dependent vel habent ordinē pro-
ductionis ad cās secundas; propter quod nō sunt vltra cursum naturalem. Se-
cundū pz: quia deus pducendo se solo aiam asini ageret vltra cursum nature
institutū; quia produceret effectū se solo; producibilem a causis secundis; inō
remoueret ordinem institutū; quia asinus fm ordinēz cōem nō pducit nisi fm
dispositiōem materie et virtutem seminis cāz secundaz; que fm institutiōem na-
ture cōem p̄sueuerūt cōcurrere ad asini pductiōem. Quarta spēs miraculoz
est: qñ. s. effectus nō producit a causis sufficientibus fm cōem nature cursum
remotis ipedimentis oibus preter volūtatez diuinā; sicut fuit in camino ignis
vbi fuerūt positi tres pueri. passum enim ibidem erat applicatū sufficienter; et
ignis etiā erat agens sufficiens fm cōem nature cursuz ad p̄burendū; et tñ nō
p̄busit nec lesit eos. q̄s miraculosum fuit. Et fm q̄ dictū est de effectū mira-
culoso respectu cāz agentū ex imperio et iussu diuino; ita dicendū est respectu
passiuaz causaz. et ad istas quattuor spēs miraculoz reducitur fm predictā
opinionem oia mundi miracula; vel ad aliquā ipsaz. Qd si querat; qñō cause

secunde possunt agere vel pati ex precepto diuino predictos effectus miracu-
 losos; cū tales causę non sunt capaces precepti diuini, sola enim creatura rō-
 nalis est capax talis precepti. Unde sū predictā opinione; q̄ tale preceptū
 diuinū nihil aliud est formaliter; q̄ voluntatem diuinā velle aliquā cām secū-
 dam noniter agere vel pati aliquem effectū; cuius dicta causa non est actiua
 nec passiua sū propriā naturā specificā et potentiā naturalem; sed obedientia
 lem tñ, et hoc mō accipiēdo preceptū diuinū; oīs natura creata tam intelle-
 ctualis q̄ non intellectualis est capax precepti diuini. Sunt vō alij doctores
 theologi q̄ aliter distinguūt spēs et drñtias miraculoz q̄ supradicti; l̄ in idē
 videant redire; quia quedā miracula dicunt fieri supra naturā; quedā p̄tra na-
 turā et quedā preter naturā. Illa miracula dicunt fieri supra naturā; qñ deus
 facit aliquem effectū quē natura nullo mō facere pōt. Qd̄ quidem p̄tingit du-
 pliciter, vel q̄ ipsa forma inducta adeo oīno a natura induci nō pōt; sicut for-
 ma glorię quā inducet deus in corpibz electoz; et incarnatio verbi, vel quia
 etsi talem formā possit in aliquā naturā inducere; nō tñ in istā, sicut ad causan-
 dū vitā natura potens est; sed q̄ in mortuo natura vitā causet; hoc facere nō
 pōt. Illa vō miracula dicunt fieri p̄tra naturā; qñ in natura remanet cōtraria
 dispositio ad effectū quē deus facit, sicut qñ p̄seruauit pueros illesos in cami-
 no; remanente natura pburendi in igne, et qñ aqua iordanis stetit remanente
 gravitate in ea, et silē est q̄ virgo peperit. Illa vō miracula dicunt fieri preter
 naturā; qñ deus producit effectū quē natura p̄ducere pōt; illo tñ mō quo na-
 tura p̄ducere nō pōt, vel quia defunt instra quibz natura opatur; sicut cum
 x̄ps cōuertit aquā in vinū Jo. ij. qd̄ tñ natura aliquo mō facere pōt; dñ aqua
 in nutrimentū vitis assumpta; suo tpe in succū vne per digesta p̄ducit, vel q̄
 est in diuino ope maior multitudo q̄ natura facē cōsueuerit; sicuti p̄ de ranis
 que sunt producte in egipto, vel q̄tum ad tps; sicut cū statim ad inuocatōem
 alicuius sancti aliq̄s curat; quē natura nō statim s̄ successiue et in alio tpe nō
 in isto curare posset, et sic accidit in miraculo de socru Petri; vt legi in acti-
 bus ap̄loz. Patz igit quid sit miraculū; et quot sunt spēs et drñtie miraculoz
 sū antiquos et modernos theologos.

Opinio p̄loz Arabū; et singulariter Auicenne; q̄
 miracula que p̄tingūt in rebus sūt virtute nature.

Oñis aut virtus atq̄ ptās faciēdi miracula sū p̄loz Arabes ad
 cās secundas p se primo et imēdiate reducūt; cuius opinionis defen-
 sor p̄cipuus Auicenna est in libro quarto septi naturalis, dicit enī
 q̄ aīe hūane duplicis sunt nature; quedā sunt elate et nobiles; quedā demerse
 et ociose. Elate vō et nobiles sunt grandis et mirabilium opationū effectrices
 nedū in corpe p̄prio; factis alteratiōibz et transmutatiōibz; verū etiam ali-
 eno absq̄ medio. De tali igit aīa nobili dicit Auicenna; q̄ multotiens opatur
 in corpore alieno sicut in proprio, quemadmodum est opus oculi fascinātis.

Aīa hūane dīst p̄ nat

et estimationis operantis: imo cum anima fuerit potens et nobilis sibi principis que
vestit materiam formis: obediens ei materia que est in mundo: et patietur ex ea: et in
uenietur in materia quicquid formabitur in illa. quod fit propter hoc quod anima humana non est
impressa in materia sua: sed est prouidens ei. et propter hunc modum colligationis
potest ipsa permutare materiam corporalem: ab eo quod expetebat natura eius. et tunc
non est mirum: si anima nobilis et fortissima transcendat operationem suam in corpore propter
ut cum non fuerit demersa in affectum illius corporis vehementer: et preter hoc
fuerit nature preuolentis et constantis in habitu suo sanet infirmos et debilitet
prauos: et contingat priuari naturas et permutari sibi elementa: ita ut quod non
est ignis fiat ei ignis: et quod non est terra fiat ei terra. et pro voluntate eius pertrin
gat pluuia et fertilitas: sicut pertrahit absorbitio a terra et mortalitas. et hoc to
tum prouenit sine necessitate intelligibilem. oino enim possibile est ut comu
tetur eius uelle omne id quod pendet ex permutatione materie in contraria. nam ma
teria obediens ei naturaliter: et fit ex ea sine quod uidetur eius uoluntati. materia
etenim oino est obediens anime: et multo amplius obedit anime quam prius agentibus
in se. et hec est etiam una de proprietatibus virtutum prophetarum. Et quod dictum est
de uirtute et potentia anime particularis: hoc idem est intelligendum de anima cōi
que sine Auicenna est intelligentia mouens celum. unde dicitur: Si autem fuerit hoc
in anima cōi que est celi et mundi: possibile est tunc ut eius operatio sit ad naturam
totius. si uero fuerit in anima particulari: qualis est anima humana: poterit operari in na
tura particulari per modum supradictum. altera uero anima demersa et ociosa est passi
onibus corporis subiecta et paucarum operationum et minimarum operum: propter eius imp
fectionem. unde indiget instrumentis et medijs: quibus materiam tam intrinsecam
quam extrinsecam transmutare possit. et hoc est quod dicit Auicenna ubi supra sub his
verbis: Forma que est in anima principis est eius quod contingit in materia: sicut
forma sanitatis que est in anima medici: principis est sanitas que accidit in egro
curando. et preter hoc forma statui in anima carpentarii. sed hec non adducit
ad id quod prouenit ex illis nisi per instrumenta et media: que non egent homini instrumentis nisi
propter debilitatem et propter ociositatem. Ex quibus inferunt Auicenniste. iij.
conclusiones. Prima est: quod ad hoc quod anima humana vel in suo corpore vel alieno
per solam imaginationem vel intelligibile apprehensionem sine medijs possit operari
tria requirunt. Primum quod sit anima elata et nobilis: hoc est multum separata et eleua
ta supra naturam corporis. Secundum: quod non sit demersa in affectum corporis: hoc est
quod non sit uicinis carnalibus irretita: sed similis effecta suis principibus: puta intel
ligentibus: quas Auicenna posuit nostrarum animarum causatrices. Tercium quod sit nature
preuolentis constantisque in habitu suo: hoc est quod sit fortis atque uehemens in
imaginatione vel cogitatione forme imaginatæ vel conceptæ quæcumque sit illa. ta
lis inquam anima ui sue apprehensionis sanabit infirmos: debilitabit prauos: naturas
deprauabit: et miracula faciet sine Auicenna sine quibuscunque intermedijs cor
poralibus actionibus: sed solo contactu uirtutis. et hinc sequitur quod aliquid potest
calefieri et infrigidari: nullo formaliter calido vel frigido ad hoc concurrente
sed per solam speciem imaginatam vel conceptam virtualiter calidam vel frigidam.

Secunda conclusio: q materia inferioris mundi est tali anime elate et nobili
 obedientior: q prarijs agentibus. Cuius ro est: quia materia mundi inferioris
 obedientior debet esse naturaliter causis et principijs magis nobilibus: q
 minus nobilibus: alio ordo vniuersi esset perversus et male dispositus. sed anima
 elata et nobilis siue sit anima particularis humana: siue coelestis. s. celi: sunt cause nobi-
 liores et virtuosiores ad agendum q agentia praria. et tales anime per sola uehementem
 apprehensionem possunt transmutare materiam huius mundi inferioris. Confir-
 mat ista ratio: quia cum anima nobilis producat sub dominio iouis vel saturni vel
 alterius motoris ipso existente fortunatissimo: erunt duo formaliter et ex natu-
 ra rei in tali anima consideranda. Primum: quod est anima: et hoc esse habet cum alijs
 animabus. Alterum: quod facta est imago motoris hespere celestis saturni. s. vel iouis
 et hac ratione induit virtutem illius motoris: cuius imago facta est: a quo etiam
 resultationem quandam lucis virtutisq sequitur: ut possit non modo coniuncta sibi cor-
 pus mouere: verumetiam totum quod subiacet hespere: quaz mouet motor ille cuius
 imago facta est. et ex hac parte potest anima naturam inferiorem a suo cursu atq or-
 dine per nutu suo si velit transmutare et impedire. Ex quo patet quod rationabile et pro-
 babile videtur materiam mundi cui datur intelligentia iouis vel cuiuscumq alte-
 rius hespere esse huic anime et sue imaginationi vel apprehensioni obedientem:
 sicut intelligentie iouis. cum enim imago vel similitudo iouis vel eius intellige-
 tia secundum eius imperium materiam mundi dispositam exterioriter realiter imutet: et nouis
 formis hanc induat et vestiatur: necesse est hanc animam secundum eius imperium exterior-
 rem materiam posse transmutare realiter per sola imaginationem aut perceptionem
 forme imagine vel precepte. Tercia conclusio: anima demersa et ociosa non potest
 transmutare corpus proprium nec alienum per sola imaginationem quantumcumq for-
 tem et uehementem sine corporali transmutatione intermedia. Patet ista con-
 conclusio: quia talis anima non est filius effecta suis principijs. et per prae non obediunt sibi
 materia immediate ad sola apprehensionem: sicut anime nobili et eleuate. requiritur
 ultra apprehensionem actio aliqua realis et corporalis intermedia: ut patet ex
 dictis Auicenne. Quarta conclusio: anima elata et nobilis potest transmutare cor-
 pus proprium et alienum transmutatione. s. locali et formali per sola estimationem fortem
 et constantem sine quocumq medio corporali. Ista conclusio probatur ratione et experientijs.
 Ratione sic: quia non minores virtute vel potentia virtualiter transmutandi corpora
 possunt celum et intelligentie imprimere in anima: q in lapidibus et gemis preciosis. s.
 impressa est virtus virtualiter transmutandi corpus alienum lapidibus et gemis
 preciosis siue instrumentis realibus intermedijs: ut iacincto sanandi et conser-
 uandi sanitatem: et expellendi egritudinem cordis dum exterius applicatur: ut
 Auicenna testatur. hoc idem de smaragdo exterius obiecto oculis serpentis
 quos liquefacit: ut Serapio in. c. de smaragdo dicit. Cum igitur iacinctus et sma-
 ragdus non operentur per ipsum reale intermedium: sed solum per contactum virtutis non
 videtur irrationabile quod anima elata et nobilis excellentior existens illud facere possit
 Hoc idem probatur experientijs. Prima tangitur ab Auicenna ubi supra. de trabe
 que est in media via: super quam potest homo ambulare. sed si posita fuerit veluti pons

Iacinctus lap. expell. egritudinem
 cordis
 Smaragdus lap.

super aquam profundā: non audebit ambulare super eam: eo q̄ imaginatur in
aia vel aīo eius formā cadendi vehēmentē impressā: cui obedit materia eius
et virtus mēbroꝝ: et nō obedit eiꝝ p̄trario, s. ad erigendū et ambulandū. Se-
cunda experientia quā ponit Auicenna: quia sepe videmus egrotantes cōua-
lescere: cū se p̄ualescere fortit̄ ac vehēmenter imaginant̄, et sanos egrotare cū
se egrotare putant, quod propterea contingit: quia forma sanitatis vel egritu-
dinis fortificat̄ ac roborat̄ in aīa, et corpus aīe cedens atq; obediens sanitatē
vel infirmitatem suscipit, et hanc opatiōem dicit Auicēna efficaciorē ea esse
que a medicis fit medicinis mediantibus et reliquis instris sue artis. Tercia
experientia ponit ab Auicenna, vi. naturalis, c. vlt. De mirabilibus inq̄t aīa-
lium est: q̄ gallina q̄n videt gallū in pugna erigū: quasi si eēt gallus: et eleuat
suā caudā sicut gall⁹, et aliquñ etiā nascitur illi cornū in crure: sicut gallo, et ex h̄
percipi pōt obedientia materie: q̄n propter suā cogitatiōem in pugna nascitur
galline cornū in crure sicut gallo. Tandem suā tenet Aristoteles, iij. de bi-
storis aīalium, c. vlti. Galline inquit dū vicerint masculos cohibant et crure
cornuant̄, et tunc decentius erigunt se et caudam: et calcaria parua superescūt
Quarta experientia est: si quis frequēter imagine et cogitet de venereis: eri-
gitur virile mēbru: ita vt q̄nq; semen expellat, et sic virtus naturalis motina
ventositatis et spūs et expulsiva seminis obedit cogitationi. Quinta experientia
est: q̄ puer genitus frequenter simulatur ei quē viderunt coēscire: aut de quo
imaginati efficaciter fuerūt: aut super quō cadit vehemens imaginatio mulie-
ris tpe p̄ceptionis, quod nō esset nisi materia generatiōis embryonis eēt obe-
dientior imaginationi q̄ virtutibus naturalibus transmutatibus materiā, pp̄
quod Jacob ponens virgas diuersoꝝ coloꝝ in canalibus vbi effundebatur
aqua: factū est vt in ipso calore coitus ones intnerent virgas et parerent ma-
culosa et varia et diuerso colore respersa: vt scribit Gen. xxx. c. Sexta experi-
entia est de hoīe vidente aliū ossitare facta imaginatione de fumosis supflui-
tatibus que ex ossitatione ducunt: mouetur spiritus et virtus naturalis ad ex-
pellendū has supfluitates fumosas, et ossitat homo: vt scribit, vij. problemata-
rum, i. et ij. problemata. Pueri etiā haurientes vinū ex vase per canulam ex
imaginatione micture frequenter mingere cōgunt̄, et imaginantes aquā mul-
tam: prouocantur ad mingendū, vij. problemata, iij. problemata. Et multū
cogitantes de sanguine aut res rubeas: incurrunt fluxum sanguinis variū, vi-
dentes etiā alios comedentes acredinem incurrūt stuporem dentū, hoc autē
non accideret nisi virtutes naturales essent aliquo mō obediētes imaginati-
oni siue estimationi, vnde patientes irericiā iuuantur per aspectiōem in rebus
citrinis, illud enim mouet naturaliter ad expellendū materiā citrinā totā, ad
cutem: et sic adiuuatur adiutorio curationis in ea. Ad hanc igit̄ aīam nobilē
velut causam naturalem et sufficiētem reducunt Auicēniste mirificentiā opoz
que per artem magicam vel per imagines astronomicas vel per verba incan-
tationū fiunt. Et finaliter dicūt: q̄ mirabilia et miracula que cōmendantur in
sacris litteris per virtutem anime nobilis et constantis naturalit̄ facta fuerūt

Gallus et gallina mī
mirabilia animalis q̄n
tant.

Non

et nullo modo supernaturaliter; ut lex christianorum firmiter credit.

**Improbatio opinionis Aviceenne
quo ad singula dicta ipsius.**

Predicta tñ Aviceenne opinio ridicula et supstitiosa apud philosophos iudicatur. fuit enim deceptus fictionibus secte machumeti; et eorum qui fascinoes et incantationes defendunt. propter quod ostendendum est supra dictam opinionem esse falsam in singulis dictis suis. Et primo quod ad distinctiones fundamentales quam premitit de diversitate animarum; quod quedam sunt nobiles et elate; quedam demerse et ociose; quia talis diversitas et distinctio animarum necesse est quod sit essentialis et specifica; aut accidentalis et materialis. Primum dari non potest; quia tunc individua humane nature distinguerentur specificiter; iuxta distinctionem specificam animarum suarum; quod est falsum et contra experientiam. videmus enim quod omnes homines coequant in accidentibus et operationibus totam speciem consequentibus. hoc etiam habet rationem speciei specialissime secundum dialecticos. et per philosophum animarum distinctio non est essentialis et specifica. nec potest dici quod sit accidentalis et materialis ex parte corporum perveniens; quia secundum Aviceennam. tales anime siue sint nobiles siue ociose; non immergunt neque inheret corpori; sed omnino sunt independentes quantum ad essentiam et esse a corpore et corporalibus dispositionibus. et per philosophum animarum distinctio et diversitas non dependet a corpore. Confirmatur ista ratio; quia anima intellectiva cum non educatur de potentia materie secundum Aviceennam; prius naturaliter habet propriam essentiam et esse; quam uniat corpori humano et per philosophum diversitas animarum quantum ad magis nobile et minus nobile non provenit a corpore. Si dicatur quod diversitas animarum provenit ex parte agentis. hoc esse non potest quia secundum Aviceennam. ix. metaphysicorum. c. iiii. anima intellectiva producit ab intelligentia agente per actum intelligendi. et sic necesse est quod procedat ab eadem intelligentia vel a diversis. ab eadem non; quia ab eodem principio non possunt immediate procedere diversi effectus; quia idem in quantum idem semper facit idem immediate. ii. de generatione. et in hoc principio fundatur Aviceenna totam imaginatorem suam de diversitate effectuum; que secundum eum non potest reduci ad causam primam immediate; sed ad causas secundas. Relinquitur ergo quod diversitas animarum procedat a diversis intelligentiis. et cum tales sint diversarum specierum secundum philosophum; quia impossibile est plura separata a materia esse solo numero differentia; sequitur quod effectus eiusdem speciei procedunt a causis differentibus specie immediate; quod est contra opinionem Aviceenne. Si dicatur quod diversitas animarum secundum magis nobile et minus nobile infra eandem speciem provenit ex parte agentis supposita diversitate dispositionum existentium in materia. vii. ii. de anima scribitur; quod actus activorum sunt in patiente et disposito. per quod cum materia plus et minus disponitur; recipit in eo forma ab eodem agente perfectior vel imperfectior. vii. in corpore minus disposito recipit ignobilior anima; et in corpore melius disposito nobilior ab eodem agente. Et ex hac diversitate dispositionum corporalium que habet latitudinem quodammodo infinitam; provenit secundum intentionem Aviceenne et Algazelis diversitas predicta animarum. Hec autem ratio et evasio stare non potest. Tu primo; quia anima

Intellectiva non causatur nec producitur ab intelligentia agente; ut dicit Avicenna; sed a solo deo creatur; ut infra ostendetur. Tum secundò; quia si ex parte dispositionum esset inequalitas animarum; non minus imò magis esset ex parte dispositionum existentium in materia cum forma; quàm ex parte dispositionum precedentium introductionem forme; quia ille corrumpuntur in adventu forme secundum eam opinionem; sicut earum subiectum. manifestum est autem quod est pre dispositionum còcomitantium formam in materia non pòt argui inequalitas animarum; alioquin cum in eodem supposito per alio et alio tpe sint dispositiões inequales; sequeretur quod alio et alio tpe eadem anima esset nobilior et ignobilior; elata et ociosa: quod est absurdum. Et ex parte dispositionum non potest argui talis inequalitas animarum. Preterea dispositiones materie non redundat in formam que non educitur de potentia materie nisi forte quantum ad operationes in quibus indiget materia seu corpore. hanc anima humana ponit esse talis forma que non dependet quantum ad esse a corpore secundum Avicennam; nec educitur de potentia materie quous dependeat a corpore quantum ad aliquas operationes sensitivas et vegetativas et quantum ad intellectivam; putat utique corpore ut obiecto. Et ex diversitate dispositionum materie vel corporis non arguitur diversitas animarum quantum ad essentiam et esse; hanc quantum ad predictas operationes. et si modo anima que hanc corpus magis aptum et dispositum ad operationes exequendas est nobilior et perfectior. vñ fantasia existit eodem modo disposita in diversis dispositiõe innata et dispositiõe acquisita per exercitium et doctrinam; et posuit eodem modo obiecto; non est probabile quod unus melius intelligat illud obiectum quàm alius. et quod dictum est de operatione partis intellectivae; hoc idem dicendum est de operationibus partis vegetativae et sensitivae. hanc autem diversitas operationum non arguit aliquam diversitatem in essentia anime nec in eius potentijs; ut una dicatur nobilis et elata; altera demersa et ociosa; ut Avicenna falso imaginatur. Secundo predicta opinio Avicenne est falsa in hoc quod dicit animam eam mundi; quam intelligentiam agentem et datricem formarum noiat; per suum imperium immediate transmutare materiam generabiliem et corruptibilem ad formam subalem materiamalem quàm immaterialem; quia secundum magnum suum Aristotelem; forme materiales non imprimuntur in materiam ab aliqua suba separata; sed reducuntur in actum de potentia materie per actionem forme in materia existentis. vñ. viij. metaphy. probatur quod id quod sit proprie est proprium; non forma vel materia. proprium enim est quod proprie habet esse. omne autem agens agit sile. vñ oportet quod id quod est faciens res naturales actu existere per generationem sit proprium non forma sine materia; hoc est suba separata. Alia probatio ponitur in. viij. physicoz; quia cum idem semper natus sit idem facere. ij. de generatione. quod autem generatur vel corrumpitur vel alteratur aut augetur vel diminuitur non semper eodem modo se habeat; oportet quod id quod est generans et movens secundum quod huiusmodi non sit semper eodem modo se habens; sed aliter et aliter. hoc autem non potest esse in suba separata quia omnis talis suba est immobilis secundum Avicennam. oē enim quod movetur corpus est; ut in. vi. physy. probatur. vñ id quod est immediata causa reducens formam de potentia in actum per generationem et alterationem est corpus aliter et aliter se habens; secundum quod accedit et recedit per motum localem. et inde est quod suba separata suo imperio in corpore causat immediate motum localem; et eo mediante causat alios motus; quibus mobile accipit

aliquā formā, et hoc rōnabiliter accidit; nā motus localis est primus et perfectissimus motus; utpote qui nō variat rem quātum ad rei intrinsecā; sed solum quātum ad exteriorē locū, et ideo p primū motū suū, s. locale corpalis natura a spiritali mouet. s. m hoc ergo corpalis creatura obedit impio spūali s. m naturales ordinē ad motū locale; nō aut ad alicuius forme mātis receptōem. Ex quo p; q si materia corpalis nō obedit substantie spiritali quātum ad receptiōem forme materialis edificibilis de potentia materie; nec obediēt quātum ad receptiōem aīe intellectiue; ut Auicenna falso imaginat. Tū Cōsiliator deridēs Auicennā dicit. Ci. dicit; Auicenna ordinem tollens agens fere frustrat particulare principaliter de articulatione. Iniam etiā de prauas Aristotelis; cū idem s. m eundem sit disponens materiā; et formā suscitās ex eadē; ut apparuit ex eo hō enim hoīem generat et sol. ij. p. ph. y. Neq; etiā illius valet motus; qm et si prima pmaneat eadem realiter cā rōibus tū ydealibus qbusdā ponit nō inueniens ipsam mō aliquo pmutari; ea tū pmutatiōem nō suscipiēte; sed effectus sicut tradit cū p his tractātes que dei. Notandū q cū dicit q materia corpalis nō obediēt sube spūali ad receptiōem forme subalis; intelligendū est de suba spūali creata; cuius virtus et essentia est limitata s. m determinatū genus; non de suba spūali increata; cuius virtus est infinita non limitata ad aliqū genus s. m regulā alicuius generis, et ideo tali sube quelibet creatura obedit ad nutū. Tercio p dicta opinio Auicenne est falsa in hoc q dicit aīam nobilē et eleuatā p solā imaginatiōem et fortem estimatiōem vel intelligibilē apprehensiōem sine quocūq; medio corpali trāsmutare corpus propriū et alienū trāsmutatiōe locali et formali; quia maioris virtutis et efficacioris sunt intelligentie mouentes orbes celestes; q aīa hūana quātumcūq; nobilis et eleuata. materia etiam mundi inferioris obedientior est intelligenti; q aīe hūane. osūm est aut q intelligentie separe citra primā nō pōt materiā mundi inferioris realiter immutare, et maxime trāsmutatiōe formali; nisi mediāte actiōe corporea, non enim imprimūt in h inferiora nisi motu et lumine mediāte; et nō sola sua intellectuōe vel affectiōe, aīa igit hūana p solā imaginatiōem vel affectiōem hec facere nō poterit. Ad hoc facit articulus dānatus Parisius; q dicere angelū sola voluntate mouere; error. Confirmat ista rō; qa sicut agens realiter trāsmutans ceteris paribus est propinquius passo sue actiōis receptiui; ita fortius illud trāsmutat. s. aīa et imaginatio quelibet est proximior et vicinior corpi pprio q corpi alieno. materia preterea obedientior debet esse impressioni pprie forme, q quacūq; trāsmutatiōe et eiusdē rōis trāsmutabit aīa p solā imaginatiōem corpus alienū; trāsmutabit immediatus corpus propriū; qd est p positiōem Auicenne et experientia. Secūdo arguit sic; quia aīa trāsmutat corpus alienū per solā imaginatiōem vel trāsmutat ipsum cū resistētia vel sine resistētia. Si secundū; subito ageret oēm formā vel dispositiōem quā deberet producere; qd apparet impossibile, et pna colligit. iij. p. ph. y. p. mento. vij. Si de primū; tūc sicut esset limitata gradualiter velocitate; ita esset limitata distantia; qua corp⁹ extrinsecū poss; imutare, qd nō ponit positiō Auicenne, vult enī q aīa nobilis

⁊ eleuata pōt per solā imaginatiōem in q̄tamcūq; distantiā agere. Preterea
 data opinione Auicenne sequit̄ q̄ in eodem subiecto adequato possent simul
 recipi forme p̄trarie. ponat̄ enim q̄ pro eodem tpe due aīe nobiles ⁊ eleuate
 eque efficaciter imaginent̄ vel appetant duo contraria inesse eidem subiecto
 puta caliditatē ⁊ frigiditatē. ⁊ p̄ fm positōez Auicēne q̄ idem subiectū simul
 fiat calidū ⁊ frigidū sanū ⁊ egrū: q̄d est incōueniens. Preterea egrotet Pe-
 trus egritudine mortali: ⁊ cadant super eo due imaginationes duarū animarū
 nobiliū: vna salutis ⁊ vite: altera mortis. ⁊ sequit̄ fm predictam opinionez q̄
 Petrus simul uiuet ⁊ moriet̄. ⁊ per idēz pōt deduci: q̄ si essent due aīe equa-
 liter eleuate: ⁊ equaliter imaginarent̄: vna camelū cadere: altera camelū non
 cadere: q̄ camelus caderet ⁊ nō caderet: q̄d est p̄dictio. si enim caderet: ima-
 ginatio casus esset efficacior: q̄d est p̄positū. si nō caderet: tūc imaginatio nō
 cadendi esset efficacior: q̄d est p̄tra positū. Item data positōe auicēne: seque-
 ret̄ q̄ sine cibo posset homo viuere: ⁊ p̄ totū decursum suarū etatū nālīter de-
 currere: absq; s̄ q̄ aliquā comederet aut biberet: q̄a qua ratiōe pōt imaginatio
 hoīs nutriendi nō terrā in terrā p̄uerrere fm Auicennā: si sit aīa nobilis ⁊ ele-
 uata: eadem rōne pōt nō nutrimentū vel elemēta in cibū ⁊ sanguinē ⁊ partes
 membrorū p̄uerrere. ⁊ p̄ p̄ns nutriri ⁊ augeri poterit: absq; hoc q̄ sumat cibū
 ab extra. Et ex eadez radice sequit̄: q̄ aīa nobilis ⁊ elata posset hoīem perpe-
 tuare: quia obedientius est humidū radicale imaginationi aīe eleuate: q̄ cali-
 do naturali ipsum resoluenti. ergo si feratur ad oppositū imaginatio vel affe-
 ctio caloris in humidū: non aget calor in humidū radicale. ⁊ per p̄ns non re-
 soluet ipsum. Item data opinione Auicenne: x̄ps non illuminasset miraculose
 cecos: nec claudos erexisset: nec aquā in vinū cōuertisset: nec mortuos susci-
 tasset. hec enim oīa per potentiā naturalem aīe nobilis cum imaginatiōe fixa
 fieri p̄sūt. ⁊ per eandem sortem imaginationem posset virgo sine p̄cursu maris
 impregnari. ⁊ sic b̄tā virgo sine p̄cursu maris nālīter p̄cepisset sine miraculo:
 q̄d est p̄tra fidem ⁊ experientia. p̄na probat̄: q̄a partem menstrui ad matricem
 virginis descendente pōt aīa nobilis ⁊ eleuata p̄ sortē imaginatiōem ⁊ affe-
 ctioez in fetū ⁊ p̄lificū sperma p̄uerrere. quo in esse posito: fiet pregnās virgo
 sine p̄cursu maris: q̄d est p̄ experientia ⁊ p̄ fidez. Et hāc opinionē videt̄ tenere
 defensor p̄dicte p̄clusiōis in quadā p̄clusiōe quā ponit sub hac forma: Possi-
 bile est hoīez ex putrefactōe ḡnari. q̄d nō pōt aliū itelligi q̄ p̄ imaginatiōez aīe
 nobilis ⁊ eleuate: aut p̄ intelligibilē apprehensiōez sube sepate: quā Auicenna
 intelligentiā agentē ⁊ datricē formarū appellat. Preterea data opione Aui-
 cenne: seq̄t̄ q̄ qua rōne sine p̄cursu calidi ⁊ frigidi pōt aīa nobilis ⁊ eleuata p̄
 solā imaginatiōez calidi ⁊ frigidi cāre caliditatē ⁊ frigiditatē: possz sine p̄cursu
 lucis vl' coloris p̄ducē sp̄ez lucis ⁊ coloris in organo visus. ⁊ sp̄em soni in or-
 gano audit̄. ⁊ sic de alijs sp̄ebus sensibilis exteriorū. ⁊ sic p̄tingeret fieri visio-
 nem vl' auditiōez sine obiecto visibili aut audibili. ⁊ ex s̄ sequitur vlt̄erū q̄ nulli
 euident̄ est notū: an id q̄d videt̄ sit color vel coloratū. ⁊ p̄ idē possz cecū ⁊ ca-
 rēs oculis p̄prehēdere colorē. ⁊ h̄ oīa patēt: q̄a imaginatio fm p̄dictā opionez

potest causare omnia supradicta sine obiectis exterioribus, quod ab omnibus recte philosophantibus reputatur absurdum, propter quod Consiliator et plures medicorum reputant predictam opinionem Auicenne falsam et suppositiosam.

**Solutio ad rationes et experientias pro
Auicenne opinione superius inductas.**

Priusque argumenta et experientias per Auicenne opinionem inducta soluamus est notandum: quod non quilibet apprehensio vel imaginatio anime quicumque fortis potest esse causa transmutacionis realis corporis: sed illa tantum que coniungitur cum passione appetitus sensitui: quia certum et manifestum est quod apprehendentes et imaginantes calorem aut frigus vel quodcumque aliud obiectum: non alterant in corpore de per se: imo secundum tales apprehensiones et imaginaciones: ut dicit Aristoteles in libro de anima nos habemus: ut respicientes in picturis: que non mouent ad fugam vel persecuciones, sola ergo imaginatio ad quam sequitur passio gaudij vel tristitie vel aliquid huiusmodi alterat realiter corpus. Cuius causa et ratio est: quia huiusmodi passiones accidunt cum aliquo determinato motu cordis: ut statim patebit, ex quo sequitur ulterius inmutatio totius corporis vel secundum motum localem vel secundum aliquam alterationem. In sensu et experimento patet quod in timore et gaudio spiritus mouentur intus vel ex diuersis motibus secundum diuersitatem motuum appetitus sensitui. Sed etiam patet in operationibus estimatiue virtutis, unde opinantes vehementer aliquid peruenientes vel discoueniens: alterant et fortificant in eis spiritus et debilitant, ex quibus accidit alteratio ad caliditatem vel frigiditatem humiditatem vel siccitatem, et hoc est quod dicit Aristoteles in libro de causa motus animalium sub his verbis: Spiritus inquit et fantasie alterant nos: quia habent reze virtutem, unde sicut res exteriores habent virtutem alterandi corpus nostrum: ita et spiritus apprehensa et imaginata coniuncta, id est passiones: ut dictum est, et ideo post illud verbum subdit philosophus: Aliquod enim motus spiritus intellecta calidi aut frigidi delectabilis aut tristabilis talis existit: qualis quidem reze vnaquodque scilicet in alterando corpus, vult enim his verbis philosophus: quod spiritus apprehensa calidi calida sit: quemadmodum et res a qua suscepta est, et spiritus frigidi similiter sit frigida, et spiritus apprehensa rei que voluptatem vel dolorem ingerit: nam spiritus apprehense reze tales virtute sunt: quales et res a quibus suscipiuntur: cum omnis effectus virtutem sue cause aliquo modo retineat, meditatio igitur calidarum reze causa calefactionis est, et etiam si res absint, et meditatio frigidarum causa est refrigerationis, sunt autem calida vel frigida virtute omnia que mouent appetitum siue ad prosecutionem siue ad fugam, propter quod omnes passionibus anime sunt cum calore vel frigiditate, non enim sine frigiditate timor est: neque audacia sine calore. Quod qualiter fiat est sciendum: quod ad meditationem cuiuscunque rei appetende vel fugiende sequitur motus appetitiuus: quem passionem dicimus, ad talem vero motum appetitus sequitur alteratio cordis ad caliditatem vel frigiditatem, alterationem denique ipsam quicumque paruum sequitur alteratio magna in partibus exterioribus: nam si fiat alteratio circa cor ad frigiditatem reuocatur calor et spiritus ab exterioribus ad interiora: remanentque partes exteriores frigide: et pallescunt ac tremunt

interdum vehementer. Si vero fiat alteratio cordis ad calorem; emittitur calor ac spiritus ad exteriora; et fit in corpore rubor et membra etiam roborantur. et hoc est quod dicit Aristoteles ubi supra. alterationis quidem partibus quedam sunt maiores; quedam vero minores; nam si alteratio ad caliditatem fuerit; partes quidem extenduntur et maiores fiunt; quasi per quandam rarefactionem et dilationem spirituum. Si vero alteratio fuerit ad frigiditatem; fiunt partes minores quasi per quandam spirituum condensationem et retractionem. quod in eis partibus maxime patet que generationi deseruiunt. His itaque premissis facile iam est ad rationes Avicenne respondere; quibus opinionem suam probare conatur. Nam quod primum inducit quod anime duplicis sunt nature; Dicendum quod omnes anime humane sunt eiusdem nature; nec una est nobilior altera quantum ad essentiam vel esse; ut probatum est; sed quantum ad operari. quod provenit ex varijs et diversis dispositionibus naturaliter acquisitis vel innatis. potest etiam hominum diversitas operationum provenire ex diversitate donorum gratuitorum et supernaturalium; ex quibus provenit quod aliquae anime habent altiores et nobiliores operationes quam alie. et homo anima christi est nobilior ceteris secundum quod sibi datus fuit spiritus non ad mensuram ut ceteris animalibus. de talibus autem perfectionibus gratuitis non loquitur Avicenna; quia tales nec novit nec credidit. Et ex hoc patet falsitas omnium eorum que de anima nobili Avicenna scribit. dicimus enim quod talis anima nobilis nec habet potentiam faciendi miracula nec prophetandi nec transmutandi materiam ad nutum. et hoc considerata tali anima in sua natura et perfectionibus naturalibus. Ex quibus patet falsitas prime conclusionis Avicenne; quia dato quod aliqua anima sit elevata super naturam corporis; et vicis carnalibus non sit irretita; quod potest fieri per morales virtutes; sitque fortis et vehemens in imaginatione sua; adhuc non potest omnibus istis positum; si aliud non ponatur; per solam imaginationem transmutare materiam immediate transmutatione formali seu locali. nec sola species calidi vel frigidi imaginata potest causare calorem vel frigiditatem; nisi iungatur passio appetitus sensitivi; que non potest esse sine transmutatione corporali; ut probatum est. Nec secunda conclusio Avicenne pertinet veritatem; in qua dicitur quod materia inferioris mundi est obediens anime nobili quam proprijs agentibus; quia actio naturalis et physica non potest fieri sine proprietate et resistetia; qualis est omnis actio transmutativa materie ad formam subalem vel motum localem. Et ad probationem cum dicitur quod materia mundi inferioris obediens debet esse naturaliter causis et principijs magis nobilibus quam minus nobilibus. Dicendum quod non quodlibet fit ex quolibet nec quodlibet agit in quodlibet; sed determinatum in determinatum et modo determinato et ideo licet naturalis potestas anime vel angeli vel demonis sit maior et nobilior quam naturalis potestas corporis vel agentis per proprietatem; non tamen est ad hoc quod immediate formam in materiam inducat; sed mediante corpore. unde hoc facit nobilior quam corpus; quia primum movens principalius est in agendo applicando actum passivum; quam secundum. Et ad confirmationem cum dicitur quod cum anima producat sub domino iouis vel saturni hoc quod sit imago iouis vel saturni. et ut sic potest transmutare totam materiam ioui subiectam. Dicendum quod falsum et hereticum est dicere; quod anima intellectiva producat secundum se sub domino iouis vel saturni; nisi quantum ad dispositiones materie vel corporis in quod suscipitur. falsum etiam et hereticum est dicere quod anima intellectiva quantum ad substantiam producat a iove vel saturno

*Avicenna non novit
nec credidit*

ut probatū est, et dato sūm Aluicennā q̄ aīa humana esset producta a iōne vel
 saturno; adhuc nō sequit̄ q̄ tali aīe ut est imago iouis vel saturni ad nutū obe
 diat materia inferioris mundi imēdiate; quia probatū est sūm Aristo, q̄ forme
 separate non p̄nt imprimere imēdiate aliquā formā subalem in mām nisi appli
 cādo actiua passiua, et p̄ p̄s aīa būana ut imago iouis vel saturni non pōt p̄
 solā imaginatiōem vel p̄ceptiōem; trāsmutare mām ad formā subalem sine mo
 tu aliquo locali. Ex quo patet falsitas quarte p̄clusiōis Aluicēne in qua dicit̄
 q̄ aīa nobilis pōt trāsmutare corpus propriū et alienū trāsmutatiōe locali et
 formali sine quocūq; medio et contactu corpali p̄ solā imaginatiōem et p̄tactū
 virtualē. Et ad rōem p̄clusiōis cū dicit̄: q̄ sicut entia imp̄fecta ut iacinctus et
 smaragdus et his sīlia; h̄nt virtutē virtualit̄ agēdi et trāsmutādi corpus remo
 tū et distans sine instrumētis realibus intermedijs; sic aīa tanq̄ nobilior eris
 p̄ solā imaginatiōem hoc facere pōt. Dicendū q̄ aīa vnitur corpori humano
 ut forma et motor sūm q̄ scribitur, ij. de aīa. et ideo naturali ordine suo imperio
 mouet corpus localiter: nā vis eius appetitiua est imperans motū; et corpus
 obedit ad nutū aīe ad motū, q̄ etia est p̄ virtutes motiua que sunt organis
 affixe et fluūt ab aīa in corpus ab ipsa formatū, alie vō alteratiōes ut calefacti
 onis infrigidatiōis et similia; sequunt̄ ab aīa mediāte motu locali, ex ipsa enim
 imaginatiōe sequit̄ passio per quā aliquo mō variat̄ motus cordis et spiritūū.
 Ex q̄bus vel retract̄ ad cor; vel diffusi in mēbra; sequit̄ aliq̄ alteratio in cor
 pore; que etia pōt eē infirmitatis vel sanitat̄ cā; p̄cipue si sit materia disposita
 Sic igitur patet q̄ si aīa p̄ solā imaginatiōem non potest causare in corpe pro
 prio quod est sibi propinquius aliquā alteratiōem sine motu locali p̄cedente
 sequit̄ per argumentū a minori ad maius; q̄ non poterit in corpore alieno et
 distanti consimilem vel alterius rōnis causare alteratiōem sine motu locali in
 termedio, nec hoc prouenit ex imperfectione aīe; sed ex modo suo agendi. Et
 si obijciatur: ut Consiliator et ceteri medici obijciūt; q̄ species calidi imagina
 ta vel cōcepta est virtualiter calida; ut dicit Aristoteles in libro de motu ani
 malium, et per cōsequens erit productiua caloris formalis in subiectum rece
 ptiū et dispositū. Preterea nos videmus q̄ qualitates sp̄iales h̄ntes eē in
 tentionale sunt p̄ se cā imēdiata alteratiōis realis; ut p̄; de illuminatiōe ad quā
 sequit̄ calefactio in subiecto disposito, hoc idem de sp̄ibus sensibiliū exteriorū
 ad quā receptiōem in medio et organo sequit̄ alteratio corruptiua organoꝝ
 plurimi etia influxus celestes q̄ sunt sp̄iales et intentionales ex se calefaciūt et
 infrigidant, nō videt̄ q̄ preter rōem q̄ sp̄es imaginata vel p̄cepta causet imē
 diate aliquā formā realē in corp⁹ supra q̄ cadit imaginatio, nec est opus ut
 dicūt q̄ talis aīa agat prius in p̄pinquū q̄ in distās; q̄a videmus multa agē
 tia per virtutes occultas et imāifestas agere in distans; sine hoc q̄ agant in
 propinquū; ut patet de virtute magnetis trahentis ferrum; que nō trahit nec
 alterat mediū, iacinctus etiam collo appensus confortat cor imprimēdo cor
 di qualitatem confortatiuā; quā nō imprimit in partibus intermedijs, et sic de
 smaragdo liquefaciendo oculos serpentis; vel calefaciendo vel infrigidando

De virtutib; magnētis
 iacincti et smaragdi

aliquod distans sine liquefactōe ⁊ alteratione mediū propinquioris. sol etiam calefacit ⁊ alterat ista inferiora; ⁊ tñ nō calefacit nec alterat fm calorem corpora celestia intermedia, multa alia exempla adducuntur a medicis pro optione Auicenne; sed hec sufficiant, istis enim solutis patebit rñsio ad similia. Respondeo igitur ⁊ dico; q nulla forma q̄tuncq; perfecta imaginata vel cōcepta potest esse causa immediate productiua alicuius forme absolute in materia; vt dictum est, vnde forme rerum naturalium in mente angelica existentes; q̄uis sint magis actuales ⁊ perfecte q̄ forme que sunt in materia, ⁊ propter hoc sunt immediatum principium perfectioris operationis que est intelligere; operationis tamen que est actio materiam transmutans; non sunt immediatum principium; sed mediante voluntate; ⁊ voluntas mediante virtute; et virtus immediate mouet ad motum localem; que mediante motu locali corporum est causa inductōis forme in materia; applicando scilicet actiua passiuis, forme etiam que sunt in intellectu humano non sunt actiue rerum artificialium nisi mediante voluntate ⁊ virtute motiua ⁊ organis naturalibus ⁊ instrumentis artificialibus. Hoc idem dicendum est de forma imaginata; q ipsa non est principium immediatum transmutationis materie ad aliquam formam nisi mediante aliquo motu locali, ⁊ per hunc modum concedimus q species imaginata vel concepta calidi vel frigidi est calida vel frigida virtualiter, ⁊ per cōsequens caloris vel frigiditatis causatiua; vt sepius dictum est. Notandū q Auicenna ⁊ Aristoteles magis suis pueniūt quidem in hoc; q oēm motū aīalem referunt in apprehensōem aīe velut in cām primā; quia forma imaginata vel cōcepta mouet ipm appetitū p modū appetibilis; qd est primū principū in tali motu; vt scribit, iij. de aīa. differūt tñ in duobus. Primū est; q Auicenna refert tales alterationes ⁊ transmutationes in apprehensōem propter virtutem atq; potentiā aīe apprehendentis quaz ponit separatam esse et potentem suo nutu imutare materiā corpalem sine medio. Aristoteles autē refert tales transmutationes in formā apprehensam; que cū sit similitudo ⁊ effectus rei retinet virtutē eius, aliquo enim mō vt inquit spēs intellecta calidi ad calorem incitat; atq; ad frigus spēs intellecta frigidi. Qd signo pbat dicēs; ppter qd timent ac tremūt intelligentes solū, hoc est dictū; sepe enim videmus eos qui formidolosum aliqd cogitāt; si vehemētes in sua cogitatiōe fuerint; etiā si rem ipam nō videāt; nihilominus timent frigescent pallefcūt ⁊ horrorem patiuntur atq; tremorē, qd in illis sepiissime apparet; q vltimo supplicio pdemnati sunt, prius enim q̄ ad locum supplicij deducantur; sola imaginatione rerum vehementi plerq; moriuntur vel premortui esse videntur, hoc enim refert Aristoteles in speciem rei formidabilis imaginatam vel conceptam; que cum talis aliquo modo sit qualis ⁊ ipsa res; eundem quasi effectum habet. Est etiam hoc manifestum in his moribus; qui a pruritu carnis ⁊ desiderio venereorum oriuntur, constat enim q sola meditatione rei veneree absente obiecto alterantur vehementer cor et membra deinde pudoris intumescunt ⁊ totum deniq; corpus incalescit; ⁊ nōnunq; mens ipsa furij agitari consuevit. Alterum

in quo differunt predicti phi est: qd Aristoteles quibus spem intellecta dicat virtute talem qualis est et ipsa res a qua suscipitur. et per istos cōsimiles effectus efficere; non tamen absq; corporali medio; vt dicit Auicenna; imo hūc motus animalem similem esse asserit motui currus. in quo sicut est aliqd mouens nō motū; et aliquid motū et non mouens. et inter hec intercedūt multa et mota et mouentia: sic in motu animalis res appetenda vel fugienda mouet; quibus nō sit mota vel simpliciter vel saltem non eo motu. exteriores vero partes animalis mouentur et ultra nihil mouent. inter hec autem extrema sunt multa mouentia singl et mota: que seinuicem in motu consequuntur: nam sunt primū fantasia siue imaginatio et intellectus: que a rebus mota mouent appetitum. ad motum autem appetitus sequitur alteratio et motus cordis. ad alterationem vero motus cordis etiam si sit parua atq; remissa alteratio magna: quoniam vel extendunt vel retrahuntur spiritus. ad quam deniq; extensionem vel retractionem sequit calefactio vel infrigidatio partiu; et alteratio in calore et roboze. ad quā postremo alteratoez casus dolor et lassitudo quedā et multa alia accidentia consequuntur. et hinc prouenit qd egrotantes cū se pualescere fortit ac vehemēter imaginant; pualescūt. et sani cū se egrotare putāt. infirmantur. ipēs nāq; apprehēsa sanitatis vel egritudinis: que talis qdem aliquo mō est: quales sunt et ipse res: dū fortiter ac vehemēter sub imaginatiōe vertit appetitū impellit ad sanitatē cupiendā et timendā egritudinē. motū aut appetitus cordis alteratio comitat; que si ad calorem fuerit; in toto corpe calorem excitat. calor aut ipse; vt dicit in. vii. metaphy. vel sanitas est vel sanitatis ps. vel si neutrum sit saltē calorem ipm psequit sanitas aut quedā sanitas ps. pp qd Cōmētator dicit in. iiii. de celo et mūdo; qd cor alterat membrū ad sanitatē; et membrū ipm infirmū est alterabile. Si vō cordis alteratio ad frigiditatem fuerit in toto corpe frig° expandit; pstringit deinde cor; et spūs ad interiora reuocant. ex q sequit dispositio ad egritudinē quā imaginatio pcedebat. Ex quo ptz qd dato et pcesso qd spēs imagiata vel pcepta sit talis virtualitē quale est obiectū formalit; nō sequit vt dicit Cōciliator et Iacobus; qd sit cā p se et imēdiate alii cuius forme malis sine motu locali intermedio. Ad aliud argumentū de qualitatibus intentionalibus dicendū; qd ab eodē agēte corpali et māli a quo producunt tales qualitates spūales et intētionales; causant qualitates reales et māles; penes q̄s attendit alteratio saluatiua vel corruptiua. vñ sol et corpa celestia motu suo causant lumē; quo mediante causant calorem et alias formas māles in hec inferiora. Ex quo pz qd tales alteratiōes reales et māles nō causantur de per se a predictis qualitatibus intentionalibus; vt predicta rō pten debat; sed tñ de per accidens. Ad aliud argumentum de agente per contactum virtutis; quod agit in distans et non in propinquū. dicēdum; qd nullum agens finitū et limitatū q̄tuncunq; perfectum pōt agere in extremū p mediū; nisi prius agat in mediū; et hoc vel effectum eiusdem rationis vel alterius. videmus enī qd sol alterat ista inferiora ad caliditatē; quā nō pōt imprimere in orbis intermedios; quia sunt inalterabiles tali alteratiōe. tamen alteratiōem

quandā facit in eis alterius rōnis; videlz illuminatiōem. et hoc ideo est: qā me-
diū et extremū sunt diuersarū rōnū in recipiēdo tales alteratiōes. Item piscis
quidam retentus in reti mediante reti stupefacit manus piscatoris et facit eas
tremere; sicut dicit Cōmentator. vii. p̄physi. et tamen constat q̄ piscis non stu-
pefacit rete. B̄ est qā rete et manus piscatoris nō sunt eiusdē nature; aliquā tñ
alterationem facit piscis in rete. Hoc idem dicendū est de adamante iacincto
et smaragdo et de omnibus hīs similibus; q̄ aliquā qualitatem causant in ex-
tremū quam non causant in medium; sed aliam alterius rationis occultam et
innominatā. Unde p̄ regula generali vniuersaliter tenendū est; q̄ quocunq̄
aliqua cā est pluriū effectū productiua; quorū vnus est altero posterior et de-
pendens; nō repugnat effectū posteriōre puenire ad extremū et nō ad mediū.
et hoc ideo; qā mediū pōt esse susceptiū prioris effectus et nō posterioris; vel
quā mediū fortius resistit q̄ extremū. Exēpli grā: sol est calefactiuis et illumi-
natiuis; cuius calefactio dependet ab illuminatione. et ideo pōt illuminando
calefacere extremū; q̄uis nō calefaciat quodlibet intermediū. mediā enim re-
gionem aeris que sufficienter est disposita p̄ diaphaneitatem illuminat et nō cale-
facit p̄ multā frigiditatem. Ex quibus oibus patz solutio ad oēs experientias
que adducunt p̄ opinione Auenicenne. Ad primā de casu illius qui ponit sup̄
trabē in alto loco positā; dicendū q̄ talis casus non puenit ex sola apprehen-
sione vel imaginatiōe casus. s̄ quia forma ipsa cadendi q̄ imaginatiōi impressa
est virtutem retinens rei a qua suscipitur; inclināt ad casum. sicut forma calidi
vel frigidi apprehensa calorem vel frigiditatem excitat et inclinans ad casum ti-
morem ingerit. ad timorē autē alterat cor ad frigiditatem et retrahit calor spi-
ritus ab exterioribus ad interiora; frigescitq̄ deinde p̄tes extreme corporis
atq̄ pallescunt; et sequitur tremor et instabilitas tibiaz; ad quas de necessitate
sequitur casus. Ad alias vō experientias dicendū est; q̄ tales effectus nō se-
quuntur in corpore imaginātis ex sola imaginatiōe; sed ex motu locali spiritū
et dispositione que est in materia partū ad tales transmutatiōes et alteratiōes.
suscipiēdas. Dicit enim Thomas de Barbo medicus in questiōe de accitū-
bus aie; q̄ nō solū ex imaginatiōe causante appetitū p̄cupiscibilem causat realis
transmutatio in nro corpore; vt calor vel frigus et siccitas p̄ motū spūs cordis vita-
lis intus vel extra; s̄ etiā sepe et sepius accidit alteratio in corpore nro multifa-
rie ex imaginatiōe p̄ motū factū in spū nālī et hūoribus et humiditatib⁹ alijs
sicut enenit in multis accitibus aie; que vocant animi affectiōes; in q̄bus aia
vehementē imaginās afficit ad aliq̄d appetibile; ex q̄ affectiōe nō solū spūs vi-
talis; s̄ nālīs et aīalīs et alię hūiditates exītes in corpore mouent; corpus nīm
multū alterātes. sicut accidit q̄ ad imaginatiōez alicuius pulchre mulieris ge-
nitale membrū statim erigit et vehementē calefit. similiter ex imaginatiōe alicuius
de sanitate sanat hō. in p̄iunctiōe etiā masculī cū femella cū vehementē imagi-
natio cadit sup̄ formā et figurā alicui⁹; accidit q̄ fetus illi simile. et oportet ad
hoc q̄ tales effectus sequant; sit etiā dispositio et aptitudo in mā. et p̄p̄ B̄ non
oportet q̄ ex aspectu comedendi acerrima; percipiamus in dentibus semper
p. iij.

100
 acredinem vel stuporem; sed cū est dispositio ppinqua in dentibus alicuius ex
 humiditate aliqua vel quavis alia cā ad id incurrendū, ex aspectu silitur rerū
 rubeaz non semp causat fluxus sanguinis nariū; s; cū hō est dispositus in suo
 sanguine ad illud defacili incurrendū, et oīa h causant pp motum factū in spū
 quicūq; sit ille spūs; qui mouet localitē et alterat p iā dictos modos, et talis spi
 ritus aliqñ est vitalis et aliqñ nālis; et aliqñ est vterq; qui aliqñ mouet vapō
 res in ventositates; aliqñ humores et hūiditates. Si qd aut nō poneret spūm
 nālem distinctū a vitali; hēret ponere pdictas transmutatiōes fieri ex alterati
 one facta in spū a corde pcedente fm diuersas et varias imaginatiōes causan
 tes diuersos appetitus et affectiōes aīe in qbus accidit diuersimode spūm al
 terari et moueri, hec Thomas de Sarbo, hoc idē sentire videt Jacobus de
 Forlino in eadē, q. dicens: q si tpe pceptiōis fiat fortis imaginatio determi
 nati corpis vel figure; et fuerit in materia generatiōis fortis pparatio ad tales
 figurā vel colorem; hec fortis imaginatio mouet nāliter spūm et hūiores hmoi
 impressiōis receptiuos ad locū pceptiōis; et pmiscet eos et temperat fm exigē
 tiā talis figure vel coloris, quare pducit fetus taliter colorat⁹ vel figuratus
 ad qd innat multū nālis obediētia et subordinatio viriū naturalū ad virtutes
 aīe motiūā, et fm hoc pōt reddi cā stigmatū apparentiū in natis pp vehemen
 tem affectiōem mulieris pregnantis, nō sūt aut hec stigmata in membris pa
 rentū; qā nō sunt ita facile passibilia, nec hoc magis mirabile videri debet; q
 ex forti imaginatiōe acredinis esse acredinem in dentibus imaginātis, vñ vi
 dentes comedere rem acrem ex imaginatiōe vehementi mouet natura; et na
 tura mouet spūm et hūorem saliualem ad os; et pmiscet et tempat fm exigen
 tiā acredinis inducende. Ad aliā experientia de fascinatiōe dicendū; q in fa
 scinatiōe nō transmutat materia naturalis ex sola vi apprebensiōis; vt Auicē
 na posuit; s; ex eo q pp vehementē affectiōem inuidie vel ire seu odij vel cu
 iuscūq; alterius cāe; vt plerūq; accidit in vetulabus; inficiunt spūs, et hec infe
 ctio ptingit vsq; ad oculos; ex qbus inficit aer circūstās; ex q corp⁹ alicuius
 infantis pp teneritudinē recipit aliquā infectiōem; p modū quo speculū nouū
 inficit ad aspectū mulieris mēstruate; vt ab Aristo, scribit in li. de som. et vig.
 Plinius quoq; vñ, naturalis hystorie; refert familias quasdā fuisse in aphri
 ca et scythia, et illiria; que oculos effascinat quos inspexerint, qd a mala pple
 xione puenire pstat; vel aliqua occultiore cā; vt in determinatione de magia
 dictū est. Sic igit p3 q opinio Auicenne reducentis oīa mirabilia et miracula
 que ptingūt in rebus ad virtutē aīe nobilis et eleuate nō solū in se; s; qstūm ad
 distinctiōem et rōes et expientias quas adducit est falsa et in fide erronea.

Qd solus deus propria virtute et aucte mira
 cula facere pōt; creatura vō per gratiam.

q Quid ex supradictis sit manifestū; q solus deus miracula facere pōt
 nō tñ est notū; si creatura repugnet aliq mō miracula facere; vt multi

phī astruere conant. pp qđ declarande sunt probabiliter tm̄ et nō assertiue ali
que p̄clusiones. Prima; qđ loquēdo pprie et stricte de miraculis: nō est euīdēs
in lumine naturali aliqd esse miraculū. i. aliqd esse a deo factū supra faculta
tem et cursū nature quē experimur in rebus. Cuius rō est: quia non est p se
notū nec ex p se notis deductū qđ deus agat ad eē mere libere libertate p̄tra
dictōis; ut fides ponit; als phī qui veritatē rez nāliter cognoscibilīū diligēter
inquisuerūt; nō tenuissent p̄inz. i. qđ deus agit ad extra p modū nature et nēcio
fm subordinatōem cāz nēcio requisitaz ad productiōem cuiuslibet effectus.
Scđo: quia nature facultas et possibilitas est cuiuslibet viatori ignota q̄tūz ad
totā ei⁹ latitudinēz. et p p̄is de nullo effectū p̄stat nec p̄stare pōt euīdēt; quī
fiat ptāte nature. ex quo enim potestas nature est nobis ignota quocūqz effe
ctu dato q̄tumcūqz magno; ineuīdēs est an ptās nature ad illū effectū se ex
tendat vel nō. cui⁹ ignoratiā p̄z ex p̄binatiōibus infinitis; que nō sunt scibiles
a nobis. Primo p applicatiōem agentīū ad sua passā; nā sicut magnes qñ ap
plicat ferro trahit ipm ad se et h̄z specialem effectū et mirabilē respectu ipsius
ita forte quelibet res h̄z passū in qđ hēret speciales effectū et mirabilē si sibi
applicaret. inō impossibile est qđ quodlibet agēs ad quodlibet passū appli
care possimus. Et itēz sicut magnes h̄z respectu ferri specialem et mirabilē effe
ctū; forte respectu alterius passi si sibi applicaret hēret adhuc specialem et
mirabiliorē effectū. et ideo planta qā est aiata et nobilioris p̄fectiōis q̄ sit la
pis magnes; hēret nobiliores et mirabiliores opatiōes; si sibi applicarent pas
sa debita. ex pte igit applicatiōis agentīū naturalīū ad passā est nobis impos
sibile cognoscere ptātem nature: et p p̄is nullius agentis naturalis scilicet tota fa
cultas vel possibilitas actiōis. Scđo aliqđ agēs est p̄ductiū alicuius effe
ctus cū alio agente et nō p se. h̄ impossibile est oīa agentia simul cōbinare; vel
quodlibet cū quolibet. q̄ nos latent effectus q ex p̄binatiōe agentīū puenirēt
cōbinatiō enim agentīū facit diuersitatē in effectibus. vñ certū est qđ aliquis
effect⁹ puenit ex p̄binatiōe aliquoz agentīū; qui nō puenirēt ex aliquo illoz
ut p̄z in p̄positiōe medicinaz et in theriaca vbi ponit venenū; qđ tñ preseruāt
ab alio veneno pp cōbinatiōem alioz cū ipso veneno. et ideo si ponerent oēs
p̄binatiōes oīm agentīū; infinite veritates scirent que latent nos. impossibile
est aut istud scire p humanū studiū. Relinquit qđ impossibile est euīdenter
cognoscere p humanā inuestigatiōem naturalem facultatem et ptātem nature
Item ex applicatiōe distantiaz p̄nt infiniti effectus diuersificari; qā in aliqua
distantia aliqđ agēs pōt pducere vnū effectū; quē citra illā distantia vel infra
nō pduceret. Item fm quantitatē tā agentīū q̄ passoz possent etiā infiniti effe
ctus diuersificari. et sic infinita restat latitudo inuentōis bñane circa opatiōes
naturales. quare patet qđ nature facultas est nobis ignota. et p p̄is quocūqz
effectū dato: non est euīdēs in lumine naturali; qñ possit fieri p naturā. pp qđ
liber ille qui intitulat de mirabilibus sacre scripture; brō Augustino ascriptus
oīa mirabilia et miracula a principio creatōis mūdi et totius veteris testamēti
reducit ad cās naturales. Rabi quoqz Moyses recitat opiniōem aliquoz

dicentis q natura ab initio nō fuit ad vnici opus instituta: imo primaria insti-
tutōe fuit instituta ad plures effectus alterius rōis, et qñq oppositos: imo ge-
neraliter ad oēs q pñt ptingere in hoc mundo inferiori, vñ dicit q ex lege in-
dita ab initio: mare potuit stare fixū in transitu filioꝝ israel de egipto ad deser-
tū: ita q naturale fuit ipsi mari nō fluere: naturale etiam fuit ipsi igni tres pue-
ros positos in camino ignis nō pburere: et sic de ceteris effectib⁹ miraculosis.
Notandū q dato q nō sit euidentis nobis: q aliquod opus sit miraculū, i. supra
nature facultatē, de facto tñ tenendū est fide et pbabili rōne: q multi effectus
sint miraculosi et preter facultatem cuiuslibet nature create: vt statim patebit.
propter qd hereticū est dicere q miracula que legunt fuisse facta in veteri te-
stamento: reducant ad cās naturales: vt dicit Rabi Moyses: et auctor de mi-
rabilibus sacre scripture: nisi dicat illud naturaliter fieri: qd iussu diuino fit: ut
aliqui dicūt, et sumit a bñ Tho. li. iij. § gentiles, c. C. dicit enī Aug⁹ q deus
creator et p̄ditor oīm creaturaz: nihil ē naturā facit: quia id est naturale cuiq;
rei: qd facit, a quo est oīs modus numerus et ordo nature. Ex ista cōclusionē
sequit q viator non pōt in lumine naturali euidenter discernere inter vera et
falsa miracula: neq; inter miracula et p̄stigia, vñ si qd discernit inter talia: hoc
facit fm Altiſiodorēsem li. iij. c. de fide p grām gratis datā: que vocat discretio
spirituū aut p fidem aut aliqd aliud preter lumen naturale. Secūda cōclusio
Solus deus propria aucte et virtute miracula facere pōt. hec cōclusio nō pōt
in lumine naturali demonstratiue pbari: vt dictum est: sed sola fide tenetur et
ratiōe probabilī magis q̄ opposita: conclusio potest ostendi. scribitur enim in
psalmo de deo: Qui facit mirabilia solus. Dēs preterea secte hñtes cognitio-
nem vnus veri dei: credūt solū deū miracula facere. Rōne vō psuadet sic: qā
probabilius est in lumine naturali deū velle et intelligere oīe aliud a se libere
q̄ necessario et naturaliter: qā oīa alia a se sunt entia et bona p participatiōem
et p pñs ordinata ad ipm tanq; finem: sine qbus finis esse pōt, solā q bonitatez
suā que est finis vltimus oīm vult et intelligit de necessitate absoluta, et p pñs
oīe aliud a se vult mere libere libertate p̄dictiōis. Item probabilius est in
lumine naturali q totū vnīuersum fm se et suas ptes et ordinez partiū depen-
deat a deo: non solū in genere cause finalis: vt scribit. xij. metaphy. sed etiā in
genere cause efficiētis, vñ Aristo. loquēs de primo ente, i. deo dicit: q ab ipso
dependet celū et tota natura, dicit etiā q bonū extrinsecū vnīuersi est deus, et
p pñs si deus vult oīe aliud a se mere libere: p eandē libertatē causat res ad
extra: et instituit ordinē in rebus vnīuersi libertate p̄dictiōis, et p pñs pōt op-
positū velle: et preter ordinē institutū agere. Iste due p̄positiōes sunt proba-
biliores in lumine naturali q̄ eaz oppositē: q̄uis multi p̄bantes a veritate re-
cedentes oppositū sentiāt. Quibus q̄ p̄missis osiditur p̄clusio: solus ille pro-
pria virtute pōt miracula facere: qui preter ordinez rebus nālibus inditū pōt
velle et agere. manifestū est aut ex p̄missis: q sol⁹ deus pōt hoc velle et agere
quia ab ipso solo tota natura et ordo nature dependet libere: vñ sicut in poli-
ticis ille solus pōt legem imutare vel dispensare in lege qui leges p̄didit: sicut

patet de Imperatore qui solus potest legem mutare quam condidit: sic solus deus
q̄ leges naturalis cursus instituit: potest preter legem naturalis cursus et supra legem
et contra legem agere, quod est miracula facere: ut patet ex dictis. Ex illa conclusione seq-
tur: quod nulla creatura propria virtute et auctore potest miracula facere, quod quattuor
rationibus probatur. Primo quidem sic: omnis creatura in sua actione requirit subiectum in quo
agat: quia solius dei est ex nihilo aliquid facere, nihil autem quod requirit in sua actione
subiectum potest agere nisi illa ad quam subiectum est in potentia: quia si solus agens operatur in
subiectum: ut educat ipsum de potentia in actum, sic igitur nulla creatura virtute propria
potest aliquid creare: ita etiam nec agere in aliquo subiecto: nisi quod est in potentia il-
lius subiecti, manifestum est autem quod multa miracula sunt in re aliqua: que non sunt
in potentia illius rei, sicut quod mortuus renouiscatur: et quod sol retrocedat: et quod duo
corpora simul sint, si igitur miracula nulla creatura propria virtute facere potest, hoc
sentire videtur Aristoteles in libro de generatione dicens: Quorum suba deperit impossibile
est eadem secundum numerum redire, et in postpredicamentis ponens differentiam inter habitum
et privationem dicit: quod a privatione in habitum impossibilis est regressus. Secundo
sic: eiusdem rationis esse videtur quod aliquid agens operetur ex subiecto et quod operetur id ad quod
est in potentia subiecti: et quod ordinate operetur et per determinatam media, nam subie-
ctum non sit in potentia propinqua ad ultimum: nisi cum fuerit actu in media, sicut cli-
bus non est statim potentia caro: nisi cum fuerit conversus in sanguinem, omnis autem cre-
atura necesse habet subiectum ad hoc quod aliquid faciat, nec potest aliquid facere nisi ad
quod subiectum est in potentia: ut dictum est, et per primum non potest facere aliquid: nisi sub-
iectum reducat in actum per determinatam media, miracula igitur que fiunt ex hoc quod
aliquis effectus producat non illo ordine quo vliter fieri potest: nulla creatura virtute
propria facere potest. Tercio sic: quoniam aliqua virtus finita proprium effectum operatur ad
quem determinat ex propria natura: non est miraculum: sed possit esse mirum alicui qui
illam virtutem non apprehendit: sicut mirum videtur ignavis quod magnes trahit ferrum: vel
quod aliquis parvus piscis sit retinens navim, omnis autem creature potentia naturalis
est limitata et determinata ex sua natura ad aliquem effectum determinatum vel
ad aliquos, quicquid igitur virtute cuiusvis creature fiat non potest dici miraculum
proprie: quous sit mirum creature virtutem illius non apprehendenti. Quarto et ul-
timo sic: quicquid est sub ordine totaliter constitutum: non potest preter ordinem illum operari
omnis autem creatura est constituta sub ordine quem deus rebus statuit: ut supra dictum
est, nulla ergo creatura potest supra hunc ordinem operari: quod est miracula facere. Has
tres rationes tangit beatus Thomas libro 1. in 2. gentiles. c. 11. que quous non concludunt demon-
strative sed opinionem Avicenne: efficaciter tamen et probabiliter ostendunt veritatem fidei
et predicte conclusionis. Tercia conclusio: quolibet creatura in quocumque gradu en-
titatis sit potest participare virtutem et potentiam miracula facienti per gratiam. Hec conclu-
sio non potest demonstrative probari: sicut nec precedens: sed fide et probabiliter ratione per-
suaderi. Primo quidem sic: quia ordines angelorum non sunt constituti nisi ad ea que an-
geli possunt facere et operari, si ordo aliquis angelorum est institutus ad miracula facien-
dum, dicit enim Gregorius in omelia quadam: quod virtutes sunt per quas signa et
miracula frequentius fiunt, ergo angeli per gratiam miracula facere possunt. Secundo sic

Actuū, vi. dicit: Stephanus plenus grā et fortitudine faciebat p̄digia et signa magna in populo. nō autē premitteret dei grā: nisi actus sequēs ex grā pcederet. per virtutē igitur grē hoīes miracula facere p̄nt. Tercio sic: donū grē nō dat nisi ad id qd p hūitē grām fieri pōt. aliquibus autē dat donū grē gratisdate ad miracula facienda. vii. i. ad Corinth. xij. scribit: Alij dat grā sanitatū in vno spū: alij opatio virtutū. scilicet igitur p grām miracula facere p̄nt. Quarto sic: Gregorius in. ij. dialogorū dicit: qd qui deuota mente deo adherēt: cū rex necessitas exposcit: exhibere signa mō vtroq; solēt: vt mira queq; aliquo mō ex prece faciūt: alij ex ptāte. angeli igitur et scilicet hoīes p p̄ces et ptātem miracula facere p̄nt vt dicit Grego. Confirmant iste rōes: qā cui nō repugnat qd maius est: nec repugnat qd minus est. manifestū est autē qd ptās creandi est maior et p̄fectior q̄ sit ptās miracula faciēdi. et tñ ptās creādi saltē ministerialiē est cōicāta creature: s̄m magis sen. in. iij. di. v. quā opī. multi solēnes doc. vt. b. Tho. et dñs Durān. in. ij. tenēt. igitur ptās miracula faciēdi ē cōicābilis et de facto est cōicāta vt ostēdunt p̄dicte anētes: multis creaturis. Notandū qd de ptāte faciēdi miracula duo egregij doctores Augustinus. s. et Gregorius adinuicē cōtrarij et dissentire vident. Aug⁹ enī. xxiij. de ciui. dei: sub dubio relinqt: si creatura ptātine vel impetrādo tñ miracula faciat. dicit enim: siue deus ipse p seipm miro mō: siue p suos ministros etiā faciat: siue etiā p martyriū spūs: siue p hoīes ad huc in corpe p̄stitutos: siue oīa ista p angelos quibus inuisibiliter impat opetur: vt que p martyres fieri dicunt eis orantibus tñ et impetrātibz siue etiā opantibus fiant: siue alijs modis qui nullo mō p̄prehēdi a mortalibus p̄nt: tñ attestant hec miracula fidei: in qua carnis in eternū resurrectio predicat. Sed Gregorius in. ij. dialogorū: hāc questiōem determinare videt dicens: qd sancti hoīes etiā in carne viuentes nō solū orādo et impetrādo: s̄ etiā ptātine ac per hoc coopando: miracula faciūt. qd pbat et rōne et exemplis. Primo quidem rōne: quia si hoībus data est ptās filios dei fieri: nō est mirū si ex ptāte miracula facere p̄nt. Exemplis autē: quia Petrus Ananiā et Saphiram mentientes morti increpando tradidit nulla oīone p̄missa: vt hētur Actuū. v. btūs etiam Benedictus dñ ad brachia cuiusdā ligati rustici oculos deflexisset: tanta celeritate inceperūt illigata brachijs lora dissoluere: vt dissolui tā concite nulla hoīm festinatiōe potuissēt. vñ pcludit qd scilicet qñq; faciūt miracula orādo: qñq; autē ex ptāte. Qualiter autē hoc esse possit: declarat a btō Tho. in quadā questiōe disputata de miraculis hoc mō. constat inq̄t qd deus solo imperio miracula opatur. videmus autē qd imperiū diuinū ad inferiores rōnales spūs. s. humanos mediātibus supioribus. s. angelis puenit: vt in legis veteris latīe apparet. et p hunc modū p spūs angelicos vel hūanos imperiū diuinū ad corporales creaturas puenire pōt: vt p eas quodāmodo nature p̄stetur diuinū preceptū: et sic agāt quodāmodo spūs hūani vel angelici vt instrumentū diuine virtutis ad miraculi p̄fectiōem. nō quasi aliqua virtute habitualit in eos manēte vel gratuita vel naturali in actū miraculi possint: quia sic qñcunq; vellēt miracula facere possent. qd tñ Grego. in. ij. dialogorū non esse testat. et pbat per

exemplū Pauli: qui stimulū a se remoueri petiit: nec impetrauit. et per exem-
plū Benedicti: qui detentus fuit contra suā voluntatē per pluuiā sororis preci-
bus impetratā. hūc virtus ad coopandū deo in miraculis in sc̄tis itelligi pōt ad
modū formay impfectay: que intentiōes vocant: que nō pmanēt nisi ad pfi-
tiam agentis principalis: sicut lumen in aere et motus in instrō. et talis virtus
pōt itelligi donū gr̄e gratisdate: que est gr̄a virtutū vel curationū: vt sic hec
gr̄a que dat ad operandū supnaturaliter sit filis gr̄e prophetie: que dat ad su-
pernaturaliter cognoscendū. per quā ppha nō pōt quocunq; vult pphetare
h̄ solū cū sp̄s prophetie cor eius tangit: vt Greg. ponit in prima omelia super
Ezechielem. nec est mirū si per hūc modū sp̄iali creatura deus instrumētali-
tutur ad faciendū mirabiles effectus in creatura corpali: cū etiā corpali crea-
tura utat instrumentaliter ad spiritū iustificatiōem: vt in sacramentis pt̄. Et
sic p̄ fm Greg. q̄ pt̄atem miracula faciendi creature deus cōicat fm capaci-
tatem creature et diuine sapiētie ordinē: ita q̄ creatura per gr̄am miracula mi-
nisterio operat. Sed obijciēt aliq;: quia nō videt̄ psonū rōni nec fidei q̄ que-
libet creatura pt̄atiue miracula facere possit: vt dicit conclusio: q̄a pt̄as faciendi
miracula pertinet ad donū gr̄e: cuius capaces nō sunt nisi sole creature rōna-
les. Dicendū q̄ l̄ orādo et impetrādo sole creature rōnales miracula facere
possint: pt̄atiue tñ quelib; creatura siue rōnalis siue irrōnalis pōt miracula fa-
cere: vt dicit conclusio: quia quelibet talis est in potentia obedientiali ad talem
gr̄am. et p̄ p̄ns deus pōt cuilibet creature talē gr̄am cōicare. nec magis repu-
gnat creature irrōnali a deo recipere gr̄am faciendi miracula q̄ donū pphie
Quō de facto recepit asina Balam: vt scribit Numeri. xxiij. c. et quib; de pos-
sibili quelibet creatura sit capax talis pt̄atis: de p̄gruo tñ et potentia dei ordi-
nata est tenendum q̄ sola creatura intellectualis pōt miracula facere pt̄atiue
cooperando et impetratiue orando.

**Quō mali xp̄iani possunt facere vera miracula
quod de iudeis et paganis disputabile est.**

dabitare cōtingit circa predicta: si existens in peccato mortali et ca-
rens gr̄a gratisfaciēte pōt vera miracula facere. Ad q̄ dicimus sine
preiudicio sanioris snie: q̄ existentiū in peccato mortali: quidā sunt
xp̄iani: quidā iudei: quidā pagani. De malis rō xp̄ianis dico q̄ p̄nt facere et
de facto faciūt vera miracula p̄ signa publice iusticie. Cuius rō est fm Tho.
ij. ij. q. Cxxix. q̄a vera miracula opatur deus ad hoīm vtilitatē duplici. Uno
quidē mō ad veritatis predicate p̄firmationem. Alio mō ad demonstratiōem
sc̄ritatis quā deus hoīb; vult pponere in exemplū virtutis. Primo autē mō
miracula p̄nt fieri per quemcūq; qui verā fidem predicat et nomen xp̄i inuo-
cat: q̄s etiā interdū per malos fit. et fm hūc modū exītes in peccato mortali
p̄nt vera miracula facere. vñ sup illud Math. vij. Nonne in noīe tuo ppha-
uimus: dicit Hierony. prophare vel virtutes facere et demonia eijcere: nō est

eius meriti qui opatur: h̄ innuocatio noīis xp̄i hoc agit: vt hoīes deū honorent
ad cui⁹ innuocatiōez fuit tāta miracula. Secūdo autē mō nō fuit miracula nisi a
sc̄tis: ad quoz sc̄ritatē denunciandā miracula fuit: vel in vīta eoz v̄l etiā post
mortē: siue per eos siue per alios. legīt enīz Actū. xix. q̄ deus faciebat virtu-
tes p̄ manus Pauli: et etiā desup languidos deferebant a corpe eius sudaria
et recedebāt ab eo languores. et sic etiā nihil p̄biberet p̄ aliquē peccatorē mi-
racula fieri ad innuocatiōem alicuius sc̄ti: que tñ miracula nō dicit facere ille: h̄
ille ad cuius sanctitatem denunciandā hec fierent. hoc sentire videt Aug⁹. in
libro. lxxxiij. questionū: Aliter inq̄t magi faciūt miracula alit̄ boni xp̄iani: aliter
mali. magi p̄ priuatos tractus cū demonibus. boni xp̄iani p̄ publicā iusticiā.
mali v̄o xp̄iani p̄ signa publice iusticie. Si querat quid est dictu p̄ publicā ius-
ticiā et p̄ signa publice iusticie. R̄spondeo: q̄ quedā est priuata pt̄as siue particu-
laris: que p̄fert vniciq̄ creature in creatōe sua s̄m gradū suū: s̄m q̄ dicimus
q̄ vnus angelus plus pōt q̄ alius: q̄a maiorē pt̄ate p̄deditus est. et angelus in
genere plusq̄ homo: et homo plusq̄ brutū: et brutū plusq̄ vegetabile: et sic de
alijs. et s̄m hoc mali etiā angeli a sua creatōe aliquā pt̄atem acceperūt super
quasdā creaturas visibiles aliquo mō trāsmutādas vel disponēdas. quā pt̄a-
tem nō amiserūt: cū p̄ superbiā ceciderūt. et pp̄ hoc aliquando pp̄ illos q̄ vtrū-
tur illa pt̄ate p̄sidentes et delectātes in illa: vt magis eos sibi obligent: faciūt
illa que p̄nt. et s̄m faciūt magi. de q̄bus dicit Aug⁹. vbi. s̄. q̄ faciūt miracula
p̄ priuatos tractus cū demonibus. vbi accipit̄ miraculū cōiter et nō proprie
Est autē alia pt̄as publica siue v̄lis. s̄. diuina. et hec dicit̄ publica iusticia: q̄a pu-
blice regit oīa et influit sup creaturas. et cū aliq̄s in ista p̄sedit: virtute ip̄ius in-
fluentis fuit miracula. Q̄d p̄tingit dupl̄r. pōt enim publica iusticia influere et
innuocantē et sup facto p̄ quo innuocat. et hoc mō faciūt boni xp̄iani miracula.
influit enim deus nō solū pt̄atem suā sup factū miraculū: h̄ etiā sup bonū xp̄ia-
nū q̄tum ad fidez formatā: et q̄tum ad id q̄d cū fide formata requirit̄ ad s̄ vt
bonus xp̄ianus facit miracula. nō enim sola fides formata sufficit: h̄ requirunt̄
aliqualia expeditiōia. et hoc mō dicit Aug⁹. q̄ sc̄ti dei serui faciūt miracula per
publicā iusticiā: q̄n̄ eos hoc donū h̄ere vtile est. aliq̄n̄ etiā influit publica iusti-
cia sup factū tñ et nō sup innuocantē. et tunc nihilominus aliqua facit deus mi-
racula pp̄ bonorē noīis sui: lz nō sit bonus xp̄ianus q̄ enī innuocat. et tñc dicunt̄
fieri miracula p̄ signa publice iusticie. De iudeis v̄o et paganis q̄ fide xp̄i ca-
rent dicūt aliq̄ p̄babiliter tñ et nō assertiue: q̄ nō solū mali xp̄iani: h̄ infideles
pagani p̄nt vera miracula facere p̄ signa publice iusticie. Ad q̄d p̄bandū pre-
supponit̄ primū: q̄ tales infideles et pagani q̄uis nō h̄eant fidem de xp̄o: h̄sit
tñ aliquā fidē vel firmā op̄ionez de vnitāte et p̄uidētia vnus veri dei. et s̄ v̄l
p̄ legem vel rōem nālem vel doctrinā maior. et hec fides de deo et eius p̄ui-
dētia semp fuit nēcia viatori ad salutē: iux̄ illud ad hebreos. xi. Credere enim
oportz accedentē ad deū q̄a est: et ingrentibus se remuneratori est. Secūdo p̄sup-
ponit̄: q̄ q̄uis post legē xp̄i p̄mulgatā oēs teneant et obligent̄ ad eā recipien-
dam et seruandam sub pena peccati mortalis: iux̄ illud Jo. iij. Nisi q̄s renatus

De q̄d dicit̄ dicit̄: s̄ p̄ signa
publice iusticie et p̄uidētia
sup̄ioris et c̄ p̄nt

De q̄d dicit̄ tñc finalē q̄d dicit̄
p̄nt q̄d p̄nt mortis q̄d dicit̄
q̄d v̄o nō v̄o.

fuerit ex aqua et spū sancto nō pōt intrare in regnū dei. et alibi: Si vis ad vitā in-
 gredi serua mādata xpī. an legē tñ xpī multi poterāt saluari in lege nāe; in qua
 de⁹ sufficient pūdebat de ncēss ad salutē; nisi ob culpā eoz pueniret. Cui⁹
 rō est; qā qūis lex moysi esset scā et iusta a deo data populo iudaico; ad eā tñ
 nō obligabant vliter oēs; nisi solū descendētes ab abrahā per Ysach; quia in
 Ysach debebāt gentes benedici; vt scribit Gen. xxi. c. et ideo gentes q legem
 moysaicā nō recipiebāt nō peccabant mortaliter; nec excludebant a remedijs
 salutis; qā p legē nature quā deus oībus cōiter obseruandā pposuit; poterāt
 ad salutem disponi. **¶** **¶** Dionysius. ix. celestis hierarchie dicit q multi genti-
 liū p angelos reducti sūt in deū. et hāc viā tenet bñs Tho. i. ij. q. xviij. ar. v.
 et plures alij solennes doctores; et singulariter mag^r Robertus Holcot; q pie
 tenet et credit in quadā questioe sup. iij. sniaz; q Socrates Plato Aristote-
 les et ceteri preclarissimi phi fm principia et precepta legis nature viuētes ad
 idolatriā nō declinātes fuerūt in via et statu salutis; non q sola lex nature ad
 salutem sufficeret p illo tempe; sed disponebat ad ea que necessaria erant ad
 psequendā salutē. Tercio presupponit q quilibz infidelis pōt bene agere mo-
 raliter ex genere et circūstantijs; ita q nō oīs actio infidelis est peccatū mortale
 et hoc tenet bñs Tho. ij. q. x. ar. iij. et multi alij solēnes doctores; et singula-
 riter Durandus in. ij. di. xli. Cuius rō est; qā fides xpīana nō requirit ad bo-
 nitatē morālē; nisi solū ad bonitatē meritoriā vite eterne; aliter impossibile eēt
 q infidelis disponderet se ad fidem. et ita infidelitas nulli imputaret ad culpā;
 qd est falsum. et probat pñā; qā nullus disponit se ad dei donū recipiendū per
 aliquē actū culpabilē. sñ fides xpīana requireret ad bonitatē actus moralis
 carētia fidei eēt defectio circūstantie ncēio debite; que reddit actū malū. et ita
 in nō hñte fidem xpī oīs actus eēt malus culpabilis. et sic p nullū actū volun-
 tariū possz infidelis disponere se ad credendū; qd est intolerabile incōueniēs.
 Tenendū est q fides xpīana nō requirit ad bonitatē morales actus; sñ meri-
 toriā eterne vite. et sic quilibet infidelis pōt bene agere moraliter. **¶** **¶** Hiero.
 in eplā ad Demetriadem dicit sic; q multos phoz et audiuimus et legimus et
 ipsos vidimus castos patētes modestos liberales abstinentes benignos; ama-
 tores iusticie nō minus q sapiētie. vnde queso hoibus alienis a deo ista; que
 deo placent; vnde hec illis bona! Ex qua autē pz q alieni a deo. i. a fide xpī-
 ana extranei; hñt virtutes morales. et p pñs pñt bene agere moraliter fm eas
 Item Aug. in li. de spū et lra; exponēs illud Apli ad Ro. ij. Gentes que leges
 nō hñt; nālter que sunt legis faciunt. dicit; q ab ipsis infidelibus quedā facta
 intelligimus vel nouimus vel audiuimus; que fm iusticie regulā nō solū vitu-
 perare nō possumus; verū et merito recteqz laudare. et paulopost; Sicut nō
 impediūt inqt ad vitā eternā iustū quedā peccata venialia; sine qbus hec vita
 nō ducit; sic ad salutē eternā nō psunt impio bona opa sine qbus difficillime
 vita cuiuslibet pessimi hois inuenit. Hoc idem sentire videt Aug. in eplā ad
 Marcellinū. vbi dicit; Rempublicā romanī pstituerunt; auxerūtqz virtutibus
 etsi nō hñtes verā pietatez erga verū deū; que illos etiā in eternam ciuitatem

mag^r Robt Holcot p^ro mod^o
 q^d Socrates
 Plato
 Aristoteles

An oīs actio infidelis
 p^ro mortale

p^ro
 nō bñ

posset salubriter pducere: custodiētes tñ quandā sui generis probitatem que
 posset terrene ciuitati custodiēde augēde pseruādeq; sufficere, deus enim sic
 ondit in opulentissimo et pclaro impio romanoz: q̄tum valerent ciuiles etia;
 sine vera religione virtutes: vt intelligeret hac addita: fieri hoies ciues alte-
 rius ciuitatis: cuius lex charitas: cuius modus eternitas est. Ex qua auēte pz
 q̄ in romanis fuerūt vere virtutes morales politice seu ciuiles sine vera reli-
 gione xp̄iana, quare sine fide xp̄i q̄s pōt bene agere moralit̄ ex genere et circū
 stātijs. Hoc idem tenere videt maḡ sniax in. ij. di. xxvi. Quibus presuppositis
 pmissis arguit sic pro p̄clusiōe: Ad hoc q̄ aliq̄s faciat vera miracula p̄ signa
 publice iusticie sufficit et regit̄ fides firma et p̄sidētia in deū: q̄ solus miracula
 facere pōt: et inuocatio dei ad veritatē morālē siue sit vite siue doctrine testifi-
 candā, et hoc pz ex dictis bñ Tho. et bñ Aug. manifestū est aut q̄ fides firma et
 p̄sidētia in deū et inuocatio nois dei ad veritatē p̄firmandā in moribus repe-
 riunt in infidelibus et paganis: vt pz ex p̄suppositis pmissis, ergo q̄libet talis in-
 fidelis pōt facere vera miracula p̄ signa publice iusticie. Sc̄do arguit: facere
 vera miracula p̄tatiue p̄tinet ad grām gratisdatā: vt dictū est, h̄ talis grā indis-
 ferēter pōt esse in bonis et malis fidelibus et infidelib;: q̄a talis grā nō dat ad
 vtilitatē p̄sone, i. ad merendū vitā eternā: vt dic̄ Tho. i. ij. q. Cxi. h̄ ad vtilitatē
 cōitatis, vñ cuiuslibet bñi fidē de deo vero et eius p̄uidētia: et nomen dei inuo-
 cātū p̄ veritate morālī testificandā pōt deus dare talē grām faciēdi vera mira-
 cula, et hoc mō apud gētiles et romanos: vt dicūt: facta fuerūt vera miracula
 ad p̄firmatiōem veritatis moralis, legūt enim in historijs romanoz: q̄ quedā
 virgo vestalis in signū pudicitie cōseruare: aquā in vase perforato de Tiberi
 portauit sine aque p̄fusiōe, q̄s fieri nō potuit sine miraculo. De quo dic̄ bñs
 Tho. in quadā questiōe disputata de miraculis, q. v. ad quintū argumentum
 q̄ nō est remotū quin ad p̄mendatōem castitatis deus verus p̄ suos angelos
 bonos h̄mōi miraculū p̄ retentiōez aque fecisset: q̄a si qua bona in gentilibus
 fuerūt: a deo fuerūt. Et sic pz q̄ nō est p̄ fidem dicere q̄ infidelis possit vera
 miracula facere p̄ signa publice iusticie. Hāc tñ p̄clusiōez ego nō assero: h̄ pla-
 cuit eā recitare et scribere cū motiuis et fundamētis eoz q̄ ipsam tenēt atq; de-
 fendūt: vt intelligat q̄s periculosus sit in fide ipsam tenere atq; defendere, vidi
 enī et audiui q̄ plurimos moderni t̄pis hoies: q̄ gentiliū libros et historias le-
 gentes predictā op̄ionez firmiter tenēt atq; defendūt, nobis aut nō videt pro-
 babile: q̄ infideles q̄ cū lege xp̄ianoꝝ p̄currūt: siue q̄ precesserūt: possūt vera
 miracula facere: q̄a op̄atio virtutū et miraculoꝝ ordinat̄ ad hoc vt hoīm cōi-
 tas ordinē in deū, nō ordinatiōe illa ḡniali qua oēs creature ordinant̄ in deū
 tanq̄ in principiū primū et vltimū finē: h̄ speciali quadā ordinatiōe que est per
 grām et charitatē: p̄ quā merent̄ vitā eternā, et hoc est q̄s dicūt Paulus Apo-
 stolus, i. ad Corinth. xij. Vnicuiq; dat manifestatio sp̄s ad vtilitatē, s. alioꝝ.
 Manifestū est aut q̄ talis ordinatio in deū nō pōt eē inter infideles q̄ nō h̄nt
 fidem: sine qua impossibile est placere deo: vt scribit ad Hebr. xi. Relinquit ḡ
 q̄ ab eis nō pōt fieri vera miracula. Item miracula sunt quedam argumenta

Virgo vestalis miracula facit

confirmantia veritatem; nō quācūq; sed ad salutem necessariam et diuinitus
 reuelatam. veritas autē pure moralis siue sit vite siue doctrine nō indiget tali
 probatiōe vel p̄firmatiōe. tales autē veritates ad salutē nēcie et sup̄naturaliter
 reuelate nō reperiunt in lege infidelium et paganorum moderni t̄pis; sed in sola le-
 ge xp̄ianorum. et p̄ p̄s non est probabile q̄ apud eos fiant vera miracula. Pre-
 terea vera miracula presupponūt fidem; quia incredulitas impedit opatiōem
 miraculorum ex pte eius qui facit miracula et ex pte illius p̄ quo fiūt. vñ. ad Ath. vii.
 scribit: Si habueritis fidem sicut granū sinapis; dicetis monti huic transi
 huc et transibit; et nihil impossibile erit vobis. et ad Ath. vi. de xpo scribit: q̄ nō
 poterat ibi; hoc est in patria sua facē miracula; vbi paucos infirmos imposuit
 manibus curauit; et mirat̄ p̄ incredulitatē eorum. et ad Ath. xvij. scribit dñm rñ-
 disse discipulis querētibus: quare nō potuimus eicere demonia; ppter incre-
 dulitatē inqt vram. et sic fides requirit̄ ad opatiōem miraculorum. sed inter infi-
 deles nō est fides; alii nō essent infideles. q̄ nō p̄nt facere vera miracula. Si di-
 cat q̄ fides que requirit̄ ad opatiōem miraculorum nō est fides xp̄iana vel infusa
 sed est fides gr̄a gratisdata que p̄t esse in infidelibus. Hoc stare nō p̄t; quia
 fides que requirit̄ ad opatiōem miraculorum est fides iustificās. i. ad iustificatio-
 nem disponēs. talis autē nō est in infidelibus. gr̄a etiā gratisdata p̄ quā miracu-
 lorum opatio p̄ficir̄; ordinat̄ ad salutē mēbroꝝ ecclie; q̄a sp̄s sc̄ct̄s a quo ois gr̄a
 dat̄; vt scribit. i. ad Corinth. xij. sufficiēt̄ p̄uidet ecclie in his que sunt vtilia
 ad salutē. inter infideles autē nulla est ecclesia; nec aliq̄s infidelium est actu mem-
 brū ecclie s̄ potētia tñ. q̄ nō p̄nt vera miracula facere. Preterea asserere in
 fideles et paganos vera miracula facere est eorum sectā et ritū cōmendare et ap-
 probare. et qd̄ improbabilius est; miracula et portenta que legūt̄ in historiis
 romanorum et aliorum infidelium; non a demone s̄ a deo facta fuisse; cuius oppositū
 fides catholica tenet et p̄dicat. et p̄ p̄s nō videt̄ p̄sonū fidei xp̄iane; q̄ infide-
 les p̄nt vera miracula facere p̄ signa publice iusticie; p̄cessis etiā tribus p̄sup-
 positis p̄dictis. Notandū tñ fm Tho. ij. q. ij. ar. vij. ad. ij. q̄ mult̄ gentiliū
 qui xp̄m precesserūt facta fuit reuelatio de xpo; vt Dionys. di. ix. c. cel. hierar-
 chie; et p̄ ea que p̄dixerūt. Nā Job. xx. dñs: Scio q̄ redemptor meus viuūt.
 Sibilla etiā p̄nunciavit quedā de xpo; vt Aug. scribit. inuenit̄ etiā in historiis
 romanorum; q̄ tpe Constantini Augusti et Helene m̄ris ei⁹ inuentū fuit quoddā
 sepulchrū in quo iacebat hō aureā laminā h̄is in pectore; in quo scriptū erat:
 Xps nascet̄ ex virgine et ego credo in eū. o sol sub Helene et Constantini t̄pi-
 bus itez me videbis. Si q̄ tñ saluati fuerūt in qbus reuelatio nō fuit facta; nō
 fuerūt saluati absq̄ fide mediatoris; q̄a etiā nō habuerūt fidē explicitā; habue-
 runt tamen fidem implicitam in diuina providentia; credentes deum esse libe-
 ratorē hoīm fm modos sibi placitos. et fm q̄ aliquibus veritatem cognoscē-
 tibus sp̄s reuelasset; fm illud Job. xxxv. c. qui docet nos sup̄ lumenta terre.
 De talibus igit̄ gētilibus qui xp̄m precesserūt; nō est p̄ fidem p̄cedere q̄ pote-
 rāt facere vera miracula et p̄ publicā iusticiā et p̄ signa publice iusticie; ex quo
 fidē habebāt ad salutē nēciam. s̄ infideles qui religioni xp̄ianorum aduersant̄ et

Nō pulchre equaliter
 Incredulitas impedit
 opatiōem miraculorum

cccii

Constantini et Helene
 t̄pi-
 bus qd̄ t̄m-
 sepulchrū aureū h̄is
 laminā p̄ pectore
 scriptū erat inq̄

ptarant: vt sunt iudei et mahumetiste cū lege xpī occurrētes: credo q nō pnt
facē vera miracula nec p publicā iusticiā nec p signa publice iusticie; vt pbatū
est: q̄s hēant fidē nō infusam s̄ firmā opionez de deo vero et eius puidētia
q̄s pbabiliē tñ et nō assertiue a nobis dictū sit; vt aliq̄ hēant occasiōez ampli⁹
veritatē ingredī. rōes vō facte p opione p̄ia minime pcludunt; vt p̄ ex dic̄.
p̄z igit q̄ solus deus p̄ia virtute miracula facit; creatura vō p grām et nō
per naturā.

Quod xps deus et homo existens virtute
diuina simul et humana fecit miracula.

Quattuor miraculorū genera a xpo facta fuisse legunt. Prīmū circa
sp̄iales subas. Secundū circa corpora celestia. Terciū circa hoīes.
Quartū circa creaturas irrōales. De p̄mo ḡne miraculorū scribit in
p̄sona xpī Zacharie. xij. Sp̄m imundū auferā de terra. et Math. viij. et ix. le
git: q̄ ad p̄ceptū xpī recedebāt demones ab obsessis. q̄ p̄tinet ad miracu
lū. De secūdo ḡne legit Luc. xxiij. q̄ tenebre facte sunt in vniuersa terra vsq̄
ad horam nonam; et obscuratus est sol. De tercio genere miraculorū legitur
Marci. viij. Bene oīa fecit et surdos fecit audire et mutos loqui. Joannis q̄s
xviij. et Luc. iij. et Math. xxi. scribunt miracula xpī circa hoīes tā fm corp⁹
q̄ fm aīam. De quarto genere miraculorū legit Math. xxi. q̄ ad verbus xpī
siccata est ficulnea. et Luc. v. et Math. viij. et Jo. ij. et vlt. narrant miracula q̄
xps fecit circa creaturas irrōales. et in hac veritate fidei doctores theologi
cōiter et vnanimit̄ p̄cordāt: cū expresse. iij. euangeliste s̄ asserāt et scribāt. s̄ an
xps exis deus et hō sola virtute dīna fecerit p̄dicta miraculorū ḡia: hūanita
te eius ad b̄nstrāliter nō coopāte: magna int̄ theologos antiq̄s et modernos
dissensio et p̄tētio est. b̄n̄s enī Tho. sentire videt q̄ xps exis de⁹ hō nō solū
virtute dīna et icreata: s̄ virtute hūana et creata p̄dicta. iij. miraculorū ḡia fec̄
Th̄. iij. pte. q. xliij. dicit: q̄ vera miracula sola virtute dīna fieri p̄nt: q̄a solus
deus pōt mutare nāe ordinē: q̄s p̄tinet ad rōez miraculi. Th̄ Leo papa dicit
in eplā ad Flavianū: q̄ in xpo sunt due nāe. vna eaz est. s̄ dīna q̄ fulget mira
culis. altera. s̄ hūana: q̄ succēbit iniurijs. et tñ vna eaz agit cū cōicatōe alteri⁹
inōstuz hūana nā est instr̄m dīne actōis. et actio hūana virtutē accepit a nā dī
nina. Itē. q. xij. ar. i. dicit: vbicūq̄ mouēs et motū h̄nt diuersas formas seu vir
tutes opatiuas: ibi oportz q̄ sit alia p̄p̄ia opatio mouēs: et alia p̄p̄ia opatio
moti: s̄ motū p̄cipet opatiōez mouentis: et mouēs vtaf opatiōe moti. et sic
vtrūq̄ agit cū cōione alteri⁹. Sic igit in xpo hūana nā h̄z p̄p̄iā formā et vir
tutē p̄ quā opat. et s̄iliter dīuina. vñ et hūana nā h̄z p̄p̄iā opatiōez distinctā ab
opatiōe dīuina: et ecōuerso. et tñ dīna nā vtr̄ opatiōe nāe hūane sic opatiōe sui
instr̄. s̄iliter hūana nā p̄cipat opatiōem dīuine nature sicut instrumentū p̄tici
pat opatiōez p̄ncipalis agētis. et hoc est quod dicit Leo papa in ep̄stola ad
Flavianū: Alit vtrāq̄ forma: scilicet tam natura dīuina q̄ humana in xpo cū
alterius cōmuniōe. quod propriū est habuit: verbo. s̄. opante q̄s verbi est: et

carne exequente qđ carnis est. Et in solutōe ad p̄mū dicit qđ Dionysius po-
nit in xp̄o opatiōem theandricā, i. diuinā virilē vel diuinā humanā, nō p̄ ali-
quā pfusiōē opatiōis seu virtutē vtriusq; nāe; s̄ p̄ hoc qđ diuina eius opatiō
vtr̄ hūana; et hūana ei⁹ opatiō p̄cipat virtutē diuine opatiōis, vñ sup̄ hoīes
opabat ea que sunt hoīs; qđ mōstrat virgo sup̄anāliter p̄cipiēs; et aqua terre
noz pedū sustinēs gravitatē, manifestū est autē qđ p̄cipi est hūane nature; s̄liliter
et ambulare, s̄ vtrūq; fuit in xp̄o sup̄anāliter, et s̄liliter diuina opabat hūanitus
sicut cū sanauit leprosum tangēdo, vñ in eadē eplā subdit; Nō fm̄ deū diuina
faciēs; nō hūana fm̄ hoīes; s̄ deo hoīe facto noua quedā dei et hoīs opatiōe
opaf. Ex qbus p̄z qđ xp̄s exis de⁹ hō nō solū virtute dīna; s̄ hūana a dīnitate
in hūanitatē effluxa; miracula fecit. Et si obijcias qđ p̄dictā determinatiōes; qā
nō videt̄ p̄babile qđ hūanitas xp̄i hūerit aliquā potentia sup̄nālēz p̄ quā mira-
cula facere posset; qā oīs potentia sup̄nālis data xp̄o vel pficiebat corp⁹ eius
ad act⁹ corpales; vel aīam ad actus aīe solū; vel ad actus corpis mediātibus
actibus aīe, nō enim pōt dici qđ p̄fectio aīe sit imēdiate ad actus corpis; cum
eiusdem sit potentia cuius est actus, nulla autē potentia videt̄ data fuisse xp̄o
quo ad corpus ad sup̄adictos actus; qā xp̄s p̄ defectus corpis quos assūm-
psit; manifestauit se esse verū hoīes; sic p̄ miracula manifestauit se eē verū deū.
qđ oīa miracula qđ fecit xp̄s attribuenda sunt virtuti diuine; sicut oēs defectus
quos habuit referendi sunt ad corpus, et sic loquit̄ ip̄emet xp̄s de miraculis
suis Jo. v. dicēs; Pater meus vsq; mō opaf et ego opoz. et Jo. x. Opa qđ ego
facio in noīe patris mei ip̄a testimoniū p̄hibēt de me, illud inq; testimoniū qđ
subdit Pater et ego vnū sumus, et infra eodem dixit; Si nō vultis mibi credē
opibus credite; vt cognoscatis qā ego in p̄e et pater in me est, et. xiiij. c. eiusdē
dicit; Pater in me manēs ip̄se facit opa. Ex qbus clare p̄z qđ xp̄s faciebat mi-
racula et cetera opa qđ sunt sup̄a cursuz nāe p̄ virtutē diuinā p̄ quā est vnū cū
patre; et nō p̄ aliquā virtutē creatā sibi datā sup̄nāliter pficientē ip̄m ad hūmōi
actus. R̄spondeo dicendū; qđ xp̄o quo ad corpus et quo ad aīas fuit data virtus
et potentia faciēdi miracula. Nec rō inducta valet pp̄ multa. Primo quidez
qā falsum est qđ dicit̄ xp̄m ideo p̄cise fecisse miracula; vt oīderet se esse deū;
qā fm̄. Tbo. vbi. s̄. diuinitus p̄cedit hōi facere miracula pp̄ duo. Primo qui-
dem et principalit̄ ad p̄firmandā veritatē quā aliqs docet; qā enī ea qđ sunt
fidei humanā rōem excedūt; nō pōt p̄ hūanas rōes p̄bari; s̄ oportet qđ p̄benē
per argumentū diuine virtutis, vt dū aliqs facit opa qđ solus deus facere pōt;
credat̄ ea que dicunt̄ esse a deo, sicut cū aliqs defert l̄ras anulo regis signa-
tas; credit̄ ex volūtate regis p̄cessisse qđ in illis p̄tinet̄. Sc̄do ad oīdendum
p̄ntiam dei in hoīe p̄ grām sc̄tis p̄s; vt dū. s̄. hō facit opa dei credat̄ de⁹ h̄itare
in eo p̄ grāz, vñ dī Gala. iij. Qui tribuit nobis sp̄m̄ sc̄tū opaf virtutes in no-
bis, vtrūq; autē circa xp̄m erat hōibus manifestandū, s̄ qđ deus eēt in eo p̄ grāz
nō adoptiōis s̄ vnionis, et qđ eius sup̄nālis doctrina eēt a deo, et ideo pueniē-
tissimū fuit vt miracula faceret. Ex qbus patz qđ xp̄s nō solū fecit miracula ad
oīdendū se esse deū; imo ad p̄firmandū suam doctrinā; sicut fecerūt apostoli.

Secundo predicta instantia nō pcludit: quia non sequitur: xps fecit miracula ad
onfionem sue diuinitatē. q̄ sola diuina virtute fecit miracula: et nullo mō virtu
te vel potentia creata. Cuius rō est: q̄a facere miracula virtute ppria p̄inci
palit̄ et p̄ferre instro suo virtutē coopandi in miraculis: nō minuit h̄ auget ar
gumentū et onfionē diuinitatis xpi. Sic igit̄ p̄ q̄ xps exis deus et hō virtu
te diuina p̄incipalit̄: et virtute hūana instrumētaliter fecit predicta quattuor
miraculoꝝ genera.

Quod xps ex tribus ostendebat
sufficienter se esse deum.

Ostenso q̄ xps et vt deus et vt homo fecerit vera miracula: inquiren
dū restat q̄uo xpi miracula erāt argumentum certissimū sue deitatis.
Ad q̄d defensor p̄clusionis in apologetico suo sub hac forma r̄idet:
Miracula xpi nō rōne rei facte h̄ modi faciēdi sunt argumentū certissimū sue
deitatis. Cui rō fm ipm est: q̄a firma snia theologoz est: q̄ ea miracula q̄ xps
fecit possent a puro hoīe in virtute dei fieri. dicit enim xps Jo. xliij. Amen di
co vobis: qui credit in me opa que ego facio ipse faciet et maiora hoꝝ faciet.
ideo pcludit: q̄ id ex quo possumus pcludere xpm fuisse deū nō est ip̄a res fa
cta h̄ modus faciēdi: q̄a taliter agebat qualir agūt q̄ virtute ppria et nō aliūde
accepta agūt: q̄d est ppriū deo independēter. s. et nō aliena virtute agere. qui
modus agendi creature cōicari nō pōt. quia q̄ taliter multa egit xps nō oran
do. s. nec petendo: h̄ precipiēdo et imperādo tanq̄ p̄tatem h̄is: p̄ q̄ xps exis
deus: et nō in dei virtute exis hō opabā. Hec aut̄ declaratio deficit multipl̄
Primo q̄dē in p̄clusionē p̄incipali: videlz q̄ miracula xpi q̄tum ad ip̄a rem
factā nō sunt argumentū certissimū sue deitatis. hec enim assertio est expresse
p̄ sacra scripturā. xps enim loquēs de miraculis suis q̄tum ad rē factā Jo. v.
dicit: Opa que dedit mihi pater vt pficiā ea: ip̄a opa que ego facio testimo
niū phibent de me. et Jo. x. Opa que ego facio in noīe patris mei ip̄a testimo
niū phibent de me. illud inq̄ testimoniū q̄d subdit: Pater et ego vnū sumus.
et infra eodē dixit: Si nō vultis mihi credē opibus credite vt cognoscatis q̄a
ego in patre et pater in me est. Ex q̄bus auctibus et pluribus alijs que possent
adduci p̄ q̄ miracula xpi q̄tum ad rem factā (q̄d notat̄ in verbo opa) onde
bāt deitātē xpi. et rōem de hoc et cām oēs expositores p̄cordit assignāt: q̄ mi
racula xpi q̄tum ad sp̄m opis. i. ip̄am rem factā virtutē totius nature create
excedūt. q̄d nō pōt intelligi de mō agēdi h̄ de re facta. Preterea xps pbabat
se esse deū ex opibus ab eo factis tanq̄ ex effectibus pprijs ipsius dei: vt p̄t̄
ex auctib̄ allegat̄. manifestū est aut̄ q̄ miracula xpi rōne rei facte et nō rōne
modi agendi h̄nt rōem effectus: q̄a modus agēdi quo xps talia miracula fa
ciebat. s. independenter et nō aliena virtute agere nec rōem effectus nec opis
opati h̄. q̄ idem q̄d prius. Preterea certū et manifestum est fm p̄batissimos
theologos q̄ modus agendi quo miracula xpi certificabant de sua deitate se

tenet ex pte miraculi et non ex pte agentis; aliter miracula non dicerentur proprie lo-
quendo certificare; ex quo talis modus nec essentialiter nec accidentaliter pertinet ad mira-
cula. h. agere independentem et propria virtute nec ad miraculorum essentialiter nec ad ac-
cidentes pertinet; h. ad ipsum agens a quo miraculum dependet, ex tali ergo assertione sequitur
quod miracula Christi nec ex se nec ex aliquo pertinent ad se erant argumentum certissimum
sue deitatis; quod est hereticum. Iste ratio confirmatur per illam eandem et vulgatam diffini-
tionem miraculorum a theologis scriptam et. s. c. i. positam: quod miraculum triplici dicitur. Uno
modo quantum ad substantiam facti: sicut quod duo corpora sint simul: vel quod sol retrocedat
aut stet. Secundo modo quantum ad id in quo fit: ut resuscitatio mortuorum et illumina-
tio cecorum. potest enim natura curare vitam h. non in mortuo: potest prestare visum h. non in ceco
Tercio modo aliquid dicitur miraculum quantum ad modum et ordinem faciendi: sicut cum aliquis
subito per virtutem divinam a febre curatur absque consueti processu nature: et cum statim mare
divina virtute in pluvias densatur absque naturalibus causis, manifestum est enim quod ex quo-
libet genere istorum miraculorum sufficienter manifestatur virtus divina. et per omnes omnia mira-
culum ea ratione qua miraculum arguitur a virtute divina esse factum. Unde
si defensor conclusionis per modum agendi in conclusione positum: intelligeret miracula
tercio modo sumpta: conclusio sua esset aliquid modo probabilis. h. cum per modum agendi intelli-
gat independentem et propria virtute agere, quod etsi verum sit quod inferat taliter agens esse
deum: tamen quia simpliciter negat de miraculis quod ratio rei facte non sunt argumentum sue de-
tatis videtur mihi salvo semper meliori iudicio quod predicta conclusio sit falsa et non ver-
ba sacre scripture superius inducta. Secundo predicta declaratio deficit in hoc quod
dicit: quod Christus ex hoc quod agebat miracula non orando nec petendo: h. precipiendo et
imperando ostendebat se esse deum: quia Iosue. x. c. scribit: quod in conspectu filiorum israel
dixit Iosue: Sol non gabaron ne movearis: et luna non vallē baylon: steteruntque sol
et luna donec videretur gens de inimicis suis. statio autem solis et lune ad mira-
culum pertinet. verba etiam Iosue ad solē et lunā erant preceptiva et imperativa. ut patet
ex forma verborum Iosue etiam erat purus homo. ex tali ergo modo agendi per imperium et pre-
ceptum non concluditur sufficienter divinitas agentis. Hoc idem legitur Actuum. v. de Petro
quod solo verbo et potestate Ananiā et Saphirā uxorem suā mentientes morti increpando
tradidit nulla oratione premissa. et. j. eodem dicitur de Petro: quod ad umbrā illius libera-
bantur infirmi ab infirmitatibus suis. quod est minus quam tactu et verbo facere mira-
cula: ut magister Nicolaus de Lira ibidem scribit. Hoc idem tenet beatus Gregorius. in. ij.
dialogorum de beato Benedicto. Si dicatur quod miracula que Iosue et Petrus fece-
runt et ceteri sancti precipiendo et imperando potestate a deo accepta et dependentia fa-
cta fuerunt. propter quod ex tali modo agendi non concluditur quod Iosue fuerit deus: sic de Christo
concluditur: quod miracula fecit independentem et potestate propria non aliunde accepta. Hec res-
ponso non valet. Primo: quia Christum agere independentem et propria virtute est eque in-
certum et manifestum in lumine naturali sicut Christum esse deum. h. per medium incertum et igno-
tum nemo utens ratione certificatur de eque incerto et ignoto: cum argumentum omne
precedat ex certioribus nobis ad minus certa. ergo miracula Christi aliter quam ex tali modo
agendi certificabatur de deitate eius. Item agere miracula precipiendo et impando aut
est agere independentem et propria virtute: aut non. si primum: ergo Iosue quod miraculose
q. iij.

Miraculum Christi de

*miraculum petri apostoli
factum virtute premissa oratione*

agebat solē stare precipiēdo et impando erat deus: quod est hereticū. Quia tenet
quod agere independentē soli deo puenit. Si deus secundū: sequitur quod ex modo agēdi
pceptio et impatio nō pōt pcludi in bona pna et nēcia: quod talis faciēs miracu
la sit deus. pp quod ex tali mō agendi nō magis concluditur quod miracula xpī sint
argumentū certissimū sue deitatis qm rōne rei facte: ex quo utroq; mō ut pba
tū est: purus hō pōt facere vera miracula. Tercio pdicta declaratio deficit in
hoc quod dicit quod xps exis deus et nō in dei virtute exis hō opabat miracula:
quod pbatū est precedētī. c. ex auctibus Leonis pape et bti Dionysij: quod hūani
tas xpī ut instm pūctū deitati pcurabat ad opatiōem miraculorū ipius xpī
pstat aut oē instm in opatiōe agētis principalis recipe ab eodē agente princi
pali virtutē agendi. q̄ falsum et p̄ intentiōez scōrū est asserere: quod xps nō in dei
virtute exis hō opabat miracula. Dicendū est igit alit. et primo dico quod mira
cula xpī ea rōne qua miracula: videlz aut rōne rei facte vel eius in quo sit vel
modi et ordinis faciēdi ut dictū est sunt argumentū certissimū sue deitatis. Se
cūdo dico: quod modus agēdi quo xps faciebat miracula virtute. s. ppria et non
aliena: sufficientē ondebāt xpm esse deū. Tercio dico: quod doctrina quā xps pre
dicabat sufficientē etiā ondebāt xpm esse deū. Prīmū et secundū sic ostēdo: quia
quando aliquod opus est propriū alicuius agentis: per tale opus sufficienter
probat̄ virtus talis agentis. sicut cum rationari sit propriū hoīs: ostēditur
aliquis esse hō ex hoc ipso quod rōnatur circa quocūq; particulare ppositū. h̄ mira
culū ea rōne qua miraculū: est pprius effectus diuine virtutis: cū excedat fa
cultatē et virtutē totius nature create. ex quocūq; igit miraculo quod xps fecit
et ppria virtute fecit: ondebāt sufficientē deitas ei. Tercū sic pbo: quia doctri
na quā xps p̄dicabat nō poterat eē falsa s̄ oīno vera: cū esset veris miraculis
pfirmata. deus enī cū sit veritas p essentiā nō pōt esse testis falsę doctrine. sed
xps dicebat et p̄dicabat se esse deū: ut pz p ea q̄ allegata sunt p̄ defensorē pclu
siois: Jo. v. et. x. c. q̄ xpī doctrina sufficientē ondebāt xpm esse deū. hec est inten
tio bti Tho. pte vlti. q. xliij. ar. iij. vbi dicit quod miracula q̄ xps fec̄ erāt sufficiētia
ad ondendā deitatē ipsius fm tria. Prīmō qdem ex specie opoz que trāscen
debāt oēm ptatem create virtutis. et ideo nō poterāt fieri nisi virtute diuina. et
pp hoc cec^o illuminatus dicebat Jo. ix. Et seculo nō est auditū: quia aperuit q̄
oculos cecī nati: nisi eēt hic a deo nō posset facere qcq̄. Scōdo ex mō faciēdi
miracula: quia ex ppria ptate miracula faciebat: nō aut orādo sicut alij. vñ dicit
Luc. vi. q̄ virtus exibat de illo et sanabat oēs. p quod ondit sicut Cirillus dicit:
quod nō accipiebat alienā virtutē: s̄ cū eēt nāliter de^o: ppriā virtutē sup infirmos
ondebāt. et pp p̄ innumerabilia miracula faciebat. vñ sup illud Mat. viij. Eij
ciebat spūs verbo: et oēs male hñtes curauit. dicit Chryso. Intende quantaz
multitudinez curatā trāscurrūt enāgeliste: nō vnūquodq; curatū enarrātes: s̄
vno verbo pelagus ineffabile miraculorū inducētes. et ex p̄ ondebāt quod hēret
virtutē coequalē deo patri: fm illud Jo. v. Quodcūq; pater facit hoc et filius
facit. et ibidē: Sic pater suscitāt mortuos et viuificat: sic et filius hoies q̄ vult
viuificat. Tercio ex ip̄a doctrina quā se deū dicebat: que nisi vera esset nō cō

firmaretur miraculis diuina virtute factis, et ideo dicitur Math. i. Que nam doctrina hec noua: quia in potestate spiritibus imundis impat: et obediunt ei. Ex quibus patet: quod cum Christus faceret opera que a nulla virtute creata poterant fieri tanquam a primo et principali principio: et talia faceret non posset orando: sed tanquam principale agens precipiendo: et assereret se deum et primum principium esse: ipse sufficienter ostendebat se deum esse. Item vterque operatio humana in miraculis faciendis: quia miracula talia non arguunt instrumentum sed principale agens. scilicet suppositum esse deum. Et per hoc patet solutio ad rationem quam defensor conclusionis pro sua infirma sententia inducit: quia dato quod purus homo faciat vera miracula: siue orando et impetrando: siue precipiendo et impando. verum tamen quia purus homo facit miracula ut causa instrumentalis et non principalis: non concluditur de tali causa quod sit deus: sed quod agit miraculum in virtute dei ut sepe dictum est. Sed pro finali intelligentia conclusionis ingrendum est qua certitudine miracula Christi erant argumentum certissimum sue deitatis. cum enim sit duplex certitudo: euidentie. scilicet et firme adhesionis fidei: ut in determinatione precedenti dicebatur: est dubium apud doctores qua certitudine miracula Christi sunt argumentum certissimum sue diuinitatis: ut dicitur in conclusionem predicta. et videtur quibusdam magnis doctoribus quod apostoli et illi qui viderunt Christum miracula facientem et suscitatem mortuos in testimonium sue diuinitatis et sue doctrine: habuerunt euidentem certitudinem et sciunt de diuinitate Christi et de veritate sue doctrine. Quibus ratio est: quia nec enim et per se notum est tam infideli quam fideli deum non posse mentiri. cuius evidens esset deum aliquid dicere vel facere in testimonium alicuius rei: ille haberet ex per se notis certitudinem euidentie de re dicta vel testificata. qualiter autem potest esse alicui per se notum deum aliquid dicere vel facere in testimonium alicuius rei: dicunt quod dupliciter. Uno modo: si beatus videns deum per essentiam: videret ipsum mouere intellectum alicuius ad assentiendum alicui veritati: et iste modus non pertinet viatori. Alio modo: si aliquis videret aliquem effectum excedentem totam virtutem creature fieri in testimonium alicuius rei. ex hoc enim sciret quod deus faciens tale effectum testificaret illud per quod fieret. et hoc modo apostoli et illi qui viderunt resurrectionem Lazari quadriduanam in testimonium diuinitatis Christi: sciuerunt deum testificari quod Christus esset deus. et sic habuerunt per se sciunt: quasi per tale demonstrationem precedentem ex per se notis eis. quicquid deus testificatur est verum sed deus per tale factum (demonstrato miraculo) testificatus est Christum esse deum. sed Christus est verus deus. et per hoc habuerunt certitudinem euidentie quod tota doctrina quam audierunt a Christo quem sciebant esse deum fuit vera. Hanc opinionem facite videtur tenere defensor predictae conclusionis in suo apologetico: ut habitum est in determinatione de libertate credendi. Hec autem opinio non videtur nobis vera quantum ad modum assignatum pro viatoribus: propter tres rationes. Primo: quia demonstratio necessitat intellectum ad assentiendum. sed aliqui videtes Christum resuscitantem Lazarium et alia miracula facientem non assentierunt quod ipse esset deus: ut patet Jo. xi. quod etiam Christus exprobrando dicit Jo. xv. Si opera non fecissem que nemo alius fecit peccatum non haberent. sed illa miracula non fuerunt sufficientia argumenta ad probandum demonstratiue et euidenter Christum esse deum. Secundo: quia si apostoli habuerunt per talia miracula scientiam et euidentiam de Christo quod ipse esset deus. et per hoc quod doctrina eius esset vera: sequeretur quod extunc nihil meruerit in

q. iiii.

Si apti alii non res
suscitauerunt nisi per
eundem miraculum
et in meruerunt

fides
ubi qd
m. 1. 2.

credendo p̄dicta: q̄a s̄m Grego. in omel̄is in octauis pasce: fides nō h̄z meri-
tū ubi h̄m̄ana rō prebet exp̄imentū. hoc aut̄ videt̄ eē incōueniēs: et p̄ p̄is apl̄s
nō habuerūt de talibus certitudinē euidentē. Tercio q̄a dato q̄ eēt p̄ se notū
et euidēs aliquē effectū fieri a solo deo: sicut fuit resuscitatio Lazari: tñ s̄ non
eēt p̄ se notū q̄ hoc fieret ad testificandū: q̄ diceret iste vel ille q̄ p̄diceret mi-
raculū: q̄a de nullo hoīe est p̄ se notū qn̄ posset dicere falsum ex ignorātia vel
malicia: nec de xp̄o fuit s̄ p̄ se notū s̄ solū fuit creditū ab illis q̄ crediderūt ip̄m
eē deū. et q̄stuncūq̄ aliq̄s videat̄ verū dixisse in vno: nō est pp̄ hoc p̄ se notū
q̄ dicat verū in alio. posito ḡ q̄ xp̄s dixisset q̄ deus resuscitasset Lazarū ad
testificandū q̄ ip̄e xp̄s eēt verus deus: et ostaret euident̄ de resuscitatōe La-
zari facta a deo: et quo ad hoc de veritate xp̄i predicētis talē resuscitatōez: nō
tñ pp̄ hoc eēt p̄ se notū q̄ xp̄s verū dixisset: p̄ illo addito. s. q̄ illa resuscitatio
fieret in testimoniū q̄ ip̄e eēt deus. Si dicat q̄ imo: q̄a deus non p̄hibet testi-
moniū falsitati. s̄ si xp̄s nō fuisset deus: et tale miraculū fuisset factū a deo: xp̄o
inuocāre deū: vt p̄ tale miraculū testificaret ip̄m eē deū: sequer̄ q̄ de⁹ faciē-
do tale miraculū ad talē xp̄i inuocatōez p̄hibuisset testimoniū falsitati: q̄d est
impossibile. R̄ndeo dicendū: q̄ si de⁹ p̄ talē inuocatōem xp̄i faceret miraculū
tūc eēt in testimoniū illius inuocatōis. s̄ q̄stuncūq̄ p̄currat talis inuocatio et
miraculū: nō est tñ pp̄ s̄ p̄ se notū q̄ miraculū fiat ob talē inuocatōez: q̄a aliq̄s
pōt p̄ reuelatōez scire qd̄ facturus sit deus et ignorare pp̄ quid debeat fieri: et
pp̄ia presumptiōe vel malicia cogitare vel fingere qd̄ dicere: q̄ de⁹ facturus
sit illud pp̄ aliud q̄ fiat a deo. donū enī p̄phetie cōe est bonis et malis. et talis
sic dicens falsum dicit. s̄ deus faciens miraculū q̄d p̄dicat nō testificat falsum
q̄a nō facit miraculū pp̄ illud q̄d aliq̄s dicit: q̄uis simul p̄currat. et sic nō est p̄
se notū q̄ miraculū fiat ad testificandū dictū cuiuscūq̄ hoīs etiā xp̄i: s̄ solum
creditū ab illis q̄ credūt ip̄m eē deū: et p̄ p̄is nō posse mentiri. pp̄ q̄d minor p̄
positio rōis quā vocāt demonstratiōez nō est p̄ se nota s̄ tñ credita. Sic igit̄ p̄
q̄ miracula q̄ xp̄s fecit: nō fuerūt argumentū certissimū certitudine euidentie
sue diuinitatis: s̄ certitudine fidei et firme adhesiōis: vt cōis theologoz tenet
opinio. Dicit enī Durāndus in. iij. inia. x. q̄ argumentū dupl̄r dī. Vno mō rei
dubie faciēs fidē. Alio mō sensibile signū q̄d inducīt ad manifestatiōez alicui⁹
dicti vel facti: sic scribit̄ Gen. xxiix. de vxore Pontifaris: q̄ in argumentū fidei
retentū palliū ondit marito. Primo mō accipiēdo argumentū xp̄s nō p̄bauit
deitātē suā nec veritatē sue doctrine p̄ argumēta: nisi assumēdo auctes sacre
scripturē: q̄a cū xp̄m eē deū excedat humanā rōem: nō pōt p̄bari p̄ principia
nota lumine rōis nāl̄is: vt dictū est. oportet enī principia ex eodē ḡne assumi
cū p̄lusiōe: vt dī primo posterior: et ideo ad p̄bandū talia accepit auctem sa-
cre scripture: cum dic̄ Luc. vlt. Oportet impleri oīa q̄ scripta sunt in lege et in
psalmis et p̄phetis de me. Si aut̄ accipiat argumentū p̄ sensibili signo q̄d in-
ducīt ad manifestatiōez alicui⁹ dicti vel facti: sic xp̄s veritatē sue deitatis et
doctrine argumentis declarauit et probauit: inq̄tum adhibuit et fecit miracu-
la tanq̄ quedam signa euidentia quibus se verum deum ostendit. que quidez

.iii. p

signa non fuerunt adhibita quasi ex necessitate cōcludentia veritatem sue deitatis et doctrine: sed tanq̃ nata inclinare humanas mentes ad fidem xp̃i construendam: ut in determinatione de libertate credendi latius visum est. credo tñ q̃ apostoli et illi q̃ viderunt xp̃m miracula facientem: ex concursu talium miraculor̃ cum fide: habuerunt quandam altiore et perfectionem noticiam de xp̃o et eius miraculis: q̃ nos habeamus qui talia miracula a xp̃o deo et hoīe esse facta credimus. Sic ergo patet quomodo miracula xp̃i sunt argumentū certissimū certitudine tñ fidei et firme adhesionis sue deitatis et doctrine.

¶ Terciadecima Cōclusio Apologetica Joannis

¶ Iulii Adirandulani Concordie Comit̃s.

Rationabilius est credere Origenem esse saluū: q̃ credere ipsum esse damnatum.

¶ Determinatio magistralis.

¶ Et predicta conclusio statueram a principio nihil scribere ppter duo.

¶ Primo: quia determinatio magistralis de salute vel damnatione alicuius dependet regulariter ex iudicio et declaratione ecclesie: cuius mentem et intellectum melius forte agnoscunt dñi canoniste q̃ theologi: quor̃ sciam tñ ego profiteor. Secūdo: quia de salute Origenis post bñm Hieronymū et Ruffinū viros doctissimos scribere: nihil aliud est: q̃ scripta a Hieronymo Origenem accusante et Ruffino excusante repetere: et ut verius loquar rapere et furari. Terc̃o: quia defensor conclusiois in apologetico suo pluribus articulis et argumentationibus q̃ opus sit: Origenis salutē nitē defendere: Ne opus nrm manū et impetū ab emulis criminet: statuimus opinionem nr̃am de p̃dicta conclusioe breuius q̃ tāta res dici pōt. pbabili tñ scribē. Et primū conclusioez vnicā principalē intentā ecclesiasticis determinatōibus et sc̃tor̃ auctibz pbabimus. Dein de rōes aduersarioz p salute Origenis inducem. Finalit̃ ad obiecta p nr̃am conclusioez inducta r̃sdebimus. Ex quibus patebit predictam cōclusionem esse temerariam et contra determinationem ecclesie.

¶ Quid predicta conclusio non est consona

¶ rōni nec pietati fidei catholice.

¶ Aplici autem via demonstrari potest q̃ predicta conclusio sit cōtra rōnem et pietatez fidei. prima sumitur ex determinatione ecclesie, secūda ex sc̃tor̃ aucte. Ex determinatione ecclesie probatur nostra cōclusio. Quia in prima actioe quinte synodi vniuersalis scribitur: q̃ heretici post mortem sunt anathematizadi et excoicandi. xxiij. q. ij. c. sane p̃fertur. q̃ pluribus exemplis que in facto cōsistunt ibi probatur. inter que ponitur exemplum de

In quā synodo vti
et p̃sentis? q̃ Getho
p̃t mortē sunt excoicadi

Dioscoro et Origene quos post mortē ecclia dānauit et anathematizauit. vbi
glo. dicit: q̄ cognito errore etiā post mortem excoīcantur heretici. De Orige
ne vō expresse scribit in. §. Item si ad tpa Theophili sancte memorie vel su
perius aliquis recurrerit: etiā Origēnem inueniet post mortem anathemati
zatū: q̄ etiā in isto fecit et vestra sanctitas et Iulius religiosissimus papa an
tiquioris Rome. et glo. ibi: Cū iste dānatus fuerit: nōne et eius scripta: vtiq̄.
et de here. c. fraternitas. ibi aut sicut scribit: Cū Celestin⁹ atq̄ Pelagius in
Ephesina synodo sint dānati: q̄no poterūt recipi capitula illoz quoz dānanē
auctores: vbi glo. in fi. Scripta Origenis approbata fuerūt. xvi. q. vii. et hoc
dicimus: q̄ dānatus fuit post mortē. xxiij. q. ij. c. sane p̄ferf. Ex qbus p̄z q̄ pre
dicta conclusio est q̄ determinatōez ecclie. et p̄ p̄ns nō est p̄sonū rōni nec pietatē
fidei: asserere q̄ rationabilius est credere Origenē esse salū: q̄ credere ip̄m
esse dānatū. Si dicatur vt defensor conclusiōis in apologetico dic: q̄ ecclia
p̄ p̄dicta verba nō intēdit dānare p̄sonā Origenis quo ad aīam: s̄ opiones et
dogmata Origeni attributa vt hētica: et ip̄m sic dogmatizantē dānat et dete
stat. Hec aut r̄sio apparet esse ridicula et ficticia: vt p̄z ponderatī singula ver
ba. c. sane p̄ferf. nā in quinta synodo neq̄ vnq̄ apud viros doctos fuit dubi
tatū: an doctrinā seu libri hereticales alicuius doctoris possent dānari post
eius mortē: q̄a nulli dubiū q̄ sic. s̄ erat dubiū rōnabile: an auctor libroz here
ticaliū posset post mortē p̄sonalit dānari et hereticus ab ecclia snaliter decla
rari. et dictū. c. determinat expresse q̄ sic: vt p̄z ex primo. §. et p̄cipue ex. ij. vbi
d̄r: Augustin⁹ sc̄tē memorie p̄saluit statui et teneri ab initio in ecclia. impiū enī
dogma iā inculpatū est et p̄demnatū: et eos q̄ tali dogmate obnox̄i sūt anathe
matizari voluit ecclie traditio: et etiā mortui eēnt. ideo sc̄tē memorie Aug⁹ dic
Si mō p̄uinceret Cecilianus de his q̄ inferunt ei: etiā post mortē ei⁹ illū ana
thematiso. Itē manifestū est p̄. §. sequentē: q̄ dictū. c. loquitur de p̄sonis et nō
de opibus vel de auctoribus inq̄ritum auctores: q̄a dicit q̄ defuncti q̄ suas fa
cultates hereticis reliquerūt: fuerūt post mortē anathemati subiecti. Est aut
clarū q̄ isti nō fuerūt excoīcati post mortē vt auctores alicuius p̄uersi dogmatis
s̄ vt p̄sone p̄uate: pro quanto decesserunt in peccato mortali tanq̄ fautores
hereticorū. Idem p̄z p̄. §. iij. et. v. et sequēti. et p̄ glo. sup. §. item si ad tpa Theo
phili. vbi glo. distinguit int̄ dānatōez p̄sone et opēz. et hoc idēz clarius p̄z ex
glo. et de here. c. fraternitas. P̄z igit ex p̄dictis q̄ intētio ecclie in p̄dicto. c.
est dānare p̄sonā Origenis p̄ quāto decessit hēticus in iudicio ecclie militās
Sc̄bo ex eadē radice arguit ad n̄ram conclusiōez sic: ex vna p̄positiōe credita et
de fide: et altera de pietate fidei: sequit in bona p̄na conclusio de pietate fidei. et
p̄z cuilibz sciēti regulas mixtiōis sylogismorū. s̄ h̄ p̄positio q̄cūq̄ decessit in
peccato mortali est dānatus in aīa infernaliter: est de fide. cū expresse p̄tineat
in sacra scriptura et in symbolo fidei. hec vō p̄positio: Origenes decessit in
peccato mortali heresis: est de pietate fidei: cum dependeat ex iudicio et de
claratione ecclie: quā in talibus pie credendum est nō errare: vt p̄z ex pre
dictis. ergo hec cōclusio: Origenes est dānatus infernaliter est de pietate fidei.

l'ère (comino) m'ont p'effort
 que de et d'entre q'om
 T'fend' d'ell p'effort

*no. Erro. errorib. Origenis
Expositio a bto Hieronymo*

ronymus sentit et tenet, manifestum est autem quod beatus Hieronymus sentit et tenet
quod Origenes plura dogmata contra fidem ex intentione scripserit; quod hereti-
cus fuerit et finaliter in heresi decesserit; propter quam ab ecclesia anathema-
tizatus fuit, ergo asserere Origenem esse saluum est assertio contra intentionem
Hieronymi et determinationem ecclesie. Assumptum pro minori probatur, et
primo de dogmatibus hereticalibus Origenis scribit Hieronymus ad Pama-
machium in epistola, xxiij, ubi octo errores inter ceteros detestabiliores refert
Origenis. Primus error: quod sicut incongruum est dicere quod possit filius videre
patrem; ita inconueniens est opinari quod spiritus sanctus possit videre filium. Se-
cundus error: quod in hoc corpore quasi in carcere sunt anime relegate; et antequam
homo fieret in paradiso inter rationales creaturas in celestibus commemorate
sunt. Tercius error: quod dicat et diabolus et demones acturos penitentiam alii
quando; et cum sanctis ultimo tempore regnatueros. Quartus error: quod tuni-
cas pelliceas humana corpora interpretatur; quibus post offensionem et eie-
ctionem de paradiso Adam et Eva induti sunt, haud dubium quin ante in para-
diso sine carne sine nervis et ossibus fuerunt. Quintus error: quod carnis resur-
rectionem membrorumque copagem et sexum quo viri diuidimur a feminis aper-
tissime negat; tam in explanatione primi psalmi; quam in alijs multis tractatibus.
Sextus error: ut sic paradisum allegorizet ut historie auferat veritatem; pro ar-
boribus angelos; pro fluminibus virtutes celestes intelligens; totamque paradisi
continentiam tropologica interpretatione subuertit. Septimus error: quod aquas que
super celos in scripturis esse dicunt sanctas supernasque virtutes que super terram et infra
terram prias et demoniacas esse arbitrat. Octauus error: quod imaginem et similitudi-
nem dei ad quam homo perditus fuerat dicit ab eo perditam; et in hoc post paradisum non
fuisse. Hos autem errores cum pluribus alijs Hieronymus, in predicta epistola luculentissime
perstruit, beatus quoque Epiphanius in epistola ad Iobem Hierosolymitanum a beato Hieronymo,
e greco translata; eundem Iobem permonet ne Origenis erroribus implicetur. Ob-
secro te inquit dilectissime et aduolutus pedibus tuis precor: presta mihi et tibi
ut salueris sicut scriptum est a generatione pueris; et ab heresi Origenis recede et
a cunctis heresibus dilectissime, et cetera. Quis enim catholicorum possit equo animo susti-
nere et eorum quod fide sua bonis operibus exornat; ut audiat Origenem, doctrinam atque
periculum; et credat periculis illius predicationi; non potest filius videre patrem neque spiritus sanctus
videre filium. Hec in libris periarcon scribunt. Plures alios errores possem
adducere Origenis ex epistolis beati Hieronymi; presertim ex li. ij, contra Iu-
stinum ad Pamachium et Marcellum; sed breuitatis causa relinquo. Hoc idem
sentire videtur beatus Augustinus de dogmatibus Origenis in libro de here-
sibus heresi, xliij, et xliij, ubi hec verba scribit: Origeniam Origenis Adamantij
sectatores qui et mortuorum resurrectiones repellunt, christum autem creaturam et spiritum sanctum
introducetes paradisum autem et celos et omnia alia allegorizantes, huiusmodi de Orige-
ne Epiphanius. Sed qui cum defendunt unius eiusdemque esse sube dicunt docuisse
patrem et filium et spiritum sanctum; nec resurrectiones repulisse mortuorum; quis in
istis eum convincere studeat qui eius plura legerunt, huiusmodi sunt Origenis alia

dogmata que catholica ecclesia oīno non recipit: in quibus neque ipse falso arguit
nec potest ab eius defensoribus falli, maxime de purgatione et liberatione, et rursus
post longum tempus ab eodem mala resolutiones rationis uniuersae creature, quae enim ca-
tholicus christianus vel doctus vel indoctus non uehementer exhorreat eam quam dicit
purgationem malorum: id est etiam eos qui hanc vitam in flagitiis et facinoribus et sacri
legibus atque impietatibus qualibet finierunt: ipsum etiam postremo diabolū atque an-
gelos eius quos post longissima tempora purgatos atque liberatos regno dei lucis
restitui, et rursus post longissima tempora omnes qui liberati sumus ad hec mala denuo
delabi et reuerti: et has uices alternantes beatitudinum et miseriae rationis crea-
ture semper fore semper fuisse, de qua vanissima impletate aduersus philosophos a qui-
bus ista didicit Origenes in libris de ciuitate dei disputari, hec Augustinus, ubi, 8.
De damnatione uero personae Origenis scribit Hieronymus, in. ij. li. 5. Rufinus ad Damas-
cium: Ergo beatus episcopus Anastasius et Theophilus Venerius et Chromatius et omnes
tam orientis quam occidentis catholicorum synodus qui pari sententia quia pari spiritu illū
hereticū denūciat populis. Idem in epistola Theophili ad Epiphaniū. Item de
damnatione Origenis in epistola, xxxv. scribit: et est Anastasius episcopus romani: Illud quod
euenisse gaudeo: tacere non potui: beatissimorum principum mansisse sententia quibus unus-
quisque deo seruans ab Origenis lectione reuocet: damnandūque sententia principum:
quae lectio reuera propheta perdidit, Item, xlv. epistola beati Hieronymi ad Damas-
cium et Marcellū commendat studiū Theophili episcopi Alexandrini: qui tota libertate
Origenem arguit hereticū, et, i. in secundo et tercio loco Apollinarē et Origenem
iugulat. Ex quibus omnibus patet quod non est personarum rationi nec pietati fidei asserere: quod ra-
nabilius est credere Origenem esse saluū: quam credere ipsum esse damnatū, et est
valde mirandū de defensore conclusionis: quod de re soli deo cognita: qualis est da-
natio vel salus Origenis: ut ipse fateatur: uelit sine ratione probabili vel speciali reue-
latione sibi facta (de qua non credimus sibi) asserere et tenere sed determinatōem
ecclesiae: et sententiam beati Hieronymi: quod Origenes sit saluus.

**Ratioes Joannis Pici Mirandulani Concordie
Comitis: pro defensione salutis Origenis.**

Accusatores Origenis Adamantius de tribus precipue ipsum accusant.
Primum quod in fide errauerit. Secundo quod predictis erroribus pertinaciter
adhaerit et in illis decesserit. Tercio quod ecclesia Origenem quo ad
dogmata et personam post mortem damnauit anathematizauit et excommunicauit. In nul-
lo istorum inculpandus est Origenes nec criminandus, sed rationabilius est credere
Origenem esse saluū quam damnatū. Prima propositio huius argumentationis patet
quia tenentes Origenem esse damnatū: alias causas sue damnationis non assignant
preter enumeratas. Secunda uero propositio in qua tota vis argumentationis per-
sistit: probatur per ordinem a defensore conclusionis in apologetico suo septem articulis
ad tres rationes a nobis reductis. Et primo quod Origenes unquam hereticam aliquam
de rebus fidei opinionem scripserit et crediderit: probatur auctore Pamphili mar-

tyris: cuius liber fert in defensione Origenis, in quo gloriosissimus martyr ex
verbis ipsius Origenis ex eius libris ibi recitatis ostendit ipsum catholice sensisse
in his in quibus catholicus accusat. Hoc idem probat ante Eusebium Cesariensem, qui
eadem que Pamphilus martyr in vi. libris per defensionem Origenis scribit. Hoc
idem ante Rufinum probat: qui librum Pamphili martyris probans eandem ad Ori-
genis facere defensionem in ij. li. inuecti. Hieronymus affirmat et probat quod heretica
dogmata que in libris Origenis reperiuntur ab hereticis falso fuisse inserta: qui
illi deprauauerunt libros: et ex Origenis mente non esse. Preterea dato et processu
quod Origenes aliqua fide scripserit: illa tamen non dogmatice nec assertive: sed du-
bitative semper et ingratissime scripsit. sic patet de libris b. Augustini, et singulariter super Genesim.
ad Romanos, ubi multa scribuntur que a doctoribus catholicis non acceptantur: excu-
sat tamen a nobis: quod ut ipsemet dicit in libro retractationum: plura in eo libro sunt
quesita quam inuenta. Ita et multa esse possunt in libris Origenis reprobanda et dam-
nanda, que quia ipse non determinando sed ingrendo dicit: non propter hoc hereticus est
dicendus: cum heresis assertum proprie dicat dogma sed expressam vel scripture ve-
ritatem vel ecclesie determinationem. Secundo probat quod Origenes non adhaerens per-
tinaciter erroribus quos scripserit: nec in tali pertinacia decesserit: quia quantumvis
magnus sit error in intellectu: dum in voluntate nulla sit malicia: non videtur proba-
bile quod taliter errans peccet mortaliter: nec sit pertinax: cum pertinacia includat actum
voluntatis, et hinc est quod beatus Augustinus, de talibus errantibus dicit: Errare potero sed
hereticus non ero, tale autem malicia in voluntate Origenis non legimus fuisse nec
formalem nec interpretativam, voco autem formalem maliciam: cum quis voluntate directa
vult asserere aliqua: quorum opposita tenet asserens explicita fide tenere, voco
autem maliciam interpretativam: cum quis per negligentiam ingrendi veritatem quam tenet in-
quirere: assentit alicui errori sed fide, quorum quodlibet de Origene nequissimum est
credere: cum de ipso scribat Hieronymus, quod in perscrutatione scripturarum diebus sudavit
et noctibus, Origenes preterea in nullo erravit: quod ipse tunc teneret sic expli-
cita fide credere: quod oppositum asserens non dogmatice sed ut probabilius visum est
hereticus dici possit. Preterea dato quod Origenes pertinaciter adhaerens erro-
ribus suis: non est probabile quod in eis decesserit: quia constat Origenem de erroribus
suis: dum sexagesimum ageret annum penitusse, unde Hieronymus, in apologia sua ad Pa-
machium et Oceanum: in qua se ostendit doctrinam Origenis non dogma sectatum:
postquam Origenis recitavit errores hec verba subiungit: Ipse Origenes in epistola
quam scribit ad Fabianum romane urbis episcopum penitentiam agit: cur talia scripsit: et
casus temeritatis in Ambrosio refert: quod secreto edita in publicum protulerit. Pro-
pter istam rationem facit planctus siue lamentum Origenis: quod sic incipit: In afflictione et
dolore animi incipio, et finit sic: recipiar rursus in gaudium dei mei et increar re-
gnum eius orationibus et deprecationibus sanctorum et petitionibus consolentis mihi eccle-
sie: quia tibi est gloria cum patre et spiritu sancto in secula seculorum Amen. Ori-
genis quoque penitentiam Isidorus his versibus cecinit.

Ille Origenes ego doctor verissimus olim
Quem primū fidei gratia clara dedit:
Celsus eram meritis et clarus copia sancti
Prereptus subito lingua nocente fui:
Condere si credis studiū tot milia librorū
Quot legio missos ducit in arma viros:
Nulla meos vnq̃ tetigit blasphemia sensus
Sed vigil et prudens tutus ab hoste fui:
Sola mihi casum periarchon dicta dederunt
His me collectū impia tela premunt.

Tercio probat q̃ ecclia non dānauerit nec potuerit dānare Origenē quo ad
aiam dānatione infernali. Et primo sic: q̃a de illo cuius altera vel altera pars
determinari certitudinalit̃ nisi temerarie nō pōt: non debet credi factā esse de
terminatiōem ab ecclia. s̃ de b̃ quesito: vtrū Origenes saluus sit vel dānatus
determinari altera ps nisi temerarie nō pōt: saltē absq̃ reuelatiōe speciali dei
q̃ cū de tali reuelatiōe nō p̃stet: nō debz credi de b̃ factā esse ab ecclesia deter-
minatiōem. maior est nota: et oppositū eius eēt iniuriosum ecclesie: credere. s̃.
q̃ ab ea possit incōsulte et temere iudicari. Confirmat p̃dicta rō: q̃a certifica-
ri nō poterat ecclia de dānatione Origenis nisi p̃ specialē reuelatiōem de eo
factā. s̃ de tali reuelatiōe q̃ fuerit facta nusq̃ hētur mētio. s̃ hētur p̃positum.
Secūdo arguit: Ad eccliam nō p̃tinet dānare aīas hoīm aut saluare: q̃a ad illū
attinet solūmodo q̃ iudex est viuoꝝ et mortuoꝝ. quare ridiculū est si in decre-
tis legi: Dānamus Origenē: exponere. i. aīam eius dānamus damniatiōe infer-
nali. Tercio arguit: Stultum est dicere q̃ ecclesia determinauerit Origenis
aīam esse damnatā: q̃a nō sicut p̃suevit ecclia canonizare aliquos: ita etiā con-
suevit dānare. i. finaliter decernere q̃ sint in inferno. Et rō quare hoc p̃sueue-
rit et nō illud est: q̃a ad decernendū q̃ aliq̃ sit saluus oportet nos certificari
q̃ ille decesserit in gr̃a: cuius rei iudicia lz tñ nō certa hēre possum⁹ nō ex his
que egit in vita: q̃a illa nō sufficiūt: ex quo dñ est in via semp merendi et deme-
rendi est locus: et mutādi se de vno p̃posito ad aliud: s̃ hēmus signa post mor-
tem: vt sunt miracula vel aliqd simile. tale aut aliqd signū ex quo damniatiōez
alicuius quincamus post mortē alicuius hēre: nō est facile inuenire: imo sine
dubio haberi aliud signū nō pōt: nisi specialis de hoc reuelatiō: que si p̃tinge-
ret vel p̃tigisset p̃fecto sicut ecclia cum aliquē canonizat: de miraculis suis te-
stat: et de alijs propter que mota est ad canonizatōem. ita etiā cū aliquē dāna-
ret: specialis reuelatiōis de hoc facte mentiōez faceret: ne temere aut incōsul-
te sic videret decreuisse: q̃d tñ de Origene nusq̃ narrat ecclia. debem⁹ ergo
intelligere damnatū Origenē ab ecclesia eo mō quo ex his que de eo narrat
et testat videt venisse dānandus. s̃ de eo nihil aliud narrat nisi q̃ errauerit in
mysterijs fidei. et ad hūc errorē nō sequit̃ absoluta dānatio Origenis in se sed
solū in scriptis et in doctrina sua: vt p̃z ex p̃cedētibus. et sic dēmus ipm iudi-
care damnatū ab ecclesia et non aliter. Quarto arguit: Certū et manifestū est

q̄ glo. sup illud: si ad tpa Theopbilli. xliij. q. ij. c. sane proferē. dicit: si ipse dā-
natus est nōne eius scripta: et rñdet q̄ sic. Quero igit: si fiat hec p̄na: ipse Ori-
genes est damnatus: ergo et eius scripta: quō in ante capitur damnatus. si sic
capitur: id est in sua doctrina non approbatus et vt dogmatistes non accepta-
tus: hētur propositū: videlicet q̄ ecclesia non damnat Origenem infernali dā-
natione. si aut intelligatur damnatus in aia sua: tunc nihil valet p̄na. possibile
enim est multos doctores quoz scripta catholica sunt et pro catholicis quo-
tidie leguntur esse in inferno. quia stat aliquē in fide nihil errare sed recte sen-
tire de oibz articulis: et tñ eē in alio peccato mortali et in illo decedere. et oī-
no impertinens est damnatio aīe ad damnatiōem doctrine: quia illa attendit
penes maliciā voluntatis: ista aut penes defectū intellectus. quare non valet
iste est in paradiso: ergo dicta eius sunt catholica: nā et Papias est in paradī-
so et Irenaeus et Victorinus et Ciprian⁹ et multi alij: quoz tñ dicta et scripta
in multis q̄ nunq̄ reuocasse legunt vt hētica reprobant. Confirmat p̄dicta rō
ex illo dicto ad q̄ se refert glo. de here. eē. c. fraternitatis. vbi dī: Si Celesti-
nus atq̄ Delagius in Ephesina synodo sunt damnati: quō poterūt illoz ca-
pitula recipi quoz damnant auctores. certū est aut q̄ in illa synodo Celesti-
nus et Delagius non fuerunt dānati in se. i. in aia sua: sed in sua doctrina. Tñ
quia aliter damnare hoīes ecclesia nec p̄suevit nec potest. Tñ quia ab eo de-
bemus intelligere sententiā de quo prius est quesitū et disputatū. sed in illa
synodo vt ex actis concilij patet non fuit questio vtrū aīe Celestini et Dela-
gij essent in paradiso vel in inferno: sed an dicta eoz et dogmata essent catho-
lica vel nō catholica. quare de hoc. i. de eoz dogmatibz veritate et de auctoz
ipsoz vt sic dogmatizantiū approbatiōe vel reprobatione debemus intelli-
gere sententiā. Quinto arguit sic: q̄tuncq̄ aliquis grauiter in vīta morta-
liter peccet et constet ipsum mortaliter peccasse: nisi cōstet de eius finali impe-
nitentia: temerariū est velle asserere ipm esse damnatū. p̄z veritas huius pro-
positiōis ex cōmuni snia oīum doctoz in dicta propositiōe consentientiū. sed
de finali impenitentia Origenis non cōstat ecclesie: quinimo de opposito cō-
stat: vt p̄z ex plāctu et lamentatiōe sua. q̄ temerariū est asserere ecclesiaz dānasse
Origenem quo ad aīam damnatiōe infernali. Ex ista inquit argumentatione
sequitur due propositiōes pro salute Origenis. Prima: non propterea q̄
aliquis in vīta mortaliter peccauerit et nobis non constet q̄ nō penituerit in-
dicandū est firmiter a nobis illū esse in inferno. patz: quia posito peccato mor-
tali tñ nō ponitur totū illud ad quod sequit dānatio eterna: sed oportz ultra
peccatū ponere et certificari de finali impenitentia. nec ego qui nego firmiter
esse credendū illū esse in inferno habeo osidere tibi penitentiā illius: sed tu q̄
asseris illū esse damnatū habes certificare de impenitentia. et pro hac propo-
sitione multū facit dictū Henrici de Alia: qui in expositiōe tercij. c. Gen. dicit
hec verba formalia: Si ergo argumentū quorundā esset efficax quo aliquem
damnatiū esse: sicut de Salomone p̄suadet: per hoc q̄ scriptura eius peccatū
cōmemorat: et nullā de iusticia aut penitētia eius mentiōez facit: tñ ita primū

hominem ex peccato suo damnatum convincere: sicut primum angelum, hec Iheronimus, nusquam enim habetur mentio de penitentia. Ade hoc solum de peccato. Simile Iudicum, viij, legitur: de peccato Sedeon et non de penitentia: et tamen a doctoribus bene creditur de eius salute. Per hoc etiam argumentum quidam decepti erronee dicebant: quod Moyses erat damnatus: quia legebatur peccatum eius in aquis contradictionis: et de eius penitentia nihil habebatur expressum: et tamen dixit deus Josue: Moyses servus meus mortuus est. Secunda propositio est hec: Nemo potest esse certus quod aliquis sit damnatus ad infernum: nisi hoc habeat ex speciali revelatione dei: vel ab his quibus creditur deus revelasse. Patet veritas huius ex premissis: quia nemo potest esse certus de finali penitentia vel impenitentia nisi ille qui novit secreta cordis: et cui ille voluerit revelare, cum enim nullus de statu alicuius ita sit certus sicut ipsemet de se: quia que sunt hominis nemo novit nisi spiritus hominis qui in ipso est: ut dicitur ad Corinthios, ij, et de seipso homo non potest esse certus utrum sit dignus odio vel amore: ut dicitur Ecclesiasticum, ix, quanto magis non poterit esse certus de alio: nisi de hoc habeat specialem revelationem. Ex istis autem infert defensor conclusionis: quod dato etiam quod Origenes in illis erroribus sibi impositis et attributis peccaverit mortaliter: tamen cum incerti sumus de eius finali impenitentia vel penitentia: asserere ipsum esse damnatum: temerarium est omnino iudicium et rescindendum. Cum ergo nec de salute possumus esse certi nec de damnatione: primum est tamen et valde rationabile credere quod deus eum salvaverit hominem talis ac tante scientie. De quo Hieronymus in prefatione Cantici canticorum: Cum in ceteris omnes alios superaverit in hoc seipsum superavit: et de ipso illud verificatur: Introduxit me rex in cubiculum suum, et alibi: Imitari volens ex parte Origenem: quem post apostolos ecclesiarum magistrum nemo nisi imperitus negat, et alibi: Origenes tanto scripturarum labore sudavit: ut iuste Adamantum nomen acceperit, et post quedam hec subiungit: Quis unquam tanta legere potest quanta ipse conscripsit: et per hoc sudore quid accepit premium? damnatur a Demetrio episcopo: exceptis Palestine et Arabie et Feniciis atque Achaie sacerdotibus in damnationem eius consentit urbs Roma: ipsa contra hunc senatum cogit: non propter dogmatum novitatem non propter heresim: ut nunc adversus eum rabidi canes falso simulant: sed quia gloriam eloquentie eius et scientie ferre non poterant. Hec sunt argumenta et rationes quibus defensor conclusionis credit probare et defendere salutem Origenis.

**Responsio ad rationes Joannis Pici
pro salute Origenis inductas.**

p Rursusque argumenta pro salute Origenis inducta solvantur est notandum: quod certitudo in unaquaque re non est querenda uno modo: sed alio et alio secundum exigentiam materie: ut Aristoteles in primo ethicorum subtiliter deducit et probat. Est autem certum et manifestum cuilibet theologo: quod solus deus habet noticiam certam et evidentem de statu hominis et in vita et in morte

et post mortem, talem autem certitudinem euidentie ecclesia habere non potest
sed probabilitatis tantum et opinionis per indicia et signa exteriora: quia deus se-
quitur veritatem; ecclesia opinionem: ut dicunt canoniste, et secundum hanc certitu-
dinem probabilitatis et opinionis procedit ecclesia in canonizatione sanctorum
damnatione hereticorum: et declaratione aliarum causarum ecclesiasticarum: tam in foro
interiori quam exteriori. **Utrum** autem ecclesia in canonizatione sanctorum et damna-
tione hereticorum et heresum possit errare et decipi: videntur tenere quidam ca-
nonistae: quod quandoque ecclesia errat ligando non ligandum vel absoluendo non
absoluendum, hoc enim procedit quia ecclesia non potest iudicare de occultis
sicut ipse deus: ut in, c. nostrum, sed quandoque sequitur opinionem: que quidem
opinio quandoque est falsa: ideo oportet ecclesiam nonnunquam errare, quod intel-
ligendum est de ecclesia particulari: non autem vniuersali que representatur per col-
lectionem fidelium. **Ita** ecclesia vniuersalis errare non potest secundum **Distinctionem**. **Pro**
hoc facit, c. a recta, xxiii, q. i, et secundum istorum opinionem cum canonizatio sanctorum et
damnatio hereticorum pertineat ad ecclesiam vniuersalem: patet quod in talibus ecclesia er-
rare et decipi non potest. **Hanc** sententiam videtur sequi et tenere beatus **Thomas**, de
canonizatione sanctorum quodlibeto, ix, ar. xvi, et ult, ubi sic scribit: **Dicendum** quod
aliquid potest iudicari possibile secundum se consideratum: quod relatum ad aliquod extrinsecum
impossibile inuenitur. **Dico** ergo quod iudicium eorum qui presunt ecclesie potest errare
in quibuslibet: si persone eorum tamen respiciamus, si vero consideremus diuinam prouidentiam
que ecclesiam suam spiritu sancto dirigit ut non erret: sicut ipse promissit **Jo.** xiii, quod
spiritus adueniens doceret omnem veritatem de necessariis, scilicet, ad salutem, certum
est quod iudicium ecclesie vniuersalis errare in his que ad fidem pertinent impossi-
bile est, unde magis est standum sententie pape ad quem pertinet determinare de fi-
de: quam in iudicio profert: quod quorumlibet sapientium hominum in scripturis opinionem,
cum **Cayphas** quibus neque (tum quia pontifex) legatur etiam inscius prophetasse
Jo. ii. In alijs vero sententijs que ad particularia facta pertinent: ut cum agitur
de possessionibus vel de criminibus vel de hominibus: possibile est iudicium ecclesie
errare: propter falsos testes, canonizatio vero sanctorum medium est inter hec duo:
quia tamen honor quem sanctis exhibemus quedam possessio fidei est: qua sanctorum gloriam
credimus: pie credendum est quod nec etiam in his iudicium ecclesie errare possit: pre-
cipue quod diuina prouidentia preseruat ecclesiam ne in talibus per fallibile testimo-
nium hominum fallatur, vnde sicut tenemur credere illud quod est in sacra scriptura: ita il-
lud quod est per ecclesiam committere determinatum, vnde hereticus indicat: qui sentit contra
determinationem scripturarum: et sic eodem iudicium ecclesie in talibus erroneum esse non
potest, hec **Thomas**. **Ex** qua determinatione patet secundum **Thomas**, quod ecclesia in canonizatione
sanctorum non potest errare neque decipi: pro quanto sanctorum canonizatio est quiddam
medium inter ea que sunt fidei et que sunt facti, et per eandem rationem cum hereti-
corum damnatio sit medium inter ea que sunt fidei et facti: credo quod ecclesia in talibus
etiam non possit errare neque decipi, sed eadem pietate qua credendum est secundum **Thomas**, ec-
clesiam non errare in canonizatione sanctorum: credendum est hoc idem in damnatione here-
reticorum. **Abbas** vero in, c. a nobis, el, ii, de sententia excommunicati, videtur sentire contrarium

et tenet indistincte: quod tamen ecclesia particularis quod vult in talibus possit errare et de-
cipi: quia eadem ratio est in utraque ecclesia. nam et populum generale per quod reperitur ecclesia vult
bene potest errare excoicando forte prelatum qui non erat excoicandus ex causa latenti
nam et ipsa ecclesia vult etiam quicquid sequitur opinionem: quia non potest divinare. Et ad id
quod dicitur quod ecclesia vult errare non potest: respondet Abbas quod non potest errare in fide seu ar-
ticulari fidei: nam per beati tunc oravit Christus ad patrem in euangelio: Ego pro te rogaui patrem
ut non deficiat fides tua: ut in. c. maiores. Si rursus dicat quod iudicium ecclesie de-
bet reformari iudicio dei: ut in dicto. c. ut nunc. respondet idem Abbas ubi. f. quod per-
mare se debet ecclesia in quantum potest. sed aliquando non potest ut in occultis: quia deo sequitur
veritatem: et veritas quicquid latet ecclesiam. Hanc opinionem videtur tenere Augustinus. de Anco-
na theologus in li. de ecclesiastica praeterea. q. xvij. ar. iij. ubi in corpore. et in solutione
ad primum hec verba scribit: Dicendum quod nullus admittit ad vitam eternam sine cha-
ritate: iuxta illud Augustinus. xv. de tri. Nisi alicui tantum donum impii spiritus sanctus ut
eius dei et primi faciat amator: a sinistra non transferretur ad dexteram. sed charitatem ha-
bere nullus scit per certitudinem caritatis: cum caliter ipsam dare immediate effectiue pertineat
ad ipsam dei voluntatem. de qua certitudine scriptum est Ecclesiastes. ix. Nullus scit
an amore vel odio dignus sit. et Augustinus dicebat. i. ad Cor. iij. Nihil mihi prescius
sum: sed non in se iustificatus sum. signa autem per que scituras aliquando potest ecclesie patefieri
sunt contra bonis et malis. ideo per certitudinem caritatis non potest ecclesia scire omnes que pro
secris canonizant et solennizant esse in vita eterna. per quod dicit Augustinus. et ponit. i. q. i. si sine
charitate martyrium recipiat: et corpora eorum ab hominibus venerant: perfide magis sunt
taliter quam corona victoriae: et tali operi magis pena quam premium debet. et Gregorius. in illa
vulgata auctoritate: Multorum corpora veneramur in terris quorum anime cruciantur in tor-
mentis. Unde dicendum quod aliter iudicat deus et aliter homo: quia deus iudicat iudicio inte-
riori hominis per teste ipsam hominis presciam: iuxta illud ad Romanos. xij. Testimonium reddente
illis prescia ipsorum et intra se invicem cogitationum accusantium aut defendentium. ideo
deus in suo iudicio non fallit neque fallit. sed homo iudicat iudicio exteriori hominis per tes-
te operum exteriorum evidentiam: ideo potest falli et fallere. ecclesia ergo non errat canonizando
aliquos sanctos: quia non canonizat eos esse sanctos iudicio divino secundum determinatam sententiam
sed iudicio humano secundum partem iustitiam: secundum quem modum sancti sunt hominum reputatione et
veneratione. Ex quo sequitur secundum predictas opiniones: quod dato quod ecclesia non habeat certi-
tudinem evidenter de statu canonizando vel danandi nec spirituales dei revelationes: non
inconsculte nec temere sed prudenter et iuste informata publicis testibus et publicis do-
cumentis et probabilibus iudiciis potest perferre iudicium de aliquo post mortem: secundum Augustinus.
in li. de penitentia: ut in reputatione hominum beatur sanctus vel beatus: et per penam infernali
dannatus. Et cum beate coiter practice in ecclesia: periculosum est asserere: ut defensor
conclusionis asserit: quod ecclesia non presuevit nec potest aliquem post mortem finaliter danare.
Eidem enim ad experientiam: quod ecclesia tenet et precipit ab omnibus fidelibus teneri Ar-
rium Apollinarium Macedonium et ceteros hereticos et eos qui sine sacro baptismi de-
cedunt siue adulti siue parvuli in iudicio et reputatione ecclesie militantes infernali dan-
atione esse dannatos: ut patet ad longum. xxij. q. iij. c. quidam autem heretici. signa autem et indi-
cia probabilia et efficacia quibus ecclesia preceperit ad vincendum aliquem post mortem
r. ij.

no xx modos et 2 ma
qba qd dicitur de qd
fuit p et mōt fuit mōt

fuisse hereticis; enumerat dñi canōisse et theologi; singularit̃ Ockan li. iij. dia
logor. q. ij. et dñs Cardinalis de Turrecremata post eū. li. iij. de p̃tate ecclia
stica. c. xvi. q. p̃formit ponit. xx. modos et indicia qbus in iudicio bñano qd vi
uēs siue mortu⁹ pōt p̃uinci de p̃tinaia hēricali. Cōcludo i g̃ qd Origenes in
iudicio ecclie militātis hñdus est vt scismaticus et hēticus; et p̃ p̃his dānatiōe
infernali dānatus; eē de hēti. c. fir. tene et nullaten⁹ dubites. qd si in iudicio dei
et ecclie triūphans hēatur p̃ tali; solus de⁹ scit; qd statū cuiuslibz hoīs et in vita
et in morte et post mortē euidēt cognoscit. Hoc g̃ notato et intellecto rñden
dū est p̃ ordinē ad argumēta q̃ ñam p̃clusiōez p̃ncipalit̃ intentā inducta. Ad
primū dicendū; qd q̃uis Pāphilius martyr Eusebius Cēsariēsi. et Ruffinus
tenuerint et senserint errores qui imponunt Origeni nō esse eius; sed ab emu
lis sibi attributos. Hieronymus tamen contrariū sentit; vt sepe dictum est; cu
ius iudiciū ecclia tenet et approbat; vt patz di. xv. c. sancta romana ecclia.
Secundo dico qd Hieronymus cuius iudicio standū est fm p̃eallegatū. c. ex
presse affirmat predictū librū Pāphilo martyri falso ascribi; vt patet in epi
stola. xv. ad Thesiphontem de libero arbitrio contra Pelagianos. vbi dicit;
Pelagiani librum Sirti pictagorici hominis absqz xpo; atqz ethnici imutato
nomine Sirti martyris et romane ecclie epi p̃notauit. Simile dicit fecisse
Ruffinū in sancti Pāphili martyris nomine; vt librum primū sex libror. de
fensionis Origenis Eusebij Cēsariēsi; quē fuisse arrianū nemo est qui nesciat
noie Pāphili p̃notaret. quo scz egregia illa quattuor Origenis periarcho
volumina latinis infunderet auribus. Item epla. xvi. Ruffinus nō vni vbi; s̃
orbi blasphemias Origenis et periarcho libros q̃tum in se fuit intulit; ita vt
Eusebij quoqz primū librū defensionis sub noie Pāphili martyris ederet;
et quasi ille parū dixisset; nouū p̃ eo volumen euomeret. Idem asserit in epla
xxiiij. vbi dictū librū affirmat a sectatorib⁹ Origenis. p̃positū eē sub noie Pā
phili. Idē in epla. xli. vbi ad Ruffinū scribēs ait; In Cēsariēsi bibliotheca Eu
sebij volumina reperi apologias Origenis; q̃ cuz legissem primū eū librū de
phendi; quē tu solus sub noie Pāphili martyris edidisti; de filio et sp̃scto in
bonā p̃tem pleriqz blasphemis p̃mutat; et h̃ vel didimū vel te vel aliū fecisse
nescio. quē qd tu aptissime in libris periarchon fecisse p̃uinceris; maxime cuz
idem Eusebius vt iam in duobus libris docui; scribat Pāphilum nihil pro
priū operis edidisse. Ex quibus auctibus patz predictū librū quē Ruffinus in
defensiōem Origenis Pāphilo martyri attribuit; nō eē Pāphili fm Hiero.
s̃ Eusebij vel cuiusdaz alterius sectatoris Origenis. Ad illud qd dī qd dato
q̃ Origenis. scripserit aliq̃ q̃ fidē nō dogmatice neqz assertine; s̃ dubitative tm̃
et inq̃siue illa scripsit; vt fec̃ Aug. sup̃ Gen. ad l̃raz; et in plurib⁹ alijs li. Dicē
dū; qd qualitercūqz qd scribat q̃ ea q̃ expresse p̃tinent in fide et sacra scriptura
culpabilr̃ errat. nec pōt rōnabilr̃ excusari ab heresi. tenebat enī Origenis. tanq̃
doctor scire sacram scripturā. et per p̃his nō licebat sibi dubitare nec dubitādo
ingrere; qd in diuinis sint tres p̃sone vnus eiusdēqz sube; et sic de alijs. s̃ tales
veritates declarare et exponere. mō cōstat fm Hiero. et Aug. qd Origenes q̃

trinitatem diuinay psonay; resurrectione; mortuorum; et eternitate premiorum et pe-
 narum scripserit, et per omnes de heresi excusari non potest, de his vero que ad subam fidei non
 pertinet; non est error culpabilis propria et proprie opinari et scribere donec omnium fue-
 rit altera parte esse sacra scriptura, quod Augustinus et plures sanctorum et scholasticorum do-
 ctorum sine preiudicio fidei fecerunt. Ad secundum vero argumentum principale in quo
 probatur quod Origenes non adhaeruit pertinaciter erroribus quos scripserit neque in eis
 decesserit; dicendum quod Origenes fuit percussus post mortem de heresi et pertinacia
 in exilio; quia expresse scripsit de determinata per sacra scriptura et fide catholica;
 quorum quodlibet tenebat credere. Dicit enim dominus Cardinalis de Turrecremata
 et Deekan ubi, scilicet, quod unus modus vincendi aliquem de pertinacia hereticali in iu-
 dicio humano est; si quis christianus capax rationis negat veritatem catholicam que apud
 omnes catholicos fideles cum quibus conuersatur tanquam catholica diuulgatur; et a predi-
 cantibus verbum dei publice predicatur; sicut de ista: Christus crucifixus est: Legalia
 Moysi non sunt obseruanda a christianis; et sic de similibus. Alius modus vincendi
 de pertinacia est; cum quis negat aliquam assertorem quam nouit in scriptura diuina vel
 determinatone ecclesie contineri, cum ergo Origenes; ut dictum est tenuerit et scripserit et
 predicauerit de trinitate diuinay psonay; de mortuorum resurrectione; de veritate hu-
 mane nature; et de eternitate premiorum et penarum; ut patet ex dictis; efficaciter vincit
 de pertinacia hereticali in iudicio humano et ecclesie militantis. Ex quo patet quod tota
 deductio defensoris salutis Origenis est vana ridicula et sine probatione intro-
 ducta, que si bene ponderatur; potest de salute Origenis induci sic arguendo; Ad-
 gnus error in intellectu cum malicia et pertinacia voluntatis circa ea que sunt fidei
 et que quis credere tenetur; arguit sic errantem esse hereticum; si de tali errore et perti-
 nacia in humano iudicio potest convinci, si Origenes pertinaciter errauit circa ea que per-
 tinent ad subam fidei; de quibus in exilio per scripta ab eo fuit iudicialiter percussus et
 finaliter damnatus; ut patet per xxiiij. q. ij. c. sane perfectus. Ergo Origenes in iudicio ecclesie
 huiusmodi est ut hereticus. Predicta ratio cum solutionibus datis firmatur per dominum Gui-
 donem Terrenum Carmelitam Catalanum episcopum Abbatem Cisterciensem; in glo. decreti. xxiiij.
 q. ij. c. quidam autem heretici. s. Origeniani. ubi recitatis variis et diuersis erroribus
 Origenis et eius defensores hec verba scribit; Quia non est verisimile nec
 credibile quod tanti viri in vita et scientia perclari et probati; sicut papa Anastasius. Theo-
 philus patriarcha; et tot episcopi; presertim Hieronymus, et Augustinus. vellent tam docto viro im-
 nere sic ardentem; sic patentem crimine heresis; nisi certi essent eum tenuisse docuisse
 predicasse ac scripsisse hereses supradictas; estimo magis verum quod si Origenes
 in alijs scripserit catholice et excellentem; in istis tamen que sibi a predictis doctoribus
 imponunt errauerit. Tunc quia sic sancti patres et viri docti cum in his errasse et scri-
 psisse absque dubio asseuerant. Tunc quia Hieronymus dicit; quod ubi Origenes scripsit bene
 nemo melius; ubi male nemo deterius. Quod vero adducitur de penam et lametum Ori-
 genis in lx. anno; dicendum quod liber ille est apocryphus; ut patet per xv. di. c. sancta ro-
 mana ecclesia. Nec valet dictum Hieronymo. per defensionem penam Origenis; quia Hieronymus
 nunquam credidit Origenem penam egisse. si in predicta apologia ad Pamachium et
 Oceanum arguit ad bohem; si Rufinum quod illam epistolam pretebat esse Origenis; sed

Vnus modus vincendi aliquem
 de pertinacia hereticali

negabat illos errores fuisse Origenis. et credendum est quod talis epistola fuerit allegata per defensores Origenis in concilio in quo fuit damnatus hereticus. et non obstante predicta epistola fuit damnata: quia forsan talis epistola non fuit Origenis: sed alicuius defensoris eius: vel illa epistola non sufficebat ad salvandum et purgandum Origenem: cum esset generalis: et oportebat esse penitus de singulis heresibus. vel forsan post illam epistolam recidivauit et mortuus fuit hereticus. Credendum est etiam quod tam dicta epistola quam omnia que per Origenis defensionem poterant allegari et induci: fuerint allegata et adducta in illo concilio: et nihilominus fuit condemnatus tanquam hereticus. Nos autem tenemur pie credere secundum predicta quod concilium tantorum patrum non errauerit damnando Origenem. Per hoc per solutio ad versum Isidori qui per penam Origenis inducitur. fundant enim in placitu apocrypho Origenis: secundum determinatores et sententiam ecclesie. Ad terciam rationem principale cum dicitur: quod non est credibile quod ecclesia determinauerit alteram partem huius questionis: utrum Origenes saluus sit vel damnatus: cum de hoc non habuerit speciale reuelationem nec certitudinem. dicendum quod ista ratio si haberet aliquam apparentiam et efficaciam: concluderet quod ecclesia non possit declarare post mortem de aliquo quod esset sanctus: quod est hereticum. et per penam: quia de multis canonizatis non habet ecclesia reuelationem speciale nec certitudinem secundum ipsum argumentum. Dico ergo quod ad hoc quod ecclesia declaret aliquem post mortem sanctum vel damnatum: non requirit regulariter specialis reuelatio nec certitudo evidenter: ut argueret male credit: sed probabilitas tantum et iuris: ut sepe dictum est. et si bene considerent et examinent verba arguentis: credo quod in predicta argumentatione contineant multa periculosa in fide. Ad secundam rationem cum dicitur quod solus deus potest damnare et saluare: cum solus ipse sit iudex viuorum et mortuorum. dicendum quod verum est effectiue et causaliter: ecclesia tamen habet potestatem declarative: declarando. id est diffiniendo secundum partem iusticie aliquem post mortem esse hereticum. et per penam infernali damnatum. et oppositum dicere est male sentire de potestate ecclesie et summi pontificis. Ad terciam rationem cum dicitur: quod stultum est dicere quod ecclesia determinauerit Origenis animam esse damnatam: quia non sicut canonizat: ita damnat. dicendum quod erroneum est asserere quod ecclesia non habeat auctoritatem damnandi hereticos post mortem sicut canonizandi sanctos: ut sepe dictum est. quod si miracula concurrant ad unum et non ad aliud: ex hoc tamen non sequitur quod ecclesia possit damnare hereticum sine miraculis: sicut canonizat sanctum cum miraculis. nec miracula regunt simpliciter in canonizatione sanctorum: quia martyr potest canonizari sine miraculis: ut dicunt doctores. miracula ergo regunt in canonizatione sanctorum ratione maiore. propter quod ubi maius indicanda et declaranda per ecclesiam non requirit miracula: sed alia signa et indicia equaliter: tunc non sunt querenda miracula: ut patet in damnatione hereticorum et canonizatione martyrum. Ad quartam rationem cum queritur ab arguente si hoc penam est bona: Origenes est damnatus: ergo et eius scripta. dicendum quod predicta penam est bona secundum glo. ratione maiore: quia ex quo Origenes fuit damnatus tanquam hereticus: necesse est quod eius scripta hereticalia sint damnata: et de heretice fraternitatis. Ex quo patet quod tam persona heretica quam scripta hereticalia damnat ecclesia. et per penam ly damnatus in asse non solum appellat damnationem doctrine: sed auctoris et persone. Ex quibus sequitur quod deductio argueret de Papias Irenaeo Victorino et Cipriano non facit ad oppositum suum: quia tales non sentiebant heretice in erroribus quos tenuerunt et scripserunt: sicut

Origenes in dogmatibus q̄ tenuit ⁊ scripsit: vt. s̄. dictū est. Ad p̄firmatōez cū
dī: q̄ Celestinus ⁊ Pelagius in synodo Ep̄hesina nō fuerūt dānati in se s̄ in
sua doctrina: q̄ ecclia nō pōt alit̄ dānare aliquē, dicendū q̄ istud dictū est fal
sum ⁊ erroneū: vt p̄ p̄ glo. in dicto. c. q̄ h̄ verba scribit: Isti duo dānati erāt in
synodo Ep̄hesina de heresi. dubitabat aut̄ p̄sarcha Antiochenus: an scripta
eoz eēt recipiēda. ⁊ dī q̄ nō: q̄ ex q̄ dēnatus est auctor: ⁊ scripta illius ad
mitti nō debēt: vt. iij. q. iij. c. nullus. xvi. dī. c. canones. Quis aliqua vtilia sint
ibi. Et quo p̄ clare ⁊ manifeste s̄m glo. q̄ in illa synodo Celestinus et Pe
lagius fuerūt dānati in se tanq̄ heretici ⁊ in sua doctrina hēricati. Et miror de
arguēte q̄ p̄cilioz decreta audeat extor̄te exponere glosare et cōrūpe: affir
mādo q̄ ecclia nō alit̄ p̄suenit nec pōt dānare post mortē hēricos: nisi q̄ ad do
ctrinā. Ad quintā rōez cū dī q̄ ecclia nō pōt dānare aliquē dānatōe infernali
post mortē nisi p̄stet sibi de finali ipenitentia: q̄ de Origenē p̄stare nō potuit
ecclie. Dicendū q̄ in synodo in qua dānat⁹ fuit Origenes tanq̄ hēricus: suf
ficient̄ p̄stitit ecclie de p̄tinacia ⁊ impenitētia ei⁹: vt sepe dictū est. p̄ q̄ non
temere s̄ p̄sulte ecclia in p̄dicta synodo ip̄m in se ⁊ quo ad scripta dānavit. q̄
si aliq̄ ex ei⁹ scrips̄ recipit: nō vt ei⁹ sūt recipit: s̄ q̄ ab ecclia approbata rōe bo
ne s̄nt. i. q. i. d̄his declarauit. ⁊. xxxvij. dī. si qd veri. Et ad p̄clusiones duas q̄s
infert arguēs: p̄cessa prima pro nūc: negat̄ secūda tanq̄ falsa ⁊ erronea: q̄ ex
ea sequit̄ q̄ ecclia nō eēt certa de salute ⁊ gloria canōizatoz: nec de dānatōe
infidelis q̄ sine lege ⁊ fide xp̄i decedūt: q̄ est hereticū. h̄ p̄sa p̄: q̄ ecclia de
talibus nō h̄z aliquā specialē reuelatōez. nec vt arguens asserit de finali impe
nitētia vel p̄nia talis̄ aliquā certitudinē: cū nemo sciat vt p̄ odio vel amore di
gnus sit. Dicendū ḡ p̄ finali resolūtōe hui⁹ m̄ae: q̄ ecclia militās ē certa ex sa
cra scriptura: q̄ oēs q̄ moriunt̄ sine lege ⁊ fide xp̄i sunt dānati dānatōe infer
nali: vt p̄ de oib⁹ infidelibus. ecclia etiā certa est q̄ oēs xp̄iani q̄ decedūt in
peccato mortali sunt dānati: ⁊ q̄ decedūt in gr̄a sunt saluati: de quo nemo du
bitat nisi sit hēricus. Est p̄terea ecclia certa certitudine p̄bilitatis ⁊ iuris
q̄ anathematizatus ⁊ declaratus post mortē tanq̄ hēricus in iudicio ecclie ⁊
hoīm reputatōe: dānatōe infernali est dānatus: quēadmodū canōizatus est
saluatus. Ad illud q̄ ultimo inducit de brō Hiero. q̄ in Canticis cāticoz ⁊
pluribus eplis suis laudat Origenē: quē post ap̄los eccliaz maḡm predicat:
dicendū q̄ bt̄s Hiero. seip̄m excusat in multis eplis de tali laudatōe. Primū
q̄ laudauit studiū Origenis nō p̄sonā. Itē q̄ laudauit q̄n erat iuuenis. Item
q̄ laudauit anteq̄ eēt dānatus hereticus. Item in epla. xli. s̄ Rufinū scribit:
Omittamus hereticoz patrociniū et nulla erit inter nos p̄tētio. eodē seruiore
q̄ Origenē ante laudauim⁹: nūc laudatū eēt toto orbe dānemus: errauim⁹ iu
venes: emendemur senes. ⁊. j. Ignosce mihi q̄ Origenis eruditōem ⁊ studiū
scripturaz anteq̄ eius heresim plen⁹ nossim in iuuenili etate laudauim⁹. Item
epla. xxxij. ad P̄amachiū ⁊ oceanū: Obijciūt inq̄t mihi quare Origenē ali
q̄n laudauerim⁹: ni fallor duo loca sunt in q̄bus eēt laudauim⁹. p̄faciscula ad Ba
masus in omel̄is cantic⁹ cāticoz. ⁊ probemistū in libro hebraicoz noim⁹: qd̄ ibi
de dogmatib⁹ ecclie dī: qd̄ de p̄e ⁊ filio ⁊ sp̄scto: qd̄ de carnis resurrectōe:

qd de aie statu atq; suba: simplex interpretatio atq; doctrina: simplici voce late
data est. et seq: Laudavi interpretē nō dogmatistē: ingeniu nō fidē: p̄m non
ap̄lm, q̄ si volūt sup Origenē meū scire iudiciū: legāt in Ecclesiastē cōmenta-
rios: replicēt in eplā ad Ephesios tria volumina: et intelligēt me semp ei? do-
gmatibus fuisse. venenata p̄fecto sunt illius dogmata: aliena a scripturis sc̄tis
vīm scripturis faciētia. Et qbus p̄z q̄ ex laudatōe Hiero. nō pōt apparent cō-
cludi salus Origenē. s̄ poti⁹ eius dānatio. pp qd nō est rōabilius credē Orige-
nē eē saluū q̄ eē dānatū: vt defensor p̄clusiōis asserit: cū ecclia et anctes sc̄tōz
p̄sertim Hiero. et Aug⁹. teneāt et diffiniāt ip̄m decessisse hereticū et scismaticū.
et q̄uis ecclia nō dānet Origenē sub hac forma: q̄ declaret diffiniat et ascri-
bat eū in cathalogo ifernali dānator: quēadmodū canōizatos diffinit et ascri-
bit in cathalogo sc̄tōz. ad p̄positū tñ n̄m sufficit q̄ ecclia dānauerit Origenē.
post mortē tanq̄ hereticū et scismaticū. xxiij. q. ij. c. sane p̄fert. ad qd seq̄ ip̄m
in iudicio et reputatōe ecclie eē ifernali dānatū. Et in b̄ sensu intelligēda et
recipiēda sunt: q̄ a nobis scripta sunt de dānatione Origenē. Propt̄ qd visum
est mihi et pluribus alijs doctissimis viris mag⁹ rōabile et mag⁹ piū credere q̄
Origenes sit dānat⁹ q̄ salu⁹: q̄a pie credendū est q̄ ecclia militās in dānatōe
hereticōz et heresuz: et canonizatōe sc̄tōz p̄formet iudicio dei: cuius est p̄ cer-
titudinē cāe et euidentie cognoscere de Origene Salomōe Samsonē et de oī-
bus p̄ vlem eccliam iudicatis: an sint in inferno vel eterna gloria: quam deus
mihi et oībus xp̄ifidelibus prestare dignet. **A. b. a. d. m. f. d. m.**

Finalis Conclusio operis
cum debita protestatione.

b **Ec** sunt br̄ssime papa Innocenti que iussu tue sc̄tatis p̄ p̄clusiōes
apologales spectabilis viri Jo. Pici Adirādulani Concordie Co-
mitis: ego Petrus Barbas de ciuitate Fariua Valentine diocesis
et Ep̄s Assellē. in artibus et sacra theologia mag⁹ Parisiē. anno salutifere
natiuitat⁹ dñi n̄ri ihu xp̄i. M̄cccclxxviii. felicis p̄tificationis tue britudis anno
iiij. in vrbe Roma scripsi: in edibus Reuerendissimi dñi mei dñi Roderici de
Boria Ep̄i Portuē. S. R. ecclie Vicecācellarij Cardinalis Valētini. In
p̄dictis aut̄ determinatōibus maḡalibus semp mens mea fuit p̄clusiōes tñ et
nō p̄sonā Jo. Pici dānare. Scio enī et exptū habeo pluribus p̄certatiōibus
sup b̄ habit⁹ corā. R. P. dñō Jo. Ep̄o Cornacē. tue. S. maḡo domus: et in
hmōi cā cōmissario dignissimo: p̄fatu virū singulari ingenio pariter et doctri-
na ac eloquentia esse p̄ditiū. Letex si in hoc opere aliquid digne laudabili-
terq; a nobis scriptū sit: illi soli laus et gloria per quē mundo data est gr̄a et ve-
ritas patefacta. qd si secus forte fuerit: attribuat imperitie mee et nō malicie.
studiū enī meū Parisius et Rome et vbiq; semp fuit veritatem inquirere: sed
quia homo sum: nō dubito imo verissime p̄sumo: q̄ in determinatiōibus n̄is
multa forsitā poterūt inueniri: que saniori iudicio possunt iure corrigi et in me-
lius cōmutari. quod opto et fieri oro per talem qui sit veritatis amator et non

emulus reprehensor: ut tā opus nrm q̄ correctio operis cedat ad honorē dñi
nri Ihu xpi qui veritas est et vita cū deo patre et sp̄sctō. Amen.

Emendationes errorū

fm ordinem chartarum.

Charta. ij. facie. ij. in fine deficit: Terciadecima de Origene an sit saluus vel
dānatus. Charta. iij. facie. i. linea. vi. pro legis: pcepit. Facie. ij. linea. xxviii. p
mouet: monet. Ch. vi. f. ij. li. xxviii. p dānabis: dānabilis. Ch. vii. f. ij. li. xxviii.
in fine lineae deficit: ad. Ch. x. fa. ij. li. xxviii. post quia deficit: q̄s. Ch. xij. f. i. li.
xxviii. p mālīs: imālīs. Ead fa. li. xxv. post etiā deficit: pp. Ch. xij. fa. ij. li. xx
p aliq̄s: aliqd. Ch. xiiij. f. i. li. xiiij. p ppetient: ppetrent. Ead fa. li. xvi. p videlz
vester. Fa. ij. li. xi. p peccatū: peccat. Ead fa. li. xx. p finitū: infinitū. Ch. xvij. f.
i. li. xxviii. p iudicio: iudicio. Ch. xvij. fa. ij. in fine vltimo lineae deficit: fm opio
nē Jo. Midler in suo pceptorio. Ch. xxi. fa. ij. li. xv. p accētis: p̄nt. Ch. xxiij.
fa. i. li. xvi. p hērici: cōi. Fa. ij. li. xx. p nālez: nālī. Ch. xxvi. fa. ij. li. xvij. ante
quia deficit: idiomatū. Ch. xxix. f. i. li. xxvi. p intellectū: intellectui. Ead fa. li.
xxvi. p siue: siue. Facie. ij. li. xxix. pro sufficiant: sufficient. In fine eiusdem li.
supflue ponit. r. et deficit in pcedētī li. Ch. xxx. fa. i. li. viij. p solentis: subillis.
Fa. ij. li. iij. p siue: siue. Ch. xxxviii. fa. i. li. xij. p tercio: secūdo. Ch. xl. fa. i. li. ij
p releuatiōem: reuelatiōem. Ch. xliij. fa. i. li. xij. p dici: dicit. Ch. xlv. fa. ij. li. xi.
ante non deficit: q̄. Ch. lvij. fa. i. li. iij. p dicent: dicens. Ch. xlvij. fa. ij. li. xij. p
respicit: recipit. Ch. lv. fa. ij. li. i. p ibi: sibi. Ead fa. li. xxvi. pro assent: assit. Ch.
lvi. fa. ij. li. xxv. p inuocatōes: inuocatōes. Ch. lvij. fa. ij. li. xxv. p tate: tacite.
Ch. lvij. fa. ij. li. v. post p̄ns deficit: vt. Ch. lx. fa. i. li. xxx. p palpitātisq̄ palpi
tanq̄s. Fa. ij. li. xxv. p maleficiū: maleficiū. Ch. lxi. fa. i. li. xxvi. p frudulentis
simā: fraudulentissimā. Ead fa. li. xxviii. p inferiorisq̄: inferiorisq̄. Ch. lxij. fa. ij.
li. xix. p quicqd̄ est: quodq̄ est. Ch. lxij. fa. ij. li. vij. p effectū: affectū. Ch. lxiiij.
fa. ij. li. xxi. p vident: videt. Ch. lxvi. fa. ij. li. xxi. p inlungit: imergit. Ch. lxvij.
fa. i. li. xiiij. pro suscepibile: sensibile. Ch. lxvij. fa. i. li. vi. in fine lineae deficit: tu.
Fa. ij. li. xxix. p allegata: alligata. Ch. lxvii. fa. ij. li. xij. p p̄ fine supflue po
nit: ab. Ch. lxx. fa. i. li. xxviii. p aduocatiōe: adnotatiōe. Ead fa. li. xxviii. pro
differendo: deferendo. Ch. lxxiiij. fa. i. li. xvi. p notator: notatur. Ch. xc. fa. ij.
li. xxviii. p data: dato. Ch. xciiij. fa. ij. li. xxv. p siue: siue. Ch. xc. fa. i. li. xxviii
p variū: variū. Ch. Cij. fa. ij. li. xxviii. in fine lineae deficit: sup. Ead fa. li. xxviii.
in fine lineae deficit: et. Ch. Cr. fa. ij. li. xi. p p̄memorate: cōmorate. Ead fa. li.
xxviii. p Ougentis: Ougentis. Ch. Cxij. fa. i. li. xxviii. p iudicia: iudicia. Ch.
Cxij. fa. ij. li. xxvi. p tum: tamen. Ead fa. li. xl. p cerdendū: credendū. Item in
materia de magia quotiensq̄ allegat li. iij. nālīs historie: debet poni. li. xxx.

omnibz erroribz q̄s

Capita determinationū magistraliū. R. P. dñi Petri Garfie
de ciuitate Fatiua Valentine diocesis et Epi Aſsellensis: in
artibus ⁊ sacra theologia magistri Parisienſi. ꝓtra concludōes
Apologales Joānis Picti adirādulani Cōcordie Comit̃is.

Prima Conclusio Apologetica.

Ch̃ps nō veraciter ⁊ q̃tum ad realem p̃ſitiam descendit ad inferos: vt ponit

Thomas ⁊ cōis via: sed solū quo ad effectū. *fol. 10*

Que assertio sit catholica: ⁊ que heretica fm antiquos nominales.

Confutatio opinionis nominaliū: cū solutione rōnum ipsoꝝ.

Que assertio sit catholica ⁊ que heretica fm cōem ⁊ veram opinionem.

Qd̃ multiplex est genus propositionū damniabilū.

De sensu predictę conclusionis fm rigorem sermonis.

Qd̃ predicta conclusio in p̃explicato sensu est falsa ⁊ heretica.

Qd̃ predicta conclusio in sensu ꝓo quo sit est de errore ⁊ heresi suspecta.

Secunda Conclusio Apologetica.

Peccato mortali finiti temporis nō debetur pena infinita fm tempus: sed
finita tm̃.

Quid sit peccatum mortale: ⁊ a quo formaliter transeunte actu peccati: quis
denominetur peccator.

De pena debita peccato mortali fm auct̃es sacre scripture ⁊ sc̃toꝝ doctor̃.

Qd̃ predicta cōclusio in sensu quem de rigore sermonis et ex vi verboꝝ facit
est falsa ⁊ heretica.

Qd̃ predicta cōclusio in sensu ꝓo quo sit est de errore ⁊ heresi suspecta.

Tercia Conclusio Apologetica.

Nec crux x̃pi nec vlla imago adoranda est adoratione latric: etiā eo modo
quo ponit Thomas.

De adoratione quid sit ⁊ de speciebus eius fm doctrinam cōmunem theolo
goꝝ ⁊ sanctor̃ doctor̃.

De obiecto adorationis in se ⁊ q̃tum ad eius partes ⁊ species.

Quid ecclesia pie sentit ⁊ tenet de adoratione crucis ⁊ imaginis x̃pi: ⁊ de re
liquiis ⁊ imaginibus sanctor̃.

Qd̃ predicta cōclusio in sensu quem facit de rigore sermonis est scādaloſa.

Quarta Conclusio Apologetica.

Nō assentior cōmuni sententie theologoꝝ dicentiū posse deū quamlibet
naturam suppositare: sed de rōnali tm̃ hoc concedo.

Quid doctores theologi cōmuniter tenent de suppositione nature irratio
nalis: quo ad potentiam dei absolutam.

Rationes fundamentales probantes q̃ deus potest quamlibet naturā suppo
sitare de potentia absoluta.

Quid sentiat Henricus de Gandauo de assumptibilitate nature irrationalis
a supposito diuino.

utlo ad rōnes et fundamenta opinionis Henrici Sandensis,
presata cōclusio de virtute sermonis derogat omnipotentie dei; et p hoc
resim sapere videtur.

Quinta Conclusio Apologetica.

ut nullus opinat aliqd ita esse p̄cise q̄a vult sic opinari; ita nullus credit
quid esse verū p̄cise; quia vult credere ita esse verū.

Propositio Correlaria.

non est in libera ptate hoīs credere articulū fidei esse verū q̄n sibi placet:
credere et̄ non esse verū q̄n sibi placet.

intelligere, scire, credere, opinari, suspicari vel cōiectari, et dubitare; inter
conueniunt et differunt.

verbū; credere: multiplicē h̄z significatōez in sacra scriptura et dictis sc̄toz.
ma opinio: q̄ ad credendū xp̄iane nō requirit volūtatis imperiū; s̄ intel-

tus necessitat per rōnes demonstratiuas.

isutatio predicte opinionis cū solutione rōnum ipsius.

nda opinio: q̄ ad credendū xp̄iane p̄erigitur de per se apparentia credi-

tū cū imperio voluntatis.

es Jo. Pici Adrandulani p̄ secūda cōclusionē secūde opinionis.

es Scoti et Durādi in. i. sen. p̄ terciā et quartā cōclusiōib⁹ sc̄de opionis.

isutatio secūde opinionis q̄ntum ad cōclusiōem p̄ncipaliter intentā; q̄ ad
dendū xp̄iane requirat de per se apparentia rōnis.

tiā opio cōioz et sacre scripture cōformioz; q̄ ad credendū xp̄iane sufficit
ten fidei insule cū impio voluntatis et determinatiōe explicita credibiliti.

no Alexādi de Alis; q̄ ad credendū xp̄iane nō requirit de per se appa-

ria rōnis.

o bti Thome: q̄ ad credendū xp̄iane nō requiritur de per se apparentia
onis.

no dñi Petri de Palude: q̄ ad credendū xp̄iane nō requiritur de per
ōnis apparentia.

itio ad rōes p̄ secūda opione ad secūda cōclusiōez primo loco inductas.

itio ad rōes p̄ secūda cōclusionē a Joanne Pico Adrandulano secū-

loco inductas.

itio ad rōes Scoti et Durādi ad terciā et quartā cōclusiones secūde
nionis inductas.

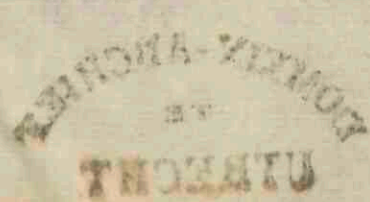
p̄dicta cōclusio de virtute sermonis est erronea et heresim sapiens.

Sexta Conclusio Apologetica.

ul dixerit accidēs existere nō posse nisi inexistat; eucharistie poterit sacra
ntū tenere etiā tenendo panis substantiā nō remanere.

d p̄bī sequentes rōez nālem tenēt de impossibili existia acc̄s̄ sine subiecto.

d theologi et fides catholica tenent de possibili existentia accidentis sine
p̄dicta cōclusio de virtute sermonis est falsa et erronea in fide.

Septima Conclusio Apologetica.

Si teneat cōis via de possibilitate supposititiōis respectu cuiuscūq; creaturę: dico q̄ sine puerfōe substantie panis in corpus xp̄i vel paneitatis annihilatiōe fieri potest vt in altari sit corpus xp̄i fm̄ veritatē sacramenti, qđ sit dīctū loquendo de possibili; non de sic esse.

Qđ predicta conclusio h̄ de virtute sermonis multiplicē et ambigūū sensum.

Opinio magri Joānis Parisien̄ de existētia corpis et sanguinis xp̄i in sacramento altaris per assumptiōem substantie panis et vini.

Qđ p̄dicta opinio de existētia corpis et sanguinis xp̄i in sacro altaris p̄ assumptiōem substantie panis et vini est heretica.

Octava Conclusio Apologetica.

Nulla verba: hoc est corpus meū; que in p̄secratiōe dicunt materialiter tenentur; non significant.

Qđ prefata cōclusio nō solū est scandalosa et p̄ cōem opinionem sanctorū doctorū; s̄ in fide periculosa.

Nonā Conclusio Apologetica.

Magis improprie dicit de deo q̄ sit intelligens vel intellectus; q̄ de angelo q̄ sit anima rōnalis.

Qđ predicta conclusio de rigore sermonis est falsa et heretica.

Decima Conclusio Apologetica.

Anima nihil actu et distincte intelligit nisi seipsam.

Qđ p̄fata conclusio de virtute sermonis est falsa et heretica; et p̄ intelligere abditū modificata est impossibilis et p̄ mentem b̄i Augustini.

Undecima Conclusio Apologetica.

Nulla est scia que nos magis certificet de diuinitate xp̄i q̄ magia et cabala. Quid sit magia; et que sint partes eius et species.

Qđ magia in omni lege et secta rōnabiliter est prohibita.

Opinio magorū; q̄ p̄ter magiā illicitā et p̄hibitā est quedā magia naturalis licita et non prohibita.

Improbatio eorū q̄ dicunt de magia naturali p̄ octo conclusiōes p̄bables.

Opinio quorundā magorū; q̄ diuinatio occultorū artis magice fieri pōt naturaliter p̄ inspectiōem corporū luminosorū et alias causas naturales.

Qđ supradicta opinio magorū est p̄ veritatē fidelī catholice et p̄bte nālī.

Qđ diuinatio occultorū que arte magica fiunt in corporibus lucidis sit virtus demonū; et nō virtute naturali corporū luminosorū.

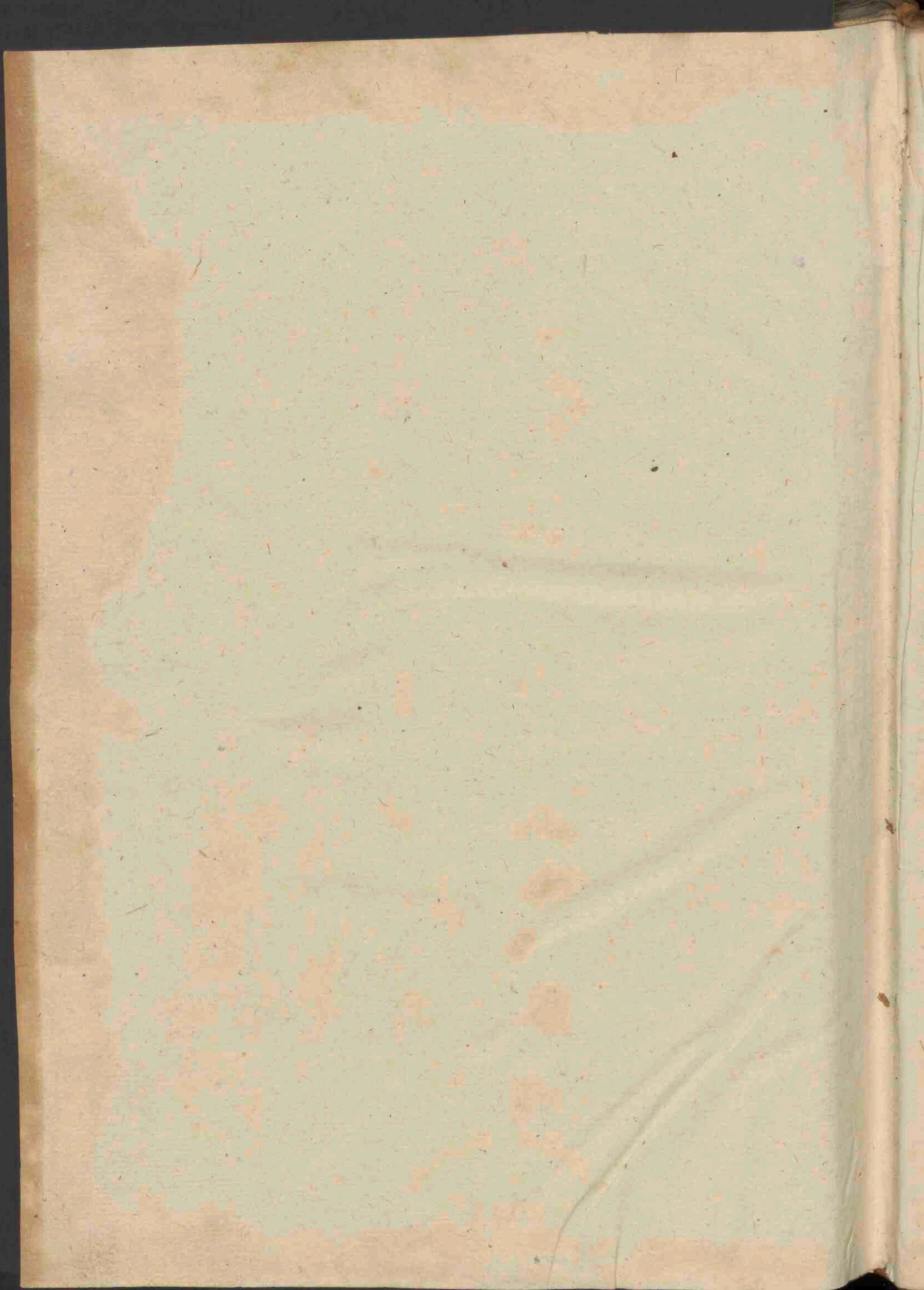
Opinio aliorū magorū; q̄ vis diuinandi et p̄dicendi occulta est ex astralitate celestī; et non ex pacto demonū.

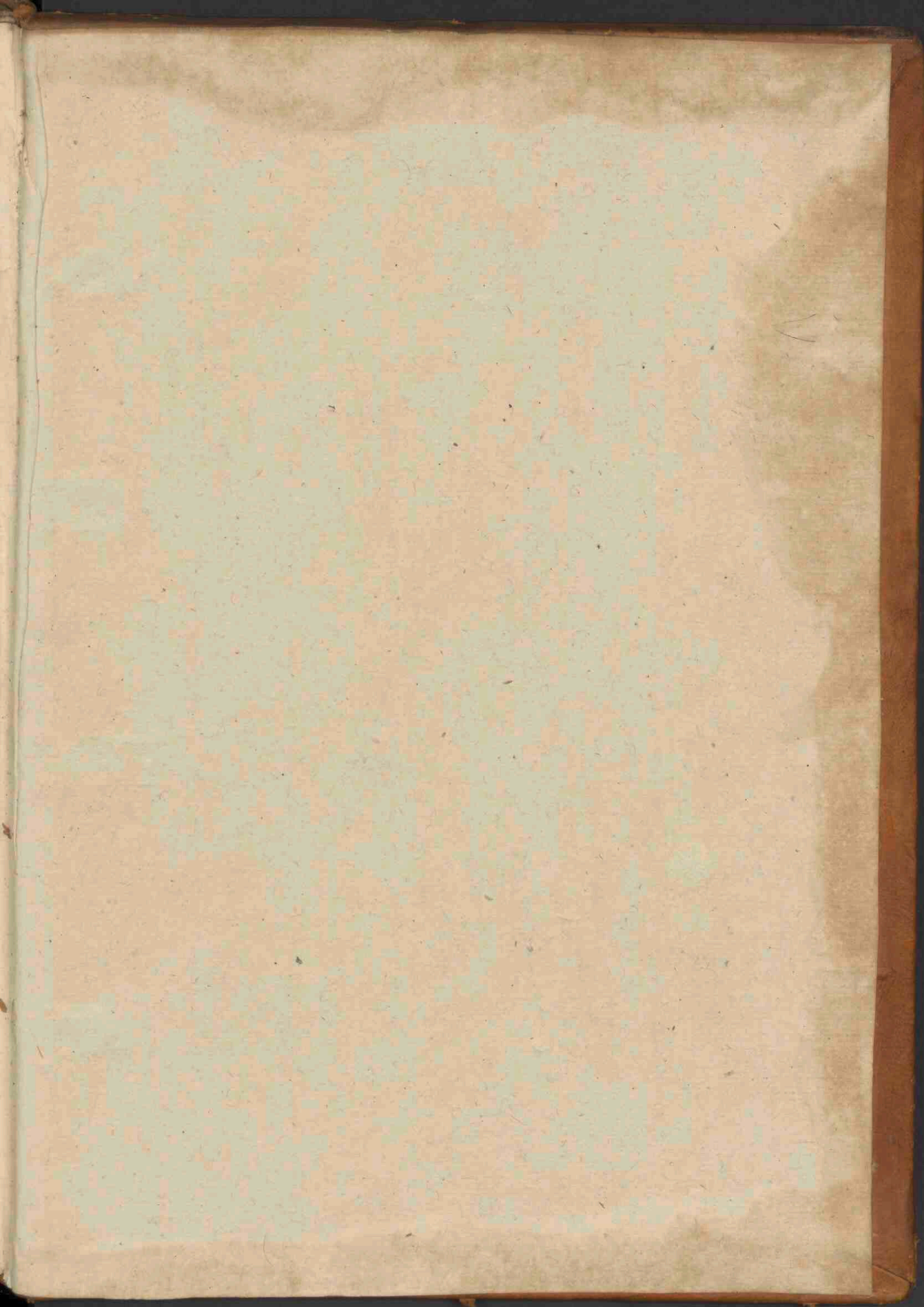
Qđ predicta opinio de astralitate celestī; est p̄ veritatē fidelī et p̄ria rōni nālī.

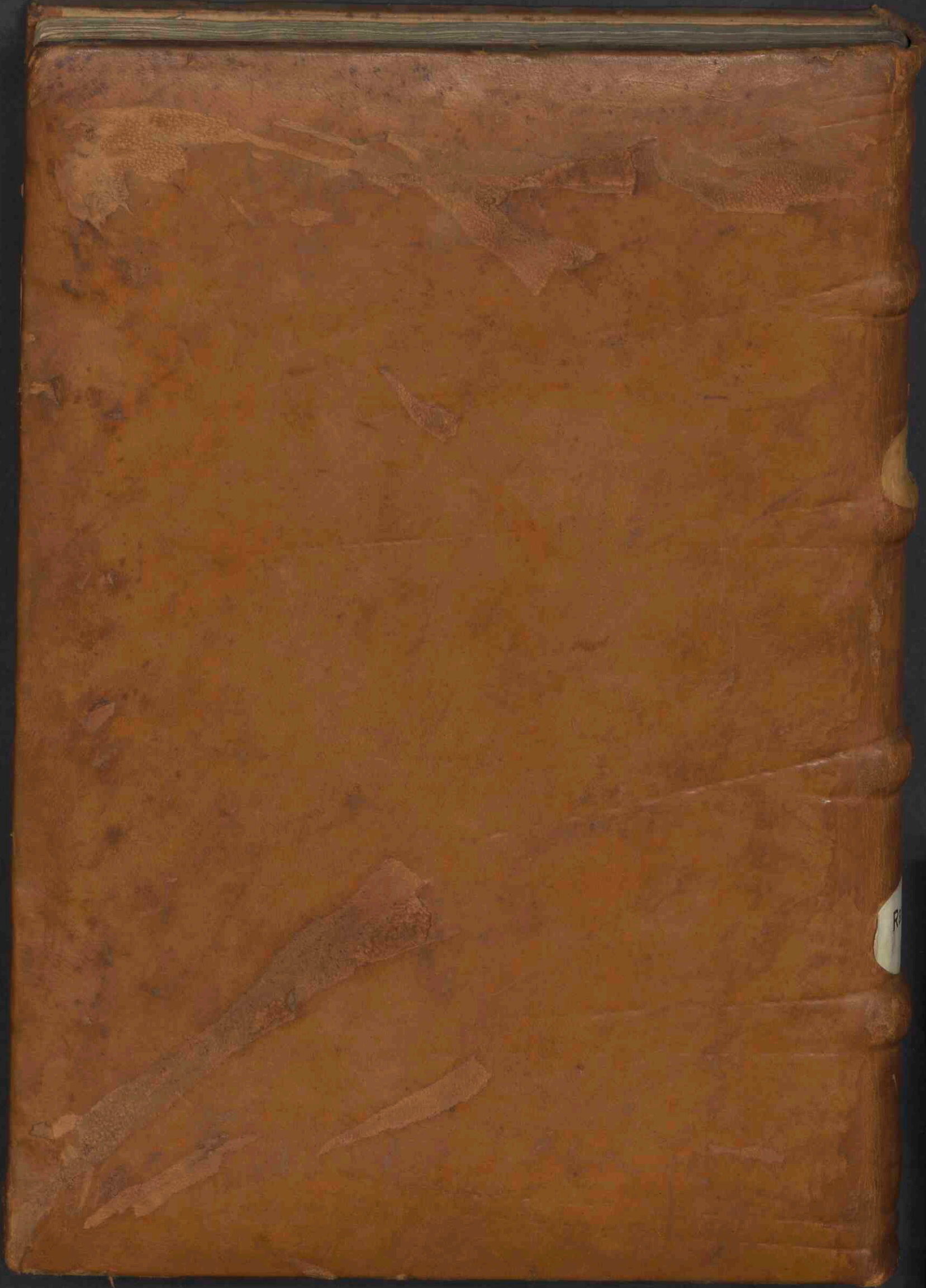
Opinio magorū imaginū et sigilloz; q̄ mirificentiā op̄ez que a talibus finit est per virtutem naturalem imaginū et sigilloz.

Qđ opinio de virtute imaginū et sigilloz est suspecta de idolatria gentiliū; et contraria p̄bie principijs.

atu
lo
de
ra
un
a
do
ng
ab
la
alia
tr
b
mi
tate
me
i: ch

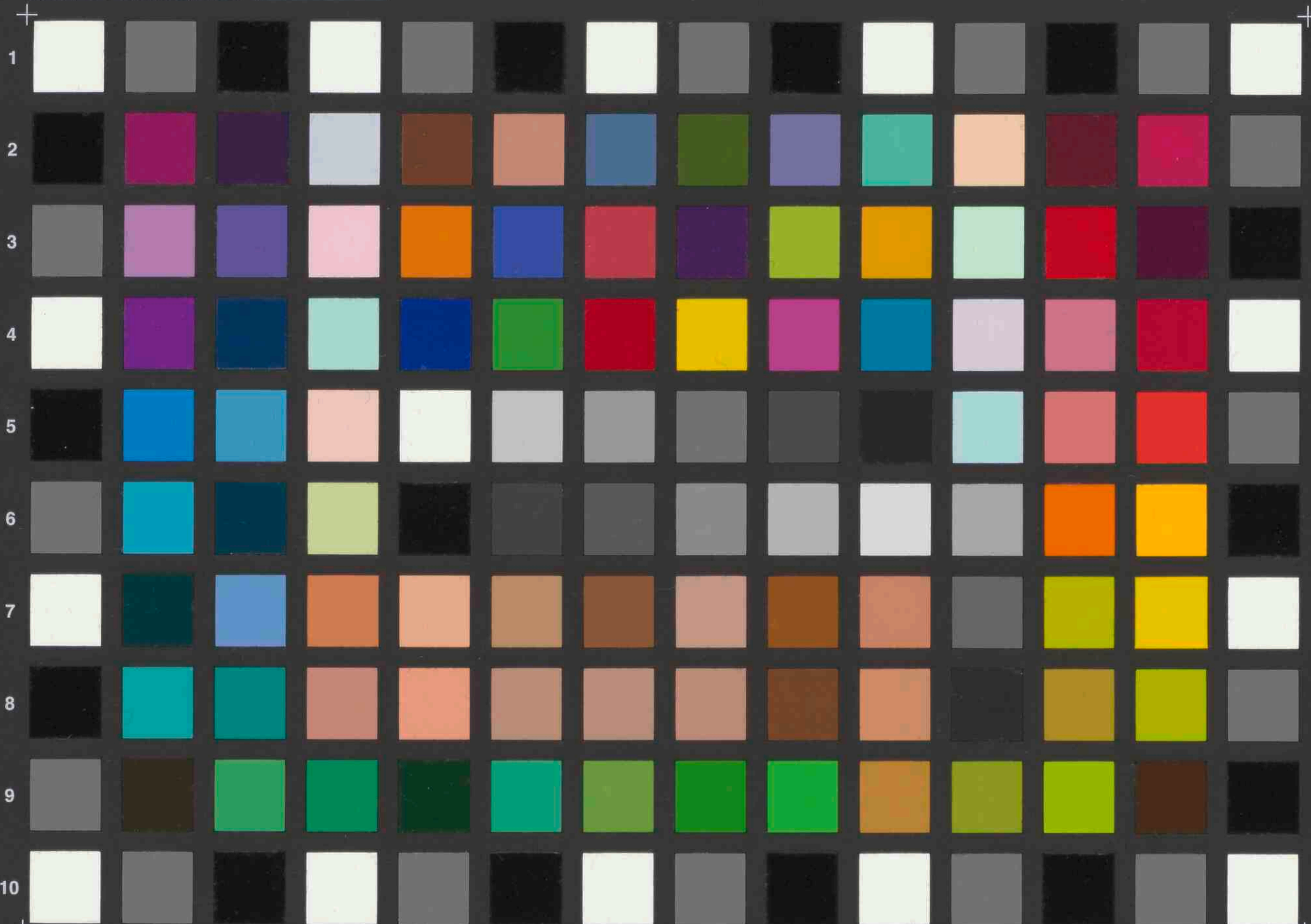

Cm

R

colorchecker DIGITAL SG

DCSG - UBU # MX - 7181

x-rite

0 1 2 3 4 5 6 mm